

VERBA THEOLOGICA

FACULTATIS THEOLOGICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE

Potridentská teologická starostlivosť o veriacich

B. Bernáthová, J. Bílý, K. Buganová, A. Š. Kuruc
Š. Lenčič, A. I. Petreje, G. R. Mulamuháč, P. Ružbarský
A. Slodička, R. Svoboda, K. Šrédli, P. Zubko, T. Žigová

Cassoviae / Košice

VT 15 / ročník VII (2008), číslo 2

OBSAH

Téma čísla: *Potridentská teologická starostlivosť o veriaciach*

Editoriál / Peter Zubko	(3)
Teologické rozdiely medzi katolicizmom a protestantizmom / Terézia Žigová	(5)
Rekatolizačná činnosť reholí na šľachtickom panstve Drugetovcov / Štefan Lenčič	(13)
Extérierové podoby sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia v regióne Abov, Šariš a Spiš / Klaudia Buganová	(26)
Kresťania východného obradu a jágerskí/košickí biskupi / Peter Zubko	(33)
Dejiny liturgického dedičstva a spirituality na území Košickej diecézy / Peter Ružbarský	(39)
Tridentský koncil, matričná agenda a jej odraz pri genealogickom výskume v rímskokatolíckych matrikách II. Cirkevná a štátna matričná agenda a správa v 19. a v 20. storočí / Albert Ivan Petreje	(50)
Podiel Križovníkov s červenou hviezdou na zachovaní katolíckej viery / Gabriel Rijad Mulamuhič	(135)
Proces rekatolizácie na juhu Čech v 16. až 18. storočí / Rudolf Svoboda	(144)
Dimenzia smrti v kontexte neskorého stredoveku / Bernadeta Bernáthová	(150)
Potridentská eschatologická starostlivosť na území východného Slovenska / Peter Zubko	(157)
Smrť v kontexte východnej dogmatickej teológie / Andrej Slodička	(163)
Ruské kniežatá – strastipevci (Dobrovoľné prijatie smrti v duchu obety) / Angelus Štefan Kuruc	(173)
Vlastníctví a obchod ve stredoveké cirkveň-právní nauce / Jiří Bílý	(178)
Pozemkové vlastníctví v kanonické právní nauce / Karel Štrédl	(187)

Editoriál

Toto číslo časopisu *Verba theologica* obsahuje príspevky z konferencie *Obnovenie činnosti Katolíckej cirkvi na východnom Slovensku v 17. a 18. storočí*, ktorá sa konala na Katedre histórie a biblických vied na Katolíckej univerzite v rámci týždňa vedy v utorok 25. novembra 2008. Konferencia bola súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Žempline*, rovnako ako tento tlačený výstup. Okrem dodaných príspevkov obsahuje toto číslo aj ďalšie príspevky, ktoré súvisia s teologickou starostlivosťou na prelome stredoveku a novoveku.

Program spomínanej konferencie bol nasledujúci:

Prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD.

Teologický prínos Tridentského koncilu

PaedDr. ThDr. Ing. Terézia Žigová, PhD.

Teologické rozdiely medzi katolicizmom a protestantizmom

Doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.

Rekatolizačná činnosť reholí na panstve Drugetovcov

P. Leander Tadeusz Pietras, OSPPE

Konverzie do Katolíckej cirkvi v 18. storočí vo vranovskej farnosti Narodenia Panny Márie

PhDr. Klaudia Bugarová

Exteriérové podoby sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia v regióne Abov a Šariš

P. Ing. Albert Ivan Petreje, OPraem

Tridentký koncil, matričná agenda a jej odraz pri genealogickom výskume v rímskokatolíckych matrikách II. (Vývoj cirkevnej a svetskej agendy v 19. a 20. storočí)

Doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.

Kresťania východného obradu a jágerski/košickí biskupi

VERBA THEOLOGICA

Vedecký časopis Teologickej fakulty v Košiciach Katolíckej univerzity

POŽIADAVKY PRE PRISPIEVATEĽOV

- Radi privítame príspevky na najbližšiu avizovanú tému do termínu uzávierky (zvyčajne do 31. januára alebo do 30. septembra) na elektronickej adrese: verba@ktfke.sk. Časopis zvyčajne vychádza do konca semestra.
- Preferujeme články z teológie alebo príbuzných odborov (napr. kresťanská filozofia, cirkevné dejiny, katechetika a kresťanská výchova atď.), v ostatných prípadoch zohľadňujeme predovšetkým vedeckú úroveň článku.
- Zaslanie príspevku neznamená jeho automatické publikovanie, príspevok bude podrobený recenzii odborníkovi v príslušnej špecializácii a publikovanie schvaľuje redakčná rada. Ak posielate článok doktorand, prosíme prispievateľa o dodanie recenzného posudku od školiteľa doktoranda, ktorý je súčasne súhlasom na publikovanie článku; túto recenziiu si doktorand zabezpečuje sám.
- Rozsah príspevku od min. 5 do max. 10 normostrán (0,25 – 0,5 AH, resp. 9 – 18 tisíc znakov s medzerami, resp. 7,5 – 15 tisíc znakov bez medzier vo formáte word/* .doc, *.rtf); súbor nazvite svojim priezviskom; v súbore sú neprípustné zdvojené medzery a nadbytočné medzery za interpunkčným znamienkom na konci odseku.
- Redakcia si vyhradzuje právo v prípade rozvláčnosti článok skrátiť alebo ho neuverejniť.
- Okrem článku treba dodať stručný, výstižný, ale pritom dostatočne popisný abstrakt po anglicky, kde bude zároveň uvedený názov článku po anglicky a doplnené najdôležitejšie 3 – 4 kľúčové slová (termíny) po anglicky; anglický preklad si autor zabezpečuje sám; nedodanie úplného anglického abstraktu znamená neprijatie príspevku.
- Dodať úplnú kontaktnú poštovú a e-mailovú adresu, telefónne číslo pevnej linky, príp. faxu.
- Vedecká úroveň článku; za obsah, výsledky a prínosnosť článku zodpovedá autor.
- Originalita výsledkov a pôvodnosť článku; ak bol článok ponúknutý aj inej redakcii, prosíme o oznámenie, inak si vyhradzuje právo v budúcnosti už žiaden článok neprijat'
- Vyžaduje sa, aby boli citácie k tematike obsahovali úplnosť literatúry k predmetnej tematike a aby sa podľa možnosti citovala aj zahraničná literatúra; dostatok citácií k predmetnej problematike. Citovať aj články z iných časopisov a podľa možnosti citovať články zo starších čísel Verba theologica. Citovať podľa všeobecne platnej metodológie so zohľadnením podrobností špecifikovaných na webovej stránke fakulty www.ktfke.sk.
- Za jazykovú úroveň zodpovedá autor, preto by príp. mal dať článok skontrolovať odborníkovi na slovenský a anglický jazyk.
- Možnosť publikovať aj recenzie na najnovšie knihy.
- Nevyžiadané príspevky redakcia nevracia.
- Nesplnenie požiadaviek znamená vylúčenie článku.
- Za publikované príspevky neposkytujeme honorár.

Teologické rozdiely medzi katolicizmom a protestantizmom

Terézia ŽIGOVÁ

Theological distinction between Catholicism and Protestantism

The Council of Trident was very important for the Catholic Church and its effort of reformation inside of the Church. Conclusions of the Council had become authoritative in explanation and conception of the Catholic doctrine. The changes that the Council had prescribed took place also in Eastern Slovakia, moreover when from 17th century was this part of the Catholic world influenced by the Protestantism, especially Calvinism, which infiltrated from the territory of Hungary. The article has an aim to show the fundamental difference between the teachings of the Catholic Church and the teachings of the Protestant Churches with the emphasis on the teachings of John Calvin.

Keywords: *Protestant theology, Lutheranism, Calvinism*

Úvod

Reformácia (z lat. *obnovenie, pretvorenie*) bolo rozsiahle hnutie, ktoré začalo v 16. storočí ako séria pokusov reformovať rímskokatolícku Cirkev v západnej Európe v tom zmysle, aby došlo k návratu k normatívnosti biblickej pravdy a odstránili sa „deformácie“ v učení a praxi cirkvi neskorého stredoveku. Príčiny reformácie boli rôzne. V podstate je možné hovoriť o príčinách cirkevných (ktoré vychádzali priamo z Cirkvi) a o príčinách politicko-sociálnych alebo svetských.

Medzi **cirkevné príčiny** možno zaradiť:

1. mámivosť, materializmus a svetskosť, či niekedy až nehodnosť renesančných pápežov
2. narušená cirkevná disciplína kléru
3. kupovanie biskupských úradov nevysvätenými šľachticmi; zápasy o investitúru
4. nízka kultúrna a vzdelanostná úroveň nižšieho kňazstva
5. neporiadok v kláštoroch, úpadok ich významu, morálky a disciplíny rehoľníkov
6. zneužívanie odpustkov na obchod (z odpustkov bola krytá časť štátneho rozpočtu v jednotlivých krajinách)
7. falšovanie odpustkových búl, krádeže a podvody odpustkových komisárov
8. korupcia v Západnej cirkvi
9. časté obmedzovanie inštitútu pápežstva na materiálnu a politickú sféru (veľká moc Ríma nad Európou).

Medzi **politicko-sociálne príčiny** sú zaradené:

1. oslobodenie od platenia daní pre kláštory, čo sa mestám javilo ako nespravodlivé hospodárske zvýhodňovanie
2. snaha miest zbaviť sa závislosti na svetských a duchovných zemepánoch
3. početné konflikty a boje, ktoré si vyžadovali financie

4. strata vojenského významu rytierov a nižšej šľachty
5. všeobecná korupcia.

Hlavná vlna reformácie začala teológom Martinom Lutherom 31. októbra 1517. Reformačný pohyb dospel k diferenciacii, keď na pole teológie vstúpili Ulrich Zwingli a Ján Kalvín. Reformácia skončila rozdelením západnej Cirkvi a založením nových nezávislých protestantských cirkví, medzi ktoré sa vo všeobecnosti zaraďujú evanjelické cirkvi (založené hlavne na princípoch učenia a teológie Martina Luthera – „luteráni“) a tzv. reformované cirkvi (vychádzajúce z teológie a učenia Jána Kalvína). Luteranizmus a kalvinizmus sú považované za dve hlavné osy reformačného pohybu. Z nich vychádzajú aj ďalšie protestantské cirkvi. Dôležitým faktorom rýchlo sa šíriaceho protestantského učenia bola knižnica. Knižnicou bolo možné šíriť nové myšlienky reformácie pomerne v krátkom čase a zároveň vo veľkom množstve. Myšlienky reformácie začali prenikať na územie dnešného Slovenska (nazývaného v období reformácie Horným Uhorskom) hneď po vystúpení Martina Luthera. Prvými nositeľmi reformačných myšlienok bolo po nemecky hovoriace obyvateľstvo, ktoré tvorilo silné enklávy najmä v bankských mestách. Ťažba drahých kovov bola na území Slovenska jednou z najvýznamnejších produktív v Európe vôbec. Silné ekonomické zázemie bankských miest tvorilo zázemie pre prijatie progresívnych reformačných myšlienok. Idey reformácie sa dostali aj do iných ako bankských miest najmä prostredníctvom študentov. Medzi tieto spomínané mestá patrili napríklad Levoča, Bardejov, Prešov. Reformáciu postupne prijala väčšina obyvateľstva Horného Uhorska tak v mestách, ako aj na vidieku. Výsledok reformačného pohybu bol z hľadiska štatistiky veľmi zaujímavý. Na konci 16. storočia sa k protestantizmu hlásilo viac ako 90 % obyvateľstva Slovenska. Tento počet neskôr začal klesať vďaka efektívnej protireformácii zo strany Ríma – katolíckej Cirkvi. V jednotlivých oblastiach Uhorska sa udomácnili rôzne protestantské cirkvi a s nimi aj rôzne vierovyznania. Luteráni – evanjelické cirkvi boli sústredené v Hornom Uhorsku (dnešné Slovensko) a kalvinizmus bol prijatý skôr maďarsky hovoriacim obyvateľstvom (Maďarsko a enklávy v susedných štátoch so silnou maďarskou minoritou – sem patrí aj celá južná časť Slovenska). Nové myšlienky sa najmenej dotkli oblastí, v ktorých bolo obyvateľstvo pravoslávne, resp. patrilo do ortodoxnej cirkvi.

Reformačné hnutie viedlo k protireformácii a rekatolizácii, ktorú viedla rímskokatolícka Cirkev – Rím, ako reakcia a odpoveď na ideológiu reformátorov. Úspešnou taktikou protireformácie bolo poskytovanie kvalitného a bezplatného vzdelávania deťom bohatých feudálov. Rodičia boli takto motivovaní prestúpiť späť ku katolíckej viere. Keďže sa uplatňoval princíp „čie panstvo, toho náboženstvo“, tak s feudálom konvertovali na katolicizmus automaticky aj jeho poddaní. Tento princíp „deľby viery“ bol typický aj pre územie Slovenska, teda aj oblasti východného Slovenska. Protireformácia našla svoj systematický základ v pôsobení jezuitov, rehole Spoločnosti Ježišovej založenej Ignácom z Loyoly.

Dôsledky reformácie

Reformácia poznačila mnohé oblasti života u väčšiny národov Európy. Reformačné hnutie okrem iného urýchlilo aj prechod od feudalizmu ku kapitalizmu (trhovoekonomickému mysleniu). Teológia reformátorov zdôrazňovala podiel zodpovednosti jednotlivých veriacich na činnosti a celom chode náboženského spoločenstva -- náboženskej obce. Jednotlivé protestantské cirkevné zhromaždenia, zbory či obce, sa stávali vnútorné súdržnejšími a životaschopnejšími. Zároveň sa zvýšil stupeň ich autonómie a samo-

Potridentská teologická starostlivosť

statnosti. Reformácia popierala centralizmus a totalizmus cirkevnej hierarchie a zdôrazňovala pluralitný mód existencie cirkvi, čiže skutočnosť, že cirkev môže existovať v mnohosti chápanej ako množstvo samostatných cirkví. Toto chápanie sa postupne prenášalo aj do jednotlivých svetských oblastí fungovania spoločnosti. Bola spochybňovaná totalita tradičnej hierarchie ekonomických vzťahov, postupne nastala demonopolizácia moci a zvýšenie konkurencieschopnosti. Pluralita náboženského prostredia priniesla aj zlepšenie v ekonomickej oblasti, rozvoj manufaktúr a vznik nových tovární a firiem.

Veľký vplyv na rozvoj moderného kapitalizmu mal aj kalvinizmus. Inšpiratívnu úvahu o príspevku kalvinizmu k zmene trhových vzťahov priniesol sociológ Max Weber vo svojom diele „*Protestantská etika a duch kapitalizmu*“.¹ Vychádzal z učenia kalvinizmu o predurčenosti človeka, že jedným z dôkazov vyvolenosti človeka je úspech v podnikaní (zbohatnutie).

V dôsledku reformácie sa vyprofilovali národy a krajiny. Niektoré sú dodnes chápané a označované ako katolícke, iné ako typicky luteránske, iné ako reformované, protestantské a pod. Slovensko je označované za kresťanské a má silnú reformačnú tradíciu. Dominantná je Rímskokatolícka cirkev (asi 3/4 kresťanov), ale svoje zastúpenie tu majú luteráni a aj kalvíni. Luteráni sú združení prevažne v Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania (ECAV), ktorá je druhou najväčšou cirkvou na Slovensku. Za tretiu najväčšiu cirkev podľa počtu veriacich je považovaná Gréckokatolícka cirkev. Štvrtou najväčšou cirkvou na Slovensku je Kresťanská reformovaná cirkev na Slovensku, ktorej príslušníci sú kalvíni a zväčša sú to príslušníci maďarskej národnosti. Okrem toho sú na Slovensku aj ďalšie menšie protestantské cirkvi - Bratská cirkev na Slovensku, Bratská jednota baptistov, Evanjelická cirkev metodistická, Apoštolská cirkev a iné...

Učenie katolíckej Cirkvi

Cieľom Tridentského koncilu bolo odstrániť rozštiepenie cirkvi, stanoviť vieroučnú náuku a začať reformu cirkvi. Materiál pre dogmatické otázky a dekréty poskytovala väčšinou protestantská náuka, ktorá bola namierená proti prameňom viery (Písmo sväté je jediným prameňom viery) a proti chápaniu Cirkvi (duchovné a subjektívne chápanie cirkvi). Dekréty Tridentského koncilu túto náuku vyvrátili.² Dokumenty, ktoré pripravovali konciloví otcovia na jednotlivé zasadnutia Tridentského koncilu, vychádzali z učenia katolíckej Cirkvi, ale v prvom rade boli odpoveďou protestantom na ich bludné učenie. Všetky prerokované a prijaté dekréty a dokumenty mali rovnakú schému. V prvej časti sa nachádzal výklad učenia katolíckej Cirkvi a v druhej časti jednotlivých

Článok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zempline*.

¹ Pozri WEBER M., *Die protestantische Ethik und der „Geist“ des Kapitalismus*, 1905.

² Por. ŠPIRKO J., *Cirkevné dejiny IV.*, s. 230. Najdôležitejšie uznesenia koncilu sú: okrem Svätého písma je rovnocenným prameňom viery aj ústne podanie; Písmo sväté môže vykladať jedine Učiteľský úrad cirkvi; cirkev má 7 sviatostí ustanovených Kristom, ktoré sú prostriedkami Božích milostí. Hlavným prameňom milosti je svätá omša, ktorá je opravdivou obeťou. Ospravedlnenie človeka nie je len vonkajšie, ale záleží od vnútornej premeny a posvätenia; pôsobí tu milosť Božia, ale spoluúčinkuje pri tom aj človek svojou slobodnou vôľou, ktorú dedičný hriech sice oslabil, ale nezničil. Kňazský stav je sviatostný a cirkevná hierarchia je božským ustanovením. Na poslednom zasadnutí vyhlásil snem dekréty o očistci, o úcte svätých, relikvií, obrazov a o odpustkoch.

Potridentská teologická starostlivosť

dokumentov sa nachádzali kánony, ktoré zavrhovali bludné učenie protestantov. Všetky kánony začínali slovami: „Kto popiera“ alebo „kto hovorí ...“, a končili slovami „...nech je exkomunikovaný“ (pozri napr. *DS 1751 – 1759*)³.

Závery Tridentského koncilu sa týkali teda prameňov viery (okrem Písma svätého je rovnocenným prameňom viery aj posvätná Tradícia; vysvetľovať Písmo sväté a Tradíciu môže jedine Magistérium), sviatostí (katolícka Cirkev má 7 sviatostí, ktoré boli ustanovené Kristom a sú prostriedkami Božích milostí; hlavným prameňom milostí je svätá omša), ospravedlivenia človeka (ospravedlnenie človeka nie je len vonkajšie, ale v prvom rade vnútorné; v človekovi pôsobí Božia milosť, človek má slobodnú vôľu, ktorú síce dedičný hriech oslabil, ale nezničil), kňazstva (kňazský stav je sviatostný a cirkevná hierarchia je božským ustanovením), očistca, úcty svätých, odpustkov.

Koncil neriešil úplne otázku pápežstva, ani otázku reformy svetských kniežat a pomeru cirkvi a štátu, hoci práve tieto boli príčinou cirkevných neporiadkov. Reformné dekréty koncilu sa týkali cirkevnej disciplíny (benefícií, zdržiavania sa biskupov a kňazov vo svojich rezidenciách (farnostiach a diecézach), zákazu hromadenia výhod a úradov v jednej ruke). Ďalej mali kňazi a biskupi povinnosť starať sa o veriach, katechizovať, kázať každú nedeľu a vo sviatočné dni. Koncil nariadil biskupom zriadiť diecézne semináre a starať sa o výchovu a formáciu bohoslovcov. Sprísnil sa podmienky prijatia do rehole a sprísnila sa kontrola dodržiavania sľubu chudoby. Koncil zakázal prijímať milodary v súvislosti s odpustkami. Niektoré problémy a otázky ponechal koncil na vyriešenie pápežovi (celibát kňazov, prijímanie pod dvoma spôsobmi, vydanie katechizmu, breviára, misála, indexu zakázaných kníh). Pre autentický výklad koncilových dokumentov ustanovil pápež Pius IV. Komisiu 8 kardinálov (Congregatio S. Concilii – predchodca dnešného Magistéria).

Viera Katolíckej cirkvi vyrastá z Písma svätého a z Tradície. Nad interpretáciou viery a jej zachovávaní bdie Učiteľský úrad Cirkvi – Magistérium. Písmo sväté, Tradícia a Magistérium sa podieľajú na obsahu a formulovaní viery. Cirkev považovala a považuje Písmo sväté za najvyššie pravidlo viery. Boh je prvým autorom Písma svätého, prostredníctvom ktorého sa stretáva s človekom a nadväzuje s ním dialóg. Eudskí autori inšpirovaní Duchom Svätým napísali slovo Božie pomocou súčasného jazyka, v rámci vtedajšej kultúry ako aj v literárnych formách vtedy existujúcich. Z teologického hľadiska je Tradíciou cirkvi samotný Ježiš Kristus, ktorý ako Pán a Vykupiteľ je stále prítomný vo svojej cirkvi, vyplňajúc tak do konca dielo spásy. Duch Svätý poslaný cirkvi cez Otca a Syna bdie nad tým, aby slovo Kristovo bolo autenticky ohlasované v cirkvi, a aby prebývalo v srdciach veriach. Tradícia vychádzajúca od Krista a prebývajúca v spoločenstve veriach ako jeho slovo, má rôzne formy. Nachádza sa v liturgii a zbožnosti veriach, vo vyjadreniach Magistéria a spisoch cirkevných Otcov, zachovaná je v umení sakrálnom, môže ňou byť aj príklad kresťanskej rodiny prechádzajúci z pokolenia na pokolenie. Tradícia sa pričínila o zriadenie Učiteľského úradu Cirkvi – Magistéria, ktorý má privilégium neomylnosti. Úrad tvoria biskupi, ktorí učia jednoty a sľuže o pravdách viery, a zotrávajú v spojení s ostatnými biskupmi a s pápežom. Úlohou Magistéria je výklad Božieho slova autoritatívnym spôsobom. Úrad nie je nad slovom, ale mu slúži. Dôležitou je spolupráca biskupov s teológmi. Biskupi na základe vedeckých poznatkov dokážu lepšie a účinnejšie ohlasovať Božie slovo pre súčasného

³ Por. NEUNER J., ROOS H., *Tridentský koncil, 22. zasadanie*, in: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*, Tmava, 1995, s. 321-322.

Potridentská teologická starostlivosť

človeka. Viera cirkvi žije a upevňuje sa viac prostredníctvom konfrontácie Magistéria so životom veriacich, kázaním kňazov a výskumom teológov.⁴

Sviatosti Nového zákona ustanovil Ježiš Kristus. Je ich sedem: krst, birmovanie, Eucharistia, sviatosť zmierenia, pomazanie chorých, posvätenie kňazstva a manželstvo. Tieto sviatosti sa týkajú všetkých etáp a všetkých dôležitých chvíľ života kresťana: dávajú životu viery kresťanov vznik a rast, uzdravenie a poslanie. V tomto je určitá podobnosť medzi etapami prirodzeného života a etapami duchovného života (por. KKC 1210).⁵

Cirkev sa v každej sviatosti sprítomňuje osobitným spôsobom. Vo sviatostných znakoch sa sprítomňuje Ježiš Kristus a Duch Svätý. Kristus je v cirkvi stále prítomný ako vyslanec nebeského Otca, preto skrze sviatostné znaky pôsobí samotný Boh. Vykonanie sviatostného znaku je vždy stretnutím sa s Bohom, znak je vždy zárukou, miestom a spôsobom sebadarovania Boha ľuďom. Keďže každý znak sa vykonáva prostredníctvom človeka, uskutočnenie znaku sa stáva aj stretnutím vysluhovateľa s prijímateľom. Keď vysluhovateľ a prijímateľ chápu znak v pravej viere a tak ho uznávajú, uskutočňujú a prijímajú, je vždy prejavom viery, nádeje a lásky; a to lásky k Ježišovi Kristovi a lásky vzájomnej prinášajúcej spásu, v ktorej jeden druhému žela spásu a obaja sú ochotní spásu od druhého prijať. V znakoch sa dostávajú ľudia do spásonosného zväzku, v ktorom predstavujú cirkev ako zväzok Boha s ľuďmi.

Kalvinizmus

Kalvinizmus je druh protestantizmu založený Jánom Kalvínom v období reformácie. Kalvinizmus zvíťazil najprv v Ženeve a rýchlo nadobudol celoeurópsky význam, prenikol do Francúzska (hugenoti), Škótska, Anglicka (puritáni), Uhorska, Čiech, Nemecka a inde.

Kalvín presadzoval prísnu podobu protestantizmu, ktorá sa opierala o myšlienku predestinácie (absolútne predurčenie). Jeho hlavné dielo „*Kresťanské náboženstvo*“ vyšlo r. 1536 v latinčine (Institutio religionis christianae) a potom r. 1541 vo francúzštine. Základom kalvinizmu je učenie o predurčení, podľa ktorého je osud ľudí predurčený Bohom a nemôžu ho zmeniť nijaké „dobré skutky“. Ľudia sa delia na vyvolených a zahrnutých. Vyvolení sú ešte pred narodením Bohom vyvolení k nebeskej blaženosti, druhí k večným pekelným mukám. Toto nemôže zmeniť ani konanie človeka, ani jeho viera, lebo človek sa spasí nie preto, že verí, ale preto verí, lebo je predurčený na spasenie, lebo je vyvolený Bohom. Jedným z dôkazov vyvolenosti človeka je úspech v podnikaní (zbohatnutie). Za základ viery sa pokladá „slovo Božie“ vyjadrené v biblii. Kultové obrady sa zjednodušili, z kresťanských sviatostí sa zachovalo len prijímanie a krst, v ktorých videl kalvín symbolické obrady. Odmietol uctievanie kríža a obrazov svätých. Kňazov a kazateľov si veriaci volia. Kalvín *upravil štruktúru bohoslužby* – mala pozostávať z kázne, modlitby a spevu žalmov. Dbal na prísnu morálku a dodržiavanie Svätého Pisma. Taktiež bol prísny asketista. Odmietal svetskú kultúru, napr. jeho chrám v Ženeve je bez estetiky, nenájdete tam žiadnu malovku ani žiadne typické znaky chrámu. Základnou otázkou kalvínskej teológie je: kto vládne vesmíru, Boh alebo človek? Systém učenia známy ako reformovaná teológia, alebo kalvinizmus, odpovedá bez akéhokoľvek ospravedlnenia alebo kompromisu, „Boh je Kráľ“. Zdanlivo môžu svätky

⁴ Por. DOLA T., *Kościoł rzymskokatolicki, v: Ku chrześcijaństwu jutra*, s. 95-96.

⁵ Por. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Suma teologiczna*, Kraków, 1997, tom II., časť 3, zag. 65, a. 1., s. 409.

ostatné teológie povedať, že súhlasia, ale pri bližšom pohľade stavajú človeka na trón s Bohom, alebo zvrhávajú Boha dosadením človečenstva na Jeho miesto.

Reformovaná teológia dostala svoje pomenovanie po protestantskej reformácii 16. storočia, ktorá v skutočnosti nie je ničím viac, ako teológia založená na Biblii. Aj keď si veriaci v reformovanej cirkvi vysoko cenia príspevok takých ľudí, ako Martin Luther, John Knox a najmä Ján Kalvín, napriek tomu nachádzajú uznanie aj pre takých veľkánov viery, ktorí boli pred nimi, v osobnostiach ako Anselm a Augustín, a nakoniec v listech Pavla a učení Pána Ježiša. Reformovaní kresťania uznávajú učenia charakteristické pre všetkých kresťanov, ako tie o Božej trojedinosti, pravej božskej a ľudskej povahe Ježiša Krista, inšpirácii Bibliou, vykúpení, znovuzrodení, cirkvi ako Bohom ustanovenej inštitúcii, požiadavke na kresťanov žiť morálne životy, Veľkom poverení, druhom príchode Krista, vzkriesení tela z mŕtvych, poslednom súde a večnom živote. Uznávajú tiež spoločné učenie so všetkými evanjelikálnymi kresťanmi, ako napríklad Božej neomylnosti a ospravednení len skrze vieru. Pre väčšinu reformovaných kresťanov hlavným a charakteristickým článkom vierovyznania je Božia zvrchovanosť. Zvrchovanosť znamená vládu a zvrchovanosť Božia znamená, že Boh vládne nad svojim stvorením absolútnou mocou a autoritou. On určuje, čo sa bude diať, a ono sa to deje. Boh nie je znepokojený, nemožno mu prekaziť plány, nie je frustrovaný alebo porazený okolnosťami alebo hriechom a vzbúrou svojho stvorenia.⁶

Od čias reformácie bol arminianizmus hlavným súperom kalvinizmu v evenjelikálnom prostredí. Arminianizmus oslabuje božskú podstatu Boha a vyvyšuje ľudskú stránku človeka, kým reformovaná teológia zdôrazňuje stále znova a znova, že Boh je Boh a človek je človek. Spor medzi arminianizmom a kalvinizmom vznikol v Holandsku na začiatku 17. storočia. Jakub Arminius začal postupne odmietať určité Kalvínové učenia. Spor sa rozšíril po celom Holandsku, kde bola Reformovaná cirkev v dominantnej väčšine. Arminiaci vykládali svoje učenie v Piatich článkoch a podpísané 46 služiacimi ich predniesli pred štátnymi autoritami Holandska v roku 1610 pod menom *Remonstrance*.⁷ Oficiálna Kalvínska odpoveď prišla zo Synody, ktorá sa konala v Dorte od 13. novembra 1618 do 9. mája 1619 za účelom zváženia Piatich článkov. Zúčastnilo sa jej 84 členov a 18 svetských splnomocnencov. Synoda napísala to, čo poznáme ako „Dortský kánon“ (The Canons of Dort). Tento je stále súčasťou vyznání viery Reformovanej cirkvi v Amerike a Kresťanskej Reformovanej Cirkvi. (pozn. *názvy denominácii v Spojených štátoch*). Tie uvádzajú päť bodov kalvinizmu v reakcii na Päť článkov arminianskej *Remonstrance*.⁸ Všetky evanjelikálne teológie síce učia, že spasenie je iba skrze Božiu milosť, ale iba reformovaná teológia hovorí, že milosť je zvrchovane udeľená Bohom tomu, komu sa rozhodne ju Boh udeliť. „Doktríny milosti“, alebo tiež Päť bodov kalvinizmu sú zhrnuté známym akronymom TULIP: Total depravity (Úplná skazenosť), Unconditional election (Nepodmienené vyvolenie), Limited atonement (Obmedzené vykúpenie – Ohraničené zmierenie), Irresistible grace (Neodolateľná milosť) a Perseverance of the saints (Vytrvanie svätých – Zachovanie svätých).

1. úplná skazenosť (angl. *total depravity*) - v dôsledku prvotného hriechu sa človek stal otrokom hriechu. Kvôli svojej skazenej prirodzenosti nie je schopný z vlastnej vôle

⁶ Porov. *Ku kresťanstvu zajtra*, Lublin, 1997, s. 174-177.

⁷ SHAFF Ph., *Creeeds of Christendom*, in: Grand Rapids: Baker Book House, 1977 orig. 1877, Vol. 3, s.545-547.

⁸ SHAFF Ph., *Creeeds of Christendom*, in: Grand Rapids: Baker Book House, 1977 orig. 1877, Vol. 3, s.581-596.

Potridentská teologická starostlivosť

túžiť po nasledovaní Boha. Všetko, čo človek v tomto stave robí, je preto hriech. Ľudskou skazenosťou sa myslí prirodzené postavenie človeka bez toho, aby Boh vykonal milosť na zadržanie alebo premenenie človeka. Skazenosť človeka je úplná v aspoň štyroch oblastiach:

- vzbura človeka voči Bohu je úplná
- v jeho úplnej vzbure je všetko, čo človek robí, hriechom
- ľudská neschopnosť poddať sa Bohu a konať dobré, je úplná
- vzbura si úplne zasluhuje večné potrestanie.

2. nepodmienené vyvolenie (*unconditional election*) - Boh človeku záchranu od spravodlivého súdu nedlhuje, napriek tomu sa rozhodol mnohým, ktorých si od večnosti vybral prejavíť milosť. To nebolo podmienené zásluhami, charakterom, preto je založené výlučne na Božej milosti.

3. ohraničené zmierenie (*limited atonement*) - Kristova smrť na kríži je vykúpením za hriechy tých, nad ktorými sa Boh rozhodol zmilovať. Nevzťahuje sa rovnakým spôsobom na celé ľudstvo, ale jej vykupiteľské pôsobenie sa obmedzuje len na vyvolených.

4. neodolateľná milosť (*irresistible grace*) - Božie vyvolenie prekonáva všetky vonkajšie prekážky aj odpor konkrétneho človeka. Nie je možné odolať vplyvu Ducha Svätého.

5. zachovanie svätých (*perseverance of saints*) - každý, kto bol raz vyvolený pre spasenie, už neskôr nemôže byť zahrnutý. Keď napr. odpadne, ukazuje že nikdy nebol kresťanom a nepatrí Pánovi Ježišovi; alebo - ak je vyvolený - sa v budúcnosti k viere vráti a bude spasený.

Kalvíni zdôrazňujú z znovuobjavenie týchto piatich učení v protestantskej reformácii: Sola Scriptura (Jedine písmo), Sola Gratia (Jedine milosť), Sola Fide (Jedine viera), Solo Christo (Jedine Kristus) a Soli Deo Gloria (Jedine Bohu sláva). Keďže každé učenie musí byť preverené Písmom, je potrebné hľadať v Písme, či kalvinizmus je vskutku učením podľa Slova Božieho.

Záver

Zámerom príspevku bolo aspoň trochu priblížiť teologické rozdiely medzi katolíckou a protestantskou teológiou s dôrazom na kalvinizmus. Rozdiely sú v uznaní prameňov viery, v učení o predestinácii, v počte sviatostí, v bohoslužbách. Je však bezpochyby zjavné, že obe cirkvi majú rovnaké korene, vychádzajú z Biblie, učenia Pána Ježiša. Rozdielny je však výklad Biblie, chápanie a výklad Starého zákona a Ježišovho učenia.

Napriek tomu je potrebné, aby sa kresťania oboch cirkví modlili za jednotu kresťanov a hľadali to, čo jednotlivé cirkvi spája, nie to, čo ich rozdeľuje.

Cirkev a každý kresťan by sa mali stať zdrojom jednoty pre svet. „*Jednota rodiny Božích detí založená na Kristovi značne posilňuje a zdokonaluje jednotu ľudskej rodiny*“ (GES 42). Cirkev a každý kresťan má privádzať celé ľudstvo do spoločenstva s Bohom, pretože poslanie, ktoré zveril Kristus svojej cirkvi, je náboženského rázu. Úlohou cirkvi však je aj podieľať sa na budovaní politickej, národnej, hospodárskej jednoty. Práve z náboženského poslania vyplývajú povinnosti aj sily, ktoré môžu pomôcť pri budovaní ľudského spoločenstva podľa Božieho zákona. Túžba dnešného sveta po jednote musí nájsť v kresťanoch hlbší ohlas ako v ostatných ľuďoch. Účasť na budovaní jednoty sveta vyžaduje, aby sa odstránili prekážky, ktoré prekážajú v jednote, to znamená, rozdiely náboženské, národnostné, rasové, sociálne, majetkové. Až po odstránení rozdielov je možné budovať ľudskú rodinu, ktorá spoločne vytvára svoj lepší život, pos-

Potridentská teologická starostlivosť

tavenie vo svete a v dejinách. Svet sa však zatiaľ pozerá na to, že kresťania zabúdajú na slová Ježiša Krista: „*Podľa toho spoznajú, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať*“ (Jn 13, 35).

Počet znakov: 23 870.

Adresa autora: **ThDr. Ing. Terézia Žigová, PhD.**, Turgenevova 6, SK - 040 01 Košice 1,
tel.: +421 (0)55 6784850, e-mail: tezi@centrum.sk

Rekatolizačná činnosť reholí na šľachtickom panstve Drugetovcov

Štefan LENČIŠ

Activity of recatholization in the monastic orders at the aristocratic territory of Drugethos

The aim of this work is to introduce a basic historical picture of the life of the Catholic Church in the north-east of Slovakia in the complicated 16th and 17th century. A noble family from Humenné, the Drugets, also had a big influence on the life of the Church. They had their estates in the Zemplin and Už counties. In the 16th century, these noblemen accepted reformation ideas and, according to the patronage's privilege, so did their subjects. In the 17th century, the Church began a revival, which resulted in re-catholisation and conversions to Catholicism. The important Užhorod union in 1646 started the process of orthodox priests and believers returning to the Catholic Church. The Orders supported by the Druget family played an important part in the religious part of life. In spite of many difficulties and problems, the Druget family positively influenced the religious history of this area.

Keywords: *recatholisation, Drugeth, Humenné*

Šľachtická rodina Drugetovcov na svojom panstve Humenné sa významne zapísala do rekatolizačnej práce. Ako zemepáni vytvorili a podnecovali aktivity, ktoré napomáhali, alebo aj priamo uskutočňovali znova prinavrátanie „starej viery svojich otcov“. Ako prostriedok na uskutočnenie rekatolizácie využili hlavne rehole: františkánov, pavlínov a jezuitov. Na ich pozvanie sa znova vracali títo rehoľníci do svojich niekdajších kláštorov a podporovaní zemepánmi rozvíjali pastoračnú prácu na veľkom humenskom panstve, ale aj jeho okolí. V inej pozícii boli len jezuiti, ktorí na ich panstvo prišli prvýkrát a s veľkým nadšením začali rekatolizačnú prácu, hlavne založení kolégia v Humennom.

1. Kláštor františkánov v Humennom

Na územie niekdajšieho Uhorska (do ktorého patrilo aj Slovensko) prichádzajú prví františkáni (neskorší minoriti) už v roku 1228 z Nemecka. Na Slovensku založili svoj prvý kláštor v Trnave pred rokom 1238. Slovenské kláštory patrili do nemeckej provincie do roku 1339, keď Generálna kapitula v Ríme vytvorila samostatnú uhorskú provinciu s názvom *Provincia Panny Márie (Provincia Hungariae S. Mariae)*.¹

Druhý prúd františkánov (observantov) prichádza z juhu, a to z Bosny, kde si založili svoj prvý kláštor v roku 1339. Z tohto kláštora začalo sa vyvíjať aj úsilie o založenie ďalších františkánskych kláštorov.

Článok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zemplíne*.

¹ BAGIN, A.: *De jímny prehl'ad františkánskej provincie najsv. Spasitel'a na Slovensku*. In: Slovák z 24. októbra 1936. Ďalej len: Dejinný prehl'ad; BALOG, A.: c. d., s. 130.

Potridentská teologická starostlivosť

Príchod františkánov do Humenného nevieme presne datovať, ako tiež nevieme povedať, kto ich z rodiny Drugetovcov pozval a kedy začali so stavbou svojho kostola a kláštora. Prvá písomná zmienka o františkánoch pochádza až z roku 1488. Dozvedáme sa to z listiny, v ktorej kráľ Matej oznamuje Leleskému konventu, že Mikuláš z Lúčky a Bernard Horkay v mene svojej zomrelej matky prehlásili, že veľkú bedňu so svojimi písomnosťami, týkajúcimi sa menovaných dedín v Užhorodskej, ale aj v iných župách, zverili za účelom bezpečného uloženia do rúk minoritov sv. Františka v kláštore Najsvätejšej Panny Márie v mestečku Humenné.²

Podľa architektov františkánsky kostol v Humennom pochádza zo 14. – 15. storočia. To by nasvedčovalo, že františkáni prišli niekedy na prelome spomínaných storočí.³ Veľkým prínosom by bolo podrobné vyhotovenie architektonickej analýzy najstaršej časti kostola, ktorá by určila vek s väčšou presnosťou.⁴

Podľa mienky historika J. Karáčoniho⁵ mohla františkánov do Humenného pozvať manželka grófa Jána VIII. Drugeta, Katarína, rodená Zápoľská, okolo roku 1480. Táto mienka je mylná, pretože gróf Ján VIII. sa zasnubil s grófkou Katarínou Zápoľskou až v roku 1495 a v tom čase už františkáni boli v Humennom.⁶

Z uvedeného nám vyplýva, že rehoľa františkánov prišla do Humenného na pozvanie rodiny Drugetovcov už pred rokom 1460. Domnievame sa, že prišli niekedy na prelome uvedených storočí, pretože stavba kostola a kláštora si v tom čase vyžadovala aj značný čas. Ako bolo zvykom žobravých reholí, svoje kostoly stavali na okraji miest. Nebolo to inak ani v Humennom. Ich kostol tvoril jednodňovú stavbu s polygonálne ukončeným presbytériom so zaklenutou sieťovou klenbou. Táto gotická stavba prešla mnohými opravami kvôli častým požiarom a vojenským vpádom.⁷ Svoj kostol rehoľníci zasvätili Panne Márii. Usudzujeme ale, že bol zasvätený Nanebovzatej Panne Márii, čo súvisí s veľkými púťami Humenčanov do kláštora otcov jezuitov v Poľsku v Starej Vsi (Stara Wieś).⁸ K tomuto problému sa však vrátíme neskôr.

Tu nastáva veľká absencia informácií o františkánoch. Máme len útržkovité správy. V roku 1506 mali františkáni 10 okruhov kláštorov a v siedmom z nich sa nachádzal

² Slovenský národný archív Bratislava. *Hodnoverné miesto Leleský konvent. Bercsényiana* Fasc. 10, nr. 25. Ďalej len: SNA Bratislava, HM Leles. konv., Bercsényiana. „...ordinis sancti Francisci in claustro Beatissime Virginis Marie in oppido Homonna...“ Porovnaj ešte aj: CSÁNKI, D.: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I.* Budapest 1890, s. 337.

³ *Súpis pamiatok na Slovensku I.* Bratislava 1967, s. 469; *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I.* Bratislava 1977, s. 472; *ABC kulturních památek.* Praha 1985, s. 161; *Schematismus venerabilis cleri administrationum apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Sarmariensis in Slovachia 1943*, s. 109.

⁴ ULICNÝ, F.: *Spoločenské, historické a kultúrne súvislosti*, s. 13.

⁵ KARÁCSONYI, J.: *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig II.* Budapest 1924, s. 75.

⁶ Ján VIII. Drugeth bol synom Šimona a Žofie, rodenej Bebek de Vámos (Bebekovej). Mal syna Františka II., Štefana IV., Gabriela I., Juraja I., Antona I., Imricha I. a dcéru Katarínu. NAGY, I.: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal.* Pest 1858, s. 402; JUROVSKÝ, J.: *Drugethovi.* Kalinov, (?), Rkp., rodostrom.

⁷ *Súpis pamiatok na Slovensku I.* Bratislava 1967, s. 469. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I.* Bratislava 1977, s. 472. *ABC kulturních památek.* Praha 1985, s. 161.

⁸ KONTKOWSKI, J., L.: *Sanktuarium Maryjne w Starej Vsi.* Stara Wieś 1978, s. 32.

Potridentská teologická starostlivosť

Sárosptak a aj humenský kláštor.⁹ Potom v roku 1529 napadli mestečko nemecké voj-
ská kapitána Jána Katzianera (Cocianus) a kláštor vypálili. V roku 1531 poznáme aj
meno gvardiána, ktorým bol páter Lukáš Thagian. To je prvé a aj posledné meno gvar-
diána pred reformáciou.¹⁰

Nevieme kedy presne odišli františkáni z Humenného, pretože po roku 1531 nemáme
o nich žiadny údaj, a tiež nevieme z akého dôvodu odišli. Podľa názoru historika Réza
neobstojí názor, že rehoľníci boli vyhnaní samými Drugetovcami, údajne preto, že už
boli na strane reformácie. Duch reformácie mestečko Humenné zasiahol o niečo neskôr.
Myslíme si, že skutočným dôvodom odchodu rehoľníkov boli časté vojenské vpády na
mestečko, a tým aj na kláštor, ale do istej miery aj blížiac sa reformácia. Tak napr. len
v roku 1528 (26. októbra) prišiel Ján Zápol'sky do Humenného s vlastným vojskom
v počte 1100 mužov. Po spojení ešte ďalších oddielov bolo v meste už 28. októbra oko-
lo 9000 vojakov. Aj samotné vojsko Jána Katzianera bolo veľké. Svedčí o tom ich po-
byt v Levoči v roku 1528, keď ich kronikár uvádza v počte 350 jazdcov.¹¹

Nielen jezuitská, ale aj františkánska rehoľa značne prispela k rekatolizácii východ-
ného Slovenska. Vďaka ich pastoračnej práci sa reformovaní veriaci nemohli trvale
usadiť v dnešnom humenskom dekanáte. Prvú najťažšiu prácu začali jezuiti a po nich
pokračovali františkáni. Pritom dátum druhého príchodu františkánov do Humenného
zostáva pre nás aj naďalej nezodpovedaný.

V roku 1619 vypuklo povstanie Gabriela Betlena. Juraj Druget utiekol do Poľska
a nasledovali ho aj jezuiti. Po skončení povstania sa však nevrátili hneď, ale až v roku
1629 alebo 1630.¹² Podľa Antona Sirmaja túto časovú medzeru zaplnili františkáni.¹³ Je
to možné, pretože už v roku 1616 založili františkáni v neďalekom Stropkove svoj kláš-
tor.¹⁴ Bližšie správy o tom nateraz nemáme. Je možné predpokladať, že františkáni sa
začali zaujímať o svoj bývalý kláštor. Keď skončilo Betlenovo povstanie, využili situá-
ciu a prišli do Humenného. Spôľahlivé správy o františkánoch máme až od polovice 17.
storočia. Dozvedáme sa to z listu Juraja IV. Drugeta¹⁵ zo dňa 9. augusta 1651. Zo svoj-
ho hradu v Užhorode napísal list provinciálovi rehole, v ktorom ho žiada, aby rehoľa
opäť prišla do Humenného a zaujala svoj starý kláštor s kostolom. Zároveň sa zaviazal,
že vykoná všetky potrebné opravy kláštora a zabezpečí ho fondáciou pre 12 bratov.¹⁶ Po
potrebných opravách a príprave prišli rehoľníci v roku 1656 do svojho bývalého klášto-

⁹ Pod správou Sárosptaku sa uvádza humenský kláštor aj v roku 1516. - KOVÁCS, B.: *Az Egri egyházmegye története 1596-ig*. Eger 1987, s. 111.

¹⁰ SZABÓ, G.: *Ferencrendiek a magyar történelemben*. Budapest 1921, s. 77., 263. SZIRMAY, A.: *Notitia topographica, politica inelyti comitatus Zempleniensis*. Buda 1803, s. 357. KARÁCSONYI, J.: c. d., s. 75. FRIDRICH, U.: *Historia seu compendiosa descriptio provinciae Hungariae Ordinis Minorum S. P. Francisci... Santissimi Salvatoris II. Cassoviae 1759*, s. 84.

¹¹ SOPKO, J.: *Kroniky stredovekého Slovenska*. Bratislava 1995, s. 252, 262-3.

¹² STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium*, s. 33.

¹³ SZIRMAY, A.: *Notitia historica*, s. 141. - Autor udáva príchod františkánov už v roku 1615, čo je však vylúčené.

¹⁴ BEŇKO, J.: *Stropkov*. Stropkov 1994, s. 61.

¹⁵ Juraj IV. Drugeth (8. 6. 1633 - 9. 10. 1661) bol synom Jána X. Za manželku mal Máriu, rodenú Eszterházyovú. Mal synov: Valentína II., Jána XI., Žigmunda II. a dcéru Kristínu. Bol zemplinským a užským županom. - *Slovenský biografický slovník I*. Martin 1986, s. 507. JUROVSKÝ, J.: *Drugethovi*. Kalinov (?), Rkp., s. 22.

¹⁶ FRIDRICH, U.: *Historia seu compendiosa descriptio provinciae Hungariae Ordinis Minorum S. P. Francisci... Santissimi Salvatoris II. Cassoviae 1759*, s. 85.

Potridentská teologická starostlivosť

ra. V tom istom roku (3. júla) gróf Juraj IV. Druget vydal listinu, v ktorej sa zaviazal, že jeho rodina bude každoročne dávať kláštoru určené množstvo naturálií. V listine ich aj konkrétne vymenováva. Ostatné výdavky, ktoré potrebovali rehoľníci, si museli vyžobarať. Vydaním tejto listiny sme zároveň zistili aj prvého predstaveného, ktorým bol Konrád Maskoci.¹⁷

Oprava kláštora sa konala od roku 1651 až do roku 1663. Počas tejto opravy v roku 1642¹⁸ vybudovali rehoľníci za pomoci zemepánov v ohrade kostola kaplnku, ktorú zasvätili Panne Márii Loretánskej (Kráľovnej anjelov). Kaplnka sa nachádzala tridsať krokov od vchodu do kostola na juhovýchodnej strane. Stala sa známym pútnickým miestom, kde prichádzalo veľa pútnikov nielen rímskokatolíkov, ale neskôr (po uzavretí Užhorodskej únie v roku 1646) aj gréckokatolíkov.¹⁹ V roku 1686 dal jágerský biskup Juraj V. Fenesy (1687 – 1699) vyhotoviť zoznam zázračných obrazov vo svojej diecéze. V jágerskej diecéze sa v tom čase nachádzalo štrnásť zázračných obrazov. Medzi nimi sa spomína aj socha v kaplnke Panny Márie Loretánskej v Humennom.²⁰ Takýto zoznam vypracoval aj Martin Szentivanyi, SJ. v roku 1696 z celého Uhorska. Medzi mnohými miestami uvádza aj Humenné.²¹ K tejto kaplnke sa na sviatky Panny Márie pravidelne konali procesie veriacich humenskej farnosti z farského kostola Všetkých svätých.²² Poslednú zmienku o tejto kaplnke máme až z roku 1795 (26. VI.), keď sa uvádza, že je zasvätená Najsvätejšiemu Spasiteľovi.²³

O osem rokov neskôr (13. mája 1671) sa konala Kapitula provincie v Skalici, na ktorej bola rezidencia v Humennom formálne povýšená na *Kláštor*. Za prvého gvardiána bol určený páter Pavol Szegedi.²⁴ Až do roku 1688 bol kostol františkánov zasvätený sv. Jánovi Kapistránskemu. Ďalšiu zmenu patrocínia urobili 1. februára 1688 v Skalici, keď kostol Panny Márie zasvätili sv. Bonifácovi.²⁵

V čase Tököliho povstania v roku 1672 (4. októbra) na sviatok sv. Františka z Assisi bol kláštor prepadnutý vojakmi. Liturgické predmety vojaci znesvätili a použili na profánne ciele, napr. znesvätili kalichy, posväteným olejom si mazali zbrane, alby zobrali pre svoje ženy ako nočné košele a pod. Potom v noci dvoch pátrov Pavla Szokola, gvar-

¹⁷ MOL E 150, Fasc. 71, nr. 63, fól. 200 – 201; RUPP, J.: *Magyarország helyrajzi története III*. Budapest 1876, s. 267; SZIRMAY, A.: *Notitia topographica, politica inclyti comitatus Zempléniensis*. Budae 1803, s. 357. Ďalej len: *Notitia topographica*.

¹⁸ SZIRMAY, A.: *Notitia topographica*, s. 357.

¹⁹ KARÁCSONYI, J.: *Szt. ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig II*. Budapest 1924, s. 76; FRIDRICH, U.: c. d., s. 89.

²⁰ Heves Magyei Levéltár Eger. XII.-2d. 47. kötet. 165 pag. - Zázračné obrazy Panny Márie boli napr. v Lelesi, Jasove, Košiciach, Bardejove, Zemplíne, Tállyi, Tokaji, Pócsi a na iných miestach. SUGÁR, I.: *Az egri püspökök története*. Budapest 1984, s. 368.

²¹ SZENTIVANYI, M.: *Dissertatio paralipomenonica rerum memorabilium Hungariae I*, 3. Tymaviae MDCXCIX, s. 53.

²² ARKABŰ Košice. KV. *Visitatio canonica parochiae Homonnensis Anno 1749*.

²³ Archív Rímskokatolíckeho farského úradu v Humennom (Ďalej len ARKFÚ Humenné). *Acta parochiae Homonnensis. Conscriptio... die 26. Junii 1795*.

²⁴ FRIDRICH, U.: c. d., s. 85. - „...Residentia haec formalem Conventum elevata in Capitulo Szokolczae“.

²⁵ ŠOBA Prešov. DH, inv. 335, A-145, nr. 109; FRIDRICH, U.: c. d., s. 88.

Potridentská teologická starostlivosť

diána, a Krištofa Agricolu zobliekli do naha a za krutej zimy odvedli do Michaloviec. Z väzenia ich vykúpil za 18 toliarov gróf Alexander Barkóci.²⁶

Onedlho, v roku 1676, boli znova rehoľníci napadnutí vojakmi. Po útrapách, ktoré im spôsobili vojaci, boli dvaja pátri Gregor Kulčar, gvardián, a jeho vikár Gerhard Kečke-meti, priviazaní ku koňom, šľahaní bičom a odvedení do väzenia. Na radu košického kapitána bola za nich žiadaná veľká suma výkupného. Až po zaplatení výkupného sa pátri dostali na slobodu. Vojaci zároveň podpálili aj kláštor, a tak sa opäť stal reziden-ciou. Za predstaveného bol v roku 1677 poslaný Mikuláš Honti a bol poverený, aby začal opravovať poškodený kláštor. K oprave sa však pristúpilo až v rokoch 1720 – 1735. V roku 1678 sa spomína, že do kláštora bol poslaný na pomoc fráter Marek Beňovskí, ale toho vojaci zabili ešte v tom istom roku pri meste Szerednye pri prenasledovaní.²⁷ Až na začiatku 18. storočia nastali pokojné časy pre františkány. V roku 1708 bola rezidencia opäť povýšená na kláštor a bol pridelený gvardián Bonaventúra Csető.²⁸

Rehoľníci okrem duchovnej činnosti vo vlastnom kostole pomáhali aj vo farskom kostole. Svedčí o tom farská matrika, v ktorej sú často zapísaní predovšetkým pri krs-toch. Predpokladáme, že miestnemu farárovi pomáhali ako kapláni.²⁹ Zo svojho kláštora odchádzali pomáhať aj na uprázdnené farnosti po okolí. Najviac správ sa nám zachova-lo o ich duchovnej práci vo farnosti Nižný Hrušov. V tejto farnosti pracovali v 18. a ešte aj na začiatku 19. storočia. Na začiatku boli správcami farnosti a neskôr pomáhali die-céznym kňazom ako kapláni. V roku 1712 poznáme prvého františkána, ktorý spravuje túto farnosť, Rafaela Tholu.³⁰

Františkáni ako žobravá rehoľ'a boli stále odkázaní na pomoc zemepána a štedrých veriacich. Ako sme už uviedli, pri druhom príchode františkánov do Humenného, ze-mepán gróf Juraj IV. Druget 3. júla 1656 založil základnu pre kláštor. Jeho manželka Mária, rodená Eszterházyová, bola tak štedrá voči rehoľníkom, že po smrti jej manžel-a († 9. októbra 1661) ju považovali za ich zakladateľku. V roku 1662 a 1690 darovala kláštoru spolu 4770 florénov.³¹ Kláštor štedro podporovali napríklad: Terézia, rodená Keglvičová, manželka grófa Žigmunda Drugeta, darovala v roku 1699 (19. október) 600 forintov s tým, že z ročného úroku 36 forintov sa má použiť na večné svetlo pred svätostánkom.³² Juliana Terézia Drugetová, dcéra Žigmunda Drugeta, darovala v roku 1723 sumu 600 forintov.³³ Grófká Mária Pérényiová darovala pred gvardiánom Petrom Róllom a frátramí Brunom Meskom a Hipolitom Martirim kláštoru 400 zlatých dňa 5. júla 1725.³⁴ Doktor Michal Valy daroval kláštoru v roku 1760 (25. december) baňu

²⁶ SZIRMAY, A.: *Notitia topographica*, s. 357-8. KARÁCSONYI, J.: c. d., s. 75-6. FRIDRICH, U.: c. d., s. 86.

²⁷ FRIDRICH, U.: c. d., s. 87. SZIRMAY, A.: *Notitia topographica*, s. 358. KARÁCSONYI, J.: c. d., s. 76.

²⁸ KARÁCSONYI, J.: c. d., s. 76.

²⁹ *Matricula baptisatorum, copulatorum et mortuorum parochiae Homonnensis ab Anno 1721.*

³⁰ ARKFÚ Nižný Hrušov. SOMOSSY, J.: *Elenchus Curiorum Curam Animarum in Parochia A. Körtvélyesiensi exercentium e Fidedignis protocollis derivatus*. In: *Protocollum mortuorum Ecclesiae Alsó Körtvélyesiensis nro III. ab anno 1827*, s. 5 - 6. ZUBKO, P.: *Dejiny farnosti Nižný Hrušov v 18. storočí*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 1994, s. 30 - 35, seminárna práca.

³¹ MOL E 151, Fasc. 50, fol. 3.

³² MOL E 151, Fasc. 50, fol. 2.

³³ ŠOBA Prešov. DH, 336, A - 146, nr. 111.

³⁴ MOL E 151, Fasc. 50, fol. 34.

v Kremnici, ktorá sa volala Svätí traja králi.³⁵ V roku 1764 (8. novembra) daroval ostrihomský arcibiskup František Barkóczy humenským františkánom 1000 florénov na slúženie sv. omše za svojich rodičov.³⁶ Na tomto mieste by sme mohli uviesť ešte ďalšie údaje, ktoré by svedčili o štedrosti darcov. Mnohé tieto dary boli dávané ako základy pre sväté omše. O štedrosti humenských zemepánov voči františkánom svedčí aj základina, ktorá bola zvýraznená aj na drevenej tabuľke vo farskom kostole s nápisom: *Fundatum Sacrum Menstruale pro defunctis Comitibus Drugeth Hom. Csákianiss Wanderranathionis 1807.*³⁷

Kláštor františkánov v Humennom bol v roku 1786 zrušený nariadením Jozefa II.³⁸ Majetok rehole pripadol eráru. Tým nastalo ukončenie obetavej práce synov sv. Františka v Humennom a na celom okolí. Františkánom môže dať akovať za účinnú prácu na rekatolizácii mesta a okolia.

2. Kláštory pavlínov

Pôvodne pustovnícke komunity sa na podnet ostrihomského kanonika Euzébia (nar. 1270) zjednotili v Piliši a Patacsi v roku 1250 a vytvorili komunitu s názvom *Ordo S. Pauli primi Eremitae*. Patrónom rehole sa stal tébsky pustovník sv. Pavol (nar. 341). Na území dnešného Slovenska si začali pavlíni budovať svoje kláštory od 14. do 18. storočia v Horných Lafantovciach (1369), Gombaseku (1371), Marianke (1377), Beckove (1430) a v nasledujúcich storočiach aj v Trebišove, Veľkých Lovciach, Vranove nad Topľou, Skalici, Trnave, Šaštíne a Kežmarku.³⁹

Drugetovci vo svojich dvoch župách Zemplínskej a Užskej, kde mali najviac svojho majetku a zároveň patronátne právo, založili alebo obnovili kláštory pavlínov v Trebišove, Vranove a Užhorode.

a) Kláštor pavlínov v Trebišove

Do Trebišova prišli pavlíni na pozvanie kráľovského palatína Imricha z Perína. So stavbou kláštora sa začalo už v roku 1502. O dva roky neskôr bol už kláštor dokončený a ako fundácia mu boli pridelené obce Šara, Olasi a Vojčice. Ďalší majetok, ktorý mníši získali, bola polovica obce Žadán v roku 1516 od Žigmunda Sürtyho. Pod vplyvom reformačných myšlienok boli pavlíni v roku 1530 vyhnaní grófom Petrom z Perína.⁴⁰ V roku 1567, smrťou Gabriela z Perína, pripadlo trebišovské panstvo Jurajovi II. Drugetovi, ktorí ho vlastnil až do vymretia rodu po meči.⁴¹

V roku 1615 pavlíni prejavili ohotu znova sa vrátiť do svojho bývalého kláštora v Trebišove. Dozvedáme sa to z listu grófa Juraja III. Drugeta, ktorý napísal list generálovi rehole, v ktorom ho informuje o tom, že dvaja pavlínski bratia chcú od neho získať dovoľenie vrátiť sa do svojho kláštora. Kladná odpoveď od generála rádu prišla až

³⁵ MOL E 151, Fasc. 50, fol. 35.

³⁶ MOL E 151, Fasc. 50, fol. 21. - Jeho rodičia sa volali František Barkóczy a Juliana, rodená barónka Zichy de Vasonkeő. Na fascikel 50 sa odvoláva aj RUPP, J.: *Magyarország helyrajzi története III.* Budapest 1876, s. 267 - 268.

³⁷ GRIEGER, M. J.: *Rímskokatolícky kostol v Humennom v roku 1965.* Humenné 1965, Rkp.

³⁸ JUROVSKÝ, J.: *Drugethovci.* Kalinov (?), Rkp., s. 26.

³⁹ HLAVÁČKOVÁ, M.: *Pavlínska rehoľa na našom území - Bieli mníši.* In: *Historická revue*, č. 5, roč. VII., r. 1996, s. 6.

⁴⁰ SZIRMAJ, A.: *Notitia topographica*, s. 241.

⁴¹ ULIČNÝ, F.: *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy.* Michalovce 2001, s. 543.

Potridentská teologická starostlivosť

v roku 1619. K zrealizovaniu tejto myšlienky došlo až v septembri 1650.⁴² Môžeme predpokladať, že niekoľkoročné úsilie pavlínov opäť obsadiť svoj bývalý kláštor, bolo sťažené vtedajšou spoločenskou a náboženskou situáciou, predovšetkým reformáciou.

Pavlíni sa do svojho kláštora vrátili v septembri roku 1650, keď ich pozvala späť už nová patrónka Anna Jakušičová z Orbovy, vdova po Jánovi X. Drugetovi. Grófica Anna sa stala veľkou dobrodínkou pavlínov a tento kláštor mal v Trebišove právo výseku mäsa, výčapu a rybolovu. V roku 1651 pripadla tomuto kláštoru aj nejaká zemianska kúria v Humennom, ktorá patrila Jurajovi Drugetovi.⁴³

Nevieme z akého dôvodu, v roku 1651, gróf Juraj IV. Druget, odobral pavlínom ich kláštor aj s majetkami. V nasledujúcom roku sa celý problém vyriešil a kláštor bol vrátený aj s majetkami: Veľký Ruskov, Kolbasov, Viničky a ďalšie dediny a tiež dom Jána Vallyho.⁴⁴

V roku 1674 sa dozvedáme, že otcovia pavlíni Mikuláš Svetenej a Ľudovít Bazilovič sa vybrali do hradu Parič, ale do tohto hradu sa medzitým dostali vzbúrenci a hodili otcov do väzenia a trápili ich hladom o chlebe a vode. Vyslobodili sa až v roku 1675 ako o tom spomína Anton Sirmaj: *...keďže prichádzalo cisárske vojsko, spomínaní otcovia sa poradili s ostatnými zajatcami, nečakane napadli stráže a hrad vydali obliehajúcim cisárskym vojskám.* V roku 1678 stratil tento kláštor svoje majetky v obciach Olasi, Žadán a Šare a pripadli kláštoru v Ujheli. Avšak základinu trebišovského kláštora zväčšila grófica Barbora Baťaniová, vdova po grófovi Žigmundovi Forgáčovi, darmi zo svojho dedičstva.⁴⁵

Pavlíni sa vo veľkej miere zapojili do rekatolizácie spočiatku dvaja a neskôr piati mnísi. Svojou kazateľskou činnosťou sa zaradili medzi naj-horlivejšie rekatolizačné kláštory v Zemplínskej župe v druhej polovici 17. storočia. Pôsobili nielen v Trebišove, ale aj na jeho okolí: Trhovište, Nižný Žipov, Čelovec, Novosad, Hraň, Veľký Ruskov, Milhostov, Vojčiče, Zemplínsky Branč, Kyste a v iných.⁴⁶

Pre pavlínov nastal ťažký úder, keď v roku 1684 ich Imrich Tököli vyhnal z kláštora. Naspäť sa vrátili až po dvoch rokoch. Veľkú obnovu kláštora urobili v roku 1760. Kláštor v roku 1786 bol zrušený, nariadením Jozefa II.⁴⁷

b) Kláštor pavlínov vo Vranove

Ďalším založeným kláštorom na drugetovskom panstve bol kláštor vo Vranove (dnes Vranov nad Topľou). Za zakladateľku sa pokladá Mária Esterházyová, vdova po Jurajovi IV. Drugetovi. Pôvodne starý slovenský farský kostol za reformácie používali kalvínski veriaci, v ktorom mali svojho kazateľa ešte aj v 60. rokoch 17. storočia. Po požiaroch ho začali opravovať a časť nákladov hradila aj Šarišská stolica. Kostol síce ešte nebol úplne dokončený, ale už v roku 1672 ho grófica odňala kalvínom a pozvala do Vranova pavlínov, ktorým dala vedľa kostola opraviť kláštor. Zároveň kláštoru darovala aj ma-

⁴² *Documenta artis Paulinorum III.* Budapest 1978, s. 5.

⁴³ CHURÝ, S.: *Z archívov zrušených kláštorov za Jozefa II.* In: Slovenská archivistika 1970, č. 2, roč. V., s. 401.

⁴⁴ *Documenta artis Paulinorum III.* Budapest 1978, s. 6.

⁴⁵ SZIRMAY, A.: *Notitia topographica*, s. 240-242.

⁴⁶ ULICHNÝ, F.: *Reformácia v Zemplínskej župe*, s. 133.

⁴⁷ SZIRMAY, A.: *Notitia topographica*, s. 240-242.

Potridentská teologická starostlivosť

jetky vo Vyšňove a Vyšňom Žipove.⁴⁸ Založenie tohto kláštora potvrdil kráľ Leopold a schválili ostrihomský arcibiskup Juraj Selepečni a jágerský biskup František Segedy.⁴⁹

Z roku 1676 máme údaj, v ktorom sa spomína, že predstavený kláštora Imrich Fejervári a páter Juraj Dubnický boli tököliovcami vyvlečení z kláštora a hodeni do vody. Utopiť chceli aj ostatných mníchov zviazaných povrazmi, ak by im nezapltili 800 florenov. Keď sa už pominulo jedno nebezpečenstvo, prišlo druhé v roku 1682, keď Imrich Tököli vyhnal pavlínov z mestečka a kostol znova dal kalvinom. Tento stav trval až do roku 1686, keď gróf František Barkóci opäť povolal pavlínov do ich kláštora.⁵⁰

Po požiari v roku 1718, ktorý zachvátil celé mesto, začali s väčšími stavebnými úpravami kostola a kláštora. Kláštor dostal barokový portál, na ktorom sa nachádza latinský nápis, ktorý informuje, že kláštor pavlínov vo Vranove je zasvätený Najsvätejšej Panne Márii, že bol založený v roku 1672, v roku 1704 s ťažkosťami obnovený, v roku 1753 pokrytý novou strechou. V interiéri budovy kláštora sa nachádza freska iluzívnej rokokovej architektúry, ktorá zobrazuje zázračné nanebovzatie Eliáša. Fresku v roku 1765 vyhotovil Ján Lukáš Kracker. Veľkú zásluhu na obnove kostola a kláštora mal okrem iných aj prior kláštora Ignác Pongrác, ktorý dal vyhotoviť nové barokové oltáre a ďalšie zariadenie a opravy.

Pavlíni spravovali farnosť až do roku 1786. Následkom proticirkevných a protirehoľných nariadení cisára Jozefa II. bola rehoľa pavlínov zrušená. Kostol s kláštorom bol odovzdaný diecéznemu biskupovi. Prví dvaja farári v tomto kostole boli samotní pavlíni.⁵¹

Zo 17. storočia, v ktorom vznikol pavlínsky kláštor vo Vranove, máme len tieto kusé správy. V závere tohto storočia drugetovská rodina vymrela po meči a patronátne právo sa prenieslo na dedičov tejto rodiny. Pretože pavlíni sa často odvolávali na svoju zakladateľku Máriu Drugetovú, dá sa predpokladať, že značne podporovala túto rehoľu. Táto mienska sa dá podložiť aj tým, že grófka vkladala veľkú nádej do týchto rehoľníkov, keď ich pozvala na rekatolizačnú činnosť Vranova a jeho okolia.

c) Kláštor pavlínov v Užhorode

V poradí tretím pavlínym kláštorom, a zároveň najstarším, ktorý založili Drugetovci na svojom panstve, bol kláštor v Užhorode v Užskej župe. Za zakladateľku tohto kláštora sa pokladá vdova po Jánovi II. Drugetovi (okolo rokov 1355 – 1364), ktorej meno nepoznáme. Založila ho spolu so svojim synom Ladislavom II. v roku 1384.⁵² Kláštor obdaril aj potrebnými majetkami, ku ktorým patrila časť majetku s názvom Godolyas a dve vinice nazývané Konthor Zeleje v blízkosti Užhorodu. V roku 1384

⁴⁸ MICHNOVIČ, I. (zost.): *Dejiny Vranova nad Topľou*. Vranou nad Topľou 1992, s. 109.

⁴⁹ *Documenta artis Paulinorum III*. Budapešť 1978, s. 165. – Jágerský biskup František Segedy usadenie pavlínov potvrdil svojou listinou zo dňa 6. augusta 1672 v Košiciach, v ktorej potvrdzuje, že horný kostol vo Vranove, ktorý predtým mali luteráni, vedľa ktorého bol opustený kláštor s novou budovou, v ktorej sídlil katolícky farár a o ktorý mali záujem minoriti, od teraz ho však grófka Mária Esterházyová udelila pavlínom, ktorá je vdova po Jurajovi Drugetovi z Humenného a dedička Vranova a k nemu pričlenila od heretikov dve dediny Vyšňov a Žipov...

⁵⁰ SZIRMAY, A.: *Notitia topographica*, s. 337-338.

⁵¹ PIETRAS, L.: *Dejiny pavlínkeho kláštora vo Vranove nad Topľou*. Vranov nad Topľou 1991, s. 8-15.

⁵² *Documenta artis Paulinorum III*. Budapešť 1978, s. 159. – *Nobilis domina, relicta quondam comitis Joannis Drwgeth de Geren cum filio suo Ladislao cepit fundare hoc monasterium.*

Potridentská teologická starostlivosť

Drugetovci postavili vedľa kláštora kaplnku ku cti Najsvätejšieho Tela Kristovho. V rokoch 1521-22 grófkka Kristína Drugetová, manželka Jána VIII., dala opraviť sanktuárium kostola. V roku 1533 sa v záznamoch kláštora uvádza, že Gabriel I., Štefan IV., Imrich a Anton Drugetovci boli patrónmi kláštora a darovali v tomto roku 62 florénov.

V roku 1505 sa dozvedáme, že Ján, František a Imrich Drugetovci darovali kláštoru usadlosť Močiar (Užská župa).⁵³ V nasledujúcom roku túto donáciu kráľ Vladislav II. aj potvrdil. Krátko po tomto darovaní v roku 1512 sa stalo niečo veľmi zvláštne. Drugetovci, konkrétne František a Gašpar spolu s Jurajom Guthim, zbúrali užhorodský kláštor a odniesli si z neho všetky cennosti a navyše zaujali aj ich majetky v Močiari, Petrovcich, Domanivciach. Nepoznáme dôvod tohto konania, archívy nemajú k tejto udalosti žiadny komentár. Celá nešťastná udalosť mala dohru pre súdom. Sám kráľ v prítomnosti generála rehole rozhodol, že Drugetovci, ktorí sa dostavili na súd, musia vrátiť všetky cennosti patriace kláštoru a navyše zaplatil ako odškodné za kláštor 600 zlatých. Ich komplic, Juraj Guthi, keďže sa nedostavil pred súd, kráľ rozhodol skonfiškovať mu celý jeho majetok a navyše zaplatiť 10600 zlatých ako náhradu za spôsobené škody.⁵⁴

Pavlní začali postupne opravovať svoj kláštor, o čom svedčia dokumenty v nasledujúcich rokoch. Kláštor však dlho už neplnil svoju úlohu, nakoľko čoskoro sa začala šíriť reformácia. Pavlní v kláštore pôsobili až do polovice 16. storočia, keď ho opustili kvôli silnejúcej reformácii.⁵⁵

3. Jezuitské kláštory

V roku 1604 boli jezuiti vyhnaní z východného Uhorska a zo Sedmohradska. Ochádzali do Poľska a Pavol Rákoci využil túto príležitosť a pozval ich na svoje panstvo, na hrad Makovicu pri Zborove. Jezuitskú skupinu tvorilo päť pátrov a jeden bráter. Rákociho panstvo tvorilo v tom čase 96 dedín. Misia na Makovici trvala dvadsať rokov. Aj keď toto územie nebolo zasiahnuté reformáciou, jezuiti mali veľa práce. Postupne sa ujímali aj širšieho okolia (Humenné a Satmár). Vďaka jezuitom sa na tomto území zachovala pevná kontinuita katolíckej viery a z tohto kraja vzišlo aj veľa jezuitských povolání, ktoré boli tak potrebné pre ďalšiu misijnú činnosť.⁵⁶

a) Kláštor jezuitov v Humennom

Juraj III. Druget sa po svojom príchode zo štúdií do Humenného usiloval o znovu pozdvihnutie katolíckej viery. Podarilo sa mu to v roku 1608, keď mu Pavol Rákoci poslal do Humenného dvoch jezuitských pátrov – Jána Szent-dördiho ako kaplána pre grófsku rodinu a Michala Beska pre pastoráciu v meste a na okolí.⁵⁷

V roku 1609 sa Juraj III. Druget stal zemplínskym županom.⁵⁸ V tom istom roku prišiel do Humenného páter Alexander Dobokay, ktorý sa stal superiorom tejto misie. Jezuiti boli ubytovaní v grófskom kaštieli. Misionársku prácu vykonávali nielen v meste, ale aj po okolí. Gróf Druget pod vplyvom úspešnej práce misionárov začal uvažovať aj o založení kolégia. Preto v liste (roku 1612) generálnemu predstavenému pátrovi Klau-

⁵³ *Documenta artis Paulinorum III.* Budapest 1978, s. 160 - 163.

⁵⁴ *Documenta artis Paulinorum I.* Budapest 1975, s. 370 - 371.

⁵⁵ ULIČNÝ, F.: *Dejiny osídlenia Užskej župy.* Prešov 1995, s. 247.

⁵⁶ KRAPKA, E. - MIKULA, V.: c. d., s. 50; MACHALA, J.: c. d.

⁵⁷ SZÉKELY, A.: *Jezuiti v Humennom.* Humenné 1977, Rkp., s. 2; STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium.* s. 22; KRAPKA, E. - MIKULA, V.: c. d., s. 50.

⁵⁸ *Slovenský biografický slovník I.* Martin 1986, s. 507.

Potridentská teologická starostlivosť

diovi Aquavivovi,⁵⁹ ktorý bol v Ríme, píše, aby mohlo byť v Humennom zriadené kolégium. O skutočnom záujme grófa J. Drugeta založiť jezuitské kolégium v Humennom, svedčí aj list, ktorý poslal Alexandrovi Dobokayovi 9. júla 1613. V liste sa okrem iného uvádza: „*Faru i školu som pekne opravil. I dôchodky som Vám zabezpečil, len aby Vás Boh čím skôr privedol. Vy sami by ste sa mali tej veci obidvoma rukami chytiť.*“ Po všetkých potrebných prípravách prišli jezuiti do Humenného 23. novembra v tom istom roku.⁶⁰ Pre ich pôsobenie v Humennom dal gróf opraviť zničený františkánsky kláštor s kostolom. Zároveň založil aj potrebnú základinu pre zabezpečenie hmotných potrieb kláštora a kostola. Jezuiti sa plne zapojili do pastoračnej činnosti. Vo farskom kostole Všetkých svätých kázali po slovensky a vo svojom kostole po maďarsky. Postupne začali svoju misijnú prácu aj po okolitých dedinách a ich práca bola pozhnaná úspechom.

Pokojná činnosť rehoľníkov opäť netrvala dlho. V roku 1643 vypuklo povstanie Juraja Rakóciho, pred ktorým utiekol Ján X. Druget do Užhorodu, kde bol bezpečnejší. Tak isto reagovali aj jezuiti a nasledovali grófa do Užhorodu. Keď sa Juraj Rakóci so svojimi vojakmi dostal do Humenného, plný zlosti zničil celé mesto a hrady Jasenov a Brekov.⁶¹ Časť jezuitov sa po 1. decembri 1645 vrátila do Humenného, ale kolégium už neobnovili. Sústredili sa len na pastoračnú prácu v meste a v okolí.⁶²

b) Kláštor jezuitov v Užhorode

Jezuitov už Ján X. Druget ponechal v Užhorode, kde boli bezpečnejší. Založili si tam kolégium. Preloženie kolégia do Užhorodu navrhoval Jánovi X. Drugetovi už skôr (v roku 1634) jágerský biskup Imrich Lósi.⁶³ Svoj názor biskup zdôvodňoval tým, že v Užhorode sú vhodnejšie budovy a užhorodským katolíkom hrozí nebezpečenstvo straty viery a navyše Užhorod má aj hradby, ktoré sú istým spôsobom ochranou. Aj sám generál jezuitov P. Vitelsci Mitiús súhlasil s odchodom z Humenného, ale žiada, aby jezuiti mohli zostať v Satmare. Podľa „*Acta Iesuitarum Ungvariensis*“ sa Druget v tomto roku rozhodol pre Užhorod. Svoj plán začal uskutočňovať, ale vojaci Juraja Rákociho prišli skôr a sťahovanie kolégia sa muselo prerušiť. Vojaci po sebe zanechali aj zničené budovy, ktoré mali slúžiť pre nové kolégium. Katalóg Rakúskej provincie z roku 1636 uvádza užhorodské kolégium ako fungujúce.⁶⁴ Zakladajúca listina pre toto kolégium bola vystavená 31. júla 1640. Ale úradné preloženie kolégia z Humenného dala grófka Anna Drugetová, rodená Jakušičová, až 8. októbra 1648.

Na čiernej mramorovej tabuli dali v Užhorode vyhotoviť nápis, ktorý mal informovať každého návštevníka o tomto gymnáziu:

Ezen épületben elhelyezett Királyi katolikus főgymnasium
alapítatot: Homonnán Drugeth Homonnai Györgya 1613-ban.

⁵⁹ Páter Klaudius Aquaviva bol generálnym predstaveným jezuitskej rehole od 19. 2. 1581 do 31. 1. 1615. Bol pokladaný za „druhého“ zakladateľa rehole. - SZÉKELY, A.: *Jezuiti v Humennom*. Humenné 1977, Rkp., s. 3.

⁶⁰ STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium*, s. 22 - 24. SZÉKELY, A.: c. d., s. 2.

⁶¹ SZÉKELY, A.: *Jezuiti v Humennom*. Humenné 1977, Rkp., s. 10.

⁶² STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium*, s. 34.

⁶³ RUPP, J.: *Magyarország helyrajzi története III.* Budapest 1876, s. 402 - 404.

Imrich II. Lósi bol jágerským biskupom v rokoch 1633 -1637. V roku 1637 bol menovaný za ostrihomského arcibiskupa. - *Schematismus cleri Archidioecesis Agriensis ad annum Jesu Christi 1917*. Agriae, s. XIII.

⁶⁴ RUPP, J.: c. d., s. 402.

Potridentská teologická starostlivosť

Ungárra áthozta Drugeth Homonnay János gróf 1640-ben.⁶⁵
 (V tejto budove bolo umiestnené kráľovské katolícke gymnázium,
 založené v Humennom Jurajom Drugetom Humenským v roku 1613.
 Do Užhorodu ho presťahoval Ján Druget Humenský v roku 1640.)

Pre potreby preloženého gymnázia bola potrebná budova, preto Ján X. Druget dal postaviť novú budovu. Drugetovci ako patróni podporovali mnohými majetkami toto gymnázium. Postupne s dobrým menom gymnázia prichádzali aj ďalší dobrodinci, ktorí darovali rôzne majetky, vinice, či peniaze. Tak napríklad: Katarína, rodená Brandenburská, vdova po Gabrielovi Betlenovi, darovala po obrátení na katolícku vieru užhorodským jezuitom veľké vinice. Štefan Simandy, sedmohradský biskup a prepošť v Lelesi, daroval jezuitom 3000 florénov. Medzi štedrými dobrodincami sa spomína aj grófka Anna Drugetová, rodená Jakušičová.⁶⁶

Keď v roku 1643 vypuklo povstanie pod vedením Juraja I. Rákociho, jezuiti museli utiecť do Poľska. Preto sa začalo vyučovať až v novembri 1646, keď nastali pokojnejšie časy. Vyučovalo sa aj počas povstania Imricha Tököliho v roku 1678 a Františka Rákociho II. v rokoch 1708 – 1711.

V užhorodskom kolégiu pôsobili aj významní spisovatelia, akými boli napr.: rektor gymnázia Samuel Timon, ktorý napísal dielo *Imago antiquae Hungariae* a Ladislav Thuróci, syn hlavného notára užskej župy, ktorý sa stal jezuitom v roku 1700 a napísal: *Historia Regum Hungariae*. V zozname študentov sa nachádza aj neskorší gréckokatolícky biskup A. Bačinský.

Jezuiti pracovali s úspechom na gymnáziu, ale aj v pastorácii až do zrušenia rehole v roku 1773.⁶⁷ Niektorí z jezuitov odišli do pastorácie. Vyučovanie na gymnáziu pokračovalo ďalej prostredníctvom diecéznych kňazov a neskôr učili aj premonštráti z Košíc. Nakoniec v roku 1775 darovala Mária Terézia budovy kolégia a kostol mukačevskému gréckokatolíckemu biskupovi. Biskup si tam zriadil svoju rezidenciu a kostol upravil na katedrálu.⁶⁸

4. Kláštor baziliánov v Krásnom Brode

Medzi mestami Medzilaborce a Humenné sa nachádza baziliánsky monastier v Krásnom Brode. Jeho počiatky sa datujú na 14. storočie. Podľa miestnej tradície bola tam vybudovaná drevená cerkov (na východe nazývaný kostol) a kláštor (monastier). Podľa spomínanej tradície sa na začiatku 14. storočia istý žobrák, ktorý bol slepý, zastavil pri studničke, keď prechádzal s jedným chlapcom z Čabín do Krásneho Brodu. Slepec sa napil zo studničky a umyl si vo vode svoje belmnom pokryté oči, naraz uvidel žiarivý kríž, ktorý sa vznášal nad prameňom. Uzdravený slepec z veľkej vdáčnosti za uzdravenie začal zbierať peniaze a dal na tom mieste postaviť kaplnku, do ktorej vložil ikonu Bohorodičky. Postupne začali prichádzať na toto miesto ľudia, vždy na sviatok Zoslania Ducha Svätého, keď sa stal spomínaný zázrak. Neskôr z podnetu šľachtica Teodora Koriatoviča bola postavená väčšia cerkov a vedľa nej aj kláštor, ktorý obdaril majetkami

⁶⁵ SZÉKELY, A.: *Jezuiti v Humennom*. Humenné 1977, Rkp., s. 10.

⁶⁶ RUPP, J.: c. d., s. 405.

⁶⁷ DONGÓ, G. Gy.: *A Homonnai Drugeth-kollegium jezsuiták vezetésé alatt*. In: Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. Sátoralja-Ujhely 1909, s. 30 – 32; STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium*, s. 40 – 42.

⁶⁸ STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium*, s. 42.

Potridentská teologická starostlivosť

Čabiny, Sukov a Krásny Brod. Šľachticovi Koriatiovičovi patrili tento majetok až do jeho smrti roku 1414.⁶⁹

Ďalšími majiteľmi a zároveň aj patrónmi tohto kláštora sa stali Drugetovci. Prvýkrát sa o tom dozvedáme v roku 1478, keď šľachtici zo Zbudze zobrali časť majetku v chotári Krásny Brod. Na túto situáciu reagoval Ladislav Druget, ktorý dôvodil, že celý majetok Krásneho Brodu patrí do panstva Humenné. Koncom 15. storočia tam existoval pravoslávny chrám, potvrdzuje to aj prítomnosť miestnych farárov – baľkov. Aj pravoslávni farári museli platiť ročnú daň svojmu zemepánovi. Ak hospodárili na celej usadlosti, boli povinní: odovzdať každý druhý rok jatočného voľa, potom deviatok z medu, a ak nemali med, tak museli ročne odovzdať funt masla.⁷⁰

K dejinám tohto kláštora nám nateraz chýbajú mnohé historické správy. Mnisi v kláštore boli pravoslávneho vyznania a celé okolie okolo neho tvorili pravoslávni duchovní, patriaci do humenského panstva.

S kláštrom v Krásnom Brode je spojené aj meno Valentína I. (*1577, †1609). Spája sa však s neprijemnou udalosťou, ktorá sa stala v roku 1603. Kronikár opísal túto udalosť takto: *V predvečer sviatku Zoslania Svätého Ducha šľachtic Valentín z Humenného, sa náhodne prechádzal na svojom koči okolo monastiera – a to akurát v čase, keď k nemu smerovali procesie ľudí z jednotlivých dedín. Kráčali rezkým krokom a spievali nábožné piesne. Obchádzajúc jednu z týchto procesií, sa jeho kone splašili, koč sa prevrátil a on si pri tom nešťastne zlomil ruku. Vtedy sa strašne rozzúril a rozkázal svojim hajdúchom podpáliť chrám i monastier. Títo okamžite vyplnili rozkaz svojho nemilosrdného pána...*⁷¹

Celý drevený kláštorný komplex s chrámom zhoreli spolu s vnútorným vybavením, knižnicou a archívom. Mnisi (baziliáni) si zachránili len svoje životy. A údajne sa ešte nejakým zázračným spôsobom zachránil obraz Bohorodičky, ktorý našli pastieri neďaleko od kláštora. Podľa ústneho podania ikona Bohorodičky plakala, až kým sa nepostavil nový chrám. Podľa kronikára V. Terleckého Valentín I. Druget po tejto udalosti vážne ochorel a nevedel ho uzdraviť žiadny lekár. Na radu svojich priateľov urobil Valentín sľub, že opäť dá vybudovať chrám a monastier, ktorý dal v návale hnevu spáliť. Keď sa mu potom podarilo sľub splniť, opäť sa mu zdravie vrátilo.⁷² Celá táto udalosť je zaujímavá, pretože Valentín bol v tom čase ešte protestantom. Dal postaviť nový chrám pravoslávny veriacim, svojim poddaným, aj keď sám bol protestantom.

Z prvého manželstva mal Valentín I. jedného syna *Štefana VI.*, ktorý však už o tri roky po smrti svojho otca zomiera, ako to uviedol blatnopotocký kronikár. Ním sa táto vetva ukončila.⁷³

Drugetovci boli patrónmi baziliánskeho kláštora ako to dosvedčujú archívne materiály. Chýbajú nám však konkrétne údaje o základinách pre tento kláštor. Z drugetovskej rodiny veľkou podporovateľkou kláštora bola aj Mária-Terézia Vandernátová, dcéra

⁶⁹ TIMKOVIČ, J., V.: *Letopis Krásnobrodského monastiera - alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*. Prešov 1995, s. 23-24.

⁷⁰ ULIČNÝ, F.: *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*, s. 249, 151; BEŇKO, J.: *Osídlenie severného Slovenska*. Košice 1985, s. 268. – Beňko dokazuje prítomnosť pravoslávneho farára v Krásnom Brode k roku 1492.

⁷¹ TIMKOVIČ, J., V.: c. d., s. 25; BALLOVÁ, E. – ADAMEC, V.: *Pieniny – Dukla – Latorica*. Bratislava 1960, s. 296.

⁷² TIMKOVIČ, J., V.: c. d., s. 25-26.

⁷³ JUROVSKÝ, J.: c. d., s. 10; RÉZ, L.: *A Drugethek*, s. 84.

Žigmunda II. Drugeta. Pri svojej štedrosti voči kláštoru sa odvolávala na jeho znovu postavenie a udržiavanie jej predkami.⁷⁴

Už vyššie spomínaný biskup Peter Partenius sa usiloval napomáhať myšlienke zjednotenia predovšetkým na Drugetovských panstvách (Humenné a Užhorod). V jeho práci mu pomáhali aj mnísi baziláni, ktorí mali svoje kláštory v Užhorode, Krásnom Brode, Jasenove a Blatnom Potoku. Pretože najviac zjednotených duchovných bolo v hornom Zemplíne, teda na území pánov z Humenného, rozmýšľal preniesť svoje sídlo z Užhorodu do Humenného, kde chcel postaviť pre baziliánov kláštor. Táto, ale i ďalšie otázky boli predmetom stretnutia troch igumenov (predstavených) vyššie spomínaných kláštorov v Humennom v júli 1663. Výsledkom ich stretnutia bol list adresovaný pre Svätú Stolicu, ktorý mal osobne odnieť bazilián Pachómius Baranovič do Ríma. Neskôršie sa všetky záležitosti stali bezpredmetné, pretože grófka Žofia Bátoriová z Mukačeva odstránila pravoslávneho biskupa Joachima Zejkana a povolala na jeho miesto Petra Partena. Aj uvedené okolnosti svedčia o tom, že predovšetkým mnísi baziliáni sa zapájali do rozširovania a napomáhania únie. Do tejto práce sa zapojili aj baziliáni v Krásnom Brode, pretože v severnom Zemplíne bolo okolo roku 1600 až 35 pravoslávnych farností. V 17. a 18. storočí sa začala väčšia časť tamojšieho rusínskeho obyvateľstva sťahovať do južnejších častí. Dôvodom bolo zvýšenie populácie, ale tiež aj lepšie hospodárske podmienky. Tým vzrástol aj počet pravoslávnych, ale aj uniátskych veriacich. Koncom 18. storočia sa predovšetkým v severnom, ale aj v strednom a južnom Zemplíne nachádzalo do 100 gréckokatolíckych farností.

Mnísi baziliáni z kláštora v Krásnom Brode prijali zjednotenie s Katolíckou cirkvou a navyše svojou misijnou činnosťou sa zapojili do šírenia tejto jednoty. Ich duchovná a vzdelanostná formácia prispela k podstatnému šíreniu katolíckej viery, predovšetkým medzi rusínskym obyvateľstvom.

Počet znakov: 42 293.

Adresa autora: **doc. PhDr. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.**, Katedra histórie a biblických vied, Teologická fakulta Katolíckej univerzity, Hlavná 89, SK - 041 21 Košice 1, tel. +421 (0)56 6722 111, e-mail: lencis@ktfke.sk

⁷⁴ TIMKOVIČ, J., V.: c. d., s. 27.

Extérierové podoby sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia v regióne Abov, Šariš a Spiš

Klaudia BUGANOVÁ

Exterior images of St. John de Pomuk from 18th century in region Abov, Saris and Spis

In this article are enumerates sacral objects, little chapels, columns and exterior statues of St. John de Pomuk and him frequency in regions Abov, Saris and Spis (localities *Košice, Košice-Krásna, Kecerovce, Nižná Myšľa, Smolník, Štós, Gelnica, Jaklovce, Prešov, Drienov*) and function this cult in traditional religion.

Keywords: *St. John de Pomuk, recatholization, history of sacral art*

Svätý Ján Nepomucký

Vplyv svätých na jednoduchých ľudí bol v minulosti veľký. K nim sa utiekali v čase nebezpečenstva, choroby, prosby, nádeje a poďakovania. Z veľkého počtu svätých si ľudia vyberali tých, ktorí mali pre ich život prvoradý význam. Boli to najmä ochrancovia proti rôznym živelným udalostiam. Prvenstvo patrí **svätému Jánovi Nepomuckému**. Jeho sochy boli veľmi rozšírené. Umiestňovali sa pri riekach, potokoch, mostoch, lebo v ľudových predstavách bol svätec patrónom vód a všetkých zamestnaní, spojených s vodnými tokmi. Ovplyvňoval dážď, zmiernoval povodne, preto bol i ochrancom hospodárstva a úrody. Bol strážcom ľudskej cti proti ohováraniu a nactiutľhaniu a patrónom bezpečného putovania a šťastného návratu. Stal sa aj patrónom spovedníkov, pretože ako hovorí legenda, bol zavraždený pre svoj neochvejný postoj v otázke spovedného tajomstva.

Ján sa narodil asi roku 1345 v Pomuku, neďaleko Plzne, ako syn českého Nemca. Počas svojho života patril medzi desať popredných zemských cirkevných hodnostárov a pred koncom života zastával úrad generálneho vikára pražskej arcidiecézy. Z titulu svojho úradu sa dostal do rozporu s kráľom Václavom IV., ktorý ho nechal uväzniť a po mučení hodiť z mosta do Vltavy. Jeho telo bolo nájdené koncom apríla 1393 a pochované. Čoskoro po jeho smrti začala svätovánska úcta, ktorá nadobudla v 17. storočí taký obrovský rozmach, že boli uskutočnené kroky k jeho oficiálnemu uznaniu. Na základe dokázanej úcty bol blahorečený v roku 1721. Jeho telo bolo vyzdvihnuté na oltár a uctievané ako svätá relikvia. K jeho svätorečeniu došlo o osem rokov neskôr. Za svätého ho prehlásil pápež Benedikt XIII. v lateránskej bazilike 19. marca 1729. Jeho kult zasiahol celú českú krajinu. Čoskoro sa rozšíril i za hranice, do Bavorska, Poľska i vtedajšieho Uhorska.

Po Jánovej kanonizácii začali vyrastať sochy na mostoch a námestiach. V celej zemi boli stavané svätovánske kaplnky a mnohé iné zaujímavé pamätníky. Tvorby sa ujali nielen profesionálni sochári, ale aj ľudoví rezbári, kamenári, hrnčiari a maliari, ktorí v nevyčísliteľných variantoch vytvorili jedinečné diela, zobrazujúce Jána Nepomuckého

Potridentská teologická starostlivosť

ho. Najvýznamnejšou sochou sa stal model, na ktorom sa podieľali traja doboví sochári. Viedenský sochár Matthias Rauchmiller vytvoril z hlíny predlohu, z ktorej vyrobil pražský sochár Ján Brokoff drevený model, tento nakoniec skončil v dielni norimberského majstra Hieronymusa Herolda, ktorý sochu odlial do bronzu. Táto socha sa stala prvou sochárskou výzdobou na Karlovom moste v Prahe a zároveň prototypom postavy svätca.

Záväzný prototyp vyžadoval, aby bol svätec oblečený v kanonickom rúchu – odev, ktorý pozostáva zo spodnej čiernej sutany (klerica), na ktorú sa oblieka zvyčajne trojštvrťová rocheta (košeľa) a z pláštenky (almuca), ozdobenej kožušinou z hranostaja, ktorá zakrýva hornú časť tela. Aj pokrývka hlavy – štvorohový biret charakterizuje cirkevnú hodnosť kanonika. Z osobných atribútov je charakteristický kríž s korpusom Krista, ktorý je symbolom Kristovej obety a v rukách svätca má uľahčiť jeho mučenícku smrť. Palmová ratolesť mu má pomôcť zvíťaziť nad tými, ktorí ho trápili. Hviezdy nad Janovou hlavou pridala baroková ikonografia, pretože podľa legendy päť hviezd upozornilo rybárov na telo vo Vltave. Svätec je tak jediným vedľa Panny Márie, ktorého svätosť je takto znázornená. Atribút piatich hviezd má v kresťanskej symbolike mimo-riadnu dôležitosť, lebo to bolo päť rán Kristových a jeho vykupiteľskému dielu sa svätec celý odovzdal hrozným utrpením. Hviezdy symbolizujú päť písmen latinského slova TACUI, teda mlčal som. Prst položený na ústach a záмок sú gestom mlčania i prvkami zachovania spovedného tajomstva, tieto atribúty nesú zvyčajne okrídlení anjeli alebo putti. Výrazné sú aj gestá, najčastejšie je to ruka na srdci, ktorá vyjadruje povinnosť milovať Boha celým srdcom. Ak sú ruky skrížené alebo zdvihnuté k nebu, to zakaždým znamená modlitbu. Extázu vyjadrujú rozhodené ruky.

Svätý Ján Nepomucký v Košiciach

V Košiciach začali v 18. storočí zavádzať kult svätého Jána Nepomuckého jezuiti. Do Košíc sa vrátili v roku 1711 ako oddaní pracovníci rekatolizácie a získavali si duše aj veľkými a umelecky náročnými stavbami náboženského kultu (Kalvária, Immaculata). Jezuiti spravili zo svätého Jána Nepomuckého druhého hlavného patróna svojho rádu. Zo samostatne stojacich sôch v exteriéri sa im pripisuje dnes už nezachovaná postranná figúra svätca, zhotovená v roku 1723, ktorá bola spolu s troma inými sochami situovaná pri skulptúre Immaculaty.

Prvú samostatne stojacu **sochu svätého Jána Nepomuckého** mali Košičania už v roku 1734 a situovali ju na frekventované miesto, na brehu Mlynského jarku, neďaleko mosta, vedúceho na vtedajšiu Klobušického ulicu. Obvykle veriaci postavili najprv sochu s prístreškom a neskôr zastrešenú stavbu. Doteraz presne nevieme, kedy ju umiestnili do kaplnky, ktorá sa na mapách mesta objavila prvý krát v roku 1857. Do dnešných čias sa socha ani kaplnka nezachovala, pretože ju v roku 1984 zbúrali. Vydržala na tomto stanovisku (prv Gorkého ulica, dnes Národná trieda) 250 rokov, kým ju neodstránil hrubý necitlivý zásah stavbárov, rozširujúcich cestnú komunikáciu, pri stavbe kruhového objazdu. Na mape z roku 1857 je označená na mieste s názvom *O. Mühl*.

Prvá **kaplnka**, ktorá niesla patrocínium **sv. Jána Nepomuckého**, bola postavená v roku 1771 na cintoríne rovnakého mena. Nevieme, či v nej bol obraz, alebo socha Nepomuka. Odstránili ju v 80. rokoch 20. storočia. Dnes je to v mieste Južnej triedy, ohraničenej ulicami Skladnou, Šoltésovou a Milosrdenstva.

V Košiciach boli v minulosti aj menšie sakrálne stavby – **Božie muky** s výklenkovými soškami svätého Jána Nepomuckého. Jedna sa nachádzala v božej muke, ktorá stála na konci veľkého mosta cez Hornád smerom do Košickej Novej Vsi. Jej podoba sa

nezachovala, ale jednoznačne sa o nej zmieňujú kanonické vizitácie z rokov 1771 a 1808 a jej piktogram je na mape z roku 1857.

Dodnes sa udržala iba jediná **božia muka svätého Floriána a svätého Jána Nepomuckého** z roku 1826. Na ulici Pri bitúnku, kde stojí, bola kedysi mydláreň a robotníci, ktorí v nej pracovali, denne chodievali okolo pôvabnej božej muky, v ktorej stáli vedľa seba dvaja svätci svätý Florián a svätý Ján Nepomucký. Nápis: *Anno qVo IvbILael. a. Deo. saLViferIs. orthoDoXae. fIDel. totVs. LaetVs. atqVe. pIVs. perfrVItVr. frVCtIbVs. orbIs Ozn. 1826. (V roku, v ktorom celý plesajúci a nábožný svet užíva ovocie od Boha danej spasiteľnej pravej viery.)* sa nachádzal na kamennej tabuľke osadenej v kazetovom výkroji na čelnej strane múra. Podarilo sa zachrániť pôvodnú sochu svätého Floriána, ktorá sa nachádza v zbierkovom fonde Východoslovenského múzea. Božia muka je naznačená na mape z roku 1857, na mieste označenom: *k. k. Pulvermühle*.

V depozitári Východoslovenského múzea sa zachovala **drevená plastika sv. Jána Nepomuckého** v drevenej skrinke z druhej polovice 18. storočia. Socha bola v minulosti osadená na stene budovy papierenského mlyna v Čermeľskom údolí. Je to jeden z príkladov, že aj na technických stavbách sa umiestňoval kultový patrón s významnou preventívnou funkciou a ochranou pred pustošivými živlami.

Z 19. storočia vieme o existencii kamennej **sochy svätého Jána Nepomuckého** z lokality na hornom Bankove. Tu bola osadená v lese nad prameňom v 50-tych rokoch 19. storočia. Sochu dal postaviť pravdepodobne Ignác Kloczko košický lesmajster. Od roku 1867 sa pri nej stretávali členovia Bratstva Svätého ruženca, prevažne slovenskej národnosti. V roku 1888 postavil Ondrej Šimko, bankovský lesník nad sochou drevený prístrešok na štyroch stĺpoch v podobe kaplnky. Pravidelne sa pri nej konali pobožnosti Krížovej cesty na Veľkonočný utorok a zastavovali procesie idúce na levočskú púť.

V roku 1921 vandali rozbili sochu, odrazili jej hlavu i pravú ruku a poškodili drevenú kaplnku. Na tomto mieste postavili v roku 1922 železobetónovú kaplnku. Výstavbu začali 18. mája 1922 a už 15. augusta t. r. bola slávnostne vysvätená správcom košickej farnosti Barnabášom Tostom. Projektoval ju známy košický stavitel Jozef Wirth. Na oltár umiestnili novú sochu, ktorú daroval Ján Straka.

V roku 1993 ukradol neznámy páchatel pôvodnú drevenú sochu. V roku 2001 bola kaplnka dôkladne reštaurovaná.

Zo všetkých exteriérových sôch, ktoré v minulosti v Košiciach dokumentovali silný a dôležitý kult svätca aj jeho rozsiahlu ochrannú a orodovnícku funkciu, dodnes vo voľnej krajine pretrvala iba jediná stará **socha svätca**. Stojí v areáli kostola na Kalvárii, kde ju postavili v roku 1860. Známe je i meno daryne, vdovy Terézie Feketovej.

V mestských častiach Košíc sa vyskytujú drobné sakrálne pamiatky s patrocíniom sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia iba v obci Krásna.

Socha svätého Jána Nepomuckého, pravdepodobne z roku 1760 – 1770 (originál v Dome smútku, kópia na ul. Smutnej) je monumentálne pôsobiaca kamenná postava svätca v nadživotnej veľkosti. Plastika opracovaná precízne zo všetkých strán je umiestnená na kamennom podstavci. Svätec s gloriolou na hlave má sklonenú hlavu smerom ku krucifixu na kríži. Oblečený v klasickom šate kanonika, v sutane, rochete a kožušínovej pláštenke. Socha je produktom kvalitnej sochárskej dielne.

Nápis: *JN* v podobe ozdobne napísaných iniciálok mena je vyrytý na čele podstavca.

O osudoch sochy ani o autorovi nie sú doteraz písomné správy. Fundátorom bol pravdepodobne barón Jozef Meško, ktorý finančne prispieval na sochy svätých v obci.

Z roku 1791 pochádza **socha svätého Jána Nepomuckého**, ktorá je súčasťou inventáru v kaplnke Utrpenia Krista, stojacej oproti kostolu v Krásnej. K. mobiliáru kaplnky

Potridentská teologická starostlivosť

patria ďalšie dve kamenné polychrómované sochy, položené vedľa seba na oltárnej menze. V strede je socha Bolestného Krista, znázorňujúca sediaceho muža podopierajúceho si hlavu s trňovou korunou, zahaleného do červeného plášt'a, vľavo je svätý Ján Nepomucký, oblečený v odevu kanonika s veľkým krížom v náruči a po pravej strane socha svätého Antona v tradičnom františkánskom hnedom plášti s kapucňou, ku ktorému sa vinie malý Ježiš. Plastiky rustikálneho vzhľadu vyhotovil neznámy kamenár.

V súpise kmeňového majetku z roku 1881 je zápis, že barón Jakub Meško dal postaviť v roku 1791 kaplnku na počesť Trpiaceho (Krista) v strede obce.

Svätý Ján Nepomucký v regióne Abov a Spiš

Na území abovského a spišského regiónu sa nachádza niekoľko prícestných sôch sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia voľne stojacich i situovaných v kaplnkách.

Mnohé sochy zaplatili vplyvní mecenáši - bohatí zemepáni. V Kecerovciach boli objednávateľmi sochy a jej fundátormi vplyvní Kecerovci. **Sochu svätého Jána Nepomuckého** postavili pri ceste okolo roku 1790. Muž je znázornený v netradičnom postoji, kľací na ľavej nohe, ruky má zopäté k modlitbe. Nepokrytú hlavu, s pozlátanou gloriolou kruhového tvaru s lúčmi, vytáča k ľavému ramenu. Biret je dômyselne zakomponovaný v spodnej časti rúcha. Svätec je umiestnený na podstavci v tvare veľkej mušle. Nápis : *S+Jan* je vyrytý na prednej strane podstavca.

Socha vznikla pravdepodobne v poslednej tretine 18. storočia na objednávku miestnych zemepánov z rodu Kecerovcov. V roku 1811 vizitátor napísal: *bola umiestnená pred starou farou a opravovaná v roku 1804 panstvom*.

Ide o kvalitné sochárske dielo, ktoré patrí medzi významné pamiatky tejto severnej časti Abovského regiónu.

Existenciu sochy, ktorá pretrvala na pôvodnom mieste, pri moste cez rieku Oľšavu potvrdzuje súčasnosť v lokalite Nižná Myšľa.

Baroková **socha svätého Jána Nepomuckého** je robustná s dvojfarebnou polychrómiou. Čierna farba je použitá na sutane, pláštenke a birete, biely náter má rocheta. Dôstojne stojaci svätec drží v pravej ruke biret, gesto ľavej ruky, ktorou si ukazuje na srdce je vyjadrením Jánovej povinnosti milovať Boha celým srdcom.

Socha vyplňa celé vnútro kaplnky omietnutej vápnom. Do priestoru je otvorená veľkým vstupovým výklenkom, krytým železnou mrežou.

Kanonická vizitácia z roku 1769 sa zmieňuje o *kamennej soche svätého Jána Nepomuckého pri mostoch*, o ktorú sa stará košické kolégium jezuitov. Podľa dostupných zistení sa nedá jednoznačne dokázať jej vek.

Jedným z najhodnotnejších diel 18. storočia je **barokové súsošie**, pochádzajúce z roku 1726 v Smolníku, ktoré vzniklo ešte v čase, kým bol Ján iba blahorečený. Je súčasťou kaplnky svätého Jána Nepomuckého, kde v ústrednom výklenku na prostrednom stupni trojitého podstavca, je umiestnená kamenná socha svätého Jána Nepomuckého v nadživotnej veľkosti. Proporčne dobre zvládnutá postava svätca v barokovom postoji ho znázorňuje v typickom odevu kanonika. Je prostovlasý, so svätožiarou na hlave. Mierne naklonený s dramatickým výrazom umocneným pootvorenými ústami adoruje kríž s korpusom. Na bočných nižších volútových podstavcoch sú plastiky dvoch anjelov, jeden drží zámok, druhý biret. Na čele stredného podstavca sú banické insígnie. Le-topočet : 1726 je umiestnený na klenáku nad výklenkom. Nápis : *IN / TESARA MCVLTVS / MORTISSATH LETAET / SACERDOTIS IOANNIS / RESTAVRATA* je umiestnený na tabuľke v štíte. Nápis : *DIVOIOAN / UT NEPOMV / CEHO EXSTEV / CT ... EST* je umiestnený v kartuši na podstavci.

Súsošie predstavuje dielo kvalitnej sochárskej produkcie.

O kamennom súsoší **svätého Jána Nepomuckého** v sprievode dvoch anjelov v mestečku Štós informujú archívne pramene z roku 1760. Je v barokovej kaplnke, kde celý vnútorný priestor zaberá členitý kamenný podstavec s trojfigurálnym súsoším. Na prostrednom podstavci je socha svätého Jána Nepomuckého, kamenná polychrómovaná. Svätec stojí na mušli (ako upomienka na vodný živel jeho mučeníctva). Kríž s krucifixom drží v náručí a opiera si ho o pravé rameno. Na nižších bočných podstavcoch sú sošky anjelov. Prvý drží v obidvoch rukách zámok, druhý knihu a prst ľavej ruky si pridrža na ústach (ako znak zachovania spovedného tajomstva). Stavbu inicioval a na vlastné náklady postavil miestny továrnik Jozef Wlaszlowits.

Obyvatelia Gelnice si svojho ochrancu postavili v blízkosti rieky Hnilce a bdel nad jej tokom od roku 1797. **Kaplnka svätého Jána Nepomuckého** je baroková a jej stavitelia sa inšpirovali podobnou stavbou, ktorú postavili v Smolníku v roku 1726.

V ústrednom výklenku je vysoký podstavec s volútami a stredovou kartušou, na ktorom je umiestnená kamenná polychrómovaná socha svätého Jána Nepomuckého v nadživotnej veľkosti. Proporcne dobre zvládnutá postava svätca stojaca v ľahkom kontraposte ho znázorňuje v typickom odeve kanonika, s biretom a so svätožiarou na hlave. Letopočet: *A D 1797* je umiestnený na klenáku nad výklenkom.

V rokokovom štýle bola postavená kaplnka v Jaklovciach, ktorá stojí neďaleko kostola svätého Antona pustovníka. Jej vznik v roku 1772, na základe vyjadrenia informátorov, je spätý s miestnou rodinou zemepánov Jekelfalušných. Z dôvodu absencie miestnych historických dokladov sa nepodarilo nájsť vierohodné archívne údaje o objednávateľovi stavby.

Pieskovcová **socha svätého Jána Nepomuckého** sa nachádza v interiéri zrekonštruovanej rokokovej kaplnky. Dominantným prvkom sochy je veľký kríž v atypickom spôsobe držania. Muž pridrižiava dolný koniec zvislého ramena ľavou rukou a vystretými prstami pravej ruky sa zľahka dotýka hornej časti kríža. Samotná figúra pôsobí stabilne, až stroho, pretože postráda razantnejšiu rezbú. Autorstvo sochy možno priznať skúsejšiemu, aj keď doteraz neznámemu kamenárovi.

Nápisy: *DIV oĶa Mac proteCtor Is a CraĶ Vve XzeLo MDCCLXXII (Divnému ochrancovi dobrého mena venuje so zbožnosťou 1772.)* Text je umiestnený na tabuľke, ktorá bola pôvodne nad vstupom do kaplnky.

Pri kaplnke sa konali modlitby - novény, ktoré začínali 16. mája a pokračovali osem nasledujúcich dní. V ostatnom čase sa opätovne obnovili.

Svätý Ján Nepomucký v regióne Šariš

Sv. Ján Nepomucký bol uctievaným svätcom aj v šarišskom regióne. V meste Prešov rozširovali jeho úctu jezuiti, ale o jeho kult sa postarali predovšetkým františkáni, pričom kostole pôsobili od roku 1733 aj bratstvo sv. Jána Nepomuckého.

Exteriérové podoby svätca sa vyskytovali ako sprievodné postavy významných barokových súsoší.

Prvým bolo monumentálne súsošie sv. Rocha, postavené v rokoch 1730 – 1733, kde autor košický sochár Šimon Griming umiestnil na jeho trojbokom podstavci aj sochu **sv. Jána Nepomuckého**.

V druhom prípade nezabudli na sv. Jána Nepomuckého Prešovskí jezuiti, a to pri stavaní Immaculaty, kde má svoje miesto na podstavci pod sochou Panny Márie Neposkvrneného počatia.

Potridentská teologická starostlivosť

Samostatnú sochu svätca mali v Prešove pred konventom minoritov (dnes rezidencia gréckokatolíckeho biskupstva), dodnes sa nezachovalo.

Z ďalších exteriérových sôch z 18. storočia stojacich dodnes voľne v priestranstvách pred kostolmi, pri vodných tokoch, alebo v krajine treba spomenúť veľkú kamennú sochu sv. Jána Nepomuckého z druhej polovice 18. storočia v lokalite Nižná Šebastová.

Svojho "Nepomuka" mali aj mnohé šarišské obce ktoré stavbu platili z obecných peňazí, či z peňazí, získaných zbierkami. Boli to zvyčajne iba menšie výklenkové kaplnky, božie muky, alebo kamenné sochy svätcov pod prístreškom.

V Drienove stojí božia muka svätého Jána Nepomuckého od roku 1730, v jej vnútri sa nachádza na celooobvodovom podstavci kamenná polychrómovaná plastika svätého Jána Nepomuckého. Pololudová práca, pravdepodobne miestneho kamenára ostala vďaka minimálnym stavebným zásahom a opravám v pôvodnom vzhľade neporušená.

O tvorcoch sôch nemáme doteraz k dispozícii žiadne údaje. V tejto oblasti bádateľského záujmu sme neustále narážali na absenciu archíválií i údajov v nájdených archívnych zdrojoch. Akokeby vizitátori, či kronikári zatvrdilo mlčali o týchto remeselníkoch. Pri tom mnohé sochy pochádzajú z rúk skúsených kamenosochárov. Z hľadiska umelecko-remeselného spracovania môžeme dokumentované sochy rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu reprezentujú profesionálne kamenárske dielne (Krásna, Kecerovce, Smolník). Splňajú výtvarné kvality a slohové kritériá. Sochárske diela majú typické barokové prvky, ako sú rozviate kompozície, harmonické a zmyslovo-plné usporiadanie jednotlivých prvkov. Do druhej skupiny sme zaradili sochy remeselnej produkcie bez vyšších výtvarných aspektov (Gelnica, Jaklovce, Nižná Myšľa, Štós, Drienov). Majú dôkladné prepracovanie odevných súčiastok so zmyslom pre štruktúru materiálu. Plasticky zobrazené postavy sôch boli pestro polychromované, čím dostávali živý výraz a dobový charakter..

Pri kaplnkách s patrocíniom svätého Jána Nepomuckého sa v podvečer jeho sviatku 16. mája konali pobožnosti. Niekde bolo zaužívané aj slávenie osemdnovej pobožnosti, spojenej s procesiou veriacich a spievaním litánií. V kanonických vizitáciách sú zápisy o podrobnom slávení, pri ktorom sa ľudia modlili otčenáš a zdravas a spievali svätôjánске piesne.

Exteriérové diela venované postave svätého Jána Nepomuckého sú úzko zviazané s konkrétnymi historickými udalosťami a javmi, preto ich treba považovať za pramene historického poznania. Len komplexnou analýzou možno odhalit' ich širokú informačnú hodnotu.

Literatúra

- Buganová, K.: Malé sakrálne stavby v Košiciach. In: *Historica Carpatica* 34/2003, s. 151 – 172.
- Buganová, K.: Sochy svätého Jána Nepomuckého v exteriéri Abovsko-turianskeho regiónu. In: *Historica carpatica* 35/2004, s. 117 – 143.
- Eliáš, R.: Kult sv. Jána Nepomuckého v Košickej diecéze. In: *Košické historické zošity* 9/1999, s. 24 – 48.
- Gašpar, J.: Kríže a kaplnky Bankova 2. In: *Listy Košické* III, 1/2001.
- Malý teologický lexikón, Bratislava 1977.
- Plan der Umgebung von Kaschau Aufgenommen von H. Lorenz, L. Moth, L. Lorsch, J. R. N. 15, L-B. Barco J. R. N. 34 Gravirt von O. Bohm J. R. N. 13, D. Pallet J. R. 34 Brigade G. M. B Maroičic 1857/58 Matsstab, der zu 200 WK, oder 1.14.400 Natur, v zb. fonde Vsl. múzcea, inv. č. K 9302.
- Protocollum parochiae Cassoviensis ab anno 1762 – 1787. Arcibiskupský archív Košice.

Potridentská teologická starostlivosť

Vizitacio canonica. Knihy kanonických vizitácií farností Abovskej župy z rokov 1720, 1757, 1770, 1771 a 1820. Arcibiskupský archív Košice.

Vlnas, V.: Ján Nepomucký, Česká legenda, Mladá fronta, Praha 1993.

Poznámka: Článok vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolickej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zempline*.

Počet znakov: 20 446.

Adresa autora: **PhDr. Klaudia Buganová**, Východoslovenské múzeum Košice, SK - 040 01 Košice 1

Kresťania východného obradu a jágerskí/košickí biskupi

Peter ZUBKO

Christians of Eastern rite and Jager/Kosice bishops

On the territory of 13 Hungarian capitals were living Christians of Eastern rite who in 17th century excepted the Union of Uzhorod and became Catholics. That happened as the consequence of efforts in recatholization after the Council of Trident. In Hungary the process had started much later than in Western Europe. The Latin rite bishop of Eger had considered his Union bishop only as his ritual vicar. The Roman Catholic archives had preserved only little agenda which gives us opportunity to study this issue.

Keywords: *Greek Catholics, Ruthens, Council of Trent, bishops of Eger*

Na Tridentskom koncile došlo k novému sebauvedomeniu a novému definovaniu Cirkvi a jej poslaniam. Táto teologická práca bola namierená predovšetkým proti protestantskej reformácii. Táto vnútorná reforma a disciplinárne zmeny prišli neskoro, vlastne už len hasili schizmu, ktorá v Cirkvi v 16. storočí nastala. Reformátori prirodzene prevzali aj cirkevné dedičstvo svojich čias a v tom istom habite propagovali a šírili svoje myšlienky a idey. V istej chvíli aj jedna z hlavných postáv reformácie Martin Luther ľutoval, že to došlo tak ďaleko, lebo už nebolo cesty späť.

Je pochopiteľné, že reakcia Katolíckej cirkvi musela prísť, čím sa však oddiaľoval čas, tým viac sa to obracalo nepriaznivejšie voči samotnej Katolíckej cirkvi. Už tu totiž nešlo len o ortodoxnú vierouku, ale aj vonkajšiu disciplínu. A práve táto vonkajškosť v podstatnej miere spočívala v oddelení sa a výraznom odlíšení od reformátorov. Viaceré dovtedajšie zvyky, ustanovizne, predpisy, organizácia prešli revíziou, unifikáciou, sledujúc výrazné vonkajšie odlíšenie od oddelených bratov. Všetko, čo vzniklo v stredoveku ako výsledok spontánneho vývoja a bolo symbolom pestrosti regiónov, zrazu nasilu a umelo končí. Tvárnosť Cirkvi sa zmenila. Definitívne skončili posledné stredoveké inštitúty a nastal nový vek – novovek. Mnoho starého dedičstva bolo vlastne ponechaného oddeleným bratom, katolíci triumfalizovali seba samých. Niektorí historici v tomto duchu robia terminologický rozdiel medzi Katolíckou cirkvou v Európe pred a po Tridente. Potridentskú cirkev nazývajú rímskokatolícka a predtridentskú katolícka.

Tento vývoj zasiahol aj naše územie. Aj u nás staré prejavy viery v mnohom prechádzajú do dedičstva protestantov, najmä evanjelikov, zrejme aj preto, lebo oni boli nositeľmi domácej tradície oveľa dlhšie než inde na západe Európy a niekoľko generácií si vlastne aj zvyklo na existujúce pomery. Katolíci začínajú svoju Cirkev budovať odznovu – čiastočne na zelenej lúke, čiastočne na ruinách stredoveku, ale i v rekatalizovaní mnohého, čo bolo kedysi katolícke, ba aj čo by mohlo byť katolícke. Práve v tomto duchu sa do záujmu silnej a dominantnej (rímsko)katolíckej cirkvi v severovýchodnom

Potridentská teologická starostlivosť

Uhorsku dostávajú Rusíni, nositelia východného obradu. Začalo to v 17. storočí snahami o Užhorodskú úniu podľa vzoru Brest-litovskej únie a pokračovalo aj ďalej.

Až do kánonického erigovania Mukačevskej eparchie (aspoň) formálne spravoval východných kresťanov, ktorí pristúpili k únii, uniatov, jágerský biskup. Väčšina gréckokatolíkov žila na území vtedajšieho Jágerského biskupstva. Takéto pristúpenia, resp. potvrdenia zotrvania v únii sa vykonali v roku 1726 z príkazu pápeža Klementa XI.¹ Zachovali sa takéto zápisy z dekanátov Ujhely (južný Zemplín) z 3. septembra 1726,² Humenné (severný Zemplín) z 8. septembra 1726,³ Stropkov a Vranov (severozápadný Zemplín) zo 4. novembra 1726,⁴ Makovica, Zamagurie, Šariš, Užhorod, Verchovina z 10., 17., 20. novembra, 28. decembra 1726 a Ugoča z 3. februára 1727.⁵ Text pristúpenia bolo vyznanie viery nariadené Tridentným snemom; bolo napísané v dvoch stĺpcoch – po latinsky a starosloviensky.

Z tejto sondy vyplýva, že za sto rokov sa nezmenila prax podpisovania pristupovania k únii. Formálne pristúpenia presbyterov k únii z rokov 1726 – 1727 sa zdajú byť posledné. Tento zvyk zanikol kanonickým erigovaním samostatnej Mukačevskej eparchie. Za storočie sa podarilo vytvoriť dokonalý prehľad o gréckokatolíkoch rovnako, ako to bolo aj o rímskokatolíkoch. Z rokov 1733 – 1734 sa zachoval podrobnejší súpis gréckokatolíckych duchovných staníc,⁶ aj keď nie úplný.

Ako príklad som vybral vtedajší Vranovsko-stropkovský dekanát.⁷ Nachádzali sa v ňom farnosti: Lomné, Bžany, Valkov, Detrík, Petkovce, Hlinné, Rudlov, (Ruská) Voľa, Čemerné, Sedliská, (Vyšný) Kazimír, Čičava, (Nižný) Kručov, Nižná Oľšava, Vyšná Oľšava, Varhaňovce, (Ruská) Nová Ves, Okružná, Fulianka, Kobylnice, Ďurďoš, Remeniny, Matiaška, Bokša (súčasť Stropkova), Šandal. Protokol evidoval predovšetkým ročný príjem štoly. Ten činil nasledovné hodnoty:⁸

č.	Lokalita	farár	kostol	v stave	spolu (fl.)	σ %
1.	Lomné	Dcmctcr Saurovský	drevený	užívaný	16,66	85,43
2.	- fil. Bžany		drevený?	užívaný	30,93	158,61
3.	Valkov	Alex Mochanič	drevený	poškodený	12,99	66,61
4.	Detrík	Ján Maňovský	drevený	poškodený	27,40	140,50
5.	Petkovce	Ján Čabina	drevený	veľmi poškodený	14,92	76,51
6.	Hlinné	Štefan Dobranský	drevený	užívaný	12,96	66,46
7.	Rudlov	Bazil Dobranský	drevený	užívaný	19,96	102,35
8.	Voľa	Simeon Dudinský	drevený	na spadnutie	12,97	66,51
9.	Čemerné	Štefan Babič	drevený	užívaný	16,74	85,84
10.	Sedliská	Ján Šandal	drevený	užívaný	13,50	69,23
11.	Kazimír	Ján Tutko	drevený	poškodený	10,68	54,77
12.	Čičava	Michal Parhaj	drevený	na spadnutie	25,26	129,53

Článok vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriaciach v Above, Šariši a Zemplíne*.

¹ Archív Košickej arcidiecézy v Košiciach (AACass), Graeci ritus (GR), sign. EHa/207, s. 1.

² AACass, GR, sign. EHa/207.

³ AACass, GR, sign. EHa/208.

⁴ AACass, GR, sign. EHa/211.

⁵ AACass, GR, sign. EHa/212.

⁶ AACass, GR, sign. FObb.

⁷ Ide len o pracovný názov, nakoľko chýba hlbšia analýza prameňa.

⁸ AACass, GR, sign. FObc.

Potridentská teologická starostlivosť

13.	Kručov	Timotej Kručovský	drevený	užívaný	23,20	118,97
14.	Nižná Olšava	Ján Lazarevič	kamenný	zachovalý	20,24	103,79
15.	Vyšná Olšava	Jakub Baluťanský	drevený	užívaný	30,36	155,68
16.	Varhaňovce	Štefan Grecula	drevený	užívaný	20,78	106,56
17.	Nová Ves	Ján Horvát	drevený	užívaný	16,10	82,56
18.	Okružná	Jakub Haličkievič	drevený	poškodený	17,58	90,15
19.	Fulianka	Andrej Zerkej	drevený	užívaný	19,64	100,71
20.	Kobylnice	Jakub Tirpák	drevený	na spadnutie	13,93	71,43
21.	Ďurďoš	Ján Podhanský	drevený	poškodený	17,90	91,79
22.	Remeniny a Prosačov	Bazil Baluťanský	drevený	užívaný	30,64	157,12
23.	Matiaška	Bazil Lazarevič	drevený	užívaný	25,68	131,68
24.	Bokša	Ján Ortutaj	drevený	poškodený	17,33	88,87
25.	Šandal	Andrej Šandal'	drevený	užívaný	19,18	98,35
	ø				19,50	100,00

Štola sa počítala z výnosov pozemkov – rolí, lúk, záhrady, ďalej rokoviny (rukoviny) a iných naturálnych príjmov. Hotovosť plynula z vysluhovania sviatostí a svätenín: krs-tu a uvedenia rodičky do chrámu, sobáša a požehnaní nevesty, veľkého pohrebu, malého pohrebu, požehnaní domov. Za celý dekanát sme vypočítali priemerný príjem – ten je 19,5 fl., čo bolo 100 %. Percentá v poslednom stĺpci nám potom dovoľujú rýchlo porovnať, ako sa príjmy v danej farnosti pohybovali vzhľadom na dekanátny priemer. Zjavne badať, že priemerný alebo nadpriemerný príjem bol tam, kde je aj cerkev v dobrom a užívanom stave, čo súvisí s dobrým ekonomickým stavom veriacich (obyvateľov).

Taký istý súpis sa uskutočnil aj v roku 1746. Ak by sme vybrali tie isté dediny, ich prehľad vyzerá nasledovne:⁹

č.	Lokalita	farár	kostol	vek	spolu (fl.)	ø %
1.	Valkov	Alex Mochanič	drevený?	starobylý	26	103,01
2.	Detrik	Ján Maňovský	drevený?	starobylý	23	91,13
3.	Petkovce	Ján Habiňa	drevený?	starobylý	22	87,16
4.	Voľa	Timotej Kručovský		1746	26	103,01
5.	Čememé	Andrej Radožický	kedysi lat.		24	95,09
6.	Sedliská	Ján Šandal'		na starom mieste 1743	47	186,21
7.	Kazimír	Ján Tutkovič	drevený?	starobylý	24	95,09
8.	Čičava	Michal Harhaj	drevený	starobylý	22	87,16
9.	Kručov	Ján Hružilka	drevený?	starobylý	25	99,05
10.	Nižná Olšava	Ján Lazarovič		predtým lat. fil. Radomy	38	150,56
11.	Vyšná Olšava	Ján Baluťanský z Poľska		nový starý opustený	14	55,47
12.	Kobylnice	Jakub Terpak	drevený?	starobylý	26	103,01
13.	Ďurďoš	Ján Podhájsky	drevený?	starobylý	29	114,90
14.	Remeniny	Ján Maluťanský	drevený?	starobylý	13	51,51

⁹ AACass, GR, nesign. *Tabella repraesentans statum ecclesiarum... 1746.*

Potridentská teologická starostlivosť

	a Prosačov					
15.	Matiaška		kamenný	na starom mieste	36	142,63
16.	Nižný Hrabovec	Ján Štefanovský	drevený	nový starobyľý	14	55,47
17.	Tovarnianska Polianka	- kedysi fil. Nižného Hrabovca	drevený	starobyľý	20	79,24
	ø				25,24	100,00

V porovnaní s predchádzajúcim súpisom sa ekonomická sila, a teda aj priama podpora služobníkov cirkvi a cerkvi zmenila. rovnako však platí, že priemerný a nadpriemerný príjem sa odrazil v dobrom stave farnosti. Dokonca na viacerých miestach bola drevená cerkev zaniknutou alebo zanikajúcou minulosťou, lebo si postavili novú murovanú (kamennú).

Súpisý gréckokatolíckej cirkvi a jej reálií ďalej nachádzame v kánonických vizitáciách jágerských biskupov Františka Barkóczyho vykonanej okolo roku 1749 a posledného jágerského biskupa Karola Eszterháziho vykonanej medzi rokmi 1769 – 1772. Rovnako ako gréckokatolíci boli predmetom záujmu aj nekatolíci – evanjelici a kalvíni.

Ak podrobne študujeme všetky pramene latinskej proveniencie, môžeme na základe ich štúdia získať relatívne podrobný popis života gréckokatolíckej cirkvi. Ako príklad som vybral obec Nižný Hrabovec.

Krátko po svojom príchode okolo roku 1697/1700 si postavili drevený kostolík Nanebovzatia Panny Márie. Pri ňom bol cintorín.¹⁰ Pri chráme bola aj fara. V roku 1746 tu bol farárom Ján Stephanovszky. Krstil a pochovoval aj rímskokatolíkov, a nielen v Nižnom Hrabovci, čo bolo proti vôli nižnohrušovského latinského farára. Žilo tu 62 gréckokatolíkov, 45 rímskokatolíkov, 7 evanjelikov a 3 kalvíni.¹¹ V obci nemali ani učiteľ ani kostolníka.¹²

Z kánonickej vizitácie z r. 1749¹³ sa dozvedáme, že J. Stephanovszky (* 1719) rozprával rusínsky, študoval v Mukačeve, a toto bola jeho prvá fara, na ktorú prišiel.¹⁴ V pastorácii ešte nebol skúsený.¹⁵ Chodil riadne oblečený a často učil katechizmus. Býval v drevenej fare, v ktorej bola jedna izba a maštaľ. O dom sa staral sám,¹⁶ lebo bol jeho. K fare patrili dve polia.¹⁷

Podľa kópie dokumentu¹⁸ zo 14. augusta 1764 tu bol stále gréckokatolícky farár. Miestni zemepáni sa jemu i jeho nástupcom zaviazali, že ho budú podporovať ročnými dávkami sena a obilia. Dohodu uzavreli barónka Klára Bornemisza, vdova po Pavlovi

¹⁰ AACass, Kánonické vizitácie (KV), *Consignatio Ecclesiae*, s. 6.

¹¹ AACass, GR, nesign. *Tabella repraesentans statum ecclesiarum... 1746*, s. 4.

¹² AACass, *Conscriptio dimidii*, s. 38.

¹³ Jágerský biskup František Barkóczy totiž podľa ustanovenia Tridentského snemu (ses. 24. c. 3) zvizitoval aj uniatské farnosti, popov, cerkvi a veriacich. – NILLES, N.: *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae s. Stephani. II.* Oeniponte 1885, s. 896 – 897.

¹⁴ AACass, KV, *Consignatio Ecclesiae*, s. 6 – 7.

¹⁵ Archív rímskokatolíckeho farského úradu Nižný Hrušov, *Kánonická vizitácia 1749*, s. 6.

¹⁶ AACass, KV, *Consignatio Ecclesiae*, s. 7.

¹⁷ AACass, *Conscriptio dimidii*, s. 38.

¹⁸ Archív Gréckokatolíckeho arcibiskupstva Prešov (AGKA), KV-P 82 (1794), sign. 13, *Conventio Dnorum Hraboczentium*.

Potridentská teologická starostlivosť

Perényim, Gabriel Malonyai, Michal Vass s Uršulou Eröss, Štefan Bessenyei a Ladislav Ujfaluši. Časť dávok bola pre kňaza, časť pre učiteľa, ktorý bol zároveň kantorom. Prvú splátku si bolo možné prevziať okolo najbližšieho Nového roku (1765) pod podmienkou, že budú povinní každú nedeľu a v pápežský (prikázaný) sviatok – ak budú zdraví – slúžiť v Nižnom Hrabovci sv. omšu (liturgiu).

Vývoj však šiel iným smerom a dohoda sa neplnila, pretože r. 1773 bol kostol vo veľmi zlom stave a nebol tu nijaký kňaz.¹⁹ Bola to škoda pre filiálky, ktorými boli Poša,²⁰ Kučín a Kladzany.²¹ V roku 1777 sa donáciou zväčšuje cirkevný pozemok. Farnosť vtedy spravuje Lukáš Dobranszky, farár z Pustého Čemerného.²² R. 1785 muselo dôjsť k normalizácii pomerov a bol tu menovaný farár, ktorý začal písať matriky.²³

Podľa zápisov z roku 1794 badať, že túto farnosť spravuje Ján Danilovics, farár v Strážskom.²⁴ Tento vývoj znamenal toľko, že Nižný Hrabovec a Kučín sa stali²⁵ filiálkou Strážskeho²⁶ a Poša Pustého Čemerného.²⁷ Nižný Hrabovec sa stal filiálkou Poše 11. júna 1815.²⁸

Dňa 16. decembra 1790 bol požiadaný Anton Ujfaluši, aby aspoň prechodne uvoľnil pozemky patriace gréckokatolíckej cirkvi. Aby sa dohoda urýchlila, Katarína Malonyay ponúkla A. Ujfalušimu svoj a otcov podiel v nižnohrabovskom mlyne.²⁹ Takže r. 1790 sa už uvažovalo o vybudovaní novej cirkvi. Dňa 29. júna 1794 vznikol spor A. Ujfalušihu o pozemok, kde sa mala stavať nová cerkev. A. Ujfaluši veľmi tvrdo vystúpil na verejnosti.³⁰ Potomok darcu pozemku Karol Malonyay nemohol medzi svojimi listinami nájsť príslušný doklad, ani Michal, syn Gabriela Maukscha.³¹ Obvinený A. Ujfaluši sa hneď ohradil u samého biskupa Andreja Batsinského, robiac si nárok na pustatinu za cerkvou. Núkal za ňu iné pozemky. Všetko to zdôvodnil tým, že kostol doteraz nemal žiaden úžitok, ba ani nebude mať, kým on nebude chcieť.³² Situácia sa zrejme tak rýchlo nevyriešila. Nebol sem totiž menovaný žiaden farár, ktorý by mal o vec záujem. Ľady sa pohli až po zriadení farnosti v Poši v roku 1814.³³ Nová cerkev zasvätená tajomstvu Zoslania Ducha Svätého stojí od roku 1825.

¹⁹ AACass, KV. *Ad puncta*, s. 26 – 27.

²⁰ AACass. *Consignatio Ecclesiae*, s. 6.

²¹ AACass. *Conscriptio dimidii*, s. 39.

²² AGKA, KV-P 82 (1794), sign. 13, *Anno 1794*, s. 1 – 2.

²³ *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioeceseos Prešovensis (Fragopolitanae) et Administraturae apostolicae dioec. Munkacsensis in Slovachia pro Anno Domini 1944*. Prešov 1944, s. 165.

²⁴ AGKA, KV-P 82 (1794), sign. 13, *Anno 1794*, s. 4.

²⁵ V roku 1805 už sú.

²⁶ POPIK, J.: *Dvestoročný chrám v Strážskom*. In: Gréckokatolícky kalendár 1995. Michalovce 1994, s. 111.

²⁷ *Schematismus Prešovensis 1944*, s. 175.

²⁸ Štátny archív (ŠA) Prešov, M-851, s. 3.

²⁹ AGKA, KV-P 82 (1794), sign. 13, *Mi alláb*.

³⁰ AGKA, KV-P 82 (1794), sign. 13, *Anno 1794*.

³¹ AGKA, KV-P 82 (1794), sign. 13, *Penes gratiosum*.

³² AGKA, KV-P 82 (1794), sign. 13, *Hogy ejen*.

³³ *Schematismus venerabilis Cleri graeci ritus catholicorum dioeceseis Munkacsensis MDCCCXXXIII*. Cassoviae 1833, s. 170.

Potridentská teologická starostlivosť

Záujem o veriacich mal svoje korene v potridentskej (pastoračnej) starostlivosti Katolíckej cirkvi o Rusínov ako nositeľov skutočnej kresťanskej viery. Iný problém, ktorý v tejto potridentskej starostlivosti nastal, nebolo prijatie toho, čo v tomto cirkevnom spoločenstve absentovalo, ale toho, čo sa skutočne zmenilo. Prvý proces možno nazvať obohatením, ale len do istej nevyhnutnej miery, prekročiť tieto medze a v druhom prípade možno rozprávať o latinizácii. Tento proces bol ešte výraznejší na tzv. zmiešaných územiach, kde v jednej obci žili v bezprostrednej blízkosti gréckokatolíci a rímskokatolíci. Ovplyvňovanie smerovalo smerom od rímskokatolíkov ku gréckokatolíkom a prejavovalo sa v tom, že gréckokatolíci zachovávali čas svätien tých sviatkov, ktoré boli v rímskom obrade prikázané. Pramene mlčia o opačnom prístupe. Aj to bol prejav dominancie väčšinovej cirkvi. skutočne len čiastočne sa tieto problémy vzájomného spolunažívania vyriešili ustanovením Mukačevskej eparchie. Keď totiž v 19. storočí vznikala Prešovská eparchia, robili sa podrobné štatistické zisťovania aj u rímskokatolíkov, teda aj u Košického biskupa. Išlo presne o rovnaký proces ako v 18. storočí pred vznikom Mukačevskej eparchie, keď východných kresťanov spravoval jágerský biskup.

Z obdobia latinskej dominancie a dohľadu jágerských biskupov na gréckokatolíckmi sa zachovali veľmi hodnotné pramene, ktorých niet veľa, ale sú cenné a bohaté na informácie o komplexnom stave – pomáhajú nám vytvoriť si lepší obraz. Nachádzajú sa v rímskokatolíckom archíve v Košiciach, Satmári a Jágri, lebo sa týkali území týchto diecéz. Aktuálne sú spracúvané.

Autor: Doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD., Teologická fakulta KU, Hlavná 89, 040 01 Košice 1, Slovensko, e-mail: peter.zubko@gmail.com

Počet znakov: 15 846.

Adresa autora: **doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.**, Teologická fakulta KU, Hlavná 89, SK - 040 01 Košice 1, e-mail: peter.zubko@gmail.com

Dejiny liturgického dedičstva a spirituality na území Košickej diecézy

Peter RUŽBARSKÝ

History of liturgical heritage and spirituality on the territory of archdiocese of Kosice

Every diocese had had its own liturgical books and own spirituality in past. Kosice liturgical tradition extends from the ancient time of Jager diocese until the medieval times. It is proved by outlast of old Christian traditions, which were only slightly influenced by the Trident council that led to unity. The article presents the origin, evolution and duration of individual traditions up to the present time.

Keywords: *liturgical spirituality, archdiocese of Kosice*

1 Historické hľadisko liturgickej spirituality v arcidiecéze Košice

Liturgická spiritualita v Košickej arcidiecéze je neodlučiteľne spätá s určitou históriou z ktorej vychádza. Z toho dôvodu prvá kapitola tejto časti predstavuje prvopočiatky kresťanstva na území Košickej arcidiecézy a skúma, akým spôsobom prebiehala jeho evanjelizácia. Následne poukáže na rozvíjanie kresťanstva na tomto území až do erigovania samostatnej Košickej diecézy. Záver historickej časti sa dotýka pohľadu na hlavné udalosti náboženského života v dejinách Košickej diecézy až do vyhlásenia druhej cirkevnej provincie na Slovensku a zriadenia Košickej arcidiecézy. Vznik Košickej arcidiecézy je zvolený ako ukončenie historickej časti nakoľko rozoberanie liturgickej spirituality Košickej arcidiecézy bude predmetom hlavnej časti tejto práce.

1.1 Prvopočiatky kresťanstva na území Košickej arcidiecézy

K prvým historickým dohadom o kresťanstve na dnešnom území Východného Slovenska patria historické **predpoklady**, podľa ktorých prvý kontakt s kresťanstvom nastáva už v 2. až 3. storočí s príchodom Rimanov prenikajúcich na toto územie. Nepriamo o tom vydávajú svedectvo objavené obchodné rímske cesty (napr. Cejkov - Slanec - Obišovce - Prešov - Veľký Šariš - Pečovská Nová Ves), a taktiež nájdené kultúrne predmety, mince,¹ nádoby a náhrobky. Prvé kresťanské hroby nachádzame v 5. storočí

Článok vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zemplíne*.

¹ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva od počiatkov do roku 1804*, VMV, Prešov 2004, s. 15. Na území Košickej arcidiecézy je nájdená najstaršia minca v Barci od cisára Trajána (98 - 117), ďalej na vrchu Stráže asi z 3 stor. a z Prešova, od cisára Konštantína z 3. - 4. storočia.

Potridentská teologická starostlivosť

v okolí dnešných Košíc, Hanisky a Cani. Tieto už jasne poukazujú na prítomnosť kresťanstva na území východného Slovenska.²

K hlbšej kristianizácii tohto územia však dochádza pravdepodobne až príchodom solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda v 9. storočí v južnej časti Východného Slovenska. Títo vierozvestcovia prichádzajú na pozvanie kniežaťa Rastislava, ktorého územie siahalo od rieky Morava po rieku Uh. Po cirkevnoprávnej stránke sa toto územie stalo súčasťou Nitrianskej diecézy, ktorá patrila do Veľkomoravskej provincie zloženej v roku 880.³ Šírenie a rozvíjanie viery je v tomto období poznačené byzantskou a benediktínskou spiritualitou, vlastnou solúnskym bratom. Najstaršie zmienky o tomto vplyve sa datujú okolo 10. storočia na Zemplíne a Šariši. Tieto starobylé patrocíniá nesú názvy svätých, ako je sv. Kliment (Vranov n. T., kaplnka hradu Podčičva, Šarišské Sokolovce), sv. Kozma a Damián, sv. Demeter, sv. Anna a iné.⁴

Z predmetného záujmu sú vzácnym svedectvom tejto doby tzv. cyrilské pergamenové listy, ktoré obsahujú úryvok kánonu ku cti sv. Demetra.⁵ Zvláštnosťou a jedinečnosťou misie solúnskych bratov je aj jej inkulturačný charakter, ktorý nachádzame v liturgickom slávení. Hoci liturgia vlastná sv. Cyrilovi a Metodovi bola byzantská (východná), predsa po príchode na územie Veľkej Moravy pristupujú k prekladu latinskej (západnej) liturgie do staroslovienskeho jazyka. Táto liturgia je následne oficiálne potvrdená pápežom Hadriánom II.⁶

Po rozpade Veľkej Moravy pokračujú v pokresťančovaní daného územia predovšetkým benediktíni o čom svedčia viaceré kláštory založené na území dnešného Abova, Šariša a Zemplína. Ich duchovný vplyv nachádzame v patrocíniách kostolov zasvätených svätcom typickým pre benediktínsku spiritualitu ako je napr. sv. Anton, sv. Egídius, sv. Šimon a Júda, sv. Bartolomej, sv. Kríža a iné.⁷

S rozpadom Veľkomoravskej ríše dochádza tiež aj k rozpadu slovanskej cirkevnej organizácie. Na rozhraní 10. a 11. storočia sa územie terajšej arcidiecézy stáva súčasťou Uhorska. Po cirkevnoprávnej stránke sa stáva súčasťou Jägerského biskupstva, ktoré vzniklo okolo roku 1009 a ktorého zriadenie sa pripisuje prvému uhorskému kráľovi sv. Štefanovi. Územie dnešného košického arcibiskupstva bolo tvorené archidiakonátmi Abov, Šariš a Zemplín.⁸

Z pohľadu na prvopočiatky kresťanstva na území terajšej Košickej arcidiecézy je badateľný vplyv byzantskej liturgie a benediktínskej spirituality.

1. 2 Územie Košickej arcidiecézy ako súčasť Jägerského biskupstva

S nástupom novej cirkevnej organizácie ďalej pokračuje kristianizácia Slovanov žijúcich na území terajšej arcidiecézy. Náboženský život sa rozvíja predovšetkým prostredníctvom benediktínov, podporovaných prvými uhorskými kráľmi – sv. Štefanom I., Ondrejom I. a sv. Ladislavom. Za právnej, ale aj finančnej podpory kráľa sa postupne

² Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva od počiatkov do roku 1804*, VMV, s. 15.

³ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 13-20.

⁴ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, VMV, Prešov 2004, s. 23.

⁵ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 24.

⁶ Porov. ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny I.*, Turčiansky sv. Martin 1943, s. 219-236.

⁷ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 24-25.

⁸ Porov. LENČIŠ, Š.: *Katalóg Košickej arcidiecézy*, VMV, Prešov 2006, s. 28.

Potridentská teologická starostlivosť

upevňujú cirkevnú štruktúru na celom území. Postupne začínajú prichádzať aj iné rehoľné rady, ktoré rozvíjajú náboženský život. V 13. storočí tu už pôsobia premonštráti, Križovníci sv. Hrobu, johaniti, cisterciiti, augustiniáni, karmelitáni, dominikáni a františkáni. S ich pôsobením je spojená nielen ďalšia evanjelizácia, ale tiež nastáva prehlbovanie duchovného života prostredníctvom špecifických chariziem jednotlivých rádov.⁹

1.2.1 *Devotio moderna*

Na rozhraní 14. a 15. storočia sa v Európe začína šíriť náboženské hnutie, tzv. „*devotio moderna*“ (moderná zbožnosť). Toto duchovné hnutie sa na územie Východného Slovenska dostávalo cez študentov, ktorí sa vzdelávali na európskych univerzitách. Prejavilo sa v zakladaní laických, ale aj klerických bratstiev a v prehlbovaní ľudovej zbožnosti. Jeho základom bol zvýšený záujem o Sväté písmo a spisy cirkevných otcov, ako aj prehlbovanie úcty k svätým, predovšetkým k Božej Matke. V tomto období je v Košiciach založené Bratstvo Kristovho Tela, ktoré založila Jágerská kapitula v roku 1386. Podobné bratstvá vznikajú aj v ostatných mestách východného Slovenska. Ich prostredníctvom sa rozvíja úcta k Eucharistii. Táto úcta je ešte viac rozvinutá aj vďaka „Eucharistickému zázraku“ – krvácajúcej hostii, ktorý sa spomína v Kamenici v roku 1346.

Rehoľa dominikánov zas rozširuje úctu k Panne Márii a zakladá Spoločenstvo sv. ruženca.¹⁰

Prostredníctvom sakrálnych stavieb, ktoré pribúdajú na celom území, je možné zachytiť náboženský život v danom období. Chrámy sa stávajú nielen kultovým miestom, ale rovnako prispievajú aj k rozvíjaniu duchovného čítania a poznania. Ide tu o ich umelecké stváranie, ktoré je v dejinách nazývané aj „*Bibliou pauperum*“ – Bibliou chudobných. Prostredníctvom púti sa vo veľkej miere rozvíja ľudová zbožnosť. Púte boli spojené s prijímaním sviatosti zmierenia, čím sa prehlboval duch kajúcnosti. Zároveň sa prehlbovala úcta k sviatosti Eucharistie a rozvíjala úcta k svätým.

1.2.2 *Nástup reformácie*

Začiatok 16. storočia je poznačený nástupom reformácie. Tejto sa neubránili ani mestá Východného Slovenska združené v Pentopolitane (Košice, Levoča, Prešov, Bardejov, Sabinov). Luteranizmus sa začína šíriť prostredníctvom kňazov a študentov, ktorí sa vzdelávali na nemeckých univerzitách. Hoci v kostoloch významných miest sa čítali pápežské buly vydané proti Lutherovi a jeho učeniu, nepodarilo sa tento šíriaci prúd protestantizmu zastaviť.¹¹

Ako reakcia na šíriaci sa protestantizmus prichádza aj odpoveď zo strany katolíckej cirkvi vo forme rekatolizačného a evanjelizačného úsilia. Z rehoľných spoločenstiev sa najviac dostávajú do popredia predovšetkým jezuiti a františkáni.¹² Medzi stúpcami nového učenia – protestantmi a katolíckmi vznikajú aj napätia a nedorozumenia. Toto

⁹ Porov. ČIŽMÁR, M.: *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva*, VMV, Prešov 2004, s. 75 n. Autor Čižmár M. predstavuje v publikácii pôsobenie rehoľných spoločenstiev na území Košického arcibiskupstva od vzniku až po súčasnosť.

¹⁰ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 71-94.

¹¹ Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 95.

¹² Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 119.

Potridentská teologická starostlivosť

napätie je doprevádzané aj násilím a dokonca krviprelieváním tak na jednej ako aj na druhej strane.¹³

Šírenie reformácie vyvolalo reformu katolíkov aj v oblasti liturgického života. Protestanti vo veľkej miere preberali základnú liturgickú štruktúru z katolíckeho prostredia, nakoľko jednoduchí veriaci nevideli rozdiel medzi formami slávenia liturgie a vysluhovaním jednotlivých sviatostí. Tridentský koncil prináša presné a jasné definovanie katolíckej viery a liturgie. Koncil vyzýval kňazov ku katechizovaniu, aby veriaci vedeli rozlíšiť rozdiely. To viedlo k spresneniu liturgie k tzv. rubrikám. K prehĺbovaniu viery a liturgického života prispieval aj ľudový spev doprevádzajúci bohoslužby hoci nebol oficiálnou súčasťou liturgie. K skvalitneniu týchto spevov malo poslúžiť vydávanie kancionálov. Ich obsahovú stránku sa Cirkev snažila usmerňovať.¹⁴

1.2.3 Košickí mučeníci

Obeťou existujúceho napätia medzi protestantmi a katolíkmi sú traja, teraz už svätí, Košickí mučeníci,¹⁵ umučení 7. septembra 1619 v Košiciach. Išlo o kanonika Mareka Križina a dvoch jezuitov Štefana Pongráca a Melichara Grodzieckého. Umučení boli Betlenovými vojakmi potom, čo odmietli odstúpiť od Katolíckej cirkvi a vernosti pápežovi.

Pozostatky mučeníkov majú svoju osobitnú históriu. Veľkú úlohu zohral uhorský palatín Žigmund Forgách a jeho manželka Katarína r. Pálffyová, ktorá sa zaslúžila o získanie pozostatkov mučeníkov a dala ich previezť do Nižnej Šebastovej pri Prešove. Neskôr do svojho sídla v Hertníku pri Bardejove, kde ich uložili v krypte nového kostola zasväteného sv. Kataríne, panne a mučeníci. Správa o zabití týchto troch kňazov sa zároveň veľmi rýchle šíri medzi ľuďom, ktorý si ich začína uctievať ako mučeníkov za vieru. O tento prípad sa začína zaujímať aj uhorský prímás, ostrihomský arcibiskup Peter Pazmany, keďže podľa predbežného vyšetrovania bolo jasné, že išlo o mučeníctvo za vieru položením vlastných životov. V tom zmysle písal v liste z 23. septembra 1628 do Ríma pápežovi: „Voči týmto mučeníkom prejavuje takmer celý národ veľkú a všeobecnú pobožnosť. Ved' v celom Uhorsku každý si uvedomuje a vie, že títo traja mučeníci boli umučení z nenávisťi voči pravej viere, preto svetskí veriaci im preukazujú najväčšiu úctu a aj ich pozostatky pri sebe nosia, keď ich mŕtve telá boli exhumované a v súkromnej kaplnke uložené, kde sa im dosiaľ vzdáva veľká úcta a sú bezpochyby zázrakmi oslavované“.¹⁶

Kult k týmto mučeníkom sa začína rozvíjať predovšetkým v Košiciach – mieste ich umučenia, ale postupne sa šíri na celom území terajšej arcidiecézy. Najviac je to na miestach, kde boli prevezené ich pozostatky, ale aj v mestách, kde sa narodili, študovali alebo pôsobili.¹⁷

¹³ Napr. Traja košickí mučeníci, alebo násilná smrť evanjelikov tzv. Prešovské jatky.

¹⁴ Porov. KONEČNÝ, A.: *Procesiové spevy*, In: Liturgia, ročník V., 19, číslo 3/1995, s. 201-202.

¹⁵ Blahorečení v 1905 roku a kanonizovaní 2. júla 1995 v Košiciach.

¹⁶ ČÍŽMAR, M.: *Osobný archív - výťah z archívu Arcibiskupstva*, Košice, s.82., Porov. STOLÁRIK, S.: *Humenské kolégium a traja košickí mučeníci*, Humenné, Bardejov 1994, s. 62 – 63.

¹⁷ Porov. ČÍŽMAR, M.: *Osobný archív - výťah z archívu Arcibiskupstva*, Košice, s. 83.

Potridentská teologická starostlivosť

Pri úcte k Trom košickým mučeníkom rozoznávame dve paralelné pravdy: spontánny kult veriacich a starostlivosť hierarchie - partikulárnej cirkvi, aby sa úradne potvrdil kult mučeníctva.

Úcta veriaceho ľudu k Trom košickým mučeníkom bola spontánna a jednoznačná. Spontánny kult sa nezakazoval. Cirkev ho nepopierala, skôr bola vyčkávajúca v rozvíjaní kultu. Fakt rozvíjania kultu umučených kňazov bol nespochybniteľný a prijatý cez všetky spoločenské vrstvy. Sama rodina Forgáčovcov urobila veľmi veľa pre záchranu ich ostatkov.¹⁸

K šíreniu úcty Troch košických mučeníkov sa pričínili aj jezuiti nakoľko dvaja z umučených kňazov boli z ich rehole. K otázke mučenia a kultu sa úradne vyjadruje sám kardinál v sprievodnom liste z 23. septembra 1628 a tiež svetskí hodnostári vo svojom liste pápežovi z 25. septembra 1628. Je vhodné pripomenúť, že ide o najdôležitejší doklad, ktorý je všeobecne prístupný a dodnes využívaný. Nezachovali sa údaje o tom, ako sa k otázke vyjadroval bezprostredný nástupca kardinála P. Pázmanyho Imrich Lósy (1637 – 1642). Zato dvaja ďalší nástupcovia svoje postoje formulovali kladne. Juraj Lippay (1642- 1666) akciu zveril sedmohradskému biskupovi Leonardovi Szegedimu. Uskutočnila ju kanonická komisia, ktorá svoju prácu začala 20. januára 1661 v Trnave. Okrem historicity sa sledoval aj stav kultu.¹⁹ Prímas Juraj Szelepchény – Pohronec poslal do Ríma informáciu o situácii katolíckej Cirkvi v Uhorsku. V nej hovorí aj o Troch košických mučeníkoch a o kulte k nim. O výnimočných situáciách mal povinnosť informovať výnimočne predstavený jezuitov. P. Ján Dobokay, rektor humenského kolégia, ktorému i košická misia patrila, svoju povinnosť poznal a plnil. Nevieme, či sám alebo prostredníctvom niekoho z členov kolégia hneď po 7. septembri 1619 prišiel do Košíc a skúmal okolnosti umučenia. Už začiatkom novembra 1619 výsledok oznámil generálnemu predstavenstvu. Udalosť mal ešte podrobnejšie dokumentovať. Vec skúmal aj p. Alexander Dobronoki. Katarína Palfyová pri svojej misii využila poznatky z prvého prieskumu situácie. V rámci Spoločnosti sa otázka skúmala aj ďalej. Až 26 mesiacov sa jej na mieste venoval p. Daniel Vasarhély (od 6. mája 1632 do 10 júna 1634). Výsledok, ktorý sa charakterizuje ako starostlivo zostavené šetrenie zoslal do Viedne provinciálovi rakúskej provincie P. Jánovi Rumelovi. Ten poslal dokumenty do Ríma, kde sa nachádzajú dodnes.²⁰

Pri sledovaní dejín kultu je potrebné venovať osobitnú pozornosť aj tlači. Prvé knihy, ktoré o Pongrácovi a o Grodeckom informovali, vyšli v Ríme. Boli to „Mortes illustres“, (Slávne úmrtia);... ktoré vyšli v dvoch vydaniach v roku 1657 a 1665, a kniha „Heroes et victimae Caritatis“ (Hrdinovia a obeť Lásky); z roku 1658. V Prahe vydal p. Matej Tanner v roku 1675 knihu „Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans.“ Píše sa tu aj o p. Pongrácovi a p. Grodeckom. Píše o nich aj jeden z najvýznamnejších českých obrodencov a vlastencov Bohuslav Balbín v knihe „Hagiographus seu Bohemia pria“ (Praha 1681). V roku 1719, na sté výročia umučenia, vychádza už aj v Košiciach kniha „Imago primi daeculi Cassoviensum Martyrum.“ Nejde,

¹⁸ Porov. *Slovenský biografický slovník I.*, Matica Slovenská, Martin 1986, s. 109.

¹⁹ Porov. ANGELINI, N.: *Venerabi Servi di Dio Canonico Marco Strfano Crisino, P.P. Stefano Pongrac, Melchior Grodec d.C.d.G. vecisi per la Santa Fede in Cassovia di Ungheria ai 7. settembre 1619*, Roma 1899, s. 77- 79.

²⁰ Porov. ONDRUŠ, R.: *Košickí mučeníci*, Dobrá kniha, Trnava 1994, s. 84. /Páter Daniel Vasarhely, SJ., poslal dokumentáciu v Košíc do Viedne (pod číslom ARSI, Austria, v. 289., f. 210 – 211) jezuitskému provinciálovi p. Janovi Rummerovi v rokoch 1632 – 34./

však o dejiny kultu, ale o barokovú báseň, na oslavu mučeníkov. Ľudia, ktorí sú na knihe uvedení, pochádzajú zo Zemplínskej a Satmárskej župy, z Čiech – Prahy, z Rakúska-Viedne. Už to naznačuje, že všade tam sa pestoval aj kult Troch košických mučeníkov. Nie je účelné na tomto mieste podávať register všetkých kníh. Medzi rokmi 1729 a 1847 vyšlo 21 knižných publikácií, teda priemerne dve na jedno desaťročie. Ku koncu 19. storočia sa objavilo pomerne veľa publikácií a v mnohých rečiach: nimi sa Cirkev pripravovala na beatifikáciu.

Vhodné je ešte upozorniť na ikonografiu. Aj tá svedčí o prítomnosti kultu. Od umenia sa objavilo relatívne veľa spodobení troch košických mučeníkov. Nešlo ani o autentické obrazy a tvorcovia nemali ani náročnejšie umelecké ambície. Podávali zväčša scénu mučenia a nástroje: škripec, fagle, sekery, atď. Chceli pomôcť obrazotvornosti, aby k nim svoju úctu mohli rozvíjať aj tí, ktorí nevedeli čítať.²¹

1.2.4 Košická univerzita

K rekatolizačnému úsiliu na území terajšej arcidiecézy veľkou mierou prispelo založenie Košickej univerzity (Universitas Cassoviensis) v roku 1657. O jej založenie sa pričínil jágerský biskup Benedikt Kišdy, ktorý v danom období, kvôli obsadeniu Jágra Turkmi, sídlil na území Košíc a v jasovskom premonštrátskom kláštore. Uvedomoval si, že k účinnej rekatolizácii je veľmi dôležité založenie univerzity, spolupráca s jezuitmi a výchova morálne a vedecky fundovaného kléru a katolickej inteligencie.²² Takto 26. februára 1657 podpísal zakladajúcu listinu Košickej univerzity, ktorá sa rozvinula už z dobre fungujúceho jezuitského gymnázia, založeného tým istým biskupom. Pre novú univerzitu sa biskupovi Kišdymu podarilo dosiahnuť aj oficiálne potvrdenie. To jej udelil Leopold I., ktorý 7. augusta 1660 v Štajerskom Hradci vydal Zlatú bulu, ktorou potvrdil Košickú univerzitu a vyzdvihol ju tak na úroveň iných európskych univerzít so všetkými akademickými výsadami. Spočiatku mala univerzita iba dve fakulty – filozofickú a teologickú. Neskôr k nej pribudla aj právnická fakulta. Na teologickej fakulte bolo štvorročné štúdium.

V tom istom období zakladá biskup Kišdy aj kňazský seminár, ktorý bol zasvätený sv. Ladislavovi (v roku 1664). Dôkladná formácia kléru, zabezpečovaná seminárom a univerzitou zohrala takto nezastupiteľnú úlohu pri rekatolizácii územia východného Slovenska, ale aj celej Jágerskej diecézy.

Košická univerzita rozvíjala svoju činnosť až do roku 1773, kedy po zrušení rehole jezuitov prešla do správy štátu, kde ešte existovala do roku 1777. Následne sa zmenila na Košickú kráľovskú akadémiu.²³

Podobný osud postihol aj kňazský seminár. Tento bol zrušený cisárom Jozefom II., ktorý v roku 1784 zrušil všetky diecézne semináre a nahradil ich generálnym seminárom v Bratislave a Jágri.²⁴

Košická Univerzita mala veľký prínos na poli kultúry, vedy a religiózneho života predovšetkým na východnom Slovensku. Významnou zložkou Košickej Univerzity bola univerzitná tlačiareň a knižnica. Tlačilo sa v rozličných jazykoch ako v latinčine, slovenčine, nemčine a maďarčine. Pri pôsobení Spoločenosti Ježišovej mala knižnica cca 4800 zväzkov. Táto činnosť vo veľkej miere prispievala k prehlbovaniu náboženského

²¹ Porov. ČIŽMAR, M.: *Osobný archív - výťah z archívu Arcibiskupstva*, Košice, s. 82n.

²² Porov. SEDLÁK, P.: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva*, s. 169.

²³ Porov. JUDÁK, V.: *Dejiny mojej Cirkvi*, Trnava 2004, s. 136-139.

²⁴ Porov. ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny II.*, Neografia, Turčiansky sv. Martin 1943, s. 309.

Potridentská teologická starostlivosť

poznania kléru a jeho prostredníctvom aj všetkých veriacich. Okrem pedagogických aktivít spojených s výchovno-vzdelávacím procesom sa jezuiti venovali aj duchovnej starostlivosti o veriacich katolíkov. Túto činnosť rozvíjali predovšetkým prostredníctvom ľudových misií v okolitých farnostiach. Tým vo výraznej miere vplývali na rozvoj celkového duchovného života jednoduchého ľudu.

Svoju zásluhu majú tiež na postavení súsošia Immakuláty v rokoch 1720-1723 pred budovou Univerzity, kde mali pravidelné pobožnosti. Vplyvom jezuitov sa začalo s výstavbou Košickej kalvárie v rokoch 1736 – 38 a na cintoríne pri kalvárii bola postavená kaplnka sv. Rozálie. Kvôli dobrému strategickému postaveniu prispeli Košice aj k náboženskej obnove Uhorska.²⁵

1.2.5 Košická kapitula

Je vhodné spomenúť aj jágerskú kapitulou, ktorá bola 1597 usídlená v Košiciach. Neskôr 1613 sa presťahovala do Jasova. V 1649 roku prichádza naspäť do Košíc, kde plní svoju úlohu do začiatku 18. stor., a potom sa sťahuje späť do Jágra. S kapitulou sa viaže rekatolizačné úsilie. Kapitula mal veľký vplyv na zachovávanie predpisov Katolíckej Cirkvi a dbala na posvätnosť liturgických obradov.

Jágerská kapitula sídlila v Košiciach na vrchole reformácie. Aktívne rozbehla rekatolizačnú činnosť v celej krajine na severovýchode Uhorska. Jej úloha bola náročná kvôli negatívne protestantskému prostrediu, ktoré v Košiciach prevládalo. Nakoľko všetky kostoly boli protestantské, kapitula v začiatkoch vykonávala svoju činnosť v kráľovskom dome, v kaplnke cisárskeho hlavného komandanta. Pri usídení v Košiciach vydobyla katolicizmu v meste väčšiu voľnosť a znásobovala si úctu a patričnú česť. Cisár Rudolf II. svojim mandátom pomohol navrátiť katolíkom ich postavenie a kapitula sa pričínala o vysluhovanie sviatostí a sv. omši vo farskom kostole sv. Alžbety. Neskôr bol vrátený aj dominikánsky a františkánsky kláštor.

Kapitula sa zapájala aj do života mesta a umožňovala administratívnu a pastoračnú činnosť. Rekatolizácia sa šírila od slobodných kráľovských miest na vidiek, čo prispievalo k šíreniu duchovného a kultúrneho povedomia. Činnosť jágerskej kapituly bola nezastupiteľná aj vo výchovno-vzdelávacom procese, kde sa prostredníctvom novozaložených škôl usilovala o rozvíjanie poznania, ktoré bolo neoddeliteľne prepojené aj s kvalitnejšou náboženskou formáciou.²⁶

Ku koncu 18. storočia dochádza k deleniu veľkých uhorských diecéz. Za panovania Márie Terézie, v roku 1776, takto vzniká Spišská, Banskobystrická a Rožňavská diecéza, kanonicky potvrdená pápežom Piom VI.²⁷ K zriadeniu košického biskupstva však dochádza až v roku 1804.

1. 3 História Košickej diecézy po vznik arcidiecézy v roku 1995

V úsilí Márie Terézie o rozdelenie veľkých Uhorských diecéz pokračuje cisár František I. Tento, odvolávajúc sa na výsadu apoštolských kráľov, pristupuje k rozdeleniu veľkého územia Jágerského biskupstva 23. marca 1804.²⁸ Kráľovský dekrét potvrdzuje

²⁵ Porov. ČIŽMÁR, M.: *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva*, VMV, Prešov 2004, s. 174 – 177.

²⁶ Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly (1804-2001)*, VMV, Prešov 2003, s. 20-23.

²⁷ Buly vydané 13. marca 1776, pre Spišské biskupstvo: *Romanus Pontifex*, pre Banskobystrické: *Apostolatus officii nostri* a pre Rožňavské: *Regalium principium*.

²⁸ Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly (1804-2001)*, VMV, Prešov 2003, s. 36.

Potridentská teologická starostlivosť

pápež Pius VII. bulou *Super universas terrarum orbis Ecclesias* dňa 9. augusta 1804. Týmto kanonicky prerozdelil Jágerské biskupstvo, čím vzniká biskupstvo Košické, Szatmárské a Jágerské arcibiskupstvo.²⁹

Diecéza Košice bola erigovaná 9. augusta 1804 bulou *In universa gregis Dominici cura*. Skladá sa „z troch archidiakonátov, ktoré zodpovedali trom uhorským stoliciam: Abovskej so sídlom v Košiciach, Šarišskej so sídlom v Prešove a Zemplínskej s administratívnym centrom v Satoraljaújhelyi. Spolu mala diecéza 149 farností, 221 486 veriacich a 241 kňazov.“³⁰ Prvým Košickým biskupom sa stal PhDr. SS. ThDr. Andrej Sabó (1804-1819),³¹ po ktorom si klérus z úcty k nemu zvolil patróna diecézy sv. Ondreja, apoštola. Sídlom diecézy sa stáva mesto Košice a katedrálным chrámom sa stáva farský kostol sv. Alžbety.

Krátko po zriadení novej diecézy dochádza 13. júna 1806 aj k obnoveniu kňazského seminára v Košiciach. Tento bol umiestnený v priestoroch bývalého františkánskeho kláštora. V diecéze sa takto mohla nanovo rozvíjať formácia vlastného kléru. Seminár trval až do roku 1950, kedy bol násilne zrušený nastupujúcim totalitným režimom. K jeho znovuo tvoreniu dochádza po páde totalitného režimu v roku 1994.

Pre novozriadenú diecézu schválil 2.12.1826 pápež Lev XII. osobitný partikulárny kalendár. Jeho obsahom bolo zavedenie viacerých sviatkov špecifických pre dané územie. Je v ňom vyzdvihnutá úcta k sedembolestnej Panne Márii, patrónke Slovenska, úcta k sv. Cyrilovi a Metodovi, ale tiež aj úcta k mučeníkom, vyznávačom a svätcom blízkym uhorskému prostrediu. Celková spiritualita, ktorá vyplýva z tohto kalendára je spiritualita mučeníctva, trpezlivého prijímania kríža a utrpenia, čo je slovenská spiritualita, nakoľko slovenskou patrónkou je Sedembolestná Panna Mária. Tento liturgický kalendár sa používal bez väčšej zmeny až do roku 1908. Zmenený bol až (1.11.1911) apoštolickou konštitúciou Pia X. *Divino afflatu* spojenou s reformou liturgie hodín. Krátko po vydaní partikulárneho kalendára je v roku 1829 vydaná ako príloha k modlitbe liturgie hodín aj liturgická kniha osobitného officia s názvom *Officia nova propria Dioecesis Cassoviensis, alia item quae in plerisque antiquioribus breviariis non reperiuntur*, ktorá zohľadňuje partikulárne sviatky diecézy.³²

Pre vyluhovanie sviatostí sa v diecéze používa Jágerský rituál, vydaný v roku 1815. Jeho špecifikom je doprevádzanie niektorých latinských textov trojazyčným prekladom. Ide tu o preklad latinských textov do maďarčiny, nemčiny a slovenčiny. Takto preložený text napomáhal k pochopeniu základných liturgických textov jednotlivých sviatostí a následne aj k prehĺbeniu samotnej spirituality liturgie. Tento rituál sa používal až do roku 1937, kedy bol vydaný Slovenský rituál latinského obradu pre všetky diecézy Slovenska a Podkarpatskej Rusi.³³

²⁹ Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly (1804-2001)*, VMV, Prešov 2003, s. 34-36; Porov. JUDÁK, V.: *Kristova Cirkev na ceste*, Tmava 1998, s. 204.

³⁰ ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly (1804-2001)*, VMV, Prešov 2003, s. 37.

³¹ Ďalší biskupi v Košiciach: Štefan Cseh (1821-1831), Imrich Palugyai (1831-1838), PhDr. SS. Th. Dr. Anton Ocskay (1838-1848), Jozef Kunszt (1850-1852), SS. Th. Dr. Ignác Fábry (1852-1867), PhDr. Konštantín Schuster, SchP (1877-1887), SS. Th. Dr. Žigmund Bubits (1887-1907), SS. Th. Dr. Augustín Fischer-Colbrie (1907-1925), Jozef Čársky (1925-1939, 1946-1962), PhDr. Štefan Madarász (1939-1945), Alojz Tkáč (1990-1995, arcibiskup od 1995-), pomocný biskup Bernard Bober (1992-), pomocný biskup Prof. ThDr. PhDr. Stanislav Stolárik, PhD (2004-).

³² Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch*, VMV, Prešov 2006, s. 83-107.

³³ Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly (1804-2001)*, s. 170 – 171.

Na prehlbovanie duchovného a liturgického života v danom období vo veľkej miere vplyva neustály záujem veriacich o hudbu a spev. Ich prostredníctvom aj jednoduchý veriaci ľud vyjadroval a prežíval svoju vieru. Túto líniu je možné sledovať aj vznikom kancionálovej literatúry. Patrí tu predovšetkým najstarší tlačený katolícky spevník duchovných piesní s názvom „Cantus Catolici“, ktorý vychádza v roku 1655 z jezuitského prostredia od Benedikta Szölösiho.³⁴ Ďalším významným dielom v tejto oblasti bol spevník „Nábožný kresťan“ zostavený A. Hlinkom a J. Chládkom a vydaný v roku 1906. Tento spevník bol a znotovaný a obsahoval okolo 400 piesní. Tento spevník bol najviac rozšírený na strednom a východnom Slovensku, a vytváral medzistupeň pre vydávanie ďalších kancionálov. Tieto sa stali zdrojom pre vytvorenie jednotného katolíckeho spevníka, ktorý bol vydaný v roku 1937. Jednotný katolícky spevník mal vytvoriť jednotu v spievaní chrámových piesní počas bohoslužieb. Jeho používanie bolo oficiálne nariadené Cirkevnou autoritou ako záväzná pre všetky katolícke kostoly so slovenským spevom na Slovensku.³⁵

Od vzniku novej diecézy začína tiež vychádzať diecézne direktórium, ktoré vychádza nepretržite do roku 1950. V ňom sa následne uvádzajú aj nové liturgické sviatky schválené pre Košickú diecézu.

1.3.1 Košická kapitula

Na formovaní a rozvíjaní liturgického života v diecéze sa vo významnej miere podieľala Košická kapitula. Táto bola erigovaná súčasne so zriadením novej diecézy pápežom Píom VII. v roku 1804. Liturgickým priestorom, ktorý kapitula používala bola kaplnka sv. Kríža (1824) v Dóme sv. Alžbety a presbytérium katedrály. Členovia kapituly zastávali významné posty v správe diecézy a boli hlavnými poradcami diecézneho biskupa. Okrem rozvíjania liturgického života v diecéze sa kanonici zapájali aj do ďalších oblastí cirkevného života. Išlo tu o prednáškovú činnosť v seminári, ďalšie vzdelávanie kňazov, zapájanie sa do charitatívnych činností a tiež aj do verejného a politického diania.³⁶

Kapitula kanonikov bola poradným zborom, kolégiom radcov, ktorí mali značný vplyv na spravovanie diecézy. Preto kapitula požívala veľkú úctu medzi veriacimi. Kapitula vystupovala vždy jednotne pri liturgickom slávení v katedrálnom chráme pri pontifikálnych bohoslužbách, inštaláciách biskupov či nových kanonikov. Svoju činnosť vyvíjali v kúrii, pôsobili na výchovu klerikov, prednášali, viedli komunikáciu s košickým magistrátom a ujímali sa duchovnej správy v Košiciach. Kapitula mala veľký vplyv na rozvíjanie duchovného života v okolí. Kapitula sa nerozvíjala iba kvôli postaveniu a honoru, ale prispievala k zachovaniu Božieho kultu v nepokojných časoch.³⁷

Zhrnutie

Z historicko-demografickej situácie v Košickej arcidiecéze vyplývajú tieto uzávery:

Prvopočiatky kresťanstva sa objavujú na danom území pomerne skoro (už v piatom storočí). Solídnejšie základy viery sa začínajú klást' až príchodom slovanských viero-

³⁴ Porov. POKLUDOVÁ–ADAMKOVÁ. J.: *Jednotný katolícky spevník v premenách času*, Bratislava 1998, s. 13-14.

³⁵ Porov. POKLUDOVÁ–ADAMKOVÁ. J.: *Jednotný katolícky spevník v premenách času*, s. 21-32; 74.

³⁶ Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly (1804-2001)*, VMV, Prešov 2003, s. 70.

³⁷ Porov. ZUBKO, P.: *Dejiny Košickej kapituly*, s. 70.

Potridentská teologická starostlivosť

zvestcov, sv. Cyrila a sv. Metoda. Z liturgického hľadiska tu môžeme badať byzantský a benediktínsky vplyv na rozvíjanie liturgického a duchovného života ľudu.

Pomerne dlhé obdobie, v ktorom je územie Košickej arcidiecézy súčasťou Jágerského biskupstva (približne 800 rokov) je poznačené upevňovaním viery, ale od 16. storočia aj mnohými skúškami, spôsobenými nástupom protestantizmu. Z liturgického hľadiska ide o upevňovanie a rozvíjanie liturgického života veriacich. Svedčí o tom narastajúci počet sakrálnych stavieb (ide predovšetkým o kostoly a kláštory). S tým je spojené aj rozvíjanie ľudovej zbožnosti prostredníctvom púti, ľudových náboženských piesní a zakladania rôznych bratstiev. Na upevňovaní duchovného, ale aj liturgického života sa vo veľkej miere podieľajú viaceré rehoľné spoločensvá, ktoré sú v značnej miere zastúpené na tomto území. K najviac zastúpeným v tomto období patria premonštráti, dominikáni, františkáni a jezuiti. Veľkým prínosom pre rozvíjanie duchovného života a teologického poznania a iste aj života liturgie je založenie Košickej univerzity a kňazského seminára.

Rozdelenie Jágerskej diecézy a zriadenie Košickej iste prispieva k skvalitneniu duchovného života veriaceho ľudu a tiež aj k rozvíjaniu slovanskej identity a spirituality, aj keď dané územie je ešte celé storočie súčasťou Rakúsko-Uhorska. K prehlbovaniu liturgickej spirituality iste patrí partikulárny kalendár, schválený pre Košickú diecézu a zohľadňujúci určité špecifické prvky tohto územia. K najdôležitejším patrí rozvíjanie úcty k sv. Cyrilovi a Metodovi, čo predtým nebolo, a tiež prehlbovanie úcty k Sedembolestnej Panne Márii – patrónke Slovenska. Veľkým duchovným darom pre diecézu sa stáva blahorečenie Košických mučeníkov, ktoré je zavŕšením pretrvávajúcej úcty k nim. Nástup komunizmu postihol život Cirkvi na Slovensku. Obdobie totality je poznačené napr. bránením vo výkone biskupskej služby, likvidáciou rehoľných spoločensiev, ztvorenie diecézneho seminára a znemožnenie verejného šírenia viery (vydávanie náboženskej literatúry, katechéza). Z liturgického hľadiska je to nepriamo pozitívny vplyv tohto režimu. Keďže šírenie viery bolo obmedzené na účasť na sv. omšiach, bola evidentná snaha sláviť a prežívať liturgiu, čo najlepšie. K tomu bolo nápomocné liturgické hnutie, ktoré začalo začiatkom 20. storočia a následne liturgická reforma Druhého vatikánskeho koncilu, ktorá sa dostala aj na Slovensko. Liturgia sa takto stala hlavným zdrojom rozvíjania a prehlbovania duchovného života veriacich. Môžeme tu teda právom hovoriť o rozvíjaní pravej liturgickej spirituality. Vo veľkej miere teda vďaka liturgii sa prehlbuje viera veriacich aj obdobie totalitného režimu, do jeho ukončenia v roku 1989. S nástupom slobody nastáva rýchle rozvíjanie života Cirkvi. Vyrcholením tohto obdobia je vyhlásenie druhej cirkevnej provincie na Slovensku a povýšenie Košickej diecézy na arcidiecézu.

Demografická štúdia hovorí o prítomnosti viacerých náboženských denominácií na území Košickej arcidiecézy. Táto skutočnosť sa stáva pre Katolícku cirkev, ktorá je tu najviac zastúpená k vedeniu ekumenického a náboženského dialógu, ako aj dialógu s ľuďmi bez vyznania. Z pohľadu na štruktúru arcidiecézy je vhodné pripomenúť pribúdajúci počet dekanátov a farností, čo poukazuje na snahu skvalitniť duchovnú starostlivosť o veriacich. Pri skúmaní vybraných ukazovateľov náboženského života v arcidiecéze je pozitívnym faktorom stúpajúci počet kňazov a katechétov. Podľa vybraných ukazovateľov, sviatosť krstu má klesajúcu tendenciu, ktorý je však podmienený celkovo klesajúcim počtom pôrodnosti na Slovensku.

Adresa autora: **PaedDr. Peter Ružbarský**, Teologická fakulta KU, Hlavná 89,
SK - 041 21 Košice, +421556836111, e-mail: ruzbarsky@centrum.sk

Tridentský koncil, matričná agenda
a jej odraz pri genealogickom výskume
v rímskokatolíckych matrikách II.
Cirkevná a štátna matričná agenda a správa
v 19. a v 20. storočí

Albert Ivan PETREJE

The Trident Council, registry agenda and its reflection in the genealogical research of the Roman Catholic agendas II. Church, state agendas and administration in the 19th and 20th century

This article is a follow-up of the previous, which was about the registry agenda after the Council of Trident. The article is a continuation of the detailed survey about the problematic of registry agenda in the 19th and 20th century up to the present time. The content refers to the region of Hungary (great / Hungary in the past) and Slovakia after the year 1918. Here are presented the state regulations as well as the point of view of the Church from the present synods.

Keywords: *registries, record of population, genealogical research*

I Úvod

Na vedeckej konferencii v Košiciach v roku 2007 sme sa v našej štúdií zaoberali vývojom cirkevnej matričnej agendy a správy od Tridentského koncilu po cirkevné synody v Uhorsku¹ (bod 1-6 našej štúdie), ako ich publikoval jezuita Karol Péterffy v druhom zväzku svojho diela *Sacra Concilia*, kde sprístupnil pramene k synodám k roku 1734.² Ďalej sme sa stručne zaoberali zásahmi štátu do cirkevnej matričnej agendy v 18. a 19. storočí (bod 7 našej štúdie) a vznikom štátnej matričnej správy v Uhorsku koncom 19. storočia (bod 8 našej štúdie).

Táto nová štúdia bude pokračovať k danej téme a pozostáva z dvoch častí: v I. časti, kde načrtneme vývoj cirkevnej matričnej agendy a správy v Uhorsku a na Slovensku v 19. až 21. storočí, a v II. časti vývoj štátnej matričnej agendy a správy v Uhorsku a na Slovensku na konci 19. storočia a v 20. storočí.

I. časť: Cirkevná matričná agenda v 19. a v 20./21. storočí

Ustálenie spoločenských pomerov v prvej polovici 18. storočia malo vplyv aj na vnútrocirkevné pomery. Základy dané dekrétmi Tridentského koncilu, ktoré boli aplikované

Článok vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriach v Above, Šariši a Zempline*.

¹ Petreje, A I 2007, s. 85-110;

² Péterffy, C II 1742;

Potridentská teologická starostlivosť

jednotlivými národnými alebo diecéznymi synodami, predovšetkým v 17. a začiatkom 18. storočia v Uhorsku, ktoré vytvorili relatívne stále prostredie právnej a liturgickej praxe, ktoré nepotrebovalo ďalšiu judikatúru. Od roku 1740 do začiatku 18. storočia nemáme žiadne známe pramene k synodám v Uhorsku. I napriek takejto stabilite sa opätovne začali kumulovať vnútrocirkevné problémy, ktoré vyústili v potrebu riešiť ich na širšom cirkevnom fóre na synodách, a tiež reagovať aj na nové spoločenské udalosti a výzvy.

2. Synody v 19. storočí

V 19. storočí sa konalo niekoľko synód, z ktorých za zachovali písomnosti uložené v našich cirkevných archívoch alebo ich závery vyšli tlačovou formou a o niektorých sú len kusé zmienky v literatúre. Výpočet synód, ktoré tu predkladáme, nie je úplný ani z nášho tematického hľadiska (vývoja matričnej agendy a správy) a ani z chronologickej úplnosti. Závery niektorých synód doteraz nie sú prebádané a nie sú sprístupnené v našich archívoch, ale ani v starých fondoch našich knižníc. Napríklad v roku 1848 sa konala Národná synoda v Uhorsku³ a v roku 1858 sa konala diecézna synoda v Ostrihome, ktorej závery vyšli aj tlačou, a ktoré cituje nasledujúca diecézna synoda z roku 1860 vo svojich Štatútoch.⁴ K záverečným dokumentom týchto dvoch synód sme nemali doteraz prístup.

2.1 Záhrebská diecézna synoda v roku 1803

Táto synoda sa konala 3. a 4. mája 1803 v Záhrebe.⁵ Zvolal ju vtedajší záhrebský biskup Maximilián Verhovac. Synoda sa konala po 113 rokoch od poslednej diecéznej synody (v roku 1690⁶). Matričnou a kancelárskou agendou sa synoda zaoberala v VIII. hlavie Štatútov, ktorej názov zne: „*O spôsobe uchovávaní matrik a ďalších predpísaných farských kníh, farských dokumentov, a písomných pamiatok, viažúcich sa k stavu ktoréhokoľvek farského kostola.*“ (Caput VIII. De rite consevandis matriculis, caeterisque praescriptis parochialibus Libiris, Parochae item Documentis, et de scribenda succincta memoria status cujuslibet Ecclesiae parochialis.)⁷

V prvom odstavci synoda nariaďuje, „*aby pastieri duší vynakladali veľkú starostlivosť: aby matriky, po prvé pokrstených, po druhé pobirmovaných, po tretie sobášených a po štvrté pochovaných boli nielen starostlivo a tiež bez žiadnej chyby napísané, ale aj tiež nech sú akokoľvek staré, nech sú najúzkotlivejšie uchovávané.*“ (Summam sollicitudinem adhibeant Pastores animarum, ut Matriculae 1mo Baptisatorum, 2do Confirmatorium, 3^{io} Copulatorum, & 4to Mortuorum non modo accuratissime, & sine ullo defectu scribantur, sed etiam quantumcunque antique adsunt, scrupulosissime conserventur.)⁸

Ďalej má miestny pastier „*viest pravdivo knihu O stave duší, v ktorej má starostlivo viesť všetky nevyhnutné rubriky o stave jednotlivých duší a rodín.*“ Ďalej sa má viesť v „*každej farnosti kniha nariadení kráľa, biskupa a ordinariátu, kde majú byť tieto na-*

³ por. Zubko, P 2006, s. 503;

⁴ por. SSDS 1868 s. 2, poznámka č. 2, alebo s. 8;

⁵ CSEZ 1803/1805, s. 167, 169;

⁶ Péterffy, C II 1742, s. 403-409; CSEZ 1803/1805, s. 147-157; Nepšinský, V 1998, s. 96;

⁷ CSEZ 1803/1805, s. 239-241;

⁸ CSEZ 1803/1805, s. 240;

riadenia správne a úplne prepísané“. Ďalej má byť vedená „*kniha pamätihodnosti farského kostola, v ktorej sú zaznamenané fundácie kostolov, posvätenie kostolov, stav benefícií, a náboženský stav celej farnosti*“. Taktiež by sa mali starostlivo uchovávať všetky autentické dokumenty svedčiace o súčasnom ale aj o minulom stave farnosti.⁹

2.2 Celonárodná synoda v Bratislave v roku 1822

Ostrihomský arcibiskup, prímás Alexander Rudnaj zvolal celonárodnú synodu oficiálne dekrétom z 1. júna 1822 na 8. septembra 1822 do Bratislavy z podnetu panovníka Františka I. Už na jeseň roku 1821 začínajú v jednotlivých diecézach archidiakonátne kolokviá (sessie), na ktorých kňazstvo diskutovalo na 8 tém, ktoré panovník František I. vo svojom dekrete uviedol ako nosné pre nasledujúcu národnú synodu. Synody sa zúčastnili jednotliví vyslanci z diecéz, svetských prepozitúr a kapitúl, rehoľných opátstiev, prepozitúr a provincií, z kráľovskej univerzity, jednotlivých akadémií a líceí. Na prípravných diecéznych kolokviách, ale aj na samotnej synode sa diskutovalo o týchto ôsmych okruhoch problémov:

„1) o prostriedkoch na odstránenie úpadajúcej morálky, a to o discipline svetského kléru ako aj rehoľného kléru, ktorá má byť obnovená, ako aj ich študujúcej mládeže;

2) o jednote spôsobu vyučovania, ktorá má byť uvedená všade v biskupských líceách;

3) o sporoch medzi profesormi teológie na kráľovskej univerzite a o ich urovaní;

4) o prispôbení štatútov rehoľníkov k súčasnému stavu cirkvi;

5) o novej kaldianskej verzii maďarských prekladov biblií a o tej najlepšej forme, v ktorej má byť zhotovená;

6) o širokom fonde viedenského inštitútu vyššieho vzdelania kňazov, ktorým sa má vytvoriť 10 miest pre maďarských (uhorských) kňazov;

7) o znížení omši (fundácií), ktoré boli založené u zrušených rádov, a sú spojené s ťažkosťami v súvislosti s ich aplikáciou a v danom období sa mohli uplatňovať iba prostredníctvom svetského kléru;

8) o úprave duchovných centier a cirkevných súdov, a to v jednotnej úprave, a zároveň o potrebe zachovať inak dosiaľ platné zákony krajiny.“

Našej témy sa však synoda ani v jednom bode nedotkla.¹⁰

2.3 Diecézna synoda v Ostrihome v roku 1860

Túto synodu zvolal do Ostrihomu ostrihomský arcibiskup, prímás Ján Scitovský na 24. až 28. septembra 1860. Štatúty tejto synody vyšli tlačou v tom istom roku.

Synoda sa hneď v úvodných štatútoch zaoberala niektorými otázkami týkajúcimi sa sviatosti krstu a sviatosti birmovania.

V 4. štatúte pojednáva o tom, že keď krst treba udeliť čím skôr aj v súkromných domoch, tak len so svedectvom lekára: „*Aby sa odstránila každá pochybnosť, či je prípad zjavnej potreby, v ktorom sa aj v súkromnom dome môže udeliť krst, vyhlasujeme: len vtedy bude prípad zjavnej potreby, keď lekár potvrdí, že dieťatku hrozí nebezpečenstvo, veľmi pravdepodobne, ak by sa prinieslo do kostola. Treba okrem toho, aby pastieri duší posúrili (vyzvali) veriacich, aby dieťa hneď ako sa narodí, priniesli do kostola a najviac tri dni sa má oddaliť krst, čím ho vystavujú nebezpečenstvu straty spásy. Nech dá*

⁹ CSEZ 1803/1805, s. 240-241;

¹⁰ AACass, Synodalia, Synodum Nationalis Posoniensis 1821-1822; Zubko, P 2006, s. 503;

Potridentská teologická starostlivosť

vajú pozor, aby nevysluhovali sviatosť počas verejných bohoslužieb, ale buď pred alebo po, a tiež v tom istom čase možno vykonať uvedenie rodičky.¹¹

V 5. štatúte rieši otázku krstných rodičov, koľkí a akí majú byť: „Keďže provinčný koncil Tridentskej synody túžiac zachovať usporiadanie prehlásil: za krstných rodičov ku sviatosti krstu len jeden alebo jedna alebo jeden a jedna¹² a to len katolíci môžu byť pripustení: predpisujeme, aby sa zachovali (tieto ustanovenia), ak by však viaceri prišli, menom krstných rodičov udeleného krstu chceli tam byť, tak tí ako svedkovia sa majú zaznačiť do rubriky poznámok, ako na znak pocty (honoris causa); keď za krstných rodičov sú privedení nekatolíci, tí môžu byť uvedení v rubrike poznámok, ale v rubrike krstných rodičov nech sa dopíše nejaký katolík, ak niet nikoho, buď kostolník alebo zvonár, kantor, pôrodná baba alebo iný. Ak sú manželia z miešaného manželstva, nech sa hneď zaznačí katolícka stránka do rubriky krstných rodičov, a nekatolícka stránka do rubriky poznámok. Keď sa to zachová, dosiahne sa to, že vždy budú krstní rodičia, ktorí sú vhodní vyzdvihnutého z posväteného prameňa učiť a priviesť k poznaniu kresťansko-katolíckeho života.“¹³

V 6. štatúte ide o to, či je potrebné novorodencom pri krste dať mená svätých: „A tiež v takom prípade, keď rodičia súria s uložení mena nie svätca ako napríklad Arpád, Zoltán v tomto prípade, na prvé miesto sa položí meno svätca a potom do zátvoriek meno, ktoré chcú rodičia. Katolícki rodičia majú požiadať, aby dieťa z Božieho požehnaní prijaté, bolo postavené pod ochranu konkrétneho svätca a nech sa povzbudia nasledovať čnosti označeného ochráncu pri krste. Odporúča sa tiež, aby sa meno zosnulého dieťaťa dalo dieťaťu, ktoré sa hneď potom narodilo. Lebo by sa mohlo ľahko stať, že krstný list by sa mohol vydať omylom nie žijúceho ale mŕtveho a opačne, a tým by sa dala príležitosť sporným otázkam.“¹⁴

V 8. štatúte sa rieši potreba zaviesť matriku pobirmovaných nasledujúcim spôsobom a odôvodnením: „Jednoducho sa viackrát stáva, že svedectvo o prijatí birmovky buď vôbec nie, alebo až po mnohých šetreniach sa dá získať. Keďže táto vec je veľmi dôležitá, aby sa pripravil zoznam birmovancov: nariaďujeme, aby sa do budúca tak zachovávalo, že jednotliví farári vo väčších farnostiach, v ktorých sa riadne vysluhuje birmovka, zaznačia do konkrétnej knihy mená tých, ktorí boli do tejto sviatosti začlenení s takou starostlivosťou a s takou precíznosťou, akou je treba postupovať pri písaní do iných matrik; ak pravda, veriaci boli pomazaní (pobirmovaní) v menších farnostiach, alebo jeden či dvaja, a knihu na to osobitnú v takomto prípade by sa zdalo zbytočné zaviesť, nech sa to birmovanie poznačí na okraj inej matriky k menu birmovaného. Samotná kniha nech obsahuje rok, deň, mesiac kedy sviatosť bola vyslužená a meno biskupa, ktorý ju vyslúžil, chceme, aby sa tak staralo o zachovanie tejto knihy ako o ostatné matriky.“¹⁵

¹¹ SSDS 1860, s. 9;

¹² CT 1766, s. 183;

¹³ SSDS 1860, s. 9-10;

¹⁴ SSDS 1860, s. 10;

¹⁵ SSDS 1860, s. 12;

3. Diecézne synody a všeobecné cirkevné právo v 20. storočí

3.1 Kódex kanonického práva (CIC) 1917

Pápež Pius X., sa rozhodol kodifikovať cirkevnú normatívu do jedného celku. Dňa 19. marca 1904 vydal *Motu proprio* „*Arduum sane munus*“ a ustanovil jednu komisiu kardinálov a jednu komisiu konzultorov. V rokoch 1912-1914 bola ukončená redakcia jednotlivých schém a pápež ich nariadil rozposlať cirkevným prelátom do celého sveta. V roku 1916 sa dokončila revízia textu podľa podaných návrhov. Benedikt XVI., nástupca Pia X., 28. júna 1917 promulgoval nový Kódex apoštolskou konštitúciou „*Providentissima Mater Ecclesia*“. Kódex vstúpil do platnosti 19. mája 1918.¹⁶

Nariadenia jednotlivých kánonov

O farských knihách všeobecne pojednáva kánon 470:

„§ 1 *Farár nech má farské knihy: knihu pokrstených, pobirmovaných, manželstiev, zosnulých; tiež nech sa postará podľa svojich možností presne vyhotoviť knihu o stave duší; všetky tieto knihy nech spíše podľa zvyku odobreného cirkvou alebo predpísaného vlastným ordinárom a nech ich starostlivo uchová.*

§ 2 *Do knihy pokrstených nech zaznačí tak isto, či pokrstený bol pobirmovaný, uzavrel manželstvo, pri zachovaní predpisu kán. 1107, alebo či prijal posvätný rád subdiaconátu, alebo zložil slávnostnú profesiu, a zároveň tieto poznámky má uviesť do svedectva o prijatí krstu.*

§ 3 *Na konci akéhokoľvek roka nech farár pošle úradný odpis farských kníh na biskupskú kúriu s výnimkou knihy o stave duší.*

§ 4 *Nech používa farskú pečať a nech má archív, v ktorom uchováva spomínané knihy spolu s listami biskupov a inými spismi, ktoré treba zachovať kvôli potrebe alebo úžitku; to všetko má prezrieť ordinár alebo jeho vyslanec v čase vizitácie alebo vhodnom čase, a nech úctivo dbá a dá pozor, aby sa to nedostalo do rúk nepovoláných (*extraneorum*).“¹⁷*

Kódex pamätá aj na sankcie, v prípade nenaplnenia tohto kánona a v kánone 2383 nariaďuje:

„*Farára, ktorý starostlivo nepíše farské knihy podľa normy práva, alebo ich neuchováva, vlastný ordinár pre závažnosť viny nech ho potrestá.*“¹⁸

O zázname samotných krstov do krstnej matriky pojednáva kánon 777:

„§ 1 *Farári sú povinní bez meškania a bedlivo v knihe pokrstených uviesť mená pokrstených, s údajom o vysluhovateľovi, rodičoch a krstných rodičoch a o mieste a dni udelenia sviatosti krstu.*

§ 2 *Keď sa jedná o nezákonné deti, treba uviesť meno matky, ak je verejne známa ako matka, alebo keď o to žiada slobodne písomne alebo pred dvoma svedkami, a tiež meno otca, pokiaľ sám z vlastnej vôle o to požiudu farára, buď písomne, alebo pred dvoma svedkami, alebo je známy na základe verejného hodnoverného svedectva; v ostatných prípadoch zapisujeme dieťa ako narodené z neznámeho otca alebo z neznámych rodičov.*“¹⁹

O krstných menách pojednáva kánon 761:

¹⁶ Duda, J 1995, s. 59-60;

¹⁷ CIC 1917/1918, s. 129;

¹⁸ CIC 1917/1918, s. 613;

¹⁹ CIC 1917/1918, s. 217;

Potridentská teologická starostlivosť

„Farári nech sa postarajú, aby tí, ktorí sú krstení prijali kresťanské meno, ak však nedôjde k dohode, a rodičia trvajú na mene, nech zapíšu meno akéhokoľvek svätého do knihy pokrstených spolu s menom.“²⁰

O záznamoch do knihy pokrstených pojednávajú niektoré ďalšie kánony:

a) kánon 576 § 2 o reholnej profesii (sľuboch):

„Svedectvo o profesii podpísané samotným profesom alebo tým, pred ktorým bola profesia vykonaná, sa má zachovať v archíve rehole; a okrem toho, ak ide o slávnostnú profesiu, keď ju prijíma predstavený, musí o tom upovedomiť zároveň farára miesta krstu profesia, podľa normy kánona 470 § 2.“²¹

b) kánon 798 o sviatosti birmovania:

„Farár nech vpiše do osobitnej knihy, okrem zápisu do knihy pokrstených, o ktorom je reč v kánone 470 § 2, mená vysluhovateľa, birmovaných, rodičov a birmovných rodičov, deň a miesto birmovky.“²²

c) kánon 1011 o posvätných rádoch (kňazstva):

„Okrem toto miestny ordinár, ak sa jedná o ordinovaných zo svetského kléru, alebo vyšší predstavený s poverovacími listinami, ak ide o ordinovaných z reholníkov, nech pošle oznámenie o udelení ordinácie každého subdiakona farárovi miesta krstu, ktorý nech to zaznačí do svojej knihy pokrstených podľa normy kán 470 § 2.“²³

d) kánon 1103 § 2 a 3 o sviatosti manželstva:

„§ 2 Okrem tohto podľa normy kánona 470 § 2 farár zaznačí tiež do knihy pokrstených jedného z manželov v ten deň vo svojej farnosti, že uzavrel manželstvo. Ak jeden z manželov bol inde pokrstený, farár, kde sa manželstvo slávil, túto skutočnosť oznámi kňazovi, ktorý ho krstil buď osobne alebo prostredníctvom biskupkej kúrie, aby dané manželstvo bolo zaznamenané v knihe pokrstených.“

§ 3 Kol'kokrát sa uzatvára manželstvo podľa normy kán. 1098 [manželstvo v nebezpečenstve smrti ak je extra casu, kňaz sa tam nemôže dostaviť 1 mesiac, manželstvo sa uzavrie pred svedkami] ak kňaz nie je tam prítomný, ináč svedkovia spolu s manželmi sú povinní nahlásiť uzavretie manželstva čím skôr, aby sa uzavreté manželstvo isto zaznačilo do spomínaných kníh.“²⁴

e) kánon 1988 o nulite sviatosti manželstva:

„Miestny ordinár sa má postarať o vydanie rozhodnutia o nulite manželstva, aby bolo zapísané v regeste knihy pokrstených a manželstiev, kde manželstvo bolo zaznačené.“²⁵

O birmovnej matrike pojednávajú kánony 798, 799, 800:

a) kánon 798 nariaďuje:

„Farár nech vpiše do osobitnej knihy, okrem zápisu do knihy pokrstených, o ktorom je reč v kánone 470 § 2, mená vysluhovateľa, birmovaných, rodičov a birmovných rodičov, deň a miesto birmovky.“

b) kánon 799 hovorí:

²⁰ CIC 1917/1918, s. 214;

²¹ CIC 1917/1918, s. 164;

²² CIC 1917/1918, s. 221-222;

²³ CIC 1917/1918, s. 269;

²⁴ CIC 1917/1918, s. 290-291;

²⁵ CIC 1917/1918, s. 509;

Potridentská teologická starostlivosť

„Ak vlastný farár birmovanca nebol prítomný, má ho o udelení birmovky informovať sám vysluhovateľ osobne, alebo prostredníctvom iného, a to čím skôr.“

c) kánon 800 ďalej poznamenáva:

„Na dokázanie udelenia birmovania nech sa nikomu nerobi škoda a stačí jeden svedok, čo do vážnosti najväčší, alebo prisaha samotného birmovanca, ak nebol birmovaný v doječenskom veku.“²⁶

O prvotných záznamoch v sobášnej matrike hovorí kánon 1103:

„§ 1 Keď sa uzatváralo manželstvo, farár alebo ten, ktorý ho zastupuje, čím skôr zapíše do knihy manželstiev mená manželov a svedkov, miesto a deň slávenia manželstva a iné (záznamy), podľa spôsobu, ktorý je predpísaný v obradnej knihe, a aj vlastným ordinárom; to isté môže iný kňaz, ktorý bol prítomný, buď sám od seba, alebo poverený ordinárom.

(„§ 2 Okrem tohto podľa normy kánona 470 § 2 farár zaznačí tiež do knihy pokrstených jedného z manželov v ten deň vo svojej farnosti, že uzavrel manželstvo. Ak jeden z manželov bol inde pokrstený, farár, kde sa manželstvo slávil, túto skutočnosť oznámi kňazovi, ktorý ho krstil buď osobne alebo prostredníctvom biskupkej kúrie, aby dané manželstvo bolo zaznamenané v knihe pokrstených.)

§ 3 Kolkokrát sa uzatvára manželstvo podľa normy kán. 1098 [manželstvo v nebezpečenstve smrti ak je extra casu, kňaz sa tam nemôže dostaviť 1 mesiac, manželstvo sa uzavrie pred svedkami] ak kňaz nie je tam prítomný, ináč svedkovia spolu s manželmi sú povinní nahlásiť uzavretie manželstva čím skôr, aby sa uzavreté manželstvo isto zaznačilo do spomínaných kníh.“²⁷

O ďalšom zázname do knihy sobášených hovorí kánon 1988 o nulite manželstva:

„Miestny ordinár sa má postarať o vydanie rozhodnutia o nulite manželstva, aby bolo zapísané v regeste knihy pokrstených a manželstiev, kde manželstvo bolo zaznačené.“²⁸

O záznamoch v knihe pochovaných hovorí kánon 1238:

„Po vykonaní pohrebu, nech vysluhovateľ zaznačí do knihy zosnulých, meno a vek zosnulého, meno rodičov alebo manžela/ky, čas úmrtia, kto a aké sviatosti vyslúžil (pred smrťou), miesto a čas pohrebu.“²⁹

Do špeciálnej matričnej knihy uloženej v tajnom archíve v dieceznej kúrii sa vykonávajú zápisy podľa kánona 1107:

„Manželstvo vo svedomí sa nemá zaznačiť do (farskej) knihy manželstiev a pokrstených ale do osobitnej knihy, ktorá sa má uchovávať v tajnom archíve kúrie, o ktorom je reč v kánone 379.“³⁰

3.2 Spišská diecézna synoda 1925

Spišskú diecéznu synodu zvolal na 21. a 22. júla diecézny biskup Ján Vojaššák. Synoda sa konala na 4 slávnostných zasadnutiach. Ustanovenia vyšli tlačou v 24 kapitolách a 246 paragrafoch. Boli záväzné pre spišskú diecézu od 1. novembra 1925.

Uvádžame prepis ustanovení týkajúcich sa matričnej agendy v pôvodnine:

²⁶ CIC 1917/1918, s. 221-222;

²⁷ CIC 1917/1918, s. 290-291;

²⁸ CIC 1917/1918, s. 509;

²⁹ CIC 1917/1918, s. 323;

³⁰ CIC 1917/1918, s. 291;

Potridentská teologická starostlivosť

„Kapitola III. Povinnosti dekanské.

§ 7. Dekan má častejšie navštíviť fary svojho dištriktu. Aspoň raz do roka musí to urobiť, o čom zavčas uvedomí farárov. Pri návštevách musí povzbudzovať ľud nábožne žiť i musí posúdiť, či sa bohoslužby konajú dľa predpisov Cirkvi. Preto nech sa dekan presvedčí:

1. ...

9. Dekan presvedčí sa, či farári majú omšovú knihu i matričné knihy v poriadku. Prečítaj kánony: 470., 777., 470., 498., 1103., 1238., 470., 2182., 2183., 2184., 2185. Potrebná je i kniha, liber de statu animarum. Duchovný správca bez tej knihy nemá prehľadu, nevie, jaký výsledok jeho práce, nevie, či je nedostatok, zaostalosť, alebo pokrok v duševnom živote. Na každej fare má byť historia domus. Podobne kniha rodín z celej farnosti.³¹

Kapitola VIII. Krst.

§ 56. Duchovní nech sa starajú, aby deťom pri krste kresťanské mená boli dané. Jestli sa rodičia iného, nie kresťanského mena pridriavajú, treba k tomu pridať ešte jedno kresťanské meno a tak oba dva do matriky zaviesť. (C. 761.)³²

Kapitola IX. Birmovanie.

§ 66.

1. Každý farár nech vedie matriku o birmovaných, do ktorej má zapísať meno birmujúceho biskupa, birmovanca, jeho rodičov a birmovných rodičov, potom deň a miesto birmovania. (C. 798). Presný odpis tejto matriky je povinný odoslať diecezánskemu úradu najneskoršie do 3 mesiacov z takých miest, kde je menej ako 1000 birmovancov; kde je viac ako 1000 birmovancov, do 6 mesiacov.

2. Kto sa v inej farnosti narodil, ten len vtedy môže byť pripustený k sv. birmovaniu, keď dokáže, že je pokrstený.

3. Každý farár je povinný po birmovke miesto a deň birmovania do matriky pokrstených v rubrike „Observationes“ zaznačiť pod t'archou prisnej zodpovednosti. (C. 798.) Keď v inej farnosti pokrstený je niekde inde birmovaný, povinný je farár, v ktorého farnosti bol patričný birmovaný, upovedomiť dorúčením birmovného listku toho farára, v ktorého farnosti menovaný birmovaný bol pokrstený. (C. 799.)

4. Keď birmovanec bol pokrstený mimo diecezi, nech pošle birmovný listok k ďalšiemu pokračovaniu na diecezánsky úrad.

5. Tak vedenie matrik o birmovaných, ako aj zaznačenie birmovania do matrik pokrstených dekan i archidiakoni povinní sú prisne kontrolovať pri úradnej visitácii.

6. Náležité, zadržanie týchto predpisov žiada, aby birmovné lístky sám farár alebo kaplán vystavoval, na učiteľa, prípadne na iného nesveroval.³³

Kapitola XIV. Sviatosť manželstva.

§ 96.

1. Snúbenci hlásiaci sa uzavrieť stav manželský musia dokázať, že sú pokrstení a že žiadnej prekážky nieto, ktorá by mohla prekaziť ich vzájomné sobranie. (C. 1020; 1021.).

³¹ SUDS 1925, s. 7-8;

³² SUDS 1925, s. 16;

³³ SUDS 1925, s. 17;

Potridentská teologická starostlivosť

2. *V nebezpečenstve smrti, keď dokazovanie je nemožné a nie je žiadneho podozrenia na prekážku k uzavretiu stavu manželského, vtedy dostačí len prisahou potvrdené soznanie oboch stránok, že nemajú vedomia o žiadnej prekážke čo do uzavretia manželstva. (C. 1019. § 2.)*

3. *Mimo nebezpečenstva smrti vzhľadom na obe stránky katolícke treba preskúmať matriku pokrstených, ak ale inde boli pokrstení, vtedy treba žiadať do patričnej farnosti krstný list.*

4. *Jestli sa manželský sväzok zrušil odumretím a smrtný prípad je nie naznačený v matrike miestnej farnosti, vtedy treba žiadať hodnoverný smrtný list, buďto patričným farským úradom vydaný, buďto úradom štátneho matrikárstva, alebo štátnou alebo vojenskou vrchnosťou vydaný, ktorý smrť prvého manžela (manželky) priamo, bezprostredne a bezpochybné dokazuje. (C. 1016.)*

5. *Keď takúto listinu zadovážiť si je nemožno, ale sa nachádzajú také privátne listiny, svedkovia, okolnosti, ktoré by smrtný prípad dokázaly za skutočný, vtedy možno žiadať od diecezánskeho sídu o vyhlásenie za mŕtveho. Toto je však obyčajne spojené s rôznymi ťažkosťami, keď muž sa dostal do zajatia alebo keď zmiznul. V takýchto prípadoch duchovný musí mať na zreteli nasledujúce: Štátne vyhlásenie za mŕtveho samo v sebe nemôže dať nikomu právo uzavrieť nové cirkevné manželstvo. K uzavretiu cirkevného manželstva je potrebné dovolenie od biskupa, ktorý zmiznutú stránku manželskú vyhlási za zomretú a môže dať povolenie k novému uzavretiu manželstva. Biskup z porovnania okolnosti má právo vyhlásiť zmiznutého za mŕtveho.*

6. *Keď ale manželský sväzok bol pretrhnutý nie odumretím vtedy stránka, zamýšľajúca vstúpiť do manželstva, je povinná preukázať vysvedčenie a to prvé manželstvo za neplatné vyhlasujúci výrok diecezánskej stolice. Pri nekatolíckych stránkach čo do prvého manželstva treba s veľkou obozretnosťou zaobchádzať podľa zákonov cirkevných a jestli neplatnosť prvého manželstva zdá sa byť pochybnou, vtedy končné rozhodnutie o tom treba pýtať od diecezánskej vrchnosti. (C. 1069.)³⁴*

§ 102. *Aby duchovní vyhli všetkým neprijemnostiam, ktoré by sa mohli vyskytnúť pre nedodržanie štátnych zákonov a predpisov ohľadom uzavretia stavu manželského, preto nariaďujeme, aby každý duchovný štátne zákony, predpisy a nariadenia vzťahujúce sa na uzavretie stavu manželského, ktoré sa neprotivia ustanovizniam cirkvi katolíckej, čo napresnejšie zadržal.*

Odporúča sa k tomu dielo: „Platné manželsko-právne zákony a nariadenia systematická zbierka.“ Sostavil župný úrad v Bratislave. Nakladateľstvo „Academia“ – Bratislava. Cena 60. Kčsl.³⁵

Kapitola XXV. O knihách farských.

§ 149. *Správcovia fár povinní sú písať matriky pokrstených, birmovaných, sobášených, do cirkvy sa navrátených, od nej odpadlých, zomrelých; denník o snúbencoch, o nemocných, kmeňovú knihu o všetkých veriacich cirkevnej obce. (C. 470. §1.)*

§ 150.

1. *Matriky skladajú sa z hárkov matričných, zadovážených z miesta cirkevnou vrchnosťou označeného.*

2. *Matriky písať je povinnosťou správcu fary, ktorý aj vtedy, keď by to kaplánovi sveiril, zodpovedný je za ich vedenie.*

³⁴ SUDS 1925, s. 29-30;

³⁵ SUDS 1925, s. 33;

Potridentská teologická starostlivosť

3. *Matriky majú sa viesť najväčšou opatrnosťou, čitateľným písmom a vyplnením všetkých rubrik.*

4. *Matriky sa majú držať vo zvláštnej farskej skryni. Matriky nemôžu sa vydať z fary nikomu. Cudzí človek môže nahliadnuť do matriky len pri stálej prítomnosti správcovej. V páde požiaru nech sa nezabudne na matriky.*

5. *Právo dozerania matrik patrí okr. dekanovi, ktorý i častejšie môže matriky prehliaďnuť a fakt ten v matrike svojím podpisom poznačiť. (c. 447. §§ 1., 4.) Matriky v duplikáte ročíte do konca januára sa zašlú cestou dekanátu na Ordinariát.*

6. *V matrike niečo vytrieť alebo dodatočne niečo vpísať nie je dovoleno. Opraviť omyly možno len s dovolením Ordinariátu, pri zachovaní pôvodného naznačenia v rubrike poznámok.*

7. *Pri zaznačení tých dieťok do matriky, ktorých rodičia len v civilnom manželstve žijú, rubrika „leg. illeg.“ sa prázdno nechá a do rubriky poznámok sa vpiše: „rodičia len v civilnom manželstve žijú.“*

8. *Do rubriky poznámok treba vpísať tiež, že pokrstený prijal sviatosť birmovania, sňatok uzavrel, za subdiakona bol vysvätený, alebo slávnostný sľub složil s udaním miesta a času.*

9. *Každý krst sa vpiše do matriky, kde dieťa skutočne pokrstené bolo. Podobne sňatok sa tam uvedie do matriky, kde sa sňatok uzavrel; a zomrelý sa tam zaznačí do matriky, kde sa smrtný pád stal.*

10. *Dľa svetského zákona zápisnice o sňatku sa majú vystaviť a do matrik vypísať na základe výťahov z matrik civilných, preto nech správcovia fár prezrú ročíte i civilné matriky, aby sa cirkevné matriky s civilnými čo do údajov presne srovnávaly.*

*[Corigenda: Str. 46. § 150. za bodom 10. Do svetských matrik môže kňaz nahliadnúť na základe zák. z r. 1904. XXXVI. § 22.]*³⁶

§ 151.

1. *Kmeňové knihy o stave veriacich viest' sú povinní všetci správcovia fár, aby dokonale poznali duševný život svojich veriacich Liber status animarum (C. 470. § 1).*

2. *Kmeňová kniha sa zhotoví v podobe kartotéky. Skladá sa z kmeňových hárkov. Kmeňový hárok slúži na označenie stavu jednej rodiny. rodiny zostavia sa podľa abecedy, ale i podľa čísiel ulíc. Kmeňový hárok obsahuje:*

a) meno, miesto a čas narodenia hlavy rodiny,

b) meno, miesto a čas narodenia do rodiny patriacich, s naznačením ich náboženstva,

c) sv. krst, spoveď, prijímanie, birmovanie,

d) riadne vykonávaná sv. spoveď veľkonočná,

e) členstvo spolkov, manželstvo,

f) doba inde zamestnania, vystáňovania sa, alebo smrt'.

3. *Na kmeňovom hárku treba naznačiť dľa možnosti všetky zmeny, pre snadnejšie prehľadnutie ďalšie zmeny a nápravy inofarebnou tintou.*

§ 152. *Ku farským knihám patria ešte:*

1. *Protokolárna – podacia kniha v ktorej sa každý úradný dopis obdržaný a odoslaný naznačí s krátkym obsahom a spôsobom vybavenia. Bežné číslo podacej knihy započne sa 1. jan. a zakľúči sa 31. decembra.*

2. *Poštová, doručná kniha, v ktorej sa úradné dopisy doručujú poštou, alebo poslom. Odoberateľ podpisom alebo razítkom značí doručenie.*

³⁶ SUDS 1925, s. VI. (posledná strana výtlačku);

3. *Diarium*, v ktorom sa príjmy a výdavky naznačujú, v tom páde, jestli by diarium nebol uložený do hlavnej knihy, výdavky sa dokazujú účtami.

4. Každý správca fary musí viesť históriu domus, v ktorej všetky na duchovný život sa vzťahujúce vážnejšie udalosti naznačí, zvlášť čo do dejín kostola, fary, školy, výučby náboženstva, verejného občného života, prírastku alebo ubývania veriacich, alebo iné vážne a zvláštne udalosti.³⁷

Kapitola XXXIV. Všeobecné pravidlá farského úradovania.

§ 243. ...

11. Každý spis, jako fundacionálne listiny, prenájomné smluvy, rôzne zápisnice, poisťenky, žiadosti o obročia, výťahy matričné atď. treba sprievodnými riadkami (komitívou) poslať diec. úradu.³⁸

§ 245

2. Predpísané mesačné zprávy čili relácie sa majú v nasledujúcom poriadku cestou dekana diec. vrchnosti predostrieť: 1. V januári: matriky cirkevné; ...³⁹

3.3 Kódex kanonického práva (CIC) 1983

Už 25. januára 1959 pápež Ján XXIII. po sv. omši v Lateránskej bazilike ohlásil úmysel zvolať ekumenický snem ako aj úmysel previesť revíziu Kódexu kanonického práva. 25. januára 1983 pápež Ján Pavol II. promulgoval nový Kódex kánonického práva apoštoltskou konštitúciou „*Sacrae disciplinae leges*“ a stanovil, že jeho platnosť začne 27. novembra 1983.⁴⁰

O farských knihách všeobecne a farskej agende pojednáva kánon 535:

„§ 1 V každej farnosti majú byť farské knihy, a to kniha pokrstených, manželstiev, zomrelých a iné knihy podľa predpisov Konferencie biskupov alebo diecézneho biskupa; farár sa má postarať, aby sa tieto knihy viedli presne a aby sa starostlivo uchovávali.

§ 2 ...

§ 3 Každá farnosť má mať vlastnú pečiatku; svedectvá, ktoré sa vydávajú o kánonickom stave veriacich, ak aj všetky ďalšie spisy, ktoré môžu mať právny význam, má podpísať sám farár alebo jeho delegát a majú sa opatriť farskou pečiatkou.

§ 4 V každej farnosti má byť archív, v ktorom sa majú chrániť farské knihy spolu s listinami biskupov a inými dokumentmi, ktoré treba uchovávať z dôvodu potreby alebo osohu; toto všetko má diecézny biskup alebo jeho delegát v čase vizitácie alebo v nejakom inom vhodnom čase prezrieť a farár má dbať, aby sa to nedostalo do cudzích rúk.

§ 5 Aj staršie farské knihy sa majú starostlivo uchovávať podľa predpisov partikulárneho práva.⁴¹

O prvotnom zázname krstnej matrike hovoria kánony 877, 878:

Kánon 877:

³⁷ SUDS 1925, s. 45-47;

³⁸ SUDS 1925, s. 76;

³⁹ SUDS 1925, s. 77;

⁴⁰ Duda, J 1995, s. 70, 72;

⁴¹ CIC 1983/1996, s. 206-207;

Potridentská teologická starostlivosť

„§ 1: *Farár miesta, v ktorom sa slávi krst, musí starostlivo a bezodkladne zapísať do knihy pokrstených mená pokrstených s uvedením vysluhovateľa, rodičov, krstných rodičov, ako aj svedkov, ak boli prítomní, miesta a dátum udeleného krstu spolu s udaním z miesta narodenia.*

§ 2: *Ak ide o dieťa narodené z nevydatej matky, treba zapísať meno matky, ak jej materstvo je verejne známe alebo sama od seba a to písomne alebo pred dvoma svedkami žiada; takisto treba zapísať meno otca, ak je otcovstvo potvrdené nejakým verejným dokladom alebo vyhlásením pred farárom a dvoma svedkami; v ostatných prípadoch sa má pokrstený zapísať bez uvedenia mena otca alebo rodičov.*

§ 3: *Ak ide o adoptívne dieťa, majú sa zapísať mená adoptujúcich, a ak sa to robí v občianskej matrike kraja, aj mená prirodzených rodičov podľa normy § 1 a 2 so zreteľom na predpisy Konferencie biskupov.“*

Kánon 878:

„*Ak krst nebol udelený ani farárom, ani v jeho prítomnosti, vysluhovateľ krstu, nech to ktokoľvek, o udelenom krste musí upovedomiť farára farnosti, v ktorej bol krst udelený, aby krst zapísal podľa normy kán. 877, § 1.“⁴²*

Ďalšie záznamy, ktoré treba vykonať krstnej matrike podľa ostatných kánonov:

a) kánon 535 § 2 hovorí:

„§ 2 *V knihe pokrstených sa má zaznačiť aj birmovanie, ako aj to, čo sa vzťahuje na kánonický stav veriacich z hľadiska manželstva pri neporušení predpisu kán. 1133, z hľadiska adopcie, takisto z hľadiska prijatia posvätného rádu, doživotnej profesie, zloženej v rehoľnom inštitúte, ako aj zmeny obradu; tieto záznamy sa majú vždy uvádzať v dokumente o prijatí krste.“*

b) kánon 111 § 1 záznam o krste = svedectvo o včlenení do cirkvi:

„*Prijatím krstu sa do latinskej cirkvi zaraďuje dieťa rodičov, ktorí do nej patria, alebo ak jeden z nich do nej nepatrí, obaja zhodne prejavili vôľu, aby dieťa bolo pokrstené v latinskej cirkvi; ak zhodná vôľa chýba, dieťa sa zaraďuje do cirkvi toho obradu, do ktorej patrí otec.“⁴³*

c) v zmysle kánona 654 záznam o profesii:

„*V rehoľnej profesii členovia verejným sľubom berú na seba zachovávanie troch evanjeliových rád, zasväcujú sa Bohu službou Cirkvi a včleňujú sa do inštitútu s právami a povinnosťami, určenými v práve.“⁴⁴*

d) kán. 895 záznam o birmovaní:

„... *farár musí o udelenom birmovaní upovedomiť farára miesta krstu, aby sa urobil záznam v knihe pokrstených podľa normy kán. 535, § 2.“⁴⁵*

e) kánon 1054 záznam o orde:

„*Miestny ordinár, ak ide o svetských klerikov, alebo kompetentný vyšší predstavený, ak ide o jeho podriadených, o každej udelenej vysviacke majú upovedomiť farár miesta krstu, ktorý ju má zaznačiť vo svojej knihe pokrstených podľa normy kán. 535, § 2.“⁴⁶*

f) kánon 1122 záznam o manželstve:

⁴² CIC 1983/1996, s. 337;

⁴³ CIC 1983/1996, s. 37;

⁴⁴ CIC 1983/1996, s. 249;

⁴⁵ CIC 1983/1996, s. 343;

⁴⁶ CIC 1983/1996, s. 395;

Potridentská teologická starostlivosť

„§ 1: uzavreté manželstvo sa má zaznačiť aj v knihách pokrstených, v ktorých je zapísaný krst manželov.

§ 2: Keď manželská stránka neuzavrela manželstvo vo farnosti, v ktorej bola pokrstená, farár miesta slávenia má uzavretie manželstva čo najskôr oznámiť farárovi miesta udeleného krstu.“⁴⁷

g) kánon 1123 zápis konvalidácie alebo nulity manželstva:

„Kedykoľvek sa manželstvo konvaliduje pre vonkajšie fórum, alebo sa vyhlasuje za nulitné, alebo sa zákonne okrem smrti rozvážuje, musí byť o tom upovedomený farár miesta, kde bolo manželstvo slávené, aby sa zápis v knihách manželstiev a pokrstených riadne vykonal.“⁴⁸

h) kánon 1685 zápis o neplatnosti manželstva:

„Hneď ako sa rozsudok stal vykonateľným, súdny vikár ho musí oznámiť ordinára miesta, kde bolo manželstvo uzavreté. Ten sa musí postarať, aby sa v knihách manželstiev a pokrstených čo najskôr urobil záznam o vyhlásenej nulite manželstva a o prípadne stanovených zákazoch.“⁴⁹

h) kánon 1706 zápis resriptu dišpenzu Apoštolskej stolice:

„Resript dišpenzu Apoštolská stolica odosiela biskupovi; ten však reskript oznámi stránkam a okrem toho čo najskôr prikáže farárovi tak miesta uzavretia manželstva ako aj miesta prijatia krstu, aby v knihách manželstiev a pokrstených urobili záznam o udelenom dišpenze.“⁵⁰

O zázname v birmovnej matrike hovorí kánon 895 a 896:

Kán. 895: „Mená pobirmovaných s uvedením vysluhovateľa, rodičov a birmovných rodičov, miesta a dátumu udeleného birmovania sa majú zapísať do knihy pobirmovaných diecéznej kúrie alebo tam, kde to predpísala Konferencia biskupov alebo diecézny biskup, do knihy, ktorú treba uchovávať vo farskom archíve; farár musí o udelenom birmovaní upovedomiť farára miesta krstu, aby sa urobil záznam v knihe pokrstených podľa normy kán. 535, § 2.“

Kán. 896: „Ak miestny farár alebo prítomný, má ho vysluhovateľ sám alebo cez iného čím skôr upovedomiť o udelenom birmovaní.“⁵¹

O zázname v sobášnej matrike hovorí kánon 1121:

„§ 1: Po slávení manželstva farár miesta slávenia alebo jeho zástupca, hoci ani jeden z nich pri ňom neasistoval, má čo najskôr zaznačiť v knihe manželstiev mená manželov, asistujúceho a svedkov, miesto a dátum slávenia manželstva spôsobom predpísaným Konferenciou biskupov alebo diecéznym biskupom.

§ 2: Kedykoľvek sa manželstvo uzaviera podľa normy kán. 1116, kňaz alebo diakon, ak bol prítomný pri slávení, ináč svedkovia s uzavierajúcimi sú ako celok povinní čo najskôr upovedomiť farára alebo miestneho ordinára o uzavretí manželstva.

§ 3: Keď ide o manželstvo uzavreté s dišpenzom od kánonickej formy, miestny ordinár, ktorý dišpenz udelil, sa má postarať, aby dišpenz i slávenie boli zapísané v knihe manželstiev tak kúrie, ako aj vlastnej farnosti katolíckej stránky, ktorej farár vykonal zisťovania slobodného stavu; o slávení manželstva je zaviazaná čo najskôr upovedomiť

⁴⁷ CIC 1983/1996, s. 416-417;

⁴⁸ CIC 1983/1996, s. 417;

⁴⁹ CIC 1983/1996, s. 639;

⁵⁰ CIC 1983/1996, s. 645;

⁵¹ CIC 1983/1996, s. 343;

Potridentská teologická starostlivosť

*toho istého ordinára a farára katolícka manželská stránka, oznámiať aj miesto slávenia, ako aj zachovanie verejnej formy.*⁵²

Ostatné záznamy v sobášnej matrike:

a) kánon 1123 zápis konvalidácie alebo nulity manželstva:

*„Kedykoľvek sa manželstvo konvaliduje pre vonkajšie fórum, alebo sa vyhlasuje za nulitné, alebo sa zákonne okrem smrti rozväzuje, musí byť o tom upovedomený farár miesta, kde bolo manželstvo slávené, aby sa zápis v knihách manželstiev a pokrstených riadne vykonal.*⁵³

b) kánon 1685 zápis o neplatnosti manželstva:

*„Hneď ako sa rozsudok stal vykonateľným, súdny vikár ho musí oznámiť ordinára miesta, kde bolo manželstvo uzavreté. Ten sa musí postarať, aby sa v knihách manželstiev a pokrstených čo najskôr urobil záznam o vyhlásenej nulite manželstva a o prípadne stanovených zákazoch.*⁵⁴

c) kánon 1706 zápis resriptu dišpenzu Apoštolskej stolice:

*„Resript dišpenzu Apoštolská stolica odosiela biskupovi; ten však reskript oznámi stránkam a okrem toho čo najskôr prikáže farárovi tak miesta uzavretia manželstva ako aj miesta prijatia krstu, aby v knihách manželstiev a pokrstených urobili záznam o udelenom dišpenze.*⁵⁵

O zázname v knihe zomrelých hovorí kánon 1182:

*„Po skončení pohrebu sa má vykonať zápis do knihy zomrelých podľa normy partikulárneho práva.*⁵⁶

Knihy uchovávané v biskupskej kúrii:

a) Kniha svätencov:

Kánon 1053 § 1:

*„Po vykonaní vysviacky sa mená jednotlivých vysvätených a meno vykonávateľa vysviacky, miesto a dátum vysviacky majú sa zapísať do osobitnej knihy, ktorá sa má svedomito uschovať v kúrii miesta vysviacky, kde sa majú starostlivo uchovávať všetky doklady jednotlivých vysviacok.*⁵⁷

b) Kniha tajne slávených manželstiev:

Kánon 1133:

*„Tajne slávené manželstvo sa má zapísať iba v osobitnej matrike, ktorú treba uchovávať v tajnom archíve kúrie.*⁵⁸

4. Diecézne synody na Slovensku v 21. storočí

4.1 Banskobystrická diecézna synoda 2005

Dňa 3. decembra 2005 ukončil banskobystrický biskup Mons. Rudolf Baláž diecéznu synodu.⁵⁹ Závery synody predložil verejnosti v podobe Posynodálnej exhortácie: Zostaň s nami, Pane.

⁵² CIC 1983/1996, s. 415;

⁵³ CIC 1983/1996, s. 417;

⁵⁴ CIC 1983/1996, s. 639;

⁵⁵ CIC 1983/1996, s. 645;

⁵⁶ CIC 1983/1996, s. 439;

⁵⁷ CIC 1983/1996, s. 393;

⁵⁸ CIC 1983/1996, s. 419;

K našej téme sa viaže tematicky bod 182 odporúčani diecézneho biskupa: „*Postupne vybavovať farské úrady vhodnou kancelárskou technikou (zvlášť počítačom) a pracovať na softvéry farskej agendy.*“⁶⁰

Tento bod považuje za dlhodobu dobrú víziu, ale v oblasti matričnej agendy sme za doterajšou prax rukou písaných záznamov do viazaných kníh.

4.2 Košická diecézna synoda 2004-2006

Diecéznu synodu otvoril 27. novembra 2004⁶¹ a uzavrel 25. novembra 2006⁶² Mons. Alojz Tkáč, arcibiskup-metropolita v košickej katedrále slávnostnými sv. omšami. Na synode bolo prijatých 12 dokumentov (11 deklarácií a 1 zásady) a 24 partikulárnych noriem (13 štatútov, 7 smerníc, 1 dekrét, 1 normy a 2 iné).

Všeobecne sa farskej agendy dotýka Dekrét o pastoračnej službe v farnosti, a v bode 84 hovorí:

„*Dôležitou súčasťou vedenia farnosti a podieľania sa na spravovaní veriacich je administratívna služba (kancelária) vykonávaná v súlade so Smernicami pre vedenie farského úradu.*“⁶³

Tieto smernice schválil Mons. Alojz Tkáč, arcibiskup-metropolita 30. novembra 2006 s účinnosťou do 1. januára 2007.⁶⁴

Smernice pre vedenie farského úradu

Smernice sa skladajú z piatich častí: 1. Farnosť ako právnická osoba; 2. Vybavovanie a úprava písomností; 3. Matriky; 4. Ďalšie knihy, spisy a dokumenty; 5. Majetkové záležitosti.

Pre naše potreby uvádzam prepis jednotlivých bodov tohto dokumentu týkajúcich sa matričnej agendy:

„ 3. Matriky

1. *V každej farnosti sa nachádzajú farské knihy – matriky. Je zodpovednosťou farára, aby sa tieto knihy viedli presne a boli starostlivo uchované vo farskom archíve tak, aby sa zabránilo ich scudzeniu a poškodeniu (kán. 535 §1).*

2. *Matriky sú farské knihy, v ktorých je zaznamenané vykonanie určitých náboženských úkonov veriacim. Každá matrika musí byť vedená v písomnej (nie elektronickej) forme. Obsahuje názov, číslo zväzku, strany a poradové číslo.*

3. *Povinné sú tieto matriky: kniha pokrstených; kniha pobirmovaných; kniha sobášov a kniha pohrebov.*

4. *Vo väčších farnostiach sa odporúča aj kniha konvertitov. Tam kde nie je, sa konverzie zapisujú do knihy pokrstených.*

5. *Záznam o krste a o sobáši sa má zapísať do príslušnej matriky hneď v nasledujúcom týždni po obrade. uzavreté manželstvo sa má zaznačiť aj v knihách pokrstených,*

⁵⁹ Baláž, R 2007, s. 5;

⁶⁰ Baláž, R 2007, bod 182, s. 86;

⁶¹ DDS/PN 2006, s. 15;

⁶² DDS/PN 2006, s. 21; Zubko, P 2006, s. 500, č. 187;

⁶³ DDS/PN 2006, s. 88, celý Dekrét o pastoračnej službe vo farnosti s. 72-90; Zubko, P 2006, s. 523, celý Dekrét s. 519-524, č. 194;

⁶⁴ DDS/PN 2006, s. 279-287;

Potridentská teologická starostlivosť

v ktorých je zapísaný krst manželov (poz.: por. CIC, kán. 877 §1, 1122 §1; ACAC 3/2002 a 2/2004).

6. V knihe pokrstených sa má zaznačiť birmovanie, ako aj to, čo sa vzťahuje na kanonický stav veriacich: manželstvo, rehoľné sľuby, posvätný stav, adopcia, prísľusnosť a zmena obradu, vyhlásená nulita, dišpenz Apoštolského stolca. Tieto záznamy sa majú vždy uvádzať v dokumente o prijatom krste (poz.: por. CIC, kán. 535 §2, 1685, 1706; ACAC 4/2002).

7. V knihe pokrstených sa má zaznamenať rozhodnutie rodičov o obradovej prísľusnosti ich dieťaťa, keď otec gr.-katolík a matka rím.-katolíčka zhodne prejavili vôľu, aby sa ich dieťa krstom včlenilo do latinskej cirkvi. Do poznámky sa запиše: *Krstom a súhlasnou vôľou rodišov patrí do latinského obradu* (poz.: por. CIC, kán. 111 §1; ACAC 2/2002).

8. Farár je povinný sa postarať o opis (kópiu) krstnej matriky, ktorý zašle do dvoch týždňov po skončení občianskeho roka do kancelárie arcibiskupského úradu. Nevyhotovuje sa opis knihy pohrebov a knihy sobášených (poz.: ACAC 4/2003).

9. V prípade zistenia nezapísaného krstu v knihe pokrstených, je potrebné požiadať ABÚ o povolenie dodatočného zápisu. Predtým však je farár povinný urobiť dôkladné skúmanie, či naozaj nejestuje v matrike záznam. Po povolení ABÚ dodatočný zápis sa urobí v tom roku, kedy bol krst. Ak nie je miesto pre celý zápis, napíše sa iba meno a priezvisko a „vid' strana ...“, na ktorej sa potom zaznamenajú všetky údaje (poz.: por. ACAC 3/2002).

10. V prípade žiadosti o krst detí z detského domova a tiež dospelých, je potrebné zistiť v mieste narodenia a doterajších bydlísk, či títo už neboli pokrstení (poz.: por. ACAC 4/1999).

11. V každej farnosti má byť kniha pobirmovaných, do ktorej sa zapisujú mená pobirmovaných, ich rodičov, birmovných rodičov, miesto a dátum narodenia, miesto a dátum birmovania, miesto a dátum krstu a meno vysluhovateľa (poz.: por. CIC, kán. 895; ACAC 1/1998).

12. Do knihy pobirmovaných sa zapisuje aj birmovka, ktorá bola udelená ako súčasť obradu krstu dospelých (poz.: por. ACAC 2/1998).

13. Manželstvo slávené s dišpenzom od kanonickej formy, sa zapisuje do knihy sobášených vo farnosti, kde má katolícka stránka bydlisko. Uvedú sa mená, priezviská a náboženstvo stránok, ich bydlisko, mená a priezviská svedkov, miesto a dátum verejnej formy sobáša a číslo dišpenzu od formy (kán. 1121 §3).

14. Podobným spôsobom sa urobí záznam aj o sanácii manželstva v tej farnosti, kde bolo manželstvo slávené (kán. 1123). Zodpovednosť má farár, u ktorého si stránka podala žiadosť o sanáciu.

15. Zápisnice o cirkevnom sobáši spolu s prílohami sa uchovávajú v archíve farského úradu.

16. Zápis do knihy zomrelých sa má urobiť v tej farnosti, kde boli vykonané záverečné obrady pri pohrebe, keď sa uložilo telo zosnulého. Ak sa pohrebné obrady začali v jednej farnosti, hoci tej, kde veriaci mal svoje bydlisko, a ukončili sa na území inej farnosti, pohreb sa zapisuje do knihy tej farnosti, kde bolo pochované telo. V prípade kremácie pohreb sa zapisuje v tej farnosti, kde boli vykonané pohrebné obrady pred odvozom do krematória (poz.: por. ACAC 1/1998).

4. Ďalšie knihy, spisy a dokumenty

3. *V každej farnosti okrem už vyššie spomenutých kníh je povinné viesť a uchovávať nasledujúce písomnosti a mať ich zreteľné označené štítkom na obale alebo knihe:*

Zápisnice o odovzdaní/prevzati farnosti

Inventárna kniha (kostolov a farskej budovy)

4. *Vo farnosti je archív, v ktorom sa z dôvodu potreby a osohu uchovávajú a chránia farské knihy spolu s inými dokumentami.*

7. *Farár je povinný dbať o celistvosť a nedeliteľnosť spisových a archívnych fondov farského úradu.*

8. *Odporúča sa, aby originály staršie ako sto rokov (napríklad kanonické vizitácie) boli protokolárne odovzdané do bezpečnej úschovy archívu ABÚ s tým, že pre farnosť sa vyhotoví úradná kópia.⁶⁵*

5. Partikulárne právo Košickej (arci)diecézy 1894-2008

Na ilustrovanie partikulárneho diecézneho práva sme si vybrali partikulárne normy košickej (arci)diecézy a to z dvoch dôvodov: 1) prístupnosť a spracovanosť archívnych dokumentov a teda aj obežníkov; 2) v 20. storočí bola diecéza počas 2. sv. vojny rozdelená do dvoch právnych subjektov na území dvoch štátov, čo nám dovoľuje plastickejšie vnímať spoločenský a matričný vývoj cez obežníky v oboch častiach diecézy.

5.1 Tematika a obsah partikulárne práva

Partikulárne normy košickej (arci)diecézy podľa pôvodu, na základe ktorého boli vydávané môžeme rozdeliť do dvoch skupín:

a) normy, reagujúce na štátnu matričnú (manželskú) agendu a potreby štátneho aparátu vo vnútroštátnom alebo medzinárodnom styku,

b) normy, vyplývajúce a reagujúce na potreby cirkevnej agendy a správy.

Tematika noriem, reagujúcich na štátnu matričnú agendu.⁶⁶

a) prípisy k výkonu zákona o štátnych matrikách z roku 1894, n.č. 1, 2;

b) inštrukcie k uzatváraniu manželstva v ČSR v roku 1924 n.č. 7, v roku 1941 n.č. 38, v roku 1949 n.č. 54; zápisnice o prijatí manželstva n.č.72, zák. o rodine 1992 n.č. 98, 100; doklady k manželstvu n.č. 16, 18;

c) zákon o menách a priezviskách z roku 1942 n.č 41;

d) výpisy z matrik a ich náležitosti n.č. 4, 8, 12, 14, 66, 77, 88, 97; výpisy matrik od cudziny Amerika n.č. 13, 34, 36, do Maďarska n.č. 47, 71, 80; 83, 84, 85;

e) poplatky za matr. listiny n.č. 51; poplatky za matr. list. k arij. pôvodu n.č. 40;

f) úmrtné listy vojakov zomrelých vo vojne n.č. 6;

g) zrušenie záznamu náb. vyznania v štát. matrikách v roku 1954 n.č. 67;

h) poštátnenie cirkevných matrik, odovzdanie a prevzatie v roku 1952 n.č. 56, 58, 59.

Tematika noriem vyplývajúcich a reagujúcich na potreby cirkevnej agendy a správy:

a) jazyk matrik, výpisov - latinčina n.č. 10, 53, slovenčina od 1978 n.č. 91;

⁶⁵ DDS/PN 2006, s. 281-286;

⁶⁶ Zoznam a tematiku noriem sme sa snažili zozbierať čo najúplnejšie.

Potridentská teologická starostlivosť

b) zápisy v matrikách, opravy n.č. 15, 17, 46, 69, 73, 78, 79, 82; oprava slov. priezvisk, písanie mena a priezviska n.č. 20; poznámky n.č. 27, 33, miesto a bydlisko n.č. 28; c) duplikáty matrik, formuláre n.č. 25, 29, 49, 50, 52, 57, 53, 62, 95, 96, 104, 105, 117, 116, 118, 119, od 2001 sa neodovzdávajú kópie matrik zosnulých – 120, 121, 124, od roku 2003 sa neodovzdávajú dupl. sobášnych matrik - 125, 127, 128, 130;

d) chybné, staré formuláre n.č. 39, 63, 64, nevydávanie matr. formulárov cudzím osobám n.č. 43;

e) starostlivosť o matriky n.č. 36; evidencia matrik n.č. 61;

f) farská agenda n.č. 92, 93 nedostatky n.č. 84, kancelária n.č. 115; skartácia archív. materiálu n.č. 74, 75, 76; vizitácie n.č. 81, 102; biskup. vizitácie n.č. 86, 87; súpis archíválií n.č. 89;

g) krstná matrika: záznam krstu n.č. 4; svedectvo o krste n.č. 21; záznam manželstva v krstnej matrike n.č. 22; záznam krstu dospelého n.č. 42; krst židov n.č. 33; meno dieťa n.č. 60; hlásenie krstov n.č. 65; výpis krst. listov k manž. n.č. 70, tlačivo k dod. zápisu krstu n.č. 117, 122; nezistený krst. záznam n.č. 123; záznam v poznámke n.č. 126; zápis o udelenom krste n.č. 113; zázn. v pozn. o vystúpení z cirkvi n.č. 113; zápis krstu n.č. 131; svedectvo o krste n.č. 132; deti: legalizácia manželstvom n.č. 3, 5; záznam gr. rítu n.č. 48;

h) birmovka, záznam v matrikách n.č. 9, 19; matrika birmovaných n.č. 24, 37, birmovné lístky 55, 111; zavedenie birmovných matrik n.č. 114, 129;

i) (cirkevná) príprava na manželstvo rok 1978, n.č. 91; rok 1994, n.č. 106;

j) matrika zosnulých n.č. 23, 112 - ukončenie odovzdávania dupl. matrik 1998;

k) zákaz sprístupniť matriky pre mormónov n.č. 132;

l) hľadanie údajov k jednotlivým osobám v matrikách;

5.2 Partikulárne právo – zoznam noriem

n.č.	názov, citácia:
001	Matricularia. Subnexum rescriptum ministeriale pri stricta observantia communico. (Cassoviae, die 31. augusti 1901); <i>CDC číslo VIII/1901, s. 2</i> ;
002	V. K. Ministeri körendelet a közhitelességü felekezeti anyakönyvekben foganatosított utólagos bejegyzésekről az ezt megelőző időbenkiállított kivonat hátlapjára történt feljegyzése g bélyegkötelezettsége tárgyában. (Kelt Kassán, 1907. november 20.) <i>CDC číslo XVIII/1907, s. 118-119</i> ;
003	Egyházilag érvényes, de polgári bíróság által felbontott házasságból származó gyermek anyakönyvezése. /Kassa, 1914. évi január hó 15. én./ <i>CDC číslo I/1914, s. 8</i> ;
004	Anyakönyvi kivonatok bélyegmentes kiállításáról. (Kassa, 1914. október hó 25.) <i>CDC číslo XXII/1914, s. 141-142</i> ;
005	Utólagosan törvényesített gyermekek születési anyakönyvi adataival tartalmilag egyező kivonatok kiállítása. (Kassa, 1918. január hó 7.) <i>CDC číslo I/1918, s. 6-7</i> ;
006	De litteris mortualibus militum in bello denatorum. (Cassoviae, die 26. Augusti 1920.) <i>CDC číslo IV/1920, s. 11-12</i> ;
007	Instructio de matrimonis contrahendis. (Cassoviae, die 25. Augusti 1920.) <i>CDC číslo IV/1920, s. 13-18, [na strane 17 vzor sobášnej zápisnice]</i> ;
008	De matricis ecclesiasticis et de extractibus matricularibus. (Cassoviae, die 25. augusti 1920.) <i>CDC číslo IV/1920, s. 18</i> ;
009	Adnotatio Confirmationis in matricis. (Cassoviae, die 8. Sept. 1921.) <i>CDC číslo VII/1921, s. 33</i> ;

Potridentská teologická starostlivosť

010	Lingua extractuum matricularium. (Cassoviae, 13. Decembris 1922.) <i>CDC číslo XI/1922, s. 47;</i>
011	Lexicon quadriligue pro matricis parochialibus. (Cassoviae, die 9. Decembris 1922.) <i>CDC číslo XI/1922, s. 48;</i>
012	Extractus matriculares brevi manu edendi. (Cassoviae, die 2. Ianuarii 1924.) <i>CDC číslo I/1924, s. 3;</i>
013	Documenta matricaria ex Amerika. <i>CDC číslo X/1927, Cassoviae, die 24. Novembris 1927, s. 62-63;</i>
014	Extractus natalium ad matrimonia ineunda. <i>CDC číslo IV/1928, Cassoviae, die 4. Julii 1928, s. 43-44;</i>
015	Inscriptio in matriculas. <i>CDC číslo V/1929, Cassoviae, die 18. Jun. 1929, s. 33;</i>
016	Documenta matrimonii. <i>CDC číslo VII/1929, Cassoviae, die 14. Sept. 1929, s. 44;</i>
017	Correctio Matricularum. <i>CDC číslo II/1930, Cassoviae, die 19. februarii 1930, s. 11;</i>
018	Extractus ad matrimonium sint recentes. <i>CDC číslo I/1933, Cassoviae, 14. Jan. 1933, s. 3;</i>
019	Matricularia. [záznam birmovky do poznámky krstnej matriky] <i>CDC číslo VIII/1933, Cassoviae, 6. Sept. 1933, s. 30;</i>
020	Correctio orthographica in matricularis. [oprava čisto slovenských priezvisk] <i>CDC číslo VI/1934, Cassoviae, 14. Julii 1934, s. 33;</i>
021	Testimonium baptismi. <i>CDC číslo III/1936, Cassoviae, 20. Apr. 1936, s. 15;</i>
022	Revisio matricularum. [záznam manželstva do poznámky krstnej matriky] <i>CDC číslo X/1936, Cassoviae, 12. Dec. 1936, s. 57-58;</i>
023	Matricula defunctorum alibi sepultorum. <i>CDC číslo I/1938, Cassoviae, 9. Febr. 1938, s. 3;</i>
024	Matricula baptizatorum alibi baptizatorum. <i>CDC číslo IV/1938, Cassoviae, 21. Junii 1938, s. 20;</i>
025	Anyakönyvi másodpéldányok béterjesztése. <i>CDC (M) číslo 5/1940, Kassa, 1940. szeptember 12., s. 45;</i>
026	Hadkötelezettségi célokra kiállított anyakönyvi kivonatok díjmentesége. <i>CDC (M) číslo 6/1940, Kassa, 1940. November 9., s. 48-49;</i>
027	Név, előnév, rang és cím bejegyzése a z anyakönyvekbe. <i>CDC (M) číslo 6/1940, Kassa, 1940. November 9., s. 50;</i>
028	A lakóhely szerint illetékes plébánia területén kívül történt keresztelés és elhalálozás (temetés) anyakönyvezése. <i>CDC (M) číslo 10/1941, Kassa, 1941. november 1., s. 47-48;</i>
029	Anyakönyvi másodpéldányok béküldése. <i>CDC (M) číslo 2/1942, Kassa, 1942. február 14., s. 16;</i>
030	Hadkötelezettségi célokra kiállított anyakönyvi kivonatok díjmentesége. <i>CDC (M) číslo 2/1943, Kassa, 1943. február 11., s. 7;</i>
031	Hitehagyások feljegyzése a keresztelési anyakönyvekben. <i>CDC (Sz) číslo 3/1940, Kassa, 1940. június 28., s. 21;</i>
032	Hadkötelezettségi célokra kiállított anyakönyvi kivonatok díjmentesége. <i>CDC (Sz) číslo 5/1940, Kassa, 1940. November 15., s. 34-35;</i>
033	Név, előnév, rang és cím bejegyzése az anyakönyvekbe. <i>CDC (Sz) číslo 5/1940, Kassa, 1940. November 15., s. 36;</i>
034	Extractus matriciales. <i>CDC číslo I/1940, In Prešov, die 1. Ianuarii 1940, s. 3;</i>
035	Cura matricularum. <i>CDC číslo II/1940, In Prešov, die 19. Februarii 1940., s. 7;</i>
036	Extractus matriciales. <i>CDC číslo III/1940, In Prešov, die 6. s. 11-12;</i>
037	Matricula Confirmatorum. <i>CDC číslo IV/1940, In Prešov, die 30. Apr. 1940., s. 15;</i>
038	Zmena matričná, záznam. <i>CDC číslo III/1941, In Prešov, die 19. Aprilis 1941., s. 11;</i>
039	Závadné formuláre na matr. výt'ahy. <i>CDC číslo VI/1941, In Prešov, die 23. Julii 1941., s. 23;</i>
040	Poplatky za matričné listy k preukazu arijského pôvodu. <i>CDC číslo III/1942, In Prešov, die 18. Aprilis 1942., s. 13;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

041	Zákon o menách a priezviskách. <i>CDC číslo IV/1942, In Prešov, die 20. Maii 1942., s. 15-16;</i>
042	Krst dospelých osôb. [záznam do matriky] <i>CDC číslo IV/1942, In Prešov, die 20. Maii 1942., s. 16;</i>
043	Formularia extractus matric. ne vendantur privatis. <i>CDC číslo VII/1942, In Prešov, die 8. Octobris 1942., s. 29;</i>
044	Upozornenie o krste židov. <i>CDC číslo VIII/1942, In Prešov, die 8. Octobris 1942., s. 29;</i>
045	Decisiones Conferentiae Episcoporum, Matriculatio alibi baptisatorum. <i>CDC číslo VII/1943, In Prešov, die 27. Decembris 1943., s. 27, bod 1-2;</i>
046	Matriculae: Correcturae securitas. <i>CDC číslo IV/1944, In Prešov, die 21. Junii 1944., s. 18;</i>
047	Matričné výťahy do Maďarska a z Maďarska. <i>CDC číslo IV/1944, In Prešov, die 21. Junii 1944., s. 19-20;</i>
048	Immatriculatio fugitivorum ritus graeci. <i>CDC číslo VIII/1944, In Prešov, die 26. Nov. 1944., s. 36;</i>
049	Duplicata matricularum. <i>CDC číslo I/1946, Prečov et Rosnaviae die 26. Jan. 1946., s. 4;</i>
050	Duplicata matricularum formularia. <i>CDC číslo VIII/1947, Cassoviae et Rosnaviae, die 10. nov. 1947., s. 47;</i>
051	Poplatky za matričné listiny. <i>CDC číslo VIII/1948, Cassoviae et Rosnaviae, die 12. Nov. 1948., s. 31;</i>
052	Opisy matrik, relácie a účty. <i>CDC číslo I/1949, Cassoviae et Rosnaviae, die 14. Jan. 1949., s. 5;</i>
053	Lingua matricularum. <i>CDC číslo II/1949, Cassoviae et Rosnaviae, die 11. febr. 1949., s. 16;</i>
054	Obežník Poverenictva vnútra zo dňa 14. februára 1949, číslo 275-27/1-1949-V/3, o vykonávaní matričnej agendy. Zvláštna tlačová príloha [niektorého čísla] <i>CDC 1949, s. 1-7;</i>
055	Birmovné listky /cedulky/, brožúrky. <i>CDC číslo [III]/1952, sp. č. 650/1952, z 14. marca 1952, s. 1, bod III;</i>
056	Cirkevné matriky – odovzdanie štátu. <i>CDC číslo [III]/1952, sp. č. 650/1952, z 14. marca 1952, s. 1, bod V;</i>
057	Písanie duplikátov matrik. <i>CDC číslo [IV]/1952, sp. č. 829/1952, z 3. apríla 1952, s. 1-2, bod IV;</i>
058	Cirkevné matriky – odovzdávanie MNV – doplnok. <i>CDC číslo [IV]/1952, sp. č. 829/1952, z 3. apríla 1952, s. 2, bod V;</i>
059	Cirkevné matriky – odovzdanie štátu. <i>CDC číslo [VIII]/1952, sp. č. 1640/52, z 19. júna 1952, s. 2, bod [VII];</i>
060	Matricularia – určenie mena dieťaťa pri zápise do knihynarodení a pri krste. <i>CDC číslo XI/1952, sp. č. 2466/1952, z 1. sept. 1952, s. 1-2, bod VII;</i>
061	Prehľad majetku fary. <i>CDC číslo XII [má byť správne XIII]/1952, sp. č. 2850/1952, z 9. okt. 1952, s. 1-2, bod II, príloha: vzor zápisnice s. 1-3;</i>
062	Duplikáty matrik z r. 1952. <i>CDC číslo I/1953, sp. č. 3600/1952, z 10. januára 1953, s. 3, bod [VI];</i>
063	Staré tlačivá – stiahnutie. <i>CDC číslo V/1953, sp. č. 1470/53, z 25. júna 1953, s. 2, bod VIII;</i>
064	Závadné tlačivá. <i>CDC [číslo neuvedené]/1953, sp. č. 2730/1953, z 12. novembra 1953, s. 1, bod [III];</i>
065	Krsty – hlásenie príslušnému farskému úradu. <i>CDC číslo III/1954, sp. č. 540/1954, z 22. marca 1954, s. 3, bod V;</i>
066	Výpisy z cirkevných matrik. <i>CDC číslo VII/1954, sp. č. 2160/1954, z 28. aug. 1954, s. 4, bod VI;</i>
067	Zrušenie evidencie náboženského vyznania. <i>CDC číslo VIII/1954, sp. č. 2810/1954, z 12. nov. 1954, s. 1, bod I;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

068	Opisy matrik a číselné výkazy. <i>CDC číslo XI/1954, sp. č. 3393/1954, z 30. XII. 1954, s. 1, bod IV</i> ;
069	Cirkevné matriky – pokyny pre zápis. <i>CDC číslo II/1955, sp. č. 130/1955, z 20. januára 1955, s. 2, bod VI</i> ;
070	Sviatosť manželstva – požadovanie krstných listov. <i>CDC číslo VI/1955, sp. č. 1380/1955, z 6. júna 1955, s. 4, bod IX</i> ;
071	Cirk. matričné doklady – zasielanie do cudziny. <i>CDC číslo LX/1956, sp. č. 2720/1956, z 22. okt. 1956, s. 1, bod II</i> ;
072	„Zápisnice“ o prijatí sviatosti manželstva. <i>CDC číslo X/1956, sp. č. 3160/1956, z 26. nov. 1956, s. 2, bod IV</i> ;
073	Cirkevné matriky – zápis. <i>CDC číslo V/1957, sp. č. 1480/1957, z 19. júna 1957, s. 2, bod II</i> ;
074	Smernice pre vyradovanie /skartáciu/ spisového materiálu na jednotlivých zložkách r. k. cirkvi. <i>CDC číslo VI/1957, sp. č. 1789/1957, z 10. júla 1957, s. 2, bod V; opis smernice priložený ako príloha č. 2, s. 1-2</i> ;
075	Smernice pre vyradovanie spisového materiálu. <i>CDC číslo VII/1957, sp. č. 1975/1957, z 25. VII. 1957, s. 1, bod III</i> ;
076	Vyradovanie spisového materiálu-usmernenie. <i>CDC číslo IX/1957, sp. č. 2300/1957, z 28. aug. 1957, s. 1, bod II</i> ;
077	Cirkevné matričné doklady. <i>CDC číslo X/1957, sp. č. 2770/1957, z 10. okt. 1957, s. 2, bod IV</i> ; k <i>CDC číslo VI/1954, sp. č. 2160/1954, z 28. aug. 1954, s. 4, bod VI</i> ;
078	Cirkevné matriky – záznamy. <i>CDC číslo X/1957, sp. č. 2770/1957, z 10. okt. 1957, s. 2, bod IV</i> ;
079	Cirkevné matriky – záznamy. <i>CDC číslo I/1958, sp. č. 1/1957 [sic! správne má byť 1958!]</i> , z 7. decembra 1957, s. 3, bod VII; [poznámka: vložený medzi obežníkmi z roku 1957];
080	Cirkevné matričné výťahy – zasielanie do cudziny. <i>CDC číslo I/1958, sp. č. 1/1957 [sic! správne má byť 1958!]</i> , z 7. decembra 1957, s. 5, bod XV; k <i>CDC číslo VI/1954, sp. č. 2160/1954, z 28. aug. 1954, s. 4, bod VI</i> ; [poznámka: vložený medzi obežníkmi z roku 1957];
081	<i>Cancellaria episcopalis Cassoviae: Ordo receptionis episcopum occasione visitationis parochiarum et distributionis sacramenti confirmationes.</i> 1 list; [poznámka: vložený medzi obežníkmi z roku 1958];
082	Matričné záznamy. Úpravy. <i>CDC číslo I/1960, sp. č. 74/1960, z 12. januára 1960, s. 4, bod V</i> ;
083	Vyhotovenie a zasielanie matričných dokladov do cudziny. – Úpravy. <i>CDC číslo IV/1960, sp. č. 1017/1960, z 23. V. 1960, s. 1, bod II</i> ;
084	„NE TEMERE“ – zasielanie do cudziny. <i>CDC číslo III/1961, sp. č. 1475/1961, z 6. VII. 1961, s. 2, bod IV</i> ;
085	Zasielanie matričných výťahov do cudziny. <i>CDC číslo I/1962, sp. č. 1202/1962, z 12. júna 1962, s. 4, bod V</i> ; k <i>CDC číslo IV/1960, sp. č. 1017/1960, z 23. V. 1960, s. 1, bod II</i> ; [poznámka: podľa poznámky archívára nebol oficiálne zverejnený];
086	Vedenie inventárov – pripomienky a dodatok ku smerniciam. <i>CDC číslo III/1964, sp. č. 913/1964, z 27. IV. 1964, s. 3-4, bod IV</i> ;
087	Vedenie inventárov – spresnenie evidencie. <i>CDC číslo IV/1964, sp. č. 3141/1964, z 14. nov. 1964, s. 2-3, bod III</i> ; k <i>CDC číslo III/1964, sp. č. 913/1964, z 27. IV. 1964, s. 3-4, bod IV</i> ;
088	Matriky – výpisy – úprava. <i>CDC číslo VII/1966, sp. č. 3346/1964, z 2. dec. 1966, s. 5, bod V</i> ;
089	Pokyny pre súpis archíválii. <i>CDC číslo IV/1973, sp. č. 1164/1973, z 14. XX. [sic! správne XII] 1973, s. 2, bod III] a samostatná príloha v dvoch variantoch</i> ;

Potrididentská teologická starostlivosť

090	Diecézný súd: Príprava snúbencov na manželstvo. CDC číslo I/1975, sp. č. 148/1975, z 5. II. 1975, samostatná príloha s. 1-4;
091	Vedenie cirkevných matrik vo farnosti Košického biskupstva. CDC číslo I/1978, sp. č. 40/1978, z 26. I. 1978, s. 4-5, číslo VII; príloha č. 1 a 2, 2 listy;
092	Farská agenda. CDC číslo I/1985, sp. č. 70/1985, z 1. II. 1985, s. 2, č. IV;
093	Nedostatky v cirkevnej agende. CDC číslo II/1985, sp. č. 805/1985, z 18. 11. 1985, s. 3, číslo V; k CDC číslo I/1985, sp. č. 70/1985, z 1. II. 1985, s. 2, č. IV;
094	Agenda. CDC číslo I/1986, sp. č. 130/1986, z 28. februára 1986, s. 4, č. X; k CDC číslo I/1985, sp. č. 70/1985, z 1. II. 1985, s. 2, č. IV;
095	Duplikáty matrik. ACEC číslo 1/1991, pt. č. 161/1991, z 23. 1. 1991, s. 3, bod [14]; Zubko, P 2000, s. 62;
096	Rôzne. Matricularia. ACEC číslo 9/1991, pt. č. 2961/1991, z 13. 12. 1991, s. 8, bod 3; Zubko, P 2000, s. 63;
097	Rôzne. Krstné listy [/ Sobášne listy]. ACEC číslo 2/1992, pt. č. 361/1992, z 26. 2. 1992, s. 16, bod 4:6; Zubko, P 2000, s. 173; Zubko, P 2000, s. 249;
098	[Smernice k zákonu zo dňa 28. apríla 1992 číslo 234/1992 Zb., ktorým sa novelizuje zákon číslo 94/1963 Zb., o rodine, v znení zákona číslo 132/1982 Zb.] ACEC 1992, zaslané samostatným prípisom pt. č. 1420/92-Fa z 24. 6. 1992, 17 strán; Zubko, P 2000, s. 239-244;
099	ACAC 8/1992; Zubko, P 2000, s. 229-232;
100	Rôzne. Nový zákon o rodine. ACEC číslo 5/1992, pt. č. 1578/92, z 14. 7. 1992, s. 4, bod 4:10; Zubko, P 2000, s. 232-239;
101	Rôzne. Matricularia. ACEC číslo 9/1992, pt. č. 2482/92, z 14. 12. 1992, s. 5, bod 2:12; Zubko, P 2000, s. 63;
102	Vizitácia farnosti schéma. ACEC číslo 2/1993, pt. č. 234/93, z 19. II. 1993, bod 6, samostatne stránkované s. 1-3; Zubko, P 2000, s. 60;
103	Pokladničný denník, Matricularia. ACEC číslo 9/1993, pt. č. 1907/1993, z 8. 12. 1993, s. 4, bod 11c; Zubko, P 2000, s. 63;
104	ACAC číslo 4/1994, bod 9; Zubko, P 2000, s. 119-120
105	Platby a zbierky. ACEC číslo 8/1994, pt. č. 2100/94, z 27. 12. 1994, s. 2, bod 5, odstavce 3;
106	Poučenie pre snúbencov. ACEC číslo 8/1994, pt. č. 2100/94, z 27. 12. 1994, s. 2, bod 8; Zubko, P 2000, s. 245-247;
107	ACAC číslo 1/1995; Zubko, P 2000, s. 120-122;
108	Matricularia, oeconomica. ACAC číslo 7/1995, pt. č. 1981/1995, z 15. 12. 1995, s. 6, bod 12, odstavce 1; Zubko, P 2000, s. 63;
109	Hospodárenie na farskom úrade. ACAC číslo 5/1996, pt. č. 1931/1996, z 19. 12. 1996, s. 41, bod 12d; Zubko, P 2000, s. 63;
110	Štatistiky/hlásenia. ACAC číslo 4/1997, pt. č. 1754/97, z 19. decembra 1997, s. 49, bod 18 II.; Zubko, P 2000, s. 63;
111	Knihy pobirmovaných. ACAC číslo 1/1998, pt. č. 370/98, z 31. marca 1998, s. 5, bod 6; Zubko, P 2000, s. 181;
112	Knihy zomrelých. ACAC číslo 1/1998, pt. č. 370/98, z 31. marca 1998, s. 5, bod 7; Zubko, P 2000, s. 256-257;
113	Pátranie v matrikách. ACAC číslo 1/1998, pt. č. 370/98, z 31. marca 1998, s. 6, bod 13;
114	Knihy pobirmovaných. ACAC číslo 2/1998, pt. č. 970/98, z 3. júla 1998, s. 20, bod 7; Zubko, P 2000, s. 181;
115	Farská kancelária. ACAC číslo 4/1998, pt. č. 1515/98, z 14. decembra 1998, s. 44, bod 8; Zubko, P 2000, s. 88;
116	Štatistiky/hlásenia. ACAC číslo 4/1998, pt. č. 1515/98, z 14. decembra 1998, s. 45, bod 10 III.; Zubko, P 2000, s. 63;
117	Matrikulária. [tlačivo žiadosť o dod. zápis krstu] ACAC číslo 4/1999, z 5. októbra 1999, s. 27, bod 8; Zubko, P 2000, s. 172; Zubko, P 2000, s. 173;

Potridentská teologická starostlivosť

118	Štatistiky/hlásenia. <i>ACAC číslo 5/1999</i> , z 25. novembra 1999, s. 36, bod 10 III.; <i>Zubko, P 2000</i> , s. 63;
119	Štatistiky/hlásenia. <i>ACAC číslo 5/2000</i> , z 12. decembra 2000, s. 40, bod 5 IV.;
120	Kniha zomrelých. [zrušenie opisov od 2001] <i>ACAC číslo 1/2001</i> , z 5. februára 2001, s. 5, bod 7;
121	Štatistiky/hlásenia. <i>ACAC číslo 5/2001</i> , z 6. decembra 2001, s. 40, bod 15 IV.;
122	Matrikulária. [nez. krst záznamy v matrikách] <i>ACAC číslo 3/2002</i> , z 7. júla 2002, s. 23, bod 14;
123	Matrikularia. [záznamy v poznámkach] <i>ACAC číslo 4/2002</i> , z 7. októbra 2002, s. 31-32, bod 11;
124	Štatistiky/hlásenia. <i>ACAC číslo 5/2002</i> , z 4. decembra 2002, s. 39, bod 14 IV.;
125	Kniha sobášených. <i>ACAC číslo 4/2003</i> , z 24. novembra 2004, s. 35, bod 8;
126	Zápis o udelenom krste. <i>ACAC číslo 3/2004</i> , z 28. júna 2004, s. 27, bod 15;
127	Koncoročné výkazy. <i>ACAC číslo 6/2004</i> , z 13. decembra 2004, s. 45, bod 10 III.a;
128	Koncoročné výkazy. <i>ACAC číslo 7/2006</i> , 12. decembra 2006, s. 45, bod 6 III.a;
129	Kniha pobirmovaných. <i>ACAC číslo 1/2007</i> , 7. februára 2007, s. 4, bod 6;
130	Koncoročné výkazy. <i>ACAC číslo 5/2007</i> , 14. decembra 2007, s. 34, bod 14;
131	Krst. <i>ACAC číslo 1/2008</i> , 20. február 2008, s. 5, bod 12 II. Zápis;
132	Matricularia. <i>ACAC číslo 3/2008</i> , 4. augusta 2008, s. 27, bod 8 I. <i>Svedectvo o krste k prijatiu sviatosti, II. Upozornenie, III. Zákaz sprístupniť matriky</i> ;
xxx	„Hľadanie údajov v matrikách k osobám“ pozri pod heslami: (Anyakönyvi adatok; Anyakönyvi adatok keresztnek; Anyakönyvi bejegyzések keresztnek; Anyakönyvi kivonatok; Matriculae exentiendae; Matricularia; Matricularia data; Matricularia data quaeruntur; Matriculares extractus quaeruntur; Matricularis inscriptio obitus quaeritur;

5.3 Cirkevné matričné pomôcky

V 20. storočí pod vplyvom štátnej matričnej správy aj v cirkevnej matričnej agende bolo potrebné ustáliť jazykovo matričné zápisy, nielen písanie krstných mien, ale aj ostatných doplňujúcich zápisov, týkajúcich sa charakteristík evidovaných osôb (osobný stav, spoločenský stav, zamestnanie, ale aj choroby a dôvody úmrtia). V bežnej spisovej matričnej agende v cirkvi, ale aj v štátnej, sa požívalo niekoľko rečí: latinčina, maďarčina, nemčina a od roku 1919 slovenčina. Preto v cirkevných kruhoch vznikla snaha o vydávanie pomôcok: matričných slovníkov.

Prvým nám známym slovníkom bol slovník vydaný košickým kňazom Bartolomejom Sokolovským: *Slovník pre matrikárov. Maďarsko-slovensko-nemecko-latinský slovník*, vydaný v Košiciach v roku 1923 (*Anyakönyvvezető k szótára. Magyar-szlovák-német-latin szótár. Összeállította: Szokolovszky Bertalan esperes-plebános. A kassai püspöki hatóságának 3081/922. sz. a. kelt engedélyével. Ára 26 Kč. 1923. „Szent Erzsébet“-nyomda részvénytársaság Košice*).⁶⁷ Kniha pozostáva z úvodu a štyroch častí - slovníkov. Heslá sú uvádzané abecedne, v poradí jazykov: maďarský, slovenský, nemecký a latinský. V I. časti je slovník povolani a zamestnaní (s. 7-74); v II. časti je slovník chorôb a okolností úmrtí (s. 75-87); v III. časti je zoznam krstných mien (s. 88-99); v IV. časti je slovník matričných výrazov a spojení z cirkevnej ale aj svetskej matričnej agendy (s. 100-141). Svojím jazykovým rozsahom ale aj terminologickým obsahom je to jedno z najlepších diel v tejto oblasti, pre historikov a genealógov je zdrojom informácií a dobrým pomocníkom.

⁶⁷ v literatúre pod skratkou Szokolovszky, B 1923;

Potridentská teologická starostlivosť

V 40-tych rokoch 20. storočia bol vydaný pre matričné potreby ďalší slovník, už teraz užšie zameraný slovensko-latinský a latinsko-slovenský, tak aby mohli kňazi vykonávať zápisy v matrikách latinsky (*Slovník pre cirkevných matrikárov. Vydal Trnavský ordinariát. Tlačou Knih tlačiarne Spolku sv. Vojtech v Trnave*).⁶⁸ Slovník pozostáva z úvodu a troch častí: 1. časť: povolanie (s. 5-24, 25-42), 2. časť: príčiny smrti (s. 43-51, 52-59) a 3. časť: menej frekventované kresťanské krstné mená (len sl.-lat. s. 60-62).

Časť II. Štátna územná správa a samospráva, matričná správa a agenda 1894-(2008)

6.1 Štátna územná správa a samospráva v Uhorsku 1895-1918⁶⁹

Po Rakúsko-Uhorskom vyrovnaní v roku 1867 sa uskutočnila reforma územnej štátnej správy, župnej a mestkej správy municipiálnym zákonom zák. čl. č. XL/1870 a reforma obecnej samosprávy zák. čl. č. XVIII/1871 o zriadení obcí.

Podľa tohto zák. čl. XL/1870 municipium bolo župné mesto alebo mesto, ktoré nepatrilo do právomoci župy. Municipia boli poverené úlohami: a) výkonom samosprávy, b) sprostredkovaním štátnej správy, c) inými záležitosťami verejného záujmu. Župy (alebo munic. mestá) vo svojom územnom obvode uskutočňovali celoštátne zákony a vládne nariadenia týkajúce sa municipia a mali právo vydávať vlastné normy – štatúty. Na čele municipia bol hlavný župan menovaný panovníkom. Skutočným vedúcim administratívy bol hlavný podžupan. Ostatní úradníci župy boli volení na päť rokov municipiálnym výborom, ktorého polovicu tvorili virilisti a polovicu volení zástupcovia občanov na šesť rokov. Jednotlivé župy boli rozčlenené do obvodov (slúžnovských okresov), na čele, ktorých boli menovaní úradníci – slúžni. Mestá a obce v boli územne združené v spomínaných okresoch.

Zák. čl. č. XVIII/1871 o zriadení obcí, rozdelil obce do troch typov: a) mestá so zriadenou radou, b) veľké obce, c) malé obce, a ustanovil ucelený stabilný systém miestnej samosprávy. Zároveň právne zaistil postavenie a úlohy obecných (obvodných) notárov, ktorí dozerali na zákonosť a administratívnu správnosť výkonu obecnej samosprávy a boli konkrétnymi vykonávateľmi štátnej a župnej judikatúry vo vzťahu k obecnej samospráve. Notára na podnet obecných zastupiteľstiev menovalo a odvolávalo municipium. Veľké obce mali obecného notára a malé obce boli na výkon tejto funkcie združené do obvodných notárstiev.

V roku 1876 došlo k novelizácii oboch zákonov.

Zák. čl. č. VI/1876 sa zriadil pri každom municipiu administratívny výbor, ktorý mal zabezpečovať spoluprácu medzi samosprávou a štátnou správou, koordinoval a kontroloval výkon vládnych nariadení. Výbor bol zložený z municipiálnych úradníkov, z miestnych štátnych úradníkov a z desiatich členov municipiálneho výboru, ktorí boli volení na dva roky. Zák. čl. č. XX/1876 zrušil samostatnosť bývalých tavernikálnych, personálnych a banských miest. Municipiálnymi mestami na území Slovenska zostali len Bratislava, Košice, Komárno, Banská Bystrica.

Zák. čl. č. V/1876 presnejšie zadefinoval domovskú príslušnosť v obciach (trvalý pobyt), a práva a povinnosti s tým spojené medzi obcou a jej obyvateľmi a cudzincami, spresnil disciplinárne konanie voči obecným úradníkom a trestoprávne následky.

⁶⁸ v literatúre pod skratkou Slovník;

⁶⁹ por. Malý, K – Sívák, F 1992, s. 309-311;

V roku 1886 národné zhromaždenie prijalo nový municipiálny a obecný zákon (zák. čl. č. XXI/1886 a XXII/1886), ktorých zmyslom bolo tiež rozšíriť vplyv ústrednej vlády v župách a v mestách. Zastupiteľským orgánom municipia bol municipiálny výbor, ktorého výkonným orgánom bol stály výbor, v mestách mestská rada. Hlavný župan poverený politickou funkciou bol zástupcom vlády v župách, menoval ho minister vnútra. Úradníkmi župy boli: podžupan, hlavný notár a ostatní notári, predseda a prísediaci sirotskej stolice, hlavný fiškál a jeho zástupcovia. Vnútorne územné členenie župy na slúžnovské okresy ostalo v pôvodnej podobe. Nový zák. čl. XXII/1886 o obecnom zriadení ponechal to isté delenie obcí ako predošlý zák. článok.

6.2 Matričná správa v Uhorsku 1895-1918

Pre potreby uskutočňovania evidencie obyvateľstva a ich osobného stavu vznikol v Uhorsku systém matričných úradov podľa zák. čl. č. XXXIII/1894 k 1. októbru 1895 ako špecializovaná štátna správa. Výkon matričnej agendy sa uskutočňoval v systéme matričných obvodov prostredníctvom štátneho úradníka – matrikára. Zriaďovanie, zrušovanie, preradovanie obcí z matričných obvodov a menovanie matrikára na doporučenie správneho župného výboru vykonával minister vnútra. Legislatívu pre vykonávanie matričnej agendy vydávalo ministerstvo vnútra a ministerstvo spravodlivosti aj v spolupráci s ostatnými ministerstvami. Na správny výkon matričnej agendy bol vytvorený trojstuňový dozorný systém: na prvom stupni boli dozorným orgánom primátor alebo slúžni, na druhom stupni podžupan, a na treťom stupni minister vnútra.

V tomto období rozlišujeme dve obdobia územnej organizácie matričnej správy:

- 1) obdobie od 1895-1906 a
- 2) obdobie do 1907-1919.

V prvom období k 1. októbru 1895 minister vnútra vyhlásil systém matričných úradov v Uhorsku, ktorý bol postavený na dvoch predpokladoch: v každom matričnom obvode má byť primeraný počet obyvateľstva, a v každom matričnom obvode má pôsobiť primerane vzdelaný matrikár, ktorý sa stal štátnym úradníkom, čo bolo limitované v rámci štátnej správy a samosprávy počtom dostupných úradných síl.

Obvody matričných úradov museli korešpondovať len s hranicami municipia teda so župnými hranicami. V mnohých prípadoch hranice matričného obvodu nerešpektovali hranice slúžnovských okresov a notárskych obvodov. Stávalo sa, že obce v rámci jedného notárskeho úradu patrili do dvoch alebo aj troch obvodov matričných úradov, zároveň mohli niektoré obce, ktoré patrili do jedného slúžnovského okresu, patriť do obvodu matričného úradu so sídlom v druhom slúžnovskom okrese. Samozrejme, toto vyvovávalo určité trenie a nedorozumenia v rámci štátnej správy.

V druhom období po novelizácii matričného zákona bol odstránený tento územný nesúlad. Matričná územná organizácia bola k 1. januáru 1907 reorganizovaná na základe týchto pravidiel: 1) sídlo matričného úradu je v sídle notárskeho úradu; 2) územný obvod matričného úradu je totožný s územným obvodom notárskeho úradu; 3) z bodu a 1 a 2 vyplýva že územia obvodov matričných úradov nepresahovali okresné hranice, tým boli odstránené všetky predpoklady na vznik sporov v oblasti územnej príslušnosti; 4) v mestách so zriadenou radou bol matrikárom špeciálny mestský úradník, vo veľkých obciach obecný notár, v malých obciach obvodný notár; tým vznikol predpoklad k odstráneniu sporov vzniknutých z osobnej kompetencie jednotlivých matrikárov; 5) v mimoriadnych a v odôvodnených prípadoch mohol z týchto pravidiel výnimku udeliť len minister vnútra.

6.3 Matričná judikatúra v Uhorsku 1894-1918

6.3.1 Zákoný článok (zákon) XXXIII. z roku 1894 o štátnych matrikách⁷⁰

Zákoný článok o matrikách bol schválený 9. septembra 1894. Vyhlásený bol v Krajinskej zbierke zákonov (*Országos Törvénytar*) 18. decembra 1894.⁷¹ Účinnosť nadobudol 1. októbra 1895 v zmysle nariadenia č. 2020/1895 M.E.⁷²

Zákonodarca rozdelil zákon do troch častí: prvá časť Všeobecné ustanovenia (§ 1-34), druhá časť Zvláštne ustanovenia (§ 35-79) a tretia časť Záverečné ustanovenia (§ 80-96).

Prvá časť zákona

Zákonodarca v nej definuje základnú terminológiu matričnej správy a vymedzenie právomoci jej činiteľov. V I § definuje štátny matričný úrad cez jeho činnosť; v § 2-3 definuje matričné obvody a ich sídlo; v § 4-13 definuje matrikára a jeho zástupcu, jeho činnosť, menovanie, kto môže a nemôže byť matrikárom, jeho odmenu, zatriedenie do štátneho úradníctva; v § 14-15 sa definuje dozorný orgán nad matrikami, v §16 priestupky matrikárov; v § 17-19 náplň činností a povinností matrikárov; § v 20-34 základné pravidlá pre samotnú matričnú agendu: matričné záznamy (zápisy) vedené v knihách, druhopisy, výpisy z matrik, matričné tlačivá, oslobodenie matričnej agendy od poplatkov, nahliadnutie do matriky, pečať matrikára.

Druhá časť zákona

V druhej časti zákonodarca rozdelil tematiku do 6 oddielov. V I. oddieli v § 35-44 definuje rodnú matriku a úlohy s ňou spojené, v II. oddieli § 45-67 definuje ohlášky, sobášnu matriku a úlohy s nimi spojené; v III. oddieli § 68-74 definuje úmrtnú matriku a úlohy s ňou spojené; v IV. oddieli § 75-76 uvádza úpravy v matrikách; v V. oddieli § 77-79 spôsob zapísania maďarských (uhorských, neskôr [československých, slovenských, a opäť československých]) štátnych občanov do matrik v Uhorsku, ktorých osobný stav bol zapísaný do rodnej, sobášnej a úmrtnej matriky najprv v cudzine; v VI. oddieli § 80-86 trestné ustanovenia.

Tretia časť zákona

V nej zákonodarca uviedol prechodné, vysvetľujúce a záverečné ustanovenia.

Uvádzame znenie niektorých podstatných paragrafov:

§ 1: „*Na hodnoverné overenie a dokazovanie narodenia, uzavretia manželstva a úmrtia na základe tohto zákona slúžia štátne matriky vedené poverenými úradmi.*“

§ 2: „*Vedenie štátnych matrik sa vykonáva podľa jednotlivých obvodov a vedú sa v určených sídlach.*“

§ 3: „*Matričné obvody, ich vytvorenie, ako aj sídlo a všetky zmeny s tým súvisiace po vypočutí správneho výboru určí minister vnútra.*

Obce alebo k nim pripojené samoty sa nemôžu začleniť do toho istého matričného obvodu, keď sa na nachádzajú v hraniciach iného municipia.

Len v mimoriadnych prípadoch minister vnútra sa môže rozhodnúť ináč.“

⁷⁰ XXXIII. törvény-cikk az állami anyakönyvekről. In: CHJ-MT 1894-1895, s. 195-214; Preklad do slovenčiny uverejnený aj už s novými do roku 1927 platnými zmenami in: PŠM 1927, s. 6-20;

⁷¹ CHJ-MT 1894-1895, s. 195;

⁷² PŠM 1927, s. 6;

Potridentská teologická starostlivosť

§ 4: „V každom matričnom obvode je jeden matrikár a keď je to potrebné tak sa môžu zamestnať viacerí zástupcovia. V prípade neprítomnosti matrikára ho môže nahradiť zástupca. Zástupca vystupuje vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť. Všetky nariadenia tohoto zákona, týkajúce sa matrikára, sa vzťahujú aj na jeho zástupcu.“

§ 5: „Každý matrikár vedie matriku narodení, úmrtí a väčšinou aj o uzavretí sobášov.“⁷³

Minister vnútra môže poveriť niektorého matrikára na vedenie sobášnej matriky v susedných matričných obvodoch. V takýchto prípadoch susedné obvody tvoria jeden matričný obvod podľa zákona o sobášoch.

§ 6: „Matrikára podľa sídla na základe doporučenia správneho výboru vymenuje minister vnútra.

Tak isto na doporučenie správneho výboru minister vymenuje tých matrikárov, ktorí vedú sobášne matriky a zúčastňujú sa sobášov.

Toto vymenovanie sa môže odvolať pri menších nedostatkoch, neporiadku alebo mravnej nespôsobilosti ako aj pri organizačných zmenách.“

§ 7: „Matrikári v prvom rade sú vymenovaní z členov obvodných predstavenstiev a členov stoličných miest; v mestách s právomocami municipia sú z úradníkov mesta, pri mestách so zriadenou radou, v menších a väčších obciach sú vymenovaní z predstavenstva. V mimoriadnych prípadoch môže byť vymenovaný aj slúžny. Každý štátny úradník je toto vymenovanie povinný akceptovať.“

§ 8: „Keď si to vyžadujú okolnosti do funkcie uvedenej v § 7 môže byť vymenová aj iná osoba keď:

a) je maďarským občanom (uhorským);

b) má 24 rokov, nie je pred bankrotom, ani pod kurátorstvom a jeho maloletosť nebola predĺžená;

c) má ukončené gymnázium, reálnu školu, 6 tried mešťanky, rovnocenné vojenské vzdelanie, obchodnú školu alebo má učiteľský diplom, v prípade, že nemá toto vzdelanie, ale zastáva taký úrad alebo zamestnanie, ktoré súvisí s ktoroukoľvek z týchto kvalifikácií;

d) nie je trestaný a nie je odsúdený na stratu slobody pre prečin alebo trest týkajúci sa obohacovania a nebol ani odsúdený na stratu úradu a nie sú pripomienky ani proti jeho morálke.

Minister vnútra môže vytvoriť aj ďalšie matričné úrady a matrikára ako aj pomocné sily vymenúva on.“

§ 9: „Duchovný (rabín) nemôže byť vymenovaný ani za matrikára ani za jeho zástupcu.“

§ 12: „Matrikár sa považuje za štátneho úradníka.

Matrikár, ktorý nezložil prisahu pred nástupom do svojho úradu musí zložiť slub alebo prisahu pred županom (primátorom).“

§ 14: „Na činnosť matrikára dohliada:

a) v Budapešti, v stoličných mestách a v mestách s kompetenciami municipia priamo primátor a na vyššom stupni minister vnútra;

b) v mestách so zriadenou radou, aj vtedy keď s inými obcami tvoria jeden matričný obvod priamo primátor, na druhom stupni podžupan a na treťom stupni minister vnútra; v prípade že matrikár je primátor tak podžupan a na vyššom stupni minister vnútra;

⁷³ Matričný úrad viedol pre všetky obce mo jednu knihu narodení, jednu knihu úmrtí a jednu knihu sobášov.

Potridentská teologická starostlivosť

c) vo väčších a menších obciach, ktoré sú sídlom matričného obvodu okresný slúžny, na druhom stupni podžupan a na treťom stupni minister vnútra.

Dozorný úrad, ak zistí menšie nedostatky alebo neporiadok, po vypočutí matrikára alebo jeho zástupcu, v každom prípade ich môže potrestať pokutou do 20 korún, bez nároku na odvolanie sa.“

§ 15: „Na základe §14 bod a, b, c na vykonávanie dozoru môže vymenovať minister vnútra dozorcov matrik s pôsobnosťou v obvodoch jednotlivých municipií. V týchto prípadoch práva a povinnosti z vyššie spomínaných úradníkov prechádzajú na vymenovaných matričných dozorcov.“

§ 44: „Nikto nesmie používať iné meno a priezvisko, ako to, čo je zapísané v rodnej matrike. Toto ustanovenie neobmedzuje používanie spisovateľských alebo umeleckých mien.“

§ 90: „Začiatok činnosti a pôsobenia matrikárov a matričných obvodov určí ministerstvo vnútra. Ustanovenia, vzťahujúce sa na ohlášky a sobášne matriky nadobudnú účinnosť spolu so zák. čl. o manželskom práve.“

§ 91: „Všetky nariadenia na vedenie matrik vydáva ministerstvo vnútra, nariadenia na vedenie sobášnych matrik a o sobášoch vydáva minister spravodlivosti.“

§ 93 „Cirkevné matriky a výpisy z nich z obdobia pred vedením štátnych rodnych, úmrtných a sobášnych matrik ostávajú i naďalej verejnými listinami.“

§ 94: „Cirkevní matrikári sú aj naďalej oprávnení a povinní doterajším spôsobom vydávať hodnoverné výpisy z cirkevných matrik pred účinnosťou tohto zákona.“

Matričný zák. čl. už počas Uhorska bol raz novelizovaný tzv. matričnou novelou (zák. čl. XXXVI/1904), obsah a realizácia jednotlivých paragrafov sa dopĺňali a vysvetľovali mnohými vyhláškami ministerstva vnútra a ostatných ministerstiev.

Matričnou novelou boli zrušené alebo novelizované paragrafy 2, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 15, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 29, 33, 35, 38, 39, 43, 71, 75, 76, 80 zák. článku o štátnych matrikách.

K matričnému zák. čl. boli vydané dve základné vykonávacie normy:

- a) nariadenie ministerstva vnútra č. 60.000/1895 B.M., tzv. matričná úprava
- b) nariadenie ministerstva spravodlivosti č. 27.243/1895 I.M., tzv. manželská úprava.

6.3.2 Novela zák. čl. XXXIII. z roku 1894 o štátnych matrikách: zák. čl. XXXVI. z roku 1904 o zmene zákonného článku XXXIII. z roku 1894 o štátnych matrikách⁷⁴

Zákonný článok XXXVI. z roku 1904 bol schválený 15. septembra 1904. Vyhlásený bol v čísle 11/1904 Krajinskej zbierky zákonov (*Országos Törvénytar*) 20. septembra 1904.⁷⁵ Účinnosť nadobudol 1. januára 1907 v zmysle nariadenia ministrov vnútra a spravodlivosti č. 118.339/1906 B.M.⁷⁶

Zákonodarca látku zákona rozdelil do 5. oddielov. V I. oddieli § 1-8 sa zaoberá organizáciou a dozorom nad matrikami. V II. oddieli § 9-16 nanovo definuje normy pre vedenie matrik. (v § 9-11 určuje potrebné záznamy do rubrik rodnych, sobášnych a úmrtných matrik. V III. oddieli § 17-22 sú uvedené rôzne ustanovenia, týkajúce sa špecifíc-

⁷⁴ XXXVI. törvény-czikk az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. t.-cz. módosításáról. In: CJH-MT 1904, s. 186-197; Preklad do slovenčiny uverejnený aj už s novými do roku 1927 platnými zmenami in: PŠM 1927, s. 20-27;

⁷⁵ CJH-MT 1904, s. 186;

⁷⁶ PŠM 1927, s. 20;

kých prípadov. V IV. oddieli (§ 23-26) sú prechodné ustanovenia a v V. oddieli (§ 27-29) sú záverečné ustanovenia.

Uvádzame znenie niektorých základných a zaujímavých paragrafov:

§ 1: „*Všetky velké obce tvoří jeden notariát a každý notariát tvoří jeden matričný obvod totožným so sídlom notariátu. Minister vnútra môže vo výnimočných prípadoch povoliť výnimku.*“

§ 2: „*V obecných matričných obvodech je matrikárom obecný (obvodný) notár a zástupcom matrikára je pomocný notár. V tých obciach, kde má notár viacero samostatných kompetencií, matrikára určia obecné zastupiteľstvá.*

V prípade, kde aj pomocní notári majú okruh pôsobnosti širší, môže byť aj viac zástupcov matrikára. Na takýchto miestach, kto z obecných úradníkov bude vykonávať funkciu zástupcu matrikára, rozhodujú poslanci a v obvodných notárstvach poslanci združených obcí.“

§ 8: „*Zrušujú sa úrady dozorcov matrik.*“

§ 12: „*Matričný záznam treba pred prítomnými prečítať a v reči pre nich zrozumiteľnej vysvetliť. Záznamy do rodnej a úmrtnej matriky podpisu matrikár a ohlasovateľ, záznamy v sobášnej matrike podpisu matrikár, zapisovateľ, novomanželia a svedkovia. Pokiaľ spomínané stránky nevedia písať, namiesto podpisu urobia znamenia (krížiky). Ak to odmietnú, má sa to v zázname uviesť.*“

§ 20: „*Mŕtvo narodené deti, alebo počas pôrodu zomrelí, majú byť ohlásení najneskôr nasledujúci obyčajný deň po pôrode. Tieto prípady majú byť zapísané len do rodnej matriky.*“

K novele matričnému zák. čl. boli opäť vydané dve základné vykonávacie normy:

- 1) nariadenie č. 80.000/1906 B.M., tzv. matričná úprava a
- 2) nariadenie č. 20.000/1906 I.M., tzv. manželská úprava.

6.4 Vykonávacie predpisy: vládne nariadenia a nariadenia ministerstiev 1895-1918

K matričnému zák. článku bolo vydaných množstvo nariadení, ktoré boli publikované v Zbierke nariadení (Magyarországi rendeletek tára 1895-1918). Tieto nariadenia boli publikované a komentované aj v rôznych vestníkoch a úradných novinách pre nižšie stupne štátnej správy a samosprávy. Pre samosprávu a obce vychádzali Obecné správy (*Községi Közlöny. Közigazgatási És Rendészeti Hetilap. A Magyarországi Községi És Körjegyzők Központi Egyletének Hivatalos Közlönye. 1895-*), župy taktiež vydávali svoje noviny alebo časopis (napr. nitrianská župa vydávala *Nyitra-Vármegye Hivatalos Lapja 1903-1918*, od 1919 *Nitrianske noviny*).

001	A m. kir. belügyminiszernek 9.500. szám alatt valamenyi vármegye közigazgatási bizottságához intézett körrendelet, a vármegyék területén anyakönyvi területekre való beosztása, valamint az anyakönyvi kerületek elnevezésére és székhelyének meghatározása iránti javaslatok elkészítése és fölterjesztése tárgyában. <i>MRT 1895 I s. 33-39, č. 6;</i>
002	A m. kir. belügyminiszernek 9.600. szám alatt valamenyi vármegye közigazgatási bizottságához intézett körrendelet, az anyakönyvi kerületek mindegyikébe anyakönyvvezetőnek, illetőleg anyakönyvvezető-helyettesnek javaslatba hozatala tárgyában. <i>MRT 1895 I s. 40-45, č. 7;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

003	A m. kir. belügyminiszernek 16.776. szám alatt valaményi törvényhatósági foggal felruházott város közigazgatási bizottságához intézett körrendelete, az állami anyakönyvi kerületek s az anyakönyvvezetők ezek helyetteseinek javaslatba hozatala tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 228-231, č. 47;</i>
004	A m. kir. miniszterelnök 2020. M. E/1895. szám alatt kelt rendelete, az 1894: XXXI. és XXXIII. törvénycikkeknek hatálybaléptetése tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 447, č. 69;</i>
005	A m. kir. miniszterelnök 2022. M. E/1895. szám alatt kelt rendelete, az 1894: XXXI. és XXXIII. törvénycikkeknek Fiume városában és kerületében hatályba léptetése tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 448-451, č. 70;</i>
006	A m. kir. belügyminiszernek 60.600. szám alatt kelt utasítása, az állami anyakönyvek vezetése tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 452-529, č. 71;</i>
007	A m. kir. igazságügyminiszernek 27.243/95. I. M. számú utasítása, a házasság kihirdetésénél, megkötésénél és anyakönyvvezésénél követendő eljárás tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 530-685, č. 72;</i>
008	A m. kir. vallás- és közoktatástügyi, igazságügyi és belügyminisztereknek 1.674/1895. V. K. eln. számú rendelete, a gyermekek vallására vonatkozó megebevezések és nyilatkozatok alakszerűsége s azok anyakönyvi nyilvántartásánál követendő eljárásnak s a gyámhatósági beleegyezés mellett való áttérésnek szabályozása tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 687-696, č. 73;</i>
009	A m. kir. igazságügyminiszernek 27.200/1895. I. M. számú rendelete, a bírósági eljárásról az esetben, ha az anyakönyvvezető valamely hivatalos cselekményt megtagad vagy valamely bejegyzést nem a felek kívánásának megfelelőleg teljesít. (1894: XXXIII. t.-cikk 19. §-a) <i>MRT 1895 I., s. 700-702, č. 76;</i>
010	A m. kir. igazságügyminiszernek 27.199/1895. I. M. számú rendelete, az 1894: XXXIII. t.-cz. 27. §-a értelmében újból összeállított anyakönyvek ellen beadott felszólamlások körül követendő bírósági eljárás tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 703-705, č. 77;</i>
011	A m. kir. igazságügyminiszernek 27.197/1895. I. M. számú rendelete, az állami anyakönyvek kiigazítása körül követendő bírósági eljárás tárgyában (1894. évi XXXIII. t.-cz. 75. és 76. §-ai). <i>MRT 1895 I., s. 709-712, č. 79;</i>
012	A m. kir. igazságügyminiszernek 27.196/1895. I. M. számú rendelete, a házassági jogról szóló 1894: XXXI. t.-cz. 150. §-ában, továbbá az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. t.-cz. 18., 27., 61., 76., és 91. §-aiban nyert felhatalmazások alapján 1895. évi 27.241., 27.200., 27.199., 27.198., 27.197., és 27.243. I. M. számok allatt kibocsátott igazságügyminiszeri rendeleteknek Fiume városára és kerületére való kiterjesztése tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 713-715, č. 80;</i>
013	A m. kir. belügyminiszernek 1895. évi 49.400 számú körrendelete valamennyi vármegye közigazgatási bizottságához, a házassági anyakönyvvezetők kijelölése tárgyában. <i>MRT 1895 I., s. 811-813, č. 103;</i>
014	A m. kir. miniszterium 1895. évi 2904/M. E. sz. a kelt rendelete, a tengeri hajókon – utazás közben – előforduló születések és halálesetek nyilvántartása és tanúsítása tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 23-25, č. 185;</i>
015	A m. kir. miniszterium 1895. évi 3.112/M. E. szám alatt kiadott rendelete, a katonai egyéneknél (a fegyveres erő és csendőrség) előforduló születések, halálesetek és házasságok nyilvántartása és tanúsítása tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 30-36, č. 186;</i>
016	A magyar királyi miniszteriumnak 1895. évi 3.163/M. E. sz. a kiadott rendelete, az osztrák-magyar monarchia diplomatiái képviselői, consulai és ezek helyettesei, mint magyar állami anyakönyvvezetők által követendő eljárásnál szükséges eltérések megállapítása tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 37-44, č. 187;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

017	A magy. kir. miniszternek, 1895. évi 68.000. szám alatt, valamennyi vármegye közigazgatási bizottságához, és valamennyi alispánhoz intézett körrendelete, a jegyzői szigorlat tárgyai közé az egyházpolitikai törvények és rendeleteknek fölvétele tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 86-87., č. 200;</i>
018	A m. kir. miniszternek, 1895. évi 67.900. szám alatt, valamennyi vármegye közigazgatási bizottságához intézett körrendelete, az anyakönyvvezetők hivatalos óráinak megállapítása iránt. <i>MRT 1895 II., s. 91-92., č. 204;</i>
019	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 68.112. számú körrendelete valamennyi törvényhatóságához, az anyakönyvvezetéssel járó dologi szükségletek tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 92-93., č. 205;</i>
020	A m. kir. belügyminiszter. – 1895. évi 80.000. szám. Utasítás az állami anyakönyvi felügyelő hatóságok részére. <i>MRT 1895 II., s. 106-144., č. 213;</i>
021	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 80.795. számú rendelete, az állami anyakönyvek vezetése tárgyában kibocsított belügyminiszteri utasítás 81-89. §-ainak a székes főváros területére nézve való módosítása tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 145-147., č. 214;</i>
022	A m. kir. igazságügyminiszternek 1895. évi 38.531. számú valamennyi kir. bírósághoz intézett rendelete, az állami anyakönyvek szabályszerű vezetése érdekében közzendő bírói határozatokról. <i>MRT 1895 II., s. 431-432., č. 235;</i>
023	A kereskedelmi m. kir. miniszter 1895. évi 59.504. számú rendelete, az állami anyakönyvvezetők és anyakönyv felügyelőkezelései- és postaküldeményének portomentessége tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 700., č. 253;</i>
024	A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1895. évi 34.551. sz. a kelt elirata az iránt, hogy az anyakönyvvezetők a szükséges okmányokat – népfőlkéltési ügyekben – díjmentesen kötelesek kiszolgáltán. <i>MRT 1895 II., s. 864-865., č. 271;</i>
025	A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1895. évi 39.633. sz. a valamennyi főt. egyházi főhatósághoz intézett elirata, és valamennyi törvényhatóságához intézett rendelete, a felekezeti anyakönyveknek 1895. évi szeptember végen leendő lezárása, és a másodpéldányoknak beküldése iránt. <i>MRT 1895 II., s. 887-888., č. 273;</i>
026	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 88.250. számú körcsüclcte valamennyi vármegyei közigazgatási bizottsághoz, anyakönyvvezető-helyettesek javaslatba hozatala tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1390-1392., č. 331;</i>
027	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 88.250. számú rendelete valamennyi alispánhoz, az anyakönyvvezetők működésének ellenőrzése tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1393-1394., č. 332;</i>
028	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 89.377. számú körrendelete valamennyi vármegyei (törvényhatósági joggal félruházott város) közönségéhez, a halottkémlés pontos teljesítése és a bábáknak az állami anyakönyvvezetésből kifolyó bejelentési kötelessége tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1394-1396., č. 333;</i>
029	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 86.225. számú rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, utónevek a születési anyakönyvekbe a magyar mellett – idegen nyelven is bejegyezhetése tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1397-1421., č. 334;</i>
030	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 87.158. számú rendelete valamennyi alispánhoz, az anyakönyvi teendőket vezetésével főispán / / ideiglenesen megvizott anyakönyvvezető napidíja és útiköltsége tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1421-1422., č. 335;</i>
031	A m. kir. belügyminiszter 1895. évi 90.646. számú rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a házassági kihirdetés altól adható fölmennyes körül alkalmazandó bélyeg-szabályok tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1423., č. 336;</i>
032	A m. kir. belügyminiszternek 1895. évi 96.198. szám alatt valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez intézett körrendelete, a születési nyilvántartó felekezeti anyakönyvvezetőnek a halálesetről való érte/ lése iránt fennálló rendelkezes hatályon kívül helyezése tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1427-1428., č. 338;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

033	A m. kir. belügyminister 1895. évi 97.509. számú körrendelete valamennyi vármegye közönségéhez, az anyakönyvvezetőtisztjelethez és elszámolása tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1435-1437, č. 343;</i>
034	A m. kir. belügyministernek 1895. évi 110.700. számú rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a anyakönyvek lezárása, és törvényhatósági levéltábla leendő beosztásának tárgyában. <i>MRT 1895 II., s. 1455-1457, č. 350;</i>
035	A m. kir. igazságügyi és belügyi ministereknek 1896. évi 4870. I. M. sz. a. kiadott rendelete, a Magyarországon kívül kötendő házasságoknak Magyarországon való kihirdetése és anyakönyvvezése, valamint a kapcsolatos kérdések tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 31-41, č. 3;</i>
036	A m. kir. belügyminister 1896. évi 113.357/1895. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az 1895. október 1-je előtt történt, de a felekézi anyakönyvekbe be nem vezetett születések és halálesetek anyakönyvelése tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 45-48, č. 6;</i>
037	A m. kir. belügyminister 1896. évi 3522. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a népmozgalmi statisztikai űrlapok kitöltése és beküldése tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 57-66, č. 10;</i>
038	A m. kir. belügyminister 1896. évi 11.100. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a himlőoltási kötelezettség alá tartozó gyermekekről kimutatás összeállítása tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 80-81, č. 16;</i>
039	A m. kir. pénzügyminister 1896. évi 91.488. számú rendelete valamennyi m. kir. pénzügyigazgatósághoz, a m. kir. központi díj- és illeték-kiszabási hivatalhoz és valamennyi m. kir. adóhivatalhoz, az egyházi házasságkötés és az ez után teljesített egyházi ténykedés, illetőleg anyakönyvi bejegyzések igazolására szolgáló lelkészi bizonylatok bélyegmentesége tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 386-387, č. 44;</i>
040	A m. kir. belügyminister 1896. évi 26.740. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi kivonatoknak Ausztiával és Bosznia- és Herzegovinával szemben leendő kölcsönös kicserélése tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 876-878, č. 88;</i>
041	A m. kir. belügyminister 1896. évi 10.221. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az utólagos anyakönyvezésnél követendő eljárás tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 884-886, č. 91;</i>
042	A m. kir. belügyminister 1896. évi 26.663. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a több évre terjedő bejegyzéseket tartalmazó anyakönyvben a folyószámzásnak évenként újra kezdése tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 1078-1079, č. 122;</i>
043	A m. kir. belügyminister 1896. évi 37.400. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, egyes anyakönyvi kezelési nyomatványok szövegének változtatása ügyében. <i>MRT 1896 I., s. 1079-1080, č. 123;</i>
044	A m. kir. belügyminister 1896. évi 35.312. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a születés- és haláleseteknek az illetékes anyakönyvvezető által való nyilvántartására vonatkozó szabály szigorú megtartása tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 1086, č. 127;</i>
045	A m. kir. belügyminister 1896. évi 46.500. számú körrendelete valamennyi vármegye közigazgatási bizottságához, az anyakönyvvezéssel kapcsolatos törvények- és tenneteleknek a jegyzői szóbeli írásbeli szigorlat tárgyai közé leendő fölvétele tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 1090-1091, č. 130;</i>
046	A m. kir. belügyminister 1896. évi 43.879. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a Hegedűs János által összeállított „Anyakönyvi Lexicon ... stb.” című mű megjelenése tárgyában. <i>MRT 1896 I., s. 1244, č. 154;</i>

Potridentská teologická starostlivost'

047	A m. kir. belügyminister 1896. évi 16.362. számú rendelete valamennyi kir. ügyészhez, az anyakönyvi bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt tett feljelentések tárgyalására az állami anyakönyvvezetőknek megidéztetése tárgyában. <i>MRT 1896 I. s. 1347-1348, é. 158;</i>
048	A m. kir. belügyminister 1896. évi 54.800. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a halálesetet bejegyző anyakönyvvezető által a születési nyilvántartó anyakönyvvezetőhöz küldendő értesítés tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 1-3, é. 175;</i>
049	A m. kir. belügyminister 1896. évi 54.801. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyv első példányában a másodpéldány beszolgáltatása után tett bejegyzések másolatainak a törvényhatóság első tisztviselőjéhez való beszolgáltatása tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 4-7, é. 176;</i>
050	A m. kir. belügyminister 1896. évi 58.800. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az ág. hitv. evangélikus vallásnak az állami anyakönyvben bejegyzése tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 9, é. 178;</i>
051	A m. kir. belügyminister 1896. évi 62.200. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a külföldiek személyi állapotában az ország területén beállott változásokra vonatkozó anyakönyvi kivonatok felterjesztési módja tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 223-224, é. 221;</i>
052	A m. kir. belügyminister 1896. évi 67.000. számú körrendelete valamennyi közigazgatási bizottsághoz, az anyakönyvi felügyelőknek a közigazgatási bizottságok ülésein részvétele tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 227-228, é. 223;</i>
053	A m. kir. belügyminister 1896. évi 64.715. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az állami anyakönyvi kiigazító végzések tervezetének az anyakönyvvezetők által való elkészítése tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 231, é. 226;</i>
054	A m. kir. belügyminister 1896. évi 87.324. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi egyes nyomtatványok megrendelése tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 232, é. 227;</i>
055	A m. kir. belügyminister 1896. évi 87.324. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a bányatárpénztárak kötelékében tartozók és a többi állami jövedékeknél alkalmazottak nyugdíj stb. ügyében szükséges anyakönyvi kivonatok bélyeg- és illetékmenteskönyvi kivonatok bélyeg- és illetékmentességét tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 286-287, é. 242;</i>
056	A m. kir. belügyminister 1896. évi 87.324. számú körrendelete valamennyi vármegyei és városai törvényhatóság közigazgatási bizottsághoz, közigazgatási bizottság anyakönyvi határozatainak az anyakönyvi felügyelővel való közlése tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 538-539, é. 278;</i>
057	A m. kir. honvédelmi minister 1896. évi 65.788. számú körrendelete törvényhatóság valamennyi közönségéhez, a nem magyar nemzetiségű állításkötelesek neveinek irásdója tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 543-545, é. 281;</i>
058	A m. kir. belügyminister 1896. évi 98.513. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a házasság kihirdetésénél, megkötésénél és anyakönyvvezésénél, követendő eljárás tárgyában 27.243/95. sz. a. kibocsátott igazságügyministeri utasítás XVI. sz. mellékletében előforduló sajtóhiba kiigazítása tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 761-762, é. 296;</i>
059	A m. kir. belügyminister 1896. évi 102.358. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a népmozgalmi statisztikai adatok szolgáltatása tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 764-786, é. 298;</i>
060	A m. kir. belügyminister 1896. évi 108.300. számú körrendelete valamennyi közigazgatási bizottsághoz, a főhivatalától felfüggesztett anyakönyvvezetővel követendő eljárás tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 790-791, é. 302;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

061	A m. kir. belügyminister 1897. évi 113.700. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvek lezárása és a másodpéldányok bemutatása tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 796-797, é. 306;</i>
062	A m. kir. belügyminister 1897. évi 113.702. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a házassági utasítás egy példájának helyesbítése tárgyában. <i>MRT 1896 II. s. 814-815, é. 308;</i>
063	A m. kir. belügyminister 1897. évi 112.511. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a betegsegélyző pénztárak ügyeiben a tagok részéről szükségeli halotti anyakönyvi kivonatok bélyeg- díjmentessége tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 10-11, é. 4;</i>
064	A m. kir. belügyminister 1897. évi 115.500. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az állami anyakönyvvezetéssel foglalkozó közegek fegyelmi ügyeiben az anyakönyvi felügyelő véleményének kikérése tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 11-12, é. 5;</i>
065	A m. kir. belügyminister 1897. évi 4961. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a külföldi állampolgárok illetőségi közséjei nevének pontos anyakönyvelése, továbbá azon tárgyban, hogy magyar állampolgár törvényes gyermekeire és magyarállampolgárnő törvénytelen gyermekeire vonatkozó személyi változások sohasem jelentendők be. <i>MRT 1897 I., s. 110-111, é. 37;</i>
066	A m. kir. belügyminister 1897. évi 14.040. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi bejegyzések eltávolítása czéljából vegyszerek alkalmazásának tilos volta tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 203, é. 66;</i>
067	A m. kir. belügyminister 1897. évi 40.870. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi statisztikai űrlapok és az anyakönyvi kivonatok kiállítási díjaiban az anyakönyvvezetők és az anyakönyvvezető-helyettesek részesedésének aránya tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 524-525, é. 125;</i>
068	A m. kir. belügyminister 1897. évi 46.600. számú körrendelete valamennyi vármegye törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvvezető-elüljárók helyetteseinek anyakönyvvezetőkül. illetve helyettesekül kirendelése, és a megvizott szomszédos anyakönyvvezető utiköltsége tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 526-527, é. 126;</i>
069	A m. kir. belügyminister 1897. évi 49.901. számú körrendelete valamennyi vármegye törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a külföldi állampolgárokra vonatkozó anyakönyvi bejegyzésekben azok honbösságnak és közséjei illetőségének feltüntetése tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 530, é. 129;</i>
070	A m. kir. belügyminister 1897. évi 50.221. számú körrendelete valamennyi vármegye törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvvezető-helyettes működésének az anyakönyvvezető által való ellenőrzése tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 531-533, é. 130;</i>
071	A m. kir. belügyminister 1897. évi 50.222. számú körrendelete valamennyi vármegye törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a halálesetnek a születési anyakönyvben való följegyzése végett küldött értesítésben az elhalt egyén életkorának föltüntetése tárgyában. <i>MRT 1897 I., s. 533-534, é. 131;</i>
072	A m. kir. belügyminister 1898. évi 134.663. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi kerületek beosztása, elnevezése és székhelye tekintetében beálló szervezeti változtatások szabályozása tárgyában. <i>MRT 1897 II., s. 2-8, é. 183;</i>
073	A m. kir. belügyminister 1897. évi 72.749. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz közigazgatási bizottságához, az áll. anyakönyvi kerületekben beálló szervezeti változások tárgyában kiadott körrendeleti közlése ügyében. <i>MRT 1897 II., s. 234. é. 217;</i>
074	A m. kir. belügyminister 1897. évi 83.151. számú körrendelete valamennyi vármegye első tisztviselőjéhez, az anyakönyvvezetők és helyettesek utiszámláinak kellő időben leendő benyújtása tárgyában. <i>MRT 1897 II., s. 390-391, é. 252;</i>

Potridentská teologická starostlivost'

075	A m. kir. belügyminister 1897. évi 105.400. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi kivonatoknak némely külföldi állammal való kölcsönös kicserélése alkalmából szükséges jelentése tárgyában. <i>MRT 1897 II., s. 779-780, é. 314;</i>
076	A m. kir. belügyminister 1897. évi 117.935. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, az anyakönyvi személyi kiadások fedezése szímen a házi penztába utalványozott összegeknek egyöntetű kezelése tárgyában. <i>MRT 1897 II., s. 789-790, é. 320;</i>
077	A m. kir. belügyminister 1897. évi 117.935. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, anyakönyvi kiigazítási ügyekben a felsőbb felügyelő hatóságok értesítése tárgyában. <i>MRT 1897 II., s. 952-953, é. 346;</i>
078	A m. kir. belügyminister 1898. évi 114.300/1897 számú körrendelete valamennyi vármegyei főispánhoz, az állami anyakönyvvezetőknek az A. T. (1894: XXXIII. t.-cz.) 10. §-án alapuló megbízatai tárgyában. <i>MRT 1898 I., s. 6-12, é. 4;</i>
079	A m. kir. belügyminister 1898. évi 13.581. számú körrendelete valamennyi vármegyei törvényhatósághoz, a szolgabírói és a közvetlen felügyeletet gyakorló r. t. városi polgármesteri hivatalokban az anyakönyvi ügyeknek külön iktatása és irattári kezelése tárgyában. <i>MRT 1898 I., s. 239-240, é. 41;</i>
080	A m. kir. belügyminister 1898. évi 5912. számú körrendelete, az 1895. évi október hó 1-éig közhitelességgel vezetett felekezeti anyakönyvekben a felekezeti anyakönyvvezetők részéről foganatosítható bejegyzések tárgyában. <i>MRT 1898 I., s. 631-632, é. 101;</i>
081	A m. kir. belügyminister 1898. évi 23.206. számú körrendelete valamennyi állami anyakönyvi felügyelőhöz, külföldre vonatkozó anyakönyvi kivonatok kiállítása os felterjesztése körül-mutatkozó szabálytalanságok megszüntetése tárgyában. <i>MRT 1898 I., s. 648-649, é. 104;</i>
082	A m. kir. belügyminister 1898. évi 91 659/1897. számú körrendelete valamennyi állami anyakönyvi felügyelőhöz, a különböző (születési, házassági és halotti) anyakönyvek ugyanazon egyénekre vonatkozó bejegyzéseinek összehasonlítása tárgyában. <i>MRT 1898 II., s. 1-2, é. 150;</i>
083	A m. kir. belügyminister 1898. évi 73.431. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, Dr. Kampis János: „Az állami anyakönyvvezetés összes szabályainak rendszeresgyűjteménye” című művének ajánlása tárgyában. <i>MRT 1898 II., s. 10-11, é. 157;</i>
084	A m. kir. belügyminister 1898. évi 134.663. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a védkötelesek által szabadságotatás, nősülési engedély vagy hagyatéki tárgyalás céljaira bemutatott anyakönyvi kivonatok és az ilyenekre vezetett záradékok belyegilletéke tárgyában. <i>MRT 1898 II., s. 352-354, é. 188;</i>
085	A m. kir. belügyminister 1898. évi 134.663. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a kir. elirattal való törvényesítésnek vagy örökbefogadásnak anyakönyvi feljegyzése tárgyában. <i>MRT 1898 II., s. 474-475, é. 208;</i>
086	A m. kir. belügyminister 1898. évi 84.392. számú körrendelete, a halálozási statisztikai lap módosítása tárgyában. <i>MRT 1898 II., s. 977, é. 234;</i>
087	A m. kir. belügyminister 1898. évi 84.392. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a gyermek anyakönyvelésének a védhímlőoltás alkalmából való ellenőrzése tárgyában. <i>MRT 1898 II., s. 1172-1173, é. 249;</i>
088	A m. kir. belügyminister 1899. évi 134.663. számú körrendelete valamennyi vármegye alispánhoz, az ideiglenes helyettesítésre kirendelt anyakönyvvezetők fuvardija tárgyában. <i>MRT 1899 I., s. 1637-1638, é. 237;</i>
089	A m. kir. belügyminister 1899. évi 109.339. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi hivatalok átadásának ésátvételének szabályozása tárgyában. <i>MRT 1899 I., s. 1640-1645, é. 239;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

090	A m. kir. belügyminister 1899. évi 134.663. számú körrendelete valamennyi vármegyei törvényhatósághoz, az anyakönyvvezetők és helyettesek javadalmának egyöntetikezelése tárgyában. <i>MRT 1899 I., s. 1868-1869, č. 270;</i>
091	A m. kir. belügyminister 1899. évi 134.663. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi másodpéldányok bemutatása és felülvizsgálása tárgyában. <i>MRT 1899 I., s. 2411-2413, č. 311;</i>
092	A m. kir. belügyminister 1899. évi 28.869. számú körrendelete, az állami tisztviselői minőséggel bíró kir. anyakönyvvezetők fegyelmi szabályzata tárgyában. <i>MRT 1899 II., s. 178-, č. 21;</i>
093	A m. kir. belügyminister 1899. évi 28.869. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a születési os halotti anyakönyvekbe az ismételten előforduló azonos satok bejegyzése tárgyában. <i>MRT 1899 II., s. 391-392, č. 61;</i>
094	A m. kir. belügyminister 1899. évi 50.999. számú körrendelete valamennyi vármegye alispánhoz, a „Magyar Közigazgatás“ és az „Anyakönyvi Közlemények“ cz. közlönyök előfizetési pénzének pontos beküldése tárgyában. <i>MRT 1899 II., s. 964, č. 119;</i>
095	A m. kir. belügyminister 1899. évi 50.999. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, az orsz. betelepítési alap terhére gondozott gyermekek anyakönyvi kinonatainak díjtalan kiszolgáltatása tárgyában. <i>MRT 1899 II., s. 1157, č. 139;</i>
096	A m. kir. belügyminister 1900. évi 126.561. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a magyar állampolgárok Horvát-Szlavonországban előforduló születésének, házasságának vagy halálesetének a magyarországi állami anyakönyvekbe be nem jedyése tárgyában. <i>MRT 1900 I., s. 15-16, č. 4;</i>
097	A m. kir. belügyminister 1900. évi 55.093. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a idegen hangzása utóneveknek az anyakönyvekbe bevezetése tárgyában. <i>MRT 1900 I., s. 17-18, č. 5;</i>
098	A m. kir. belügyminister 1900. évi 99.559. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a halálozási statistika szempontjából az „orvosi kezelés“ fogalmának megállapítása tárgyában. <i>MRT 1900 II., s. 668-669, č. 264;</i>
099	A m. kir. belügyminister 1900. évi 127.585. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a halálozási statisztikai lapok nintájának módosítása és a közzétételekben előforduló születések és halálesetek bejelentésénél közlendő új adatok megállapítása tárgyában. <i>MRT 1900 II., s. 684-687, č. 270;</i>
100	A m. kir. belügyminister 1901. évi 109.070. számú körrendelete, az állami anyakönyvvezetői hivataloknak a fősolgavirák által félévenként megvizsgálása tárgyában. <i>MRT 1901, s. 408-410, č. 56;</i>
101	A vallás- és közoktatástügyi m. kir. minister 1901. ívi 47.228. számú rendelete, a felekezeti anyakönyveknek a védkötelesek szempontjából való pontos átvizsgálása tárgyában. <i>MRT 1901, s. 518-520, č. 91;</i>
102	A m. kir. belügyminister 1902. évi 119.864. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, a népmozgalmi statisztikai adatszolgáltatás egyszerűsítése tárgyában. <i>MRT 1902, s. 1909-1923, č. 137;</i>
103	A m. kir. belügyminister 1902. évi 133.636. számú körrendelete valamennyi alispánhoz, az anyakönyvi törvény 10. §-án alapuló kiküldetések s az azok után földmerülő költségek tárgyában. <i>MRT 1902, s. 1974-1991, č. 143;</i>
104	A m. kir. belügyminister 1902. évi 135.936. számú körrendelete valamennyi vármegyei törvényhatósághoz, az anyakönyvvezetői és anyakönyvvezető-helyettesi tiszteletdíjak, valamint a községek részére adott állami segélyek utalványozása, kezelése és elszámolása tárgyában. <i>MRT 1902, s. 1992-1994, č. 144;</i>

Potridentská teologická starostlivost'

105	A m. kir. ministerium 1903. évi 163. M. E. számú rendelete, a katonai egyéneknél előforduló születések, halálesetek és házasságok nyilvántartása és tanúsítása tárgyában 3112/1895. M. E. szám alatt kibocsátott rendelet módosítása iránt. <i>MRT 1903, s. 8-11, č. 3;</i>
106	A m. kir. belügyminister 1903. évi 5143. számú körrendelete, a gyámhatóságot érdeklő anyakönyvi adatoknak a községi elüljárósággal, illetőleg az árvaszékkel közlése tárgyában. <i>MRT 1903, s. 34-36, č. 8;</i>
107	A m. kir. belügyminister 1903. évi 6888. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, első tisztviselőjéhez, a Családi Értesítők tárgyában. <i>MRT 1903, s. 37-74, č. 9;</i>
108	A m. kir. igazságügyminister 1906. évi 2226. I. M. számú rendelete, az anyakönyvvezetők ellőt hazasság czéljából fölmutatott katona könyvekkel követendő eljárás tárgyában. <i>MRT 1903, s. 119-121, č. 19;</i>
109	A m. kir. belügyminister 1903. évi 1. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz – Fiume kivételével, az elhagyott gyermek védelméről szóló szabályzat kibocsátása tárgyában. <i>MRT 1903, s. 534-586, č. 79;</i>
110	A m. kir. belügyminister 1903. évi 110.039. ad 84.478. számú körrendelete valamennyi vármegyei törvényhatóság, első tisztviselőjéhez, a anyakönyvi törvény 10. §-án alapuló kiküldetések és az // után fölmerülő költségek tárgyában kiadott 1902. évei 133.636. számú körrendelete módosítása tárgyában. <i>MRT 1903, s. 1099-110, č. 118;</i>
111	A m. kir. belügyminister 1903. évi 110.039. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, első tisztviselőjéhez, a gyámhatóságot érdeklő anyakönyvi adatok közlése tárgyában. <i>MRT 1903, s. 1296-1301, č. 142;</i>
112	A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister 1905. évi 56.662. számú körrendelete, a védkötelesek helyes összeírása céljából a felekezeti könyvvezetők által kiszolgáltatandó anyakönyvi adatokról. <i>MRT 1905, s. 676-678, č. 86;</i>
113	A m. kir. belügyminister 1905. évi 100.786. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, külföldi anyakönyvi kivonatok, valamint halálesetfelvétek beszerzésére irányuló megkeresésekben az illető egyének vallásának megjelöléséről. <i>MRT 1905, s. 1086, č. 111;</i>
114	A m. kir. belügyminister 1905. évi 111.348. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, az utólagos anyakönyvezésről. <i>MRT 1905, s. 1072-1077, č. 116;</i>
115	A m. kir. belügyminister 1906. évi 82.677. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a József kir. herczeg sanatorium-egyesület házassági emléklapjainak az anyakönyvi hivataloknál való forgalomba hozataáról. <i>MRT 1906, s. 1586-1587, č. 147;</i>
116	A m. kir. ministerium 1906. évi 2.800. M. E. számú rendelete, a diplomáciai képviselők, konzulok és ezek helyettesei, mint magyar állami anyakönyvvezetők által követendő eljárásnál szükséges eltérések megállapításáról. <i>MRT 1906, s. 1725-1740, č. 162;</i>
117	A m. kir. ministerium 1906. évi 2.700. M. E. számú rendelete, a katonai egyénekkél (a fegyveres erő és csendőrség) előforduló születések és házasságok anyakönyvi nyilvántartásáról és tanúsításáról. <i>MRT 1906, s. 1740-1758, č. 163;</i>
118	A m. kir. ministerium 1906. évi 2.600. számú rendelete, a tengei hajókon utazás előforduló születések és halálesetek nyilvántartásáról. <i>MRT 1906, s. 1759-1764, č. 164;</i>
119	A m. kir. belügyi és igazságügyi ministerek 1906. évi 118.349. számú rendelete, az állami anyakönyvekről szóló 1894. XXXIII. t.-c. módosításáról 1904. XXXVI. t.-c. életbeléptetéséről. <i>MRT 1906, s. 1765, č. 165;</i>
120	A m. kir. belügyminister 1906. évi 118.340. számú körrendelete, az 1904. XXXVI. t.-c. életbeléptetésével kapcsolatos intézkedésekről. <i>MRT 1906, s. 1766-1778, č. 166;</i>
121	A m. kir. belügyminister 1906. évi 80.000. számú rendeletével kiadott utasítás az állami anyakönyvek vezetéséről. <i>MRT 1906, s. 1778-2079, č. 167;</i>
122	A m. kir. belügyminister 1906. évi 80.001. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz. Utasítás a polgári közintézetekben előforduló születések és halálesetek bejelentésénél követendő eljárásról. <i>MRT 1906, s. 2080-2084, č. 168;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

123	A m. kir. belügyminiszter 1906. évi 116.500. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz. Fegyelmi szabályzat az állami tisztviselő minőséggel bíró anyakönyvvezetőkre vonatkozólag. <i>MRT 1906, s. 2124-2128, é. 170;</i>
124	A m. kir. igazságügyminiszter 1906. évi 20.000. I. M. számú utasítása, a hazasság kihirdetéséről és anyakönyvezéséről. <i>MRT 1906, s. 2148-2305, é. 177;</i>
125	A m. kir. igazságügyminiszter 1906. évi 20.000. I. M. számú rendelete, az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. törvénycikkben és az ennek módosításáról szóló 1904: XXXVI. törvénycikkben meghatározott bírósági eljárások szabályozásáról, valamint az idézett törvénycikkek értelmében közlendő bírói határozatokról. <i>MRT 1906, s. 2306-2322, é. 178;</i>
126	A m. kir. igazságügyminiszter 1906. évi 41.818. I. M. számú rendelete valamennyi kir. bírósághoz és kir. ügyeszséghez, az állami tisztviselői bíró anyakönyvvezetők elleni fegyelmi eljárásról. <i>MRT 1906, s. 2325-2326, é. 180;</i>
127	A m. kir. belügyminiszter 1908. évi 34.117. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az „Anyakönyvi Utasítás“ nemely rendelkezéseinek, továbbá a 2.022. 1895. M. E. és a 4.075. 1895. M. E. sz. rendelet módosítása, illetőleg kiegészítéséről. <i>MRT 1908, s. 679-680, é. 61;</i>
128	A m. kir. belügyminiszter 1909. évi 59.645. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az állami anyakönyvvezetőknek felekezeti anyakönyvi ügyek, előkészítésére való illetéktelenségéről. <i>MRT 1909, s. 1046-1047, é. 88;</i>
129	A m. kir. belügyminiszter 1910. évi 69.136. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a felekezeti anyakönyvi kiigazítási ügyekben követendő eljárásról. <i>MRT 1910, s. 469-470, é. 88;</i>
130	A m. kir. belügyminiszter 1910. évi 91.035. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az utólagos házasság által törvényesített gyermekek tartalmilag egyező anyakönyvi kivonatainak kiállítására vonatkozó szabályok kiegészítéséről. <i>MRT 1910, s. 470-471, é. 89;</i>
131	A m. kir. belügyminiszter 1910. évi 155.816. számú körrendelete valamennyi vármegye alispánhához, a községnevek megváltoztatásának feljegyzéséről az állami anyakönyvekben. <i>MRT 1910, s. 780, é. 152;</i>
132	A m. kir. belügyminiszter 1911. évi 12.198./IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az „Anyakönyvi Utasítás“ 124. §-ának módosításáról. <i>MRT 1911, s. 4-6, é. 4;</i>
133	A m. kir. belügyminiszter 1911. évi 34.722./IV-a. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság, az Országos gyermeksznatoriumegyesület részéről az anyakönyvi kivatalokban elhelyezendő perselyek útján való könyöradamánygyűjtés engedélyezéséről. <i>MRT 1911, s. 427, s. 50;</i>
134	A m. kir. belügyminiszter 1911. évi 95.953./IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a magyar állampolgárrá vált külföldi, továbbá a magyar községi illetőségűvé vált horvát-szlavonországi községi illetőségű gyermek vallásának anyakönyvi utólagos bejegyzéséről. <i>MRT 1911, s. 805-806, é. 136;</i>
135	A m. kir. belügyminiszter 1912. évi 174.425/IV-c./1911. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, óvodai és elemi iskolai beiratás céljaira szolgáto tanúsítványról. <i>MRT 1912, s. 145-147, é. 39;</i>
136	A m. kir. miniszteriumnak 1912. évi 4.217. M. E. számú rendelete, az 1911. évi május hó 31. napján Bulgáriával kötött s az 1912 : XXVII., XXVIII. és XXIX. törvénycikkekbe iktatott konzuli, urjogi és kiadási egyezményeknek, továbbá az ugyanakkor létesült anyakönyvi megállapodásnak hatályba lépéséről, valamint a most egyezményeknek és megállapodásoknak Bosznia és Hercegovinára kiterjedéséről. <i>MRT 1912, s. 713-715, é. 94;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

137	A m. kir. belügyminiszter 1913. évi 74.623/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, Anyakönyvi Utasítás 69. és 129. §-ainak módosításáról. <i>MRT 1913, s. 1023-1026, č. 93;</i>
138	A m. kir. igazságügyminiszter 1913. évi 52.882. I. M. számú rendelete, a 20.000/1906, I. M. számú házassági utasítás 103. §-ához tartozó II. számú függelék kiegészítéséről. <i>MRT 1913, s. 1743-1744, č. 179;</i>
139	A m. kir. belügyminiszter 1913. évi 218.001/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az „Anyakönyvi Utasítás” 124. §-ában megjelölt katonai (csendőresi) egyének halálesetéről az anyakönyvvezetők által adandó értesítésekről. <i>MRT 1913, s. 1855-1856, č. 202;</i>
140	A m. kir. belügyminiszter 1914. évi 209.618/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az anyakönyvi kivonatoknak külföldről való beszerzéséről, hitelesítéséről és kicseréléséről. <i>MRT 1914, s. 95-97, č. 11;</i>
141	A m. kir. belügyminiszter 1914. évi 29.813/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az „Anyakönyvi Utasítás” 24. §-ának módosításáról. <i>MRT 1914, s. 101-102, č. 15;</i>
142	A m. kir. belügyminiszter 1914. évi 71.539/XIV-szv. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, az 1904. XXXVI. t.-c. (anyakönyvi novella) életbeléptetésével kapcsolatos intézkedésekre vonatkozó 118.340/1906. M. B. számú körrendelet módosításáról. <i>MRT 1914, s. 1164, č. 76;</i>
143	A belügyi és igazságügyi miniszternek 1914. évi 99.156. B. M. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz első tisztviselőjéhez, az utólagos házasság által történt törvényesítés anyakönyvi följegyzése körüli megváltoztatásáról. <i>MRT 1914, s. 1486-1494, č. 166;</i>
144	A m. kir. belügyminiszter 1914. évi 151.917/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a mozgósított fegyveres erőhöz tartozó egyénekre vonatkozó anyakönyvi bejegyzésekről. <i>MRT 1914, s. 1554-1556, č. 195;</i>
145	A m. kir. belügyminiszter 1914. évi 173.466/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a hadbavomult katonae egyének halálesetének anyakönyvvezéséről. <i>MRT 1914, s. 2739, č. 342;</i>
146	A m. kir. belügyminiszter 1915. évi 33.000/VIII-a. számú körrendelete, az utóházasság által történt teendő anyakönyvi följegyzése céljából teendő gyámhatósági intézkedésekről. <i>MRT 1915, s. 1243-1245, č. 394;</i>
147	A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 153.339/IV-c./1915. sz. körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az Anyakönyvi utasítás 24. §-ának módosításáról. <i>MRT 1916, s. 341-342, č. 124;</i>
148	A m. kir. miniszterium 1916. évi 3.154. M.E. számú rendelete, a katonai szolgálatot teljesítő vagy velük egy tekintet alá eső egyének törvénytelen gyermekeire nézve az elismerés anyakönyvi följegyzésének megkönnyítéséről. <i>MRT 1916, s. 1438-1440, č. 432;</i>
149	A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 29.565. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, az 1916. évi május hó elsejétől szeptember hó végéig elrendelt új időszámításnak az elhalálozás idejére vonatkozó anyakönyvi bejegyzéseknél való alkalmazásáról. <i>MRT 1916, s. 1712-1714, č. 519;</i>
150	A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 153.660/IV-c. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a katonai szolgálatot teljesítő, vagy velük egy tekintet alá eső egyének törvénytelen gyermekeire nézve az elismerés anyakönyvi följegyzésének megkönnyítéséről. <i>MRT 1916, s. 1799-1802, č. 541;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

151	A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 187.140/IV-c. számú körrendelete Alsó-Fehér, Bereg, Besztercze-Naszód, Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Krassó-Szörény, Máramaros, Maros-Torda, Sáros, Szeben, Temes, Torontál, Udvarhely, Ung és Zemplén vármegye alispánjához, az ekkebséges betörés alkalmával legyilkolt egyének halálesetének anyakönyvezéséről. <i>MRT 1916, s. 1821-1822, č. 552;</i>
152	A m. kir. igazságügyminiszter 1916. évi 60.300 I. M. számú utasítása, a meghatalmazott utján történő házasságkötésnél és az ily házasságkötés anyakönyvezésénél követendő eljárásról. <i>MRT 1916, s. 1967-1972, č. 588;</i>
153	MRT 1917-1918 ⁷⁷

6.5 Matričná agenda – matričné knihy

Prvé obdobie: 1895-1906

Ministerstvo vnútra dalo vytlačiť tri matričné knihy s predtlačenými formulármí. Tie to matričné knihy ako aj ostatná matričná agenda a formuláre boli vyhlásené a predpísané nariadením ministerstva vnútra č. 60.000/1895 B.M. tzv. matričnou úpravou. Knihy boli viazané v šitej väzbe, po 300 listoch a 600 číslovaných stranách, listy boli prešíte povrázkom potiahnutým národnými farbami, konce povrázka boli spečatené miestnym poďzupanom na predsádke. Listy jednotlivých kníh boli vyrobené z tvrdeného papiera. Dosky jednotlivých kníh boli vyrobené z lepenky a potiahnuté plátnom. Knihy narodení, sobášov a úmrtí sa odlišovali farbami podlače listov: zelená – v rodnej matrike, zelenohnedá, žltohnedá – v sobáskej matrike a hnedá – v úmrtnej matrike. V rámci tohoto obdobia rozoznávame 2 typy: v rokoch 1895-1898 sa používali predtlačé na listoch bez štátneho znaku a v rokoch 1899-1906 sa používali predtlačé so štátnym znakom. V roku 1900 sa vyskytujú knihy, v ktorých podtlač je vytvorená z kosoštvorcov, v ktorých je vytlačený uhorský štátny znak. Jedná sa pravdepodobne o nejakú mimoriadnu (skúšobnú) tlač. V rámci 187 zväzkov celej zbierky štátnych matrik z regiónu Topoľčian sme v Štátnom archíve v Topoľčanoch našli len jeden exemplár.⁷⁸ V roku 1906 sa tlačili len zväzky o 50 listoch a o 100 stranách. Predtlačé na jednotlivých stranách boli vyhotovené na spôsob zápisníka, po vyplnení sa však stávali neprehľadnými, pravdepodobne preto boli v druhom období nahradené matrikami s predtlačou v podobe tabuliek, ktoré sa osvedčili nielen v cirkevnej ale aj v štátnej matričnej agende (tabuľky do cirkevných matrik boli nariadené od roku 1784 nariadením Jozefa II.).

V tomto období k matričnej problematike vyšla pomôcka od Dr. Jánosa Kapmisa Zbierka predpisov a nariadení k štátnemu matrikárstvu v roku 1898, prvé vydanie (*Az Állami Anyakönyvvezetés Összes Szabályainak Rendszeres Gyűjteménye. Összeállította, Jegyzetekkel, Mintákkal És Példákkal Ellátta: Dr. Kampis János M. Kir. Belügyministeri segédtitkár A Budapesti Kerület H. Állami Anyakönyvi Felügyelője. Budapest, 1898. Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság. V., Lipót-Körut 22.*)⁷⁹ a v roku 1902 druhé vydanie (*Az Állami Anyakönyvvezetés Összes Szabályainak Rendszeres Gyűjteménye. Összeállította, Jegyzetekkel, Mintákkal És Példákkal Ellátta Dr. Kampis János A Budapesti Kerület M. Kir. Állami Anyakönyvi Felügyelője. Második, Javított És*

⁷⁷ ročníky 1917 a 1918 nám neboli prístupné;

⁷⁸ ŠA Topoľčany, ZŠM, MO Kovarce, RM zv. č. 3;

⁷⁹ v literatúre pod skratkou AA 1898;

Potridentská teologická starostlivosť

Bővített Kiadás. Budapest, 1902. Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság. VI., Váci-Körút 61. Szám.)⁸⁰

Text 1 typu predtlačí matričných kníh:

rodná matrika:	
szám.	číslo.
kelt:	V (dané):
l (ezer) évi	l (tisíc) roku
hó () napján.	mesiaca () dňa.
Megjelent az alulírott anyakönyvvezető előtt	Pred dolu podpísaného matrikára sa dostavil/a
a kinek állása (foglalkozása):	ktorého/ej postavenie (zamestnanie):
lakóhelye:	bydlisko:
s a ki	a kto/rého/rú
személy	osoba
és bejelentte a következő születést:	a zahlásil/a narodenie:
A törvény atya	Zákonného otca
családi és utóneve:	priezvisko a meno:
vallása:	vierovyznanie (náboženstvo):
állása (foglalkozása):	postavenie (zamestnanie):
lakóhelye:	bydlisko:
születéshelye:	miesto narodenia:
életkora: () éves	vek: () rokov
Az [törvény] anya	[Zákonnej] matky
családi és utóneve:	priezvisko a meno:
vallása:	vierovyznanie (náboženstvo):
állása (foglalkozása):	postavenie (zamestnanie):
lakóhelye:	bydlisko:
születéshelye:	miesto narodenia.
életkora: () éves	vek: () rokov
A születés	Narodenia
helye:	miesto:
ideje: l (ezer)	čas l (tisíc)
évi hó ()	roku mesiaca ()
napjának dél () órája.	dňa dopoludnia/popoludni () hodiny.
A gyermek	Diet'a
neme: ; vallása:	pohlavie: ; vierovyznanie (náboženstvo):
utóneve:	rodné meno:
Megjegyzés:	Poznámka:
Felolvastatván	Po prečítaní
helybenhagyatott és	na mieste potvrdené a
anyakönyvvezető. bejelentő.	matrikár. ohlasovateľ.

sobásna matrika, prvá strana:	
szám.	číslo.
Kelt:	V (dané):
l (ezer) évi	l (tisíc) roku
hó () napján.	mesiaca () dňa.

⁸⁰ v literatúre pod skratkou AA 1902;

Potridentská teologická starostlivosť

Megjelent az alulírott anyakönyvvezető előtt házasságkötés céljából:	Pred dolu podpísaného matrikára sa dostavili za účelom uzavretia manželstva:
1. mint vőlegény: a kinek vallása: állása (foglalkozása): lakóhelye: születésének helye: ideje: 1 () évi hó () napja, és a ki személy atyjának családi és utóneve: állása (foglalkozása): lakóhelye:	1. ako ženich: ktorého vierovyznanie (náboženstvo): postavenie (zamestnanie): bydlisko: narodenia miesto: čas: 1 () roku mesiaca () dňa, a ktorého osoba otca priezvisko a meno: postavenie (zamestnanie): bydlisko:
2. mint menyasszony: a kinek vallása: állása (foglalkozása): lakóhelye: születésének helye: ideje: 1 () évi hó () napja, és a ki személy atyjának családi é utóneve: állása (foglalkozása): lakóhelye:	2. ako nevesta: ktoréj vierovyznanie (náboženstvo): postavenie (zamestnanie): bydlisko: narodenia miesto: čas: 1 () roku mesiaca () dňa, a kto/rej osoba otca priezvisko a meno: postavenie (zamestnanie): bydlisko:
sobášna matrika, druhá strana: anyjának családi é utóneve: állása (foglalkozása): lakóhelye:	matky priezvisko a meno: postavenie (zamestnanie): bydlisko:
Megjelentek továbbá:	Ďalej sa dostavili
3. mint egyik tanu kinek állása (foglalkozása): lakóhelye: életkora: () éves és a ki személy	3. ako prvý svedok ktorého postavenie (zamestnanie): bydlisko: vek: () rokov a ktor/ého/ú osobne
4. mint másik tanu: kinek állása (foglalkozása): lakóhelye:	4. ako druhý svedok ktorého postavenie (zamestnanie): bydlisko:

Potridentská teologická starostlivosť

életkora: () éves	vek: () rokov
és a ki	a ktor/ého/ú
személy	osoba
Alulírott polgári tisztviselőnek a házassulókhoz az egymással való házasságkötés iránt tett za előtte együttesen jelenlevő házassulók a két tanu jelenlétében személy külön-külön kijelentették, hogy egymással házasságot kötnek.	Na otázky podpísaného štátneho úradníka týkajúce sa manželstva pred ním spoločne prítomní vstupujúci do manželstva pred dvomi svedkami a prisázným zapisovateľom odpovedali každý osobitne, a dosvedčili že uzatvárajú manželstvo.
Alulírott polgári tisztviselőnek a házassulókat ezen egybenhangzó ki jelentésük alapján a törvény értelmében házastársaknak nyilvánította.	Podpísaný štátny úradník na základe spoločného vyhlásenia ich vyhlásil na základe zákona za manželov.
Megjegyzés:	Poznámka:
Felolvastván	Po prečítaní
helybenhagyatott	na mieste potvrdené
Az egyik tanu aláírása (kézjegye):	Podpis prvého svedka (vlastnoručný podpis):
A másik tanu aláírása (kézjegye):	Podpis druhého svedka (vlastnoručný podpis):
A férj aláírása (kézjegye):	Podpis manžela (vlastnoručný podpis)
A feleség aláírása (kézjegye):	Podpis manželky (vlastnoručný podpis)
anyakönyvvezető.	matrikár

úmrtná matrika:	
szám.	číslo.
Kelt:	V (dané):
l (ezer) évi	l (tísić) roku
hó () napján.	mesiaca () dňa.
Megjelent az alulírott anyakönyvvezető előtt a kinek állása (foglalkozása):	Pred dolu podpísaného matrikára sa dostavil/a ktorého/ej postavenie (zamestnanie):
lakóhelye:	bydlisko:
s a ki	a kto/rý/rá
személy	osobne
és bejelentte a következő halálesetet:	a oznámil/a úmrtie:
Az elhunyt	Zomrelého/ej
családi és utóneve:	priezvisko a meno:
vallása:	vierovyznanie (náboženstvo):
állása (foglalkozása):	postavenie (zamestnanie):
lakóhelye:	bydlisko:
születéshelye:	miesto narodenia:
életkora: () éves	vek: () rokov
házastársának családi és utóneve:	priezvisko a meno manžela/lky
atyjának családi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakóhelye:	priezvisko a meno otca, postavenie (zamestnanie) a bydlisko:
anyjának családi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakóhelye:	priezvisko a meno matky, postavenie (zamestnanie) a bydlisko:
A halál	Úmrtia
helye:	miesto:
ideje: l (ezer)	čas: l (tísić)
évi hó ()	roku mesiaca ()

Potridentská teologická starostlivosť

napjábanak dél () órája.	dňa dopoludnia/popoldni () hodiny.
oka:	príčina:
Megjegyzés:	Poznámka:
Felolvastatván	Po prečítaní
helybenhagyatott és	na mieste potvrdené a
anyakönyvvezető. bejelentő.	matrikár. ohlasovateľ.

Druhé obdobie: 1907-(1918)1922

Od 1. januára 1907 boli zavedené do praxe matričné knihy s novou úpravou predtlačé v tabuľkách. Nové matričné knihy aj s ostatnou matričnou agendou a formulármí boli uvedené do praxe nariadením ministerstva vnútra č. 80.000/1906 B.M. tzv. matričnou úpravou. Predtlačé v matričných knihách na jednotlivých stranách boli vyhotovené vo forme tabuliek. Tieto sa v matričnej praxi osvedčili a predtlač matrik v maďarskom jazyku sa používala na Slovensku do roku 1922 - v tomto roku boli zavedené nové matričné knihy s tou istou predtlačou ale v slovenskom preklade. Táto forma predtlačé sa používala do konca roku 1949.

Text 2 typu predtlačí matričných knih:

rodná matrika:	
stlpec číslo	
(1) Folyószám	Poradové číslo
(2) A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	Dátum záznamu (rok, mesiac, deň)
(3) A születés ideje (év, hó, nap)	Dátum narodenia (rok, mesiac, deň)
(4) A gyermek utóneve, neme, vallása	Rodné meno dieťaťa, pohlavie, vierovyznanie
A szülők	Rodičov
(5) családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakhelye	priezvisko a rodné meno, postavenie (zamestnanie), bydlisko
(6) vallása	vierovyznanie
(7) életkora	vek
(8) A születés helye, ha a születés nem az anya lakásán történt	Miesto narodenia, ak matka neporodila doma
(9) Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások. bejelentő // anyakönyvvezető	Pripadné poznámky pred podpisom. ohlasovateľ // matrikár
(10) Utólagos bejegyzések. Kiegészítések.	Dodatočné zápisy. Opravy.

sobášna matrika	
stlpec číslo	
(1) Folyószám	Poradové číslo
(2) A házasságkötés helye (év, hó, nap)	Miesto a dátum uzavretia manželstva (rok, mesiac, deň)
A vőlegény	Ženicha
(3) családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, életkora, lakhelye	priezvisko a rodné meno, postavenie (zamestnanie), vierovyznanie, vek, bydlisko
(4) szüleinek családi és utóneve	priezvisko a rodné meno rodičov
A menyasszony	Nevesty
(5) családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, életkora, lakhelye	priezvisko a rodné meno, postavenie (zamestnanie), vierovyznanie, vek, bydlisko

Potridentská teologická starostlivosť

(6) szüleinek családi és utóneve	priezvisko a rodné meno rodičov
(7) A házasságkötési tanuk családi és utóneve, lakhelye	Priezvisko a rodné meno svedkov uzavretia manželstva, bydlisko
(8) Házasságkötési kijelentések. Aláírás előtti esetleges megjegyzék. Aláírások. mint polgári tisztviselő az itt nevezett és előtte együttesen jelenlevő házasulókat, miután azok előtte a két tanu jelenlétében személyesen külön-külön kijelentették, hogy egymással házasságot kötnek, a törvény értelmében házastársaknak nyilvánította. tanu // férj tanu // feleség anyakönyvvezető	Svedectvá o uzavretí manželstva. Prípadné poznámky pred podpisom. Podpisy. ako občianský úradník tu spomínaných a pred ním prítomných snúbencov, keď oni pred ním v prítomnosti zapisovateľa a dvoch svedkov osobitne každý zvlášť potvrdili že manželstvo uzatvárajú, v zmysle zákona za manželov vyhlásil. svedok // manžel svedok // manželka matrikár
(9) Utólagos bejegyzések. Kiigazítások.	Dodatočné zápisy. Opravy.

úmrtná matrika:	
stĺpec číslo	
(1) Folyószám	Poradové číslo
(2) A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	Dátum záznamu (rok, mesiac, deň)
(3) Az elhalálozás ideje (év, hó, nap, napszak, óra)	Dátum úmrtia (rok, mesiac, deň, predpoludním/popludní, hodina)
Az elhalt	Zomrelého/jej
(4) családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakhelye	priezvisko rodné meno, postavenie (zamestnanie), bydlisko
(5) vallása	vierovyznanie
(6) életkora	vek
(7) házastársának családi és utóneve	priezvisko a rodné meno manžela/lky
(8) szüleinek családi és utóneve	priezvisko a rodné meno rodičov
(9) Az elhalálozás helye, ha az elhalálozás nem az elhalt lakásán történt	Miesto úmrtia, keď úmrtie nenastalo v bydlisku zomrelého/jej
(10) A halál oka	Prčina smrti
(11) Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások. bejelentő // anyakönyvvezető	Prípadné poznámky pred podpisom. Podpisy. ohlasovateľ // matrikár
(12) Utólagos bejegyzések. Kiigazítások.	Dodatočné zápisy. Opravy.

6.6 Vývoj organizácie matričnej správy v regióne Topoľčany v rokoch 1895-1907

V rokoch 2006-2007 boli pracovníkmi Štátneho archívu v Topoľčanoch prevzaté zo štátnych matričných obvodov najstaršie matričné knihy z obdobia 1895-1906. V júli a v auguste 2008 sme mali možnosť študovať v tejto novej archívnej zbierke. Preto sme sa rozhodli zverejniť zistené poznatky z tohto obdobia v tejto časti našej štúdie.⁸¹

⁸¹ Za sprístupnenie Zbierky štátnych matrik ďakujem p. Mgr. Oľge Kvasnicovej, riaditeľke ŠA v Nitre, pobočky v Topoľčanoch. Zároveň ďakujem p. Ing. Kataríne Benkovej za preklady z maďarčiny, ThLic. Danielovi Bolešovi za preklady z latinčiny a Mgr. Eve Szörényiovej za jazykovú úpravu textu v slovenčine.

Potridentská teologická starostlivosť

K 1. októbru 1895 minister vnútra vyhlásil 29 matričných obvodov, ktoré mali sídlo matričného obvodu na teritóriu dnešného regiónu Topoľčany s nasledujúcimi pridužennými obcami:⁸²

- 1) Bánovce nad Bebravou (Biskupice, Dolné Naštice, Dolné Ozorovce, Horné Naštice, Horné Ozorovce, Miezgovce, Prusy);
- 2) Bojná (Blesovce, Hajná Nová Ves, Malé Dvorany);
- 3) Dežerice (Bobot /dnes okr. Trenčín/, Bobotská Lehota /dnes okr. Trenčín/, Horňany, Eutov, Podlužany, Vlčkov);
- 4) Dolné Držkovce (Cimenná, Čuklasovce, Horné Držkovce, Malá Hradná, Ruskovce, Veľká Hradná /dnes okr. Trenčín/);
- 5) Horné Obdokovce (Čermany, Malé Suľany /dnes okr. Nitra/, Veľké Suľany /dnes okr. Nitra/, Výčapky /dnes okr. Nitra/);
- 6) Horné Štitáre (Horné Obdokovce m.č. Bodok, Urmince, Veľké Dvorany);
- 7) Chynorany (Livina, Livinské Opatovce, Nadlice, Rajčany);
- 8) Klátova Nová Ves (Janova Ves, Ješková Ves, Klíž, Klížske Hradište, Krásno, Nedaňovce, Sádok, Turčianky);
- 9) Kovarce (Čel'adince, Nitrianska Streda, Oponice, Solčany, Súlovce);
- 10) Krušovce (Dolné Chlebany, Horné Chlebany, Malé Bedzany, Norovce, Solčianky, Veľké Bedzany);
- 11) Ludanice (Dvorany nad Nitrou, Chrabrany, Kamanová, Mýtna Nová Ves);
- 12) Malé Ostratice (Borčany, Brezolupy, Pravotice, Rybany, Veľké Ostratice, Vysočany);
- 13) Nitrianska Blatnica (Krtovce, Lipovník, Vozokany);
- 14) Prašice (Nemečky, Podhradie, Tvrdomestice, Velušovce, Závada);
- 15) Preseľany (Belince, Hrušovany, Koniarovce, Somorová);
- 16) Radošina (Bzince);
- 17) Slatina nad Bebravou (Čierna Lehota, Krásna Ves, Slatinka nad Bebravou, Šípok, Timoradza, Trebichava);
- 18) Šimonovany (Brodzany, Malé Kršteňany, Malé Uherce, Veľké Kršteňany);
- 19) Šišov (Chudá Lehota, Libichava, Malé Hoste, Pochabany, Veľké Hoste, Zlatníky);
- 20) Topoľčany;
- 21) Tovarníky (Nemčice);
- 22) Uhrovec (Dubnička, Kšinná, Látkovce, Omastiná, Radiša, Uhrovské Podhradie, Závada pod Čiernym Vrchom, Žitná);
- 23) Veľké Bielice (Hradište, Malé Bielice, Návojojce, Nedašovce, Skačany);
- 24) Veľké Bošany (Baštín, Krnča, Malé Bošany, Práznovce);
- 25) Veľké Chlievany (Dvorec, Haláčovce, Malé Chlievany, Otrhánky, Pečeňany);
- 26) Veľké Ripňany (Behynce, Biskupová, Lužany, Malé Ripňany, Nežatice, Obsoľovce);
- 27) Veľké Uherce (Kolačno, Pažit');
- 28) Zemianske Jacovce (Kokošová, Kuzmice, Malé Jacovce, Tesáre, Veľké Jacovce, Vitkovce);
- 29) Žabokreky nad Nitrou.

Štyri obce z topoľčianskeho regiónu patrili do matričného obvodu Horné Otrokovce /teraz okr. Hlohovec/ (Ardanovce, Orešany, Svrbice, Šalgovce).

⁸² názvy miest a obcí sme prebrali z diela Majtán, M 1998;

Potridentská teologická starostlivosť

K 16. júlu 1896 zanikol matričný obvod Zemianske Jacovce. Kuzmice, Malé Jacovce, Veľké Jacovce a Zemianske Jacovce boli pričlenené do matričného obvodu Tovarníky, obec Tesáre do matričného obvodu Prašice a obce Kokošová a Vítkovce do matričného obvodu Bojná.⁸³

K 1. januára 1898 boli z matričného obvodu Horné Obdokovce odlúčené obce Malé a Veľké Suľany a boli pričlenené do matričného obvodu Šurianky /dnes okr. Nitra/.⁸⁴

K poslednej a najvýznamnejšej zmene v územnej správe matričných obvodov došlo až k 1. januáru 1907 podľa § 1 a 2 novely matričného zákona (zák. čl. č. XXXVI/1904).

K 1 januáru 1907 nastali tieto zmeny v obvodoch matričných úradov:

1) z matričného obvodu Bánovce nad Bebravou boli odlúčené: Biskupice, Dolné Naštice, Dolné Ozorovce, Horné Naštice, Horné Ozorovce, Miezgovce, Prusy a pričlenené: Brezolupy;

2) vznikol matričný obvod Bánovce nad Bebravou okolie, včlenené boli: Dolné Ozorovce, Dvorec, Horné Ozorovce, Malé Chlievany a Prusy;

3) z matričného obvodu Bojná boli odlúčené:⁸⁵ Hajná Nová Ves, Vítkovce a pričlenené: Lipovník, Tesáre a Veľké Dvorany;

4) do matričného obvodu Dolné Držkovce⁸⁶ bol pričlenený: Dubodiel /dnes okres Trenčín/;

5) do matričného obvodu Horné Obdokovce boli pričlenené: Horné Obdokovce m.č. Bodok, Horné Štitáre, Obsolovce a (Malé a Veľké) Suľany;

6) zanikol matričný obvod Horné Štitáre;

7) z matričného obvodu Chynorany⁸⁷ boli odlúčené: Livina, Livinské Opatovce, Nadlice a Rajčany;

8) vznikol nový matričný obvod Kšinná, do ktorého boli včlenené: Kšinná, Omastiná, Radiša, Uhrovské Podhradie, Závada pod Čiernym vrchom a Žitná;

9) z matričného obvodu Malé Ostratice boli odlúčené: Brezolupy;

10) zanikol matričný obvod Nitrianska Blatnica;

11) z matričného obvodu Prašice⁸⁸ boli odlúčené: Tesáre;

12) do matričného obvodu Radošina boli pričlenené: Hajná Nová Ves, Krtovce, Nitrianska Blatnica a Vozokany;

13) do matričného obvodu Tovarníky boli pričlenené: Urmince a Vítkovce;

14) z matričného obvodu Uhrovec boli odlúčené: Kšinná, Omastiná, Radiša, Uhrovské Podhradie, Závada pod Čiernym vrchom, Žitná a pričlenené: Horné Naštice a Miezgovce;

15) z matričného obvodu Veľké Bielice⁸⁹ boli odlúčené: Malé Bielice;

16) z matričného obvodu Veľké Chlievany boli odlúčené: Dvorec, Malé Chlievany a pričlenené Biskupice a Dolné Naštice;

17) z matričného obvodu Veľké Ripňany boli odlúčené: Obsolovce;

⁸³ ŠA v Nitre, pobočka Topoľčany (ďalej len ŠA Topoľčany), ZŠM, mo Zemianske Jacovce, RM zv. č. 1, s. 66;

⁸⁴ ŠA Topoľčany, ZŠM, mo Horné Obdokovce, RM zv. č. 1, s. 180;

⁸⁵ ŠA Topoľčany, ZŠM, mo Bojná, RM zv. č. 3, s. 209;

⁸⁶ ŠA Topoľčany, ZŠM, mo Dolné Držkovce, RM zv. č. 2, s. 214;

⁸⁷ ŠA Topoľčany, ZŠM, mo Chynorany, RM zv. č. 1, s. 563;

⁸⁸ ŠA Topoľčany, ZŠM, mo Prašice, xerox z RM zv. 4, presádka, mo Prašice;

⁸⁹ ŠA Topoľčany, ZŠM, mo Veľké Bielice, RM zv. č. 3, s. 495;

Potridentská teologická starostlivosť

18) do matričného obvodu Veľké Uherce boli pričlenené: Horná Ves /dnes okr. Prievidza/, Radobica /dnes okr. Prievidza/;

19) do matričného obvodu Žabokreky nad Nitrou boli pričlenené: Livina, Livinské Opatovce, Malé Bielice, Nadlice a Rajčany.

Zmeny v matričných obvodoch mali byť zaevidované v jednotlivých knihách, ale našim výskumom sme zistili, že zo zmien, ktoré nastali k 1. januáru 1907 v 19 matričných obvodoch, boli zmeny zaevidované v matričných knihách len v štyroch matričných obvodoch. Ostatné zmeny sme zisťovali z Lexikóna obcí Uhorska k roku 1907 (*A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1907. Budapest : Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság 1907*),⁹⁰ a tieto údaje sme porovnávali s matričnými knihami jednotlivých matričných obvodov.

7. Štátna správa a samopráva, matričná správa a agenda v I. ČSR 1919-1939

Československá republika bola vyhlásená 28. októbra 1918 v Prahe Národným výborom československým, zákonom č. 11/1918 Zb.⁹¹ V článku 2 tohto zákona bol kontinuálne prevzatý systém krajiných zákonov v jednotlivých častiach novej republiky (*“Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.”*). V Čechách platil český, moravský a sliezsky zemský zákonník spolu s rakúskym ríšskym zákonníkom, na Slovensku a Podkarpatskej Rusi ostal v platnosti uhorský zákonník. Na území novej republiky platili dva od seba nezávislé právne systémy. I keď bola od začiatku snaha o unifikáciu zákonov, podarilo sa to až v 50-tych a 60-tych rokoch 20. storočia. Zák. čl. XXXIII/1894 o štátnych matrikách bol platný až do roku 1950 a bol viackrát novelizovaný.

Po vyhlásení ČSR bola snaha kooptovať územie Slovenska do nového štátu a zabezpečiť jeho správu. 4. novembra 1918 Národný výbor československý v Prahe poveril Dr. V. Šrobára, aby vymenovaním a zároveň aj vedením Dočasnej slovenskej vlády. Dočasná vláda sa usídlila v Skalici 6. novembra 1918. 13. novembra 1918 sa zišlo v Prahe Národné zhromaždenie na svojom prvom zasadaní, na ktorom prijalo Dočasnú ústavu (zákon č. 37/1918 Zb.), na druhý deň 14. novembra 1918 vymenovalo vládu, aklamáciou zvolilo za prezidenta republiky Tomáša G. Masaryka, ktorý súčasne rozpustil dočasnú slovenskú vládu.

Dňa 7. decembra 1918 pražská vláda poverila V. Šrobára vedením Ministerstva s plnou mocou pre Slovensku, ktoré malo za úlohu presadzovať jej mocenské pozície a ich upevnenie na Slovensku prostredníctvom obsadzovania Slovenska a diktátorskou mocou.

Národné zhromaždenie schválilo 10. decembra 1918 zákon č. 64/1918 Zb. o mimo-riadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku, v ktorých akákoľvek výkonná moc prešla do rúk poverenca vlády t.j. Ministerstva s plnou mocou pre Slovensko. Činnosti matričných úradov sa dotkol § 2: *„Státní, samosprávní a církevní hodnostáři, úředníci a zaměstnanci bývalého království uherského prozatimně ponechají se ve svých úřadech s dosavadními požitky, složí-li slib poslušnosti Československé republice a uzná-li zmocněnec vlády, že i jinak jsou se své úkoly.“* V. Šrobár, ako minister s plnou mocou

⁹⁰ v literatúre pod skratkou LO 1907;

⁹¹ Zákon č. 11/1918 Zb. o zřízení samostatného státu československého. In: Zb., časťka II, vydána dne 6. listopadu, s. 12?;

Potridentská teologická starostlivosť

pre správu Slovensku, sa vrátil na Slovensko 12. decembra 1918 a usadil sa so svojimi referentmi v Žiline.

Pre obnovenie organizácie a riadneho chodu matričných úradov a agendy vydal minister V. Šrobár ministerské nariadenie č. 12/1919, zo dňa 14. januára 1919, o štátnych matrikách a v 1. odstavci § 7 nariaďuje županom: „[1] Župani nech sa sa čo najrýchlejšie postarajú o to, aby štátne matrikárske úrady prevzaté, poľažne v smysle § 8. XXXIII. zák. čl. z r. 1894 a § 4 XXXVI. zák. čl. z r. 1904 zaplnené boli a aby štátni matrikári započali bezodkladne úradovať. Kde by štátneho matrikára ani po vyhlásení tohto nariadenia nebolo, tam koná matrikárske výkony najbližší štátny matrikár susedných obcí.“ V druhom odstavci nariaďuje, aby župani zabezpečili zloženie sľubu vernosti republiky matrikármi.

Dr. V. Šrobár sa 4. februára 1919 presťahoval do Bratislavy, ktorú vyhlásil za svoje sídlo a hlavné mesto Slovenska.

Dočasné národné zhromaždenie prijalo 29. februára 1920 novú ústavu republiky (ústavný zákon 120/1920 Zb. Ústavná listina) a zákon o územnej správe v ČSR, zákon č. 126/1920 Zb. o zriadení župných a okresných úradov v Československej republike. Zákon nadobudol účinnosť a realizoval sa v štátnej územnej správe od 1. januára 1923. Matričnej správy sa dotýkal § 6 odstavec [1] a [3], ktoré znejú nasledovne:

odstavec [1] § 6: „*Na Slovensku a v území Podkarpatské Rusi vykonávajú podľa ustanovení § 4 a 5: a) okresní úrady tu pôsobnosť, ktorá podľa platných predpisů prísluša dosud slúžnovským úradům (vrchním slúžným, slúžným), b) župní úrady tu pôsobnosť, ktorá podľa platných prísluša komitátům, jejich orgánům a správniim výborům.*“

odstavec [3] § 6: „*Vláda, jest zmocněna nařízením některé záležitosti, jest dosud příslušely slúžnovským nebo župním úradům, svěřiti úradům jiným.*“

Hlavným cieľom župného zákona bola unifikácia správy. Územie republiky sa rozčlenilo na župy zložené z okresov - z toho bolo šesť žúp na Slovensku. Unifikácia sa pre odpor v Čechách a na Morave nedosiahla v celej republike: a tak župné zriadenia boli zavedené iba na Slovensku.

Dňa 22. marca 1920 Národné zhromaždenie prijalo zákon č. 210/1920 Zb. o dočasnej úprave politickej správy na Slovensku. Vláda bol zmocnená v § 1 aby mohla zlučovať jednotlivé časti žúp nových správnych obvodov, aby mohla upravovať obvody slúžnovských okresov, aby mohla prehlásiť mestá za veľké obce. V § 4-10 sa hovorí o úradníkoch všeobecne, o županovi, župných a slúžnovských úradníkoch a úradníkoch v muncipialnych mestách. V ten istý deň schválilo ďalší zákon č. 211/1920 Zb. o obecných a obvodných notároch na Slovensku. V § 4 zmeny v notáriatoch a menovanie notárov je vyhradené ministromi vnútra „*Obecní a obvodní notáře jmenuje minister vnitra. Ministr vnitra určí počet systemisovaných notářských míst v každé obci, nebo v každém obvodu a stanoví úřední sídlo obvodního notáře. Ministr vnitra má právo přesaditi notáře na kterékoli místo notářské na území Slovenska.*“ v § 10 sú služobne podriadení okresnému (hlavnému) slúžnemu: „*Obecní a obvodní notáři jsou služebně podřízeni hlavnímu slúžnému, v jehož okrese mají své úřední sídlo.*“

Národné zhromaždenie v Prahe prijalo 13. júla 1922 zákon č. 243/1922 Zb. o dočasnej úprave obecného zriadenia na Slovensku. K notárskym obvodom sa vzťahuje § 23: „*Minister vnitra je oprávněný upravovat obvody a sídla okolných notárov.*“ a § 32 odstavec [2]: „*Minister vnitra může výkon svojich práv, které mu podľa tohoto zákona příslušhajú, svěriti ministromi s plnou mocou pre správu Slovenska.*“

Nariadením vlády ČSR č. 275/1922 Zb., zo dňa 21. septembra 1922 sa previedli ďalšie zmeny v územnej samospráve. Boli zrušené všetky mestá s municipiom a niektoré

Potridentská teologická starostlivosť

boli prehlásené za mestá so zriadenou radou, iné za veľké obce a boli včlenené do žúp a do jednotlivých slúžnovských okresov.

Vyššie spomínané zákony sa svojím obsahom vzťahovali ku kontrolnej úlohe (dozoru) nad činnosťou matrik (zákon č. 126/1920 Zb., zákon č. 275/1922 Zb.) a k územným zmenám matričných úradov, keďže podľa matričnej novely sídlo a obvody matričného úradu sa zhodujú so sídlom a obvodom notárskeho úradu (zákon č. 210/1920 Zb., zákon č. 211/1920 Zb. a zákon č. 243/1922 Zb.).

Článkom IX. Uvádzacieho zákona k Ústavnej listine ČSR (č. 120/1920 Zb.) bola zrušená platnosť všetkých predchádzajúcich ústavných zákonov a teda aj zákona č. 64/1918 Zb., ale Ministerstvo fungovalo ďalej, pokiaľ to vláda potrebovala a po upevnení centralistického režimu sa stal zbytočným. Podľa derogačnej klauzule uvádzacieho zákona vláda nemohla preniesť svoju nariadenovaciu moc na zmocnenca (ministra s plnou mocou) a tak sa tento inštitút stal protiústavným, ale zmocnenie ministra sa nezrušilo a o jeho protiústavnosti sa začalo otvorene hovoriť v roku 1925.

Snaha o vytvorenie jednotnej územnej štátnej správy vyvrcholila realizáciou novej štruktúry štátnej správy, ktorá vychádzala z filozofie krajinského zriadenia, ktorá pozostávala z nasledujúcich téz: zrušia sa župy, republika sa rozdelí na 4 krajiny, a každá krajina sa stane samosprávnou právnickou osobou s vlastnými orgánmi, poštátni sa krajská a okresná samospráva a posilní sa postavenie vlády a policajná a trestná právomoc správnych úradov.

Dňa 14. júla 1927 prijal Národné zhromaždenie zákon č. 125/1927 Zb. o organizácii politickej správy, ktorý bol vlastne novelou zákona č. 126/1920 Zb. o zriadení župných a okresných úradov v Československej republike. Týmto zákonom bola zavedená nová dvojstupňová (nie trojstupňová) organizácia politickej správy: krajinské (zemské) úrady a okresné úrady; staré župy a okresy sa zrušili („*Časť druhá. I. Úrady zemské a okresní. § 1. (1) Zemské správní obvody jsou: země Česká (Čechy), Moravskoslezská (Morava a Slezsko), Slovenská (Slovensko) a Podkarpatoruská (samostatné území Podkarpatské Rusi).* (2) *Pro každou zemi se zřídí zemský úřad, a to: pro zemi Českou se sídlem v Praze, pro zemi Moravskoslezskou se sídlem v Brně, pro zemi Slovenskou se sídlem v Bratislavě a pro zemi Podkarpatskoruskou se sídlem v Užhorodu.* (3) *Obvody a sídla okresních úřadů budou určena nařízením vlády.*“) Kompetencie matričnej správy náležiacie župám (županovi) prešli na krajinský (zemský) úrad a na krajinského prezidenta („*Úvodní ustanovení. (1) Pokud z tohoto zákona se jinak nepodává, nastupují tam, kde župní zákon anebo jiné zákony mluví o župě, županovi, župních úřadech, župních zastupitelstvech, župních výborech a senátech, zřízených podle župního zákona, na jejich místo země, zemský prezident, zemské úřady, zemská zastupitelstva, zemské výbory a senáty; kde se mluví o zvláštních výborech (komisích) podle § 28 župního zákona, nastupují na jejich místo zemské komise. Kde jiné zákony mluví o zemských župních svazech anebo jejich orgánech, nastupují na jejich místo země nebo příslušné zemské orgány*“) Zákon o organizácii politickej správy nadobudol platnosť 1. júla 1928 (por. Druhá hlava odst. (1)). Tak isto sa ukončila činnosť ministra s plnou mocou pre správu Slovenska vládnym nariadením č. 94/1928 Zb. o presune pôsobnosti ministra s plnou mocou pre správu Slovenska alebo jeho úradu na krajinský úrad v Bratislave, s účinnosťou od 1. júla 1928. (§ 1 a 2).

Vládnym nariadením č. 96/1928 Zb. o niektorých presunoch pôsobnosti zemských úradů na úrady okresní, sa preniesli z krajinského úradu na okresné úrady v oblasti matričnej správy kompetencie podľa

Potridentská teologická starostlivosť

1) § 10 odst. 1, zák. čl. XXXIII/1894 (dočasné poverenie matrikára alebo jeho zástupcu matričnou agendou v susednom matričnom obvode);

2) § 20 odst. 1 zák. čl. XXXIII/1894 (overenie a opečiatkovanie oboch exemplárov matrik);

3) a § 31 odst. 4, zák. čl. XXXIII/1894 (rozhodovanie o vecných nákladoch na vedenie matrik v matričnom obvode pozostávajúcich z niekoľkých obcí tohoto istého pol. okresu).

Vládnym nariadením č. 187/1929 Zb. o niektorých presunoch pôsobnosti ministerstiev na úrady zemské, ktoré nadobudlo účinnosť 15. januára 1930 (por. § 3 odst. 2) sa preniesli z ministerstva vnútra v oblasti matričnej správy a agendy na krajiniský úrad tieto kompetencie vyplývajúce:

1) z § 10 odst. 3 zák. čl. XXXIII/1894 a z § 19 odst. 1 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (poverenie matrikára v susednom matričnom obvode matričnou agendou, ak je matrikárom tohto obvodu hatený zák. prekážkou alebo nemá zástupcu);

2) z § 31 odst. 1 zák. čl. XXXIII/1894 (dodávanie matričných tlačív matrikárom);

3) z § 3 zák. čl. XXXVI/1904 a § 23 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (povolenie k menovaniu a prepusteniu zástupcov matrikára v obciach s menej ako 2000 obyvateľov, kde nie je obecný zamestnanec vhodný na túto funkciu, a určeniu odmeny pre tohto zástupcu);

4) z § 4 odst. 2 zák. čl. XXXVI/1904 (odpustenie predpísaného vzdelania zástupcom matrikára);

5) z § 2 odst. 2 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (udelenie povolenia k pripojeniu niektorej obce alebo jej časti k matričnému obvodu);

6) z § 19 odst. 6 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (úprava cestovných denníkov poverených zástupcov matrikára);

7) z § 21 odst. 2 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (rozhodovanie o tom, či má byť počas doby dovolenky zástupca matrikára zbavený funkcie);

8) z § 24 ods. 6 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (povolenie k výplate časti odmeny suspendovaným matrikárom alebo ich zástupcom počas suspendovania);

9) z § 55 odst. 9 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (zápis zmeny mena, ktorá je dôsledkom nejakého náboženského úkonu);

10) z § 69 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (opatrenie k odstráneniu nedostatkov výpisov z cudzokrajných matrik čs. príslušníkov pre zápis do domácej matriky);

11) z § 73 odst. 9 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (schválenie zmluvy o väzbe matričných duplikátov);

12) z § 95 odst. 2 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (nariadenie k zápisu uznania otcovstva prehláseného v cudzine);

13) z § 100 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (povolenie zápisu pôvodu, legalizácia a adopcia na podklade rozhodnutí v cudzine);

14) z § 141 odst. 3 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (zápis legalizácie dodatočným sobášom do matriky dieťaťa vedenej v cudzine).

K územnej organizácii matričných obvodov sa viaže presun kompetencií § 2 odst. 2, min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (predchádzajúci bod 5), podľa ktorého krajiniský úrad mohol udeľovať povolenie k pripojeniu niektorej obce alebo jej časti k inému matričnému obvodu.

Ďalší presun kompetencií sa uskutočnil v roku 1936 vládnym nariadením č. 151/1936 Zb. o ďalších presunoch pôsobnosti ministerstiev na zemské úrady. Preniesli sa nasledujúce kompetencie uvedené v nasledujúcich paragrafoch:

1) v § 3 zák. čl. XXXVI/1904 (povelenie k menovaniu zástucu matrikára bez ohľadu na počet obyvateľov matričného obvodu);

2) v § 9 odst. 2, min. nariadenia č. 2700/1906 M.E. (povolenie k matričnému záznamu narodenia a úmrtia, ktoré sa udiali vojenskými osobám v období mieru v cudzine);

3) § 13 odst. 2, min. nariadenia č. 2700/1906 M.E. (povolenie zápisu sobášov uzatvorených vojenskými osobami v období mieru v cudzine);

4) § 14 min. nariadenia č. 2700/1906 M.E. (povolenie matričného zápisu sobášov uzatvorených v cudzine osobami nevojakmi, ktoré vykonávajú mobilizovanú brannú moc);

5) § 66 odst. 6 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (povolenie dodatočných zápisov občianskych sobášov do štátnej matriky);

6) § 101 predposledný odstavec min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (povolenie zápisu zmeny mena do štátnej matriky na základe rozhodnutia cudzieho úradu) a

7) podľa zvyklosti platnej na Slovensku a Podkarpatskej Rusi (povolenie zmeny mena na Slovensku a Podkarpatskej Rusi).

V 30-tych rokoch silnie vonkajší aj vnútorný tlak na „reorganizáciu“ ČSR. Nemecká otázka a nemecká menšina bola príčinou na vyvíjanie nátlaku zo strany Nemecka, toto viedlo k rozbitiu republiky, ktorému predchádzala Mnichovská dohoda, zo dňa 29. septembra 1938. Touto dohodou sa rozhodlo o osude ČSR – odstúpením pohraničia Nemecku, na ktorom žilo asi 50 percent nemeckej populácie. ČSR utrpela hospodárske a územné straty, ktoré vyvrcholili Viedenskou arbitrážou, podpísanou 2. novembra 1938 vo Viedni. ČSR bola vojensky, hospodársky a politicky značne oslabená. Požiadavky boli prijaté 30. novembra 1938 a južné Slovensko bolo odstúpené Maďarsku. Prezident Eduard Beneš abdikoval a odišiel do Londýna. Autonomistické prúdy, ktoré na Slovensku silneli, vyústili do ústavných zmien v podobe prijatia dvoch ústavných zákonov: ústavného zákona č. 299/1938 Zb. o autonómii Slovenskej krajiny a ústavného zákona č. 328/1938 Zb. o autonómii Podkarpatskej Rusi. Politické a vojenské udalosti vyvrcholili v rozpade ČSR v vzniku Slovenskej republiky.

7.1 Zmeny zák. čl. XXXIII. z roku 1894 o štátnych matrikách a zák. čl. XXXVI. z roku 1904 o zmene zákonného článku XXXIII. z roku 1894 o štátnych matrikách

Doplňky, vysvetlenia a zmeny k zák. čl. XXXIII/1894 o štátnych matrikách, boli vykonané nasledujúcimi predpismi:

1) k § 45-67, 79, zákonom č. 320/1919 Zb. (§ 8);

2) k § 8, zákonom č. 447/1919 Zb. (§ 1);

3) k § 3, 6, 10, 14, 20, 27, 28, zákonom č. 126/1920 Zb. (§ 1; § 6 bod b);

4) k § 14, zákonom č. 210/1920 Zb.;

5) k § 8, nariadením ministra plnomocníka vlády československej republiky pre správu Slovenska, zo dňa 20. júla 1921, č. 11.509 odd. adm. III.;

6) k § 14, zákonom č. 243/1922 Zb.;

7) k § 14, vládnym nariadením č. 275/1922 Zb.;

8) k § 14, nariadením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska, zo dňa 5. novembra 1924, číslo 34.945. prez. adm.;

9) zmena zmyslu § 51 a 59, zákonom č. 113/1924 Zb. (čl. I.);

10) zrušenie § 87, zákonom č. 96/1925 Zb. (§ 18, odst. 3, bod 6);

11) k § 1, zákonom č. 219/1925 Zb. (§ 6);

Potridentská teologická starostlivosť

Doplňky, vysvetlenia a zmeny k zák. čl. XXXVI/1904 o zmene zákonného článku XXXIII. z roku 1894 o štátnych matrikách, boli vykonané nasledujúcimi predpismi:

- 1) k § 5, zákonom č. 447/1919 Zb. (§ 1);
- 2) k § 3, 14, 16 zákonom č. 126/1920 Zb. (§ 6, § 1);
- 3) k § 2, zákon č. 211/1920 Zb. (§ 1, 9, 12);
- 4) k § 5, nariadením ministra plnomocníka vlády československej republiky pre správu Slovenska zo dňa 20. júla 1921, č. 11.509 odd. adm. III.;
- 5) k § 2, zákon č. 243/1922 Zb. (§ 18 ods. 1);
- 6) zmena § 9 ods. 1, bod 3, zákonom č. 96/1925 Zb. (§ 18, odst. 4);

Pre štátnych matrikárov boli v období I. ČSR vydané dve pomôcky: v roku 1924 Platné manželskoprávne zákony a nariadenia. Systematická zbierka. (*Platné manželskoprávne zákony a nariadenia. Systematická zbierka. Na základe zmocnenia Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska čís. 12.170/1923-Odd adm. III. Sostavil: Župný úrad v Bratislave čís. 75.000/1923-III. Bratislava : Nakladateľstvo „Academia“ Könyvkiadó, 1924*)⁹² a v roku 1927 Príručka pre štátnych matrikárov. Platné predpisy o vedení štátnych matrik. Systematická zbierka (*Príručka pre štátnych matrikárov. Platné predpisy o vedení štátnych matrik. Systematická zbierka. Sostavil: Dr. Konštantín Długopolský matr. referent oddel. min. vnútra v Bratislave. Odporúčané výnosom oddelenia ministerstva vnútra v Bratislave zo dňa 29. júla 1927. čís. 12594/1927. prez. adm. Cena: Kčs 46,-. Viazaná v celoplátnej väzbe: Kčs 56,-. Nakladateľstvo Academia v Bratislave.*)⁹³

7.2 Ostatné normy týkajúce sa matričnej agendy

7.2.1 Ostatné zákony, nariadenia a vyhlášky uverejnené v Zbierke zákonov

A	
001	Vyhláška ministra zahraničných vecí v dohode s ministrom vnútra a ministrom školství a národní osvěty č. 139/1922 Zb., o úmluvě mezi republikou Francouzskou a republikou Československou, týkající sa zasilání listin o osobním stavu státních příslušníků obou států. Zb., částka 44/1922, vydána dne 13. května 1922, s. 682;
002	Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 215/1924 Zb., o Prohlášení, vyměněném mezi Československou republikou a Belgií, o vzájemném zasilání listin týkajících se osobního stavu. Zb., částka 109/1924, vydána dne 23. října 1924, s. 1199-1200;

7.2.2 Nariadenia Ministerstva vnútra ČSR 1919-1938

A	
001	Výměna matričních výtahů s Itálií. (Výnos ministerstva vnútra ze dne 21. července 1920, čís. 9734-8) <i>Věstník MV RČSr. II., číslo 9/1920, s. 341-342;</i>
002	Stvrzování žádaných dat farními úřady na úředních přípisech. (Oběžník ministerstva vnútra ze dne 15. ledna 1921, čís. 83.879-8) <i>Věstník MV RČSr. III., číslo 3/1921, s. 75;</i>
003	Umrtňní listy pro úřední evidence z Ameriky, náhrada výloh. (Oběžník ministerstva vnútra ze dne 14. května 1921, čís. 35676-8) <i>Věstník MV RČSr. III., číslo 5/1921, s. 161;</i>

⁹² v literatúre pod skratkou PMPZ 1924;

⁹³ v literatúre pod skratkou PŠM 1927;

Potridentská teologická starostlivost'

004	Vyžadování úmrtních listů československými zastupitelskými úřady. (Oběžník ministerstva zahraničních věcí republiky Československé ze dne 10. června 1921, č. 20656/21 adm.) <i>Věstník MV RČS r. III., číslo 10/1921, s. 378;</i>
005	Ohlašování narození, legitimace a úmrtí nemanželských dětí, pak úmrtí osob vůbec. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 12. ledna 1922, č. 87.206-8) <i>Věstník MV RČS r. IV., číslo 1/1922, s. 13-14;</i>
006	Kolkování výtahů matričních na žádost cizozemských úřadů. (Oběžník minister. vnitra ze dne 15. března 1922, čís. 68.572-8) <i>Věstník MV RČS r. IV., číslo 3/1922, s. 70;</i>
007	Výměna matrik z Německem. (Oběžník min. vnitra ze dne 12. června 1922, čís. 36670-8) <i>Věstník MV RČS r. IV., číslo 6/1922, s. 174;</i>
008	Výměna matrik z Francií. (Oběžník min. vnitra ze dne 15. července 1922, čís. 47.359-8) <i>Věstník MV RČS r. IV., číslo 7/1922, s. 219;</i>
009	Výměna matrik z Německem. (Oběžník min. vnitra ze dne 2. března 1923, čís. 1475-8) <i>Věstník MV RČS r. V., číslo 3/1923, s. 115-116;</i>
010	Zápisy manželských rozluk do cizozemských matrik. (Oběžník minist. vnitra ze dne 19. června 1923, čís. 3176-8) <i>Věstník MV RČS r. V., číslo 6/1923, s. 286-287;</i>
011	Vyhotovení kolku prostých matričních listin. (Oběžník minist. vnitra ze dne 30. května 1923, č. 85789-8) <i>Věstník MV RČS r. V., číslo 6/1923, s. 287;</i>
012	Výměna matrik s cizinou. (Oběžník minist. vnitra ze dne 11. května 1923, č. 11052-8) <i>Věstník MV RČS r. V., číslo 6/1923, s. 295-296;</i>
013	Osoby neznámé: zápis jejich úmrtí do matriky a nové sňatky pozůstalých manželů. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 17. května 1923, č. 77033-8) <i>Věstník MV RČS r. V., číslo 6/1923, s. 296;</i>
014	Závady při zápisech v matrikách. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 14. září 1923, čís. 37.019-8) <i>Věstník MV RČS r. V., číslo 9/1923, s. 426;</i>
015	Vyhotovení matričních listin, prostých kolku. (Oběžník min. vnitra ze dne 18. ledna 1924, čís. 3631-8) <i>Věstník MV RČS r. VI., číslo 2/1924, s. 50;</i>
016	Matriční úřady, povinnost' oznamovati úmrtí a sňatky osob, majících státní požitky. (Oběžník min. vnitra ze dne 3. dubna 1924, čís. 72.702-8) <i>Věstník MV RČS r. VI., číslo 5/1924, s. 169;</i>
017	Změna bývalých uherských zákonů o státních matrikách a manželského práva, jakož i čl. zákona č. 320/1919 o obřadnostech smlouvy manželské atd. (Oběžník min. vnitra ze dne 14. června 1924, čís. 29.171-8) <i>Věstník MV RČS r. VI., číslo 7/1924, s. 246-247;</i>
018	Cirkev československá: ukládání duplikátů matrik. (Oběžník min. vnitra ze dne 13. listopadu 1924, čís. 75.267-8) <i>Věstník MV RČS 1924, r. VI., č. 11, s. 456;</i>
019	Občanské matriky: statistika o pohybu obyvatelstva. (Oběžník min. vnitra ze dne 31. ledna 1925, čís. 7960/1925/8) <i>Věstník MV RČS r. VII., číslo 3/1925, s. 117;</i>
020	Matriční výtahy z cizích matrik. (Oběžník min. vnitra ze dne 28. února 1925, čís. 85.683-8) <i>Věstník MV RČS r. VII., číslo 4/1925, s. 174;</i>
021	Zápis mrtvě narozených dětí do matriky. (Oběžník min. vnitra ze dne 20. června 1925, čís. 37.748-8) <i>Věstník MV RČS r. VII., číslo 7/1925, s. 341;</i>
022	Vyhotovení kolku prostých matričních výtahů ve styku s Rakouskem. (Oběžník min. vnitra ze dne 4. září 1925, čís. 54.306-8) <i>Věstník MV RČS r. VII., číslo 10/1925, s. 487;</i>
023	Způsob psaní ženských jmen na Slovensku a Podkarpatské Rusi. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 1. října 1925, čís. 54.087-8) <i>Věstník MV RČS r. VII., číslo 12/1925, s. 609-610;</i>
024	Občanské matriky: statistika o pohybu obyvatelstva. (Oběžník min. vnitra ze dne 16. října 1925, čís. 58.761-8) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 1/1926, s. 9-10;</i>
025	Cirkev československá: matriky. (Oběžník min. vnitra ze dne 4. února 1926, čís. 68.507-8) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 3/1926, s. 123;</i>

Potridentská teologická starostlivost'

026	Legitimace dodatečným sňatkem: oznamování poručenským soudům. (Oběžník min. vnitra ze dne 3. března 1926, čís. 70.492-8) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 4/1926, s. 172-173;</i>
027	Hlídká nálezů. Zásady nejnovějších nálezů nejvyššího správního soudu. 2878. Matriky. (Nález nejvyš. správ. soudu ze dne 19. listopadu 1925, č. 20126/25) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 4/1926, s. 200;</i>
028	Zásady nejnovějších nálezů nejvyššího správního soudu. 2879. Matriky. (Nález nejvyš. správ. soudu ze dne 17. prosince 1925, č. 15132/25) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 4/1926, s. 201;</i>
029	Výtahy z církevních matrik na Slovensku a Podkarpatské Rusi, veřejná průkaznost. (Oběžník min. vnitra ze dne 2. června 1926, čís. 35.955-8) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 6/1926, s. 254;</i>
030	Opatřování ex offio matričních listů na žádost zdejších polských konsulátů. (Oběžník min. vnitra ze dne 26. května 1926, čís. 33.524-8) <i>Věstník MV RČS r. VIII., číslo 6/1926, s. 254 255;</i>
031	Vystavování matričních výtahů: dávka za úřední úkony. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 1. října 1927, čís. 33.894-8) <i>Věstník MV RČS r. IX., číslo 10/1927, s. 300;</i>
032	Hlídká nálezů. 3291. Zápis příjmení jako osobních (rodních) jmen do matriky. (Nález nejv. správ. soudu ze dne 7. června 1927, č. 12.289.) <i>Věstník MV RČS r. IX., číslo 11/1927, s. 371-373;</i>
033	Bezplatné ex offio výtahy z matrik ve styku s SHS. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 31. ledna 1928, čís. 55.222/26) <i>Věstník MV RČS r. X., číslo 2/1928, s. 52;</i>
034	Výměna matrik s Polskem a Bulharskem. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 20. března 1928, čís. 1473 5-8) <i>Věstník MV RČS r. X., číslo 4/1928, s. 99;</i>
035	Výměna matrik s Holandskem. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 19. října 1928, čís. 54.302-8) <i>Věstník MV RČS r. X., číslo 11/1928, s. 315;</i>
036	Hlídká nálezů. 3309. Politické úřady správní nejsou příslušny rozhodovati věcně o nároku rozloučeného manžela, aby jeho rozloučené manželce bylo zakázáno užívatí jeho jména. (Nález nejvyššího správního soudu z 30. listopadu 1928, čís. 22275.) <i>Věstník MV RČS r. XI., číslo 3/1929, s. 51;</i>
037	Státní občanství; záznamy o něm v státních matrikách. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 5. června 1929, čís. 57.431-11) <i>Věstník MV RČS r. XI., číslo 7/1929, s. 157;</i>
038	Oznamování úmrtí k zápisu do státní úmrtní matriky na Slovensku a Podkarpatské Rusi. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 7. srpna 1929, č. 41177-8) <i>Věstník MV RČS r. XI., číslo 8/1929, s. 194;</i>
039	zápis legitimace dodatečným sňatkem do italské matriky. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 8. listopadu 1929, č. 65.608-8) <i>Věstník MV RČS r. XI., číslo 11/1929, s. 253;</i>
040	Hlídká nálezů. 3322. Ustanovení řu 4 zákona č. 51/1870 ř. z. nevylučuje, aby do matriky narozených osob bezkřesťanských byla zapsána dvě jména (přední). (Nález nejv. správ. soudu ze dne 28. března 1929, čís. 5215/1928.) <i>Věstník MV RČS r. XI., číslo 12/1929, s. 303-305;</i>
041	Polsko. Vyznačení rozluk manželských v polských matrikách sňatku. (Sdělení ministerstva spravedlivosti z 22. ledna 1929, č. 216 5/29) <i>Věstník MV RČS r. XII., číslo 4/1930, s. 51;</i>
042	Zákonná domněnka nemanželského zrození u dětí narozených za nezvěstnosti manžela matčina, jenž byl prohlášen za mrtvého. (Oběžník ministerstva vnitra ze dne 6. května 1931, č. 76.538/1929-8) <i>Věstník MV RČS r. XIII., číslo 6/1931, s. 135-138;</i>
043	Hlídká nálezů. 3351. Matriční právo: K otázce právního nároku na povolení změny jména. (Z nálezů nejv. správního soudu ze dne 16. března 1931, čís. 20.622/29.) <i>Věstník MV RČS r. XIII., číslo 6/1931, s. 151;</i>

Potridentská teologická starostlivost'

044	Hlídká nálezů. 3358. Matriky (Slovensko): Podle ustanovení 2. odstavce §u 140 matriční úpravy (nař. uh. min. vnitř. č. 80.000 z r. 1906) jest zápis uzákonění dítěte dodatečným manželstvím jeho rodičů vyloučen i tenkrát, když některý z rodičů nevěděl, že druhý z rodičů byl v čas zplození dítěte v manželském svazku s osobou třetí. (Nález nejv. správ. soudu ze dne 25. listopadu 1930, č. 17771.) <i>Věstník MV RČS r. XIV., číslo 2/1932, s. 51-52;</i>
045	Hlídká nálezů. 3362. Změna jména. (Nález nejvyššího správního soudu z 1. října 1931, čís. 13790/31.) <i>Věstník MV RČS r. XIV., číslo 6/1932, s. 131;</i>
046	Frankování dopisů farních úřadů v matričních věcech ve styku s nemocenskými pojistovkami. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 23. září 1932, čís. 65.609/1932-8) <i>Věstník MV RČS r. XIV., číslo 10/1932, s. 214-215;</i>
047	Bulharsko, výměna matrik; všeobecná úprava. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 20. března 1933, čís. 13.642/1933-8) <i>Věstník MV RČS r. XV., číslo 4/1933, s. 52;</i>
048	Odvodní přípravy, výpisy z rodních matrik, poštovné. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 3. července 1934, čís. 46.128/1934-10) <i>Věstník MV RČS r. XVI., číslo 7/1934, s. 120, č. 62;</i>
049	Hlídká nálezů. 3387. Matriky: § 3, odst. 1 zák. č. 51/1870 ř. z. ukládá vésti matriky narozených osob, uvedených v § 1 cit. zák., těm okresním úřadům, v jejichž obvodě sa případ narození stal. – Nároku na zápis dítek, narozených v Rusku, do tuzemské matriky není. (Nález nejv. správ. soudu ze dne 30. června 1933, čís. 12.354/1931.) <i>Věstník MV RČS r. XVI., číslo 7/1934, s. 129-131;</i>
050	Výměna matrik s Rakouskem, dodržování diplomatické cesti při dotazech. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 16. července 1934, čís. 6885/1934-8) <i>Věstník MV RČS r. XVI., číslo 8/1934, s. 143, č. 77;</i>
051	Obecní a obvodní notáři na Slovensku. Změny obvodů a sídel. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 10. října 1935, č. B-2111-4./2. 1935.) <i>Věstník MV RČS r. XVII., číslo ???/1935, s. 233-234, č. 101;</i>
052	Ověřování matričních listin vůbec a ve styku s Polskem zvlášť. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 21. července 1937, č. 39.151/1937-8) <i>Věstník MV RČS r. XIX., číslo 8/1937, s. 196, č. 97;</i>
053	Státní matriky. Označení orgánů pověřených jejich vedením. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 3. prosince 1937, č. B-2145-6/12-35-2.) <i>Věstník MV RČS r. XIX., číslo 12/1937, s. 289-290, č. 134;</i>
B	
054	Změna matričních obvodů. (Čís. 4822/1929) <i>Věstník MV RČS r. XI., č. 4/1929, s. 99;</i>
055	Změny obvodů a sídel notariátů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 14. července 1934, čís. 4765/1934-3.) <i>Věstník MV RČS r. XVI., číslo 8/1934, s. 137-143, č. 76;</i>
056	Změny obvodů a sídel notářů v zemi Podkarpatoruské. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 13. února 1936, č. B-2111-14./11. 1935.) <i>Věstník MV RČS r. XVIII., číslo 3/1936, s. 54-55, č. 27;</i>
057	Obecní a obvodní notáři na Slovensku. Změny obvodů a sídel. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 3. září 1936, č. B-2114-10./2. 1936.) <i>Věstník MV RČS r. XVIII., číslo 9/1936, s. 174-175, č. 122;</i>
058	Obecní a obvodní notáři na Slovensku. - Změny obvodů a sídel. (Oběžník ministerstva vnitř. ze dne 29. července 1937, č. B-2114-5/4-37.) <i>Věstník MV RČS r. XIX., číslo 8/1937, s. 201, č. 100;</i>
059	Přidělení obce Švehlovo k notářství ve Velkém Fedýmeši. (Vyhláška ministerstva vnitř. ze dne 21. ledna 1938, č. 88.680/1937.) <i>Věstník MV RČS r. XX., číslo 2/1938, s. 34, č. 29;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

060	Obeční a obvodní notářství na Slovensku. Změny obvodů a sídel. (výnos ministerstva vnitra ze dne 21. června 1938, č. B-2114-21/7-36.) <i>Věstník MV RČS r. XX., číslo 7/1938, s. 134, č. 83;</i>
-----	--

7.2.3. Nariadenia Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska 1919-1928

A	
001	O štátnych matrikách. Nariadenie ministra-plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska zo dňa 14. ledna 1919. číslo 12/1919. <i>ÚN r. I., číslo 3 a 4/1919, s. 3-4;</i>
002	O snížení věku plnoletosti. Obežník [ministra-plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska]. Č. 6193/1919. adm. <i>ÚN r. I., číslo 30-31/1919, s. ???;</i>
003	O písaní mien slovenských brancov. Obežník [ministra-plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska]. Č. 1201/1920. <i>ÚN r. II., číslo 12-13/1920, s. 2, č. 3631;</i>
004	O zmene manželského práva a o vedení manželských matrik dľa zákona zo dňa 22. kvetna 1919. čís. 320 sb. z. a n. Nariadenie ministra-plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska. Č. 27/1920 (7653. pres. adm 1919). <i>ÚN r. II., číslo 14-15/1920, s. 1-2;</i>
005	O snížení věku oprávnění spoluúčinkování matrikárov při uzavírání manželství a vedení sobášných matrik. Nariadenie ministra-plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska číslo 25-1921. (11.509-21 adm. III.) <i>ÚN r. III., číslo 32/1921, s. 1, č. 2431;</i>
006	O zvýšení poplatkov za vystavení matričních výřahov. Nariadenie ministra plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska zo dňa 8. marca 1922, číslo 2241-22. adm. III. Číslo 9-1922. <i>ÚN r. IV., číslo 12/1922, s. 1, č. 4549;</i>
007	O zápisoch příčin úmrtí a o vysvědčeních při prohlídce mrtvůl. Nariadenie ministra-plnomocníka vlády Československej republiky pre správu Slovenska. Č. 13-1922. (4314-1922. adm. III.). <i>ÚN r. IV., číslo 18/1922, s. 1-3, č. 5061;</i>
008	Slovenský preklad matričních a interkonfesionálních zákonov. [Oznam]. <i>ÚN r. VI., číslo 39/1924, s. 1;</i>
B	
009	Uzavretie o rozdelení zborovského notariátu. <i>ÚN r. III., číslo 5/1921, s. 4, č. 905.</i>
010	[Vznik nového matričného obvodu]. Nariadenie Ministerstva Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska číslo 9997-21 Adm. III. <i>ÚN r. III., číslo 33/1921, s. 1, č. 2520;</i>
011	O zmenách v obvodech niektorých okolných notárskych úradov. Vyhláška ministra Československej republiky s plnou mocou vlády pre správu Slovenska. Číslo 24041. odd. adm. 1. <i>ÚN r. IV., číslo 48/1922, s. 7-8;</i>
012	Uradný oznam, ktorým sa opravujú chyby vo vyhláske ministra s plnou mocou pre správu Slovenska zo dňa 18. novembra 1922 o zmenách v obvodech niektorých okolných notárskych úradov. <i>ÚN r. IV., číslo 49/1922, s. 2, vyhláška č. 8125;</i>
013	Vyhláška, ktorou sa opravujú chyby vo vyhláske ministra s plnou mocou pre správu Slovenska zo dňa 18. novembra 1922, číslo 24041-adm-I. v čísle 48 prílohy »Uradných Novín«. Číslo 27067-1922-adm-I. <i>ÚN r. IV., číslo 51/1922, s. 1-2, vyhláška č. 8411;</i>
014	Vyhláška o zriadení a úprave obvodom notárskych úradov. Číslo 27067-1922. adm. I. <i>ÚN r. IV., číslo 51/1922, s. 2, vyhláška č. 8412;</i>
015	Vyhláška o zmenách v obvodech notárskych úradov. <i>ÚN r. VII., číslo 5/1925, s. 1-10;</i>
016	Vyhláška ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o úprave obvodov a sídel notárskych úradov na Slovensku. <i>ÚN r. VIII., číslo 15/1926, s. 2;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

017	Oznam ministerstva pre správu Slovenska o zmene matričného obvodu. <i>ÚN r. IX., číslo 1/1927, s. 1, č. 10835;</i>
018	Vyhláška ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o niektorých zmenách v dosavadnej úprave obvodov a sídiel notárskych úradov na Slovensku. <i>ÚN r. IX., číslo 1/1927, s. 2, č. 56;</i>
019	Vyhláška župného úradu v Nitre o zmene sídla notárskeho úradu. <i>ÚN r. IX., číslo 43/1927, s. 1, č. 9605;</i>
020	Uradný oznam. Oprava vo vyhláške ministra s plnou mocou pre správu Slovenska číslo 42757 pres. adm. uverejnenej v 1. čísle roč. IX. Úradných novín. <i>ÚN r. IX., číslo 46/1927, s. 1, č. 56927;</i>
021	Vyhláška ministra s plnou mocou pre správu Slovenska o oprave vyhlášky uverejnenej v Úradných novinách číslo 5-1925. <i>ÚN r. IX., číslo 46/1927, s. 1, č. 10368;</i>
022	Vyhláška oddelenia ministerstva vnútra v Bratislave o zmenách v obvodoch a sídlach notárskych úradov na Slovensku. <i>ÚN r. X., číslo 25/1928, s. 1, č. 5856;</i>

7.3. Vykonávacie predpisy - nariadenia krajinškého úradu (krajinškého prezidenta) v Bratislave 1928-1939

A	
001	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 21. júla 1931, čísl. 106.590/2/1931, o kolkovaní osobných dokladov, určený všetkým politickým a policajným úradom na Slovensku. <i>KVS r. IV., číslo 22/1931, s. 406, č. 344;</i>
002	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 1. marca 1932, číslo 38.000/7/1932, o nesprávnom vedení matričnej agendy, určený všetkým okresným úradom, expozitúre okresného úradu v Šahách a vo Vyšnom Svidníku, mestskému notárskemu úradu v Bratislave a Košiciach a všetkým štátnym matričným úradom. <i>KVS r. V., číslo 9/1932, s. 162-163, č. 180;</i>
003	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 7. mája 1932, číslo 70.188/7/1932, o písaní priezviska matky nezákonného dieťaťa, určený všetkým okresným úradom a ich expozitúram, mestskému notárskemu úradu v Bratislave a Košiciach a všetkým štátnym matričným úradom. <i>KVS r. V., číslo 15/1932, s. 273-274, č. 305;</i>
004	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 2. júna 1932, číslo 104.205/7/1932, ohľadne vydávania ex offio matričných výťahov pre zemské a okresné komisie pre pečovosť o mládež, určený všetkým štátnym matričným úradom. <i>KVS r. V., číslo 18/1932, s. 363, č. 372;</i>
005	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 10. decembra 1932, číslo 222.930/7/1932[,] o zmene náboženského vyznania, určený všetkým okresným (mestským notárskym) úradom a štátnym matričným úradom. <i>KVS r. V., číslo 36/1932, s. 675-677, č. 608;</i>
006	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 29. marca 1934, číslo 61.417/7/1934, o oprave slovenských priezvisk, písaných maďarským pravopisom, určený všetkým okresným (mestským notárskym) úradom, ich expozitúram a štátnym (cirkevným) matričným úradom. <i>KVS r. VII., číslo 12/1934, s. 195, č. 130;</i>
007	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 16. apríla 1936, číslo 74.608/7/1936, ohľadne výpisov zo štátnych matrik pre štatistiku o kojeneckej úmrtnosti, určený všetkým štátnym matričným úradom. <i>KVS r. IX., číslo 14/1936, s. 250, č. 174;</i>
008	Obežník krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 13. júla 1936, číslo 194.393/7/1936, o vyplňovaní rodných sčítacích lístkov u detí narodených z rodičov židovsko-rituálne sobášených, určený všetkým okresným (mestským notárskym) úradom, expozitúram okresných úradov vo Vyšnom Svidníku a v Šahách a všetkým štátnym matričným úradom. <i>KVS r. IX., číslo 23/1936, s. 406, č. 257;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

009	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 19. októbra 1936, čís. 342.209/7/1936, o vadách a nedostatkoch v matričnej agende, určený všetkým okresným úradom, ich expozitúram v Šahách a vo Vyšnom Svidníku, mestskému notárskemu úradu v Bratislave a Košiciach, štátnym matričným úradom a farským úradom (rabinátom). <i>KVS r. IX., číslo 33/1936, s. 554-555, č. 344;</i>
010	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 14. júla 1937, číslo 213.469/7/1937, o rozdeľovaní a odvádzaní poplatkov za matričné výťahy a rodinné výkazy obciam, určený všetkým okresným – mestkým notárskym úradom, politickým expozitúram a notárskym úradom na Slovensku. <i>KVS r. X., číslo 22/1937, s. 380, č. 212;</i>
011	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 5. októbra 1937, číslo 302.919/7/1937, o spôsobe písania ženských priezvisk na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi, určený všetkým okresným úradom, politickým expozitúram vo Vyšnom Svidníku a Šahách, mestkým notárskym úradom v Bratislave a Košiciach, obecným a obvodným notárstvami (štátnym a cirkevným matričným úradom) a obecným úradom. <i>KVS r. X., číslo 31/1937, s. 500-501, č. 269;</i>
012	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 29. decembra 1937, číslo 435.898/7/1937, vo veci označenia orgánov, poverených vedením štátnych matrik, určený všetkým okresným úradom na Slovensku, politickým expozitúram vo Vyšnom Svidníku a Šahách, mestkým notárskym úradom v Bratislave a Košiciach, všetkým obecným a obvodným notárstvami (matričným obvodom, úradom) a obecným úradom na Slovensku. <i>KVS r. XI., číslo 2/1938, s. 22-23, č. 13; normália č. 1;</i>
013	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 12. januára 1938, číslo 445.335/7/1937, o oznamovaní zmien priezvisk alebo osobných mien držiteľov pozemkov katastrálnym mernickým úradom, určený všetkým štátnym matričným úradom (matričným obvodom) na území Slovenska. <i>KVS r. XI., číslo 3/1938, s. 43-44, č. 24; normália č. 2;</i>
014	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 29. januára 1938, číslo 28.931/7/1938, vo veci prevádzania obežníka zo dňa 29. decembra 1937, číslo 435.898/7/1937, uverejneného v Krajinskom vestníku pod číslom 13/1938, ktorým bol intimovaný obežník ministerstva vnútra zo dňa 3. decembra 1937, číslo B-2145-6/12-35-2 o označovaní orgánov, poverených vedením štátnych matrik, určený všetkým okresným úradom na Slovensku, politickým expozitúram vo Vyšnom Svidníku a Šahách, mestkým notárskym úradom v Bratislave a Košiciach a všetkým obecným a obvodným notárstvami (štátnym matričným úradom, matričným obvodom) na Slovensku. <i>KVS r. XI., číslo 5/1938, s. 83-85, č. 53; normália č. 3;</i>
015	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 12. mája 1938, číslo 104.284/7/1938, o oslobodzovaní cudzozemcov od preukazu vysvedčení o spôsobilosti k sobášu podľa 3. odst., § 113., zák. čl. XXXI:1894 a § 84. manželskej úpravy čís. 20.000/1906 J. M. orenými, - mestskými notárskymi úradmi, určený všetkým okresným, - mestským notárskym úradom, ich expozitúram, štátnym matričným úradom a matričným obvodom na Slovensku. <i>KVS r. XI., číslo 17/1938, s. 329, č. 165; normália č. 6;</i>
016	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 25. novembra 1938, číslo 363.302/7/1938, vo veci vyhotovenia zápisnic o občianskom (civilnom) uzavretí manželstva, určený všetkým okresným úradom na Slovensku, politickej expozitúre vo Vyšnom Svidníku, mestskému notárskemu úradu v Bratislave, všetkým matričným obvodom na Slovensku a štátnemu matričnému úradu v Bratislave. <i>KVS r. XI., číslo 42/1938, s. 681-682, č. 321;</i>
017	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 19. decembra 1938, čís. 381.933/7/1938, o včasnom predkladaní matričných druhopisov za rok 1938, určený všetkým okresným úradom a mestskému notárskemu úradu v Bratislave. <i>KVS r. XII., číslo 1/1939, s. 2, č. 3;</i>
018	Obežník krajinského úradu v Bratislave zo dňa 5. apríla 1939, čís. 74.744/7/1939[,] o záznamoch adopcie (osvojenia) v matrikách, určený všetkým úradom, mestskému notárskemu úradu v Bratislave a všetkým matričným obvodom (úradom). <i>KVS r. XII., číslo 12/1939, s. 171-172, č. 94;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

B	
019	Oznam krajinského úradu v Bratislave zo dňa 3. aug. 1928 č. 4390-1928 prez. o zmene obvodu matričného vo Veličnej a Dolnom Kubíne, ohľadom obce Zásalka. <i>KVS r. I., číslo 3/1928, s. 37, č. 19;</i>
020	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 10. apríla 1929, čís. 51.973/1929 o zmene matričného obvodu Turzovka. <i>KVS r. II., číslo 12/1929, s. 250, č. 176;</i>
021	Vyhláška prezidia krajinského úradu v Bratislave zo dňa 8. mája, čís. 23.081. o zmenách v obvodoch a sídlach notárskych úradov na Slovensku. <i>KVS r. II., číslo 15/1929, s. 286-287, č. 200;</i>
022	Vyhláška prezidia krajinského úradu v Bratislave zo dňa 28. novembra 1929, číslo 66.472/1929, o zmenách v obvodoch a sídlach notárskych úradov na Slovensku. <i>KVS r. II., číslo 55/1929, s. 650, č. 366;</i>
023	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 8. septembra 1930, číslo 48.201/1930 prez., o zmenách v obvodoch notárskych úradov na Slovensku. <i>KVS r. III., číslo 27/1930, s. 434, č. 299;</i>
024	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 2. októbra 1930, číslo 158.182/7/1930, o zmene matričného obvodu v Dlhom Poli. <i>KVS r. III., číslo 29/1930, s. 487, č. 331;</i>
025	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 11. mája 1931, číslo 22.543/1931 prez., o zmenách v obvodoch a sídlach notárskych úradov na Slovensku. <i>KVS r. IV., číslo 15/1931, s. 279, č. 233;</i>
026	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 7. mája 1931, číslo 47.765/7/1931, o zmene matričného obvodu v Divine. <i>KVS r. IV., číslo 15/1931, s. 283, č. 244;</i>
027	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 20. apríla 1932, číslo 12.072 prez., o zmenách v obvodoch a sídlach notárskych úradov na Slovensku. <i>KVS r. V., číslo 13/1932, s. 242, č. 272;</i>
028	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 17. mája 1934, číslo 101.553/7/1934, o vylúčení obce Veľké Straciny z obvodu štátneho matričného úradu v Dolných Strhároch a pridelení jej k obvodu štátneho matričného úradu v Modrom kameni. <i>KVS r. VII., číslo 17/1934, s. 285, č. 181;</i>
029	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 25. marca 193, číslo 66.036/7/1935, o vylúčení ovce Malé Straciny z obvodu štátneho matričného úradu v Dolných Strhároch a pridelení jej k obvodu štátneho matričného úradu v Modrom Kameni. <i>KVS r. VIII., číslo 11/1935, s. 175, č. 195;</i>
030	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 19. októbra 1935, číslo 59.984 prez., o zmenách obvodoch a sídiel obecných a obvodných notárov na Slovensku. <i>KVS r. VIII., číslo 41/1935, s. 511, č. 465;</i>
031	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 29. novembra 1935[,] čís. 322.588/7/1935, o zmene matričného obvodu v Levoči. <i>KVS r. VIII., číslo 45/1935, s. 573, č. 499;</i>
032	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 14. septembra 1936, číslo 52.351/1936 prez., o zmenách obvodoch a sídiel obecných a obvodných notárstiev na Slovensku. <i>KVS r. IX., číslo 29/1936, s. 504-505, č. 315;</i>
033	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 3. októbra 1936, číslo 270.027/7/1936, o zmene matričného obvodu vo Dvoroch n. Žitavou. <i>KVS r. IX., číslo 32/1936, s. 544, č. 339;</i>
034	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 20. marca 1937, číslo 86887/7/1937, o zmene matričného obvodu v Ožďanoch. <i>KVS r. X., číslo 10/1937, s. 164, č. 110;</i>
035	Vyhláška krajinského úradu v Bratislave zo dňa 17. augusta 1937, číslo 42.701/1937 prez., o zmenách obvodoch a sídiel obecných a obvodných notárov na Slovensku. <i>KVS r. X., číslo 25/1937, s. ???, č. 237;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

036	Vyhláška krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 14. júla 1938, číslo 42.244 prez., o zmene obvodov a sídiel obecných a obvodných notárov na Slovensku. <i>KVS r. XI., číslo 25/1938, s. 472, č. 212;</i>
037	Vyhláška krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 26. apríla 1939[.] číslo 27-126 prez.[.] o zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notárov na Slovensku. <i>KVS r. XII., číslo 14/1939, s. 192, č. 106;</i>
038	Vyhláška krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 24. júla 1939[.] číslo 43.256 prez.[.] o zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notárstiev. <i>KVS r. XII., číslo 22/1939, s. 258-259, č. 139;</i>
039	Vyhláška krajinškého úradu v Bratislave zo dňa 18. decembra 1939, čís. 59.909/39 prez.[.] o zmene obvodov a sídiel obecných notárstiev a obvodných notárov. <i>KVS r. XII., číslo 36/1939, s. 371, č. 179;</i>

8. Štátna správa a samopráva, matričná správa a agenda v I. SR (1939-1945)

Slovenský snem 14. marca 1939 vyhlásil Slovenskú republiku (zákon č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte). Po vyhlásení Slovenskej republiky 14. marca 1939 maďarské vojsko obsadilo územie Podkarpatskej Rusi, ktorá sa stala súčasťou Maďarského kráľovstva, 15. marca 1939 Nemecko obsadilo české krajiny a v Prahe bol vyhlásený Protektorát Čechy a Morava. Tým sa završila likvidácia ČSR.

Zákon č. 1/1939 Sl. z. sa stal základnou právnou normou a východiskom budovania nového štátu a jeho právneho poriadku, stanovil v § 3 „*Všetky doterajšie zákony, nariadenia a opatrenia ostávajú v platnosti so zmena, ktoré vyplývajú z ducha samostatnosti Slovenského štátu.*“

21. júla 1939 snem prijal ústavu Slovenského štátu, v ktorej boli zakotvené základné štátne inštitúcie. Ústava zakotvila najvyššie štátne orgány, snem, prezidenta, vládu a štátnu radu. Slovenská republika sa stala unitárnym štátom na princípe vodcovského modelu a vlády jednej politickej strany.

Krajinšké zriadenie, ktoré upravovalo štátnu správu a samosprávu na Slovensku až do roku 1939, bolo zrušené zákonom č. 190/1939 Sl. z. o verejnej správe vnútornej. Týmto zákonom sa zaviedla jednotná dvojstupňová štátna miestna správa rozdelením územia do žúp, ktoré sa ďalej členili na okresy k 1. januáru 1940. Na čele župy stojí župan, župnú samosprávu vykonávajú: župný výbor, župné komisie a iné orgány župy. Na čele okresného úradu stojí okresný náčelník.

V prílohách tohto zákona je uvedených niekoľko presunov kompetencií v oblasti matričnej správy a agendy:

1) presunula sa kompetencia z pôsobnosti okresného úradu do pôsobnosti župného úradu v § 31 odst. 1 zák. čl. XXXIII/1894 (rozhodovanie o vecných nákladoch na vedenie matrik v matričných obvodoch s niekoľkými obcami);

2) presunuli sa kompetencie z pôsobnosti krajinškého úradu do pôsobnosti ministerstva vnútra:

a) z § 31 odst. 1 zák. čl. XXXIII/1894 a § 28 odst. 5 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (dodávanie matričných tlačív matrikárom);

b) z § 2 odst. 2 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (udelenie povolenia k pripojeniu niektorej obce alebo jej časti k matričnému obvodu);

c) z § 19 odst. 6 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (úprava cestovných denníkov poverených zástupcov matrikára);

d) z § 24 ods. 6 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (povolenie k výplate časti odmeny suspendovaným matrikárom alebo ich zástupcom počas suspendovania);

Potridentská teologická starostlivosť

e) z § 73 odst. 8, bod 3 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (schválenie zmluvy o väzbe matričných duplikátov);

f) podľa zvyklosti platnej na Slovensku (povolenie zmeny mena na Slovensku).

3) presunuli sa kompetencie z pôsobnosti okresného úradu do pôsobnosti obecných a obvodných notariátov:

a) § 11 min. nariadenia č. 80.000/1906 B.M. (zloženie prísahy zástupcami matrikárov);

b) § 11 nariadenia Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 7653/1919 prez. (prijímanie zápisníc o uzavretí manželstva pred duchovným správcom, priamo od duchovného správcu a rozhodovať o zapísaní manželstva do matriky na základe týchto zápisníc);

22. decembra 1943 snem prijal zákon č. 171 Zl. z. o zmenách v samospráve obcí. Podľa tohto zákona samosprávu v obciach vykonávajú starostovia a obecné výbory. Členov výborov a ich náhradníkov vymenúva v Bratislave vláda, v obciach, ktoré sú sídlom okresného úradu župan, a v ostatných obciach okresný náčelník na návrh HSL'S.

Právomoci a výkon administratívnych úloh notárov neboli týmto zákonom dotknuté.

Vypuknutím povstania 29. augusta 1944 na povstaleckom území preberá zákonodarnú moc Slovenská národná rada. Prijatím Deklarácie SNR z 1. septembra 1944 sa začína verejná činnosť národnej rady ako zákonodarného orgánu a na území Slovenska vzniká nový právny poriadok. Výkonným orgánom Slovenskej národnej rady bol Zbor povereníkov, ktorý vykonával úlohy vlády. Po potlačení povstania dočasne zaniká tento právny poriadok.

8.1 Zmeny v zák. čl. XXXIII/1894 o matrikách

Zmena v zák. článku XXXIII/1894 o matrikách bola vykonaná len jedna (zmena a doplnenie §20, 44, 83) zákonom č. 31/1942 Sl. z. o menách a priezviskách (§ 17).⁹⁴

8.2 Vykonávacie normy k matričnej agende a správe

A	
001	Obežník ministerstva vnútra Slovenskej krajiny zo dňa 13. marca 1939, číslo 5145/6-1939 o zápise zmeny náboženstva do matrik v Maďarsku. <i>ÚN r. XXI., číslo 15/1939, s. 224, č. 73;</i>
002	Obežník ministerstva vnútra zo dňa 12. júna 1939, číslo 9768/6/1939 o oznamovaní narodení nemanželských detí verejným poručníkom. (Všetkým matričným obvodom a štát. matr. úradu v Bratislave.) <i>ÚN r. XXI., číslo 38/1939, s. 302, č. 139;</i>
003	Obežník ministerstva vnútra zo dňa 26. februára 1940 o zapisovaní cirkevných (konfesionálnym) spôsobom uzavretých sobášov do štát. matriky. <i>VVSV r. I., čiastka 8/1940, s. ???, č. 35;</i>
004	Obežník ministerstva vnútra zo dňa 14. júna 1940 čís. 103.835/II-b 1940 o vedení matrik na území pričlenenom k území Slovenskej republiky podľa zákona čís. 325/939 Sl. z., vydaný župnému úradu v Trenčíne a Ružomberku. <i>VVSV r. I., čiastka 19/1940, s. 213, č. 103;</i>

⁹⁴ In: Sl. z., čiastka 12/1942, vydaná dňa 18. marca 1942, s. 353-355;

Potridentská teologická starostlivosť

005	Obežník ministerstva vnútra zo dňa 5. septembra 1940, číslo 140.685/Vc/1940 o vydaní opraveného menoslovu príčin smrti, určený všetkým okresným úradom, mestskému notárskemu úradu v Bratislave. lekárskej komore v Bratislave a všetkým nemocniciam a liečebným ústavom a súčasne oznámený ministerstvu národnej obrany v Bratislave a štátnemu štatistickému úradu v Bratislave. <i>VVSV r. I., čiastka 27/1940, s. 265-275, č. 140;</i>
006	Obežník ministerstva vnútra zo dňa 5. novembra 1941, čís. 103.467-II/6-1941 o zvláštnom označovaní padlých vojakov v matrikách. <i>ÚN r. XXIII., číslo 62/1941, s. 1915-1916, č. 511;</i> chýba titul
007	Vyhláška ministerstva vnútra zo dňa 28. novembra 1941 č. 111.621-II/6-1941, ktorou sa vydáva inštrukcia na prevádzanie dohody, uzavretej medzi Slovenskou republikou a Nemeckou ríšou o oznamovaní a požiadaniach vo veciach osobného stavu č. 246/1941 Sl. z. <i>ÚN r. XXIII., číslo 66/1941, s. 2045-2046, č. 561;</i>
008	Obežník Ministerstva vnútra zo dňa 9. júna 1942, č. 23-5188-1/1942, o povolení z apísovania mien príslušníkov nemeckej národnej skupiny na Slovensku do matrik len v nemeckej reči. <i>ÚN r. XXIV., číslo 34/1942, s. 840, č. 275;</i> poz. stranu
009	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 6. augusta 1942, č. 21-6327-1/1942, o zákaze vydávať tlačivá matričných listov (rodných, sobášnych a smrtných) súkromným osobám. <i>ÚN r. XXIV., číslo 47/1942, s. 1079, č. 373;</i>
010	Obežník Ministerstva vnútra zo dňa 6. mája 1943m č. 233-6/5-1/43-D 20-7, vo veci obľahčenia matričného záznamu uznania nemanželských detí osôb, vojenskú službu konajúcich a im na roveň postavených. <i>ÚN r. XXV., číslo 26/1943, s. 614-615, č. 221;</i>
011	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 15. júla 1944, č. 142.207-1/44-D 1436/1, o zaistení a ďalšom vedení židovských cirkevných matrik z územia Šariško-Zemplinskej župy. <i>ÚN r. XXVI., číslo 37/1944, s. 851, č. 295;</i>
B	
012	Vyhláška ministerstva vnútra zo dňa 16. marca 1940, o zriadení a zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notariátov. <i>VVSV r. I., čiastka 9/1940, s. 116-117, č. 45;</i>
013	Vyhláška ministerstva vnútra zo dňa 10. júna 1940 o zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notariátov. <i>VVSV r. I., čiastka 18/1940, s. ???, č. 99;</i>
014	Vyhláška ministerstva vnútra zo dňa 23. júla 1940 o zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notariátov. <i>VVSV r. I., čiastka 22/1940, s. ???, č. 120;</i>
015	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 21. mája 1941, číslo 11.259-I/2-1941 o zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXIII., číslo 25/1941, s. 802-803, č. 195;</i>
016	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 23. decembra 1941, č. 25.592-I/2-1941, o zriadení a zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXIV., číslo 1/1942, s. 2-3, č. 3;</i>
017	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 27. júla 1942, č. 123-2609-4-1942, o zmene obvodov a sídiel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXIV., číslo 45/1942, s. 1020, č. 353;</i>
018	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 6. novembra 1942, č. 12-2172-10-1942, o zriadení a zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXIV., číslo 65/1942, s. 1427-1428, č. 502;</i>
019	Vyhláška župného úradu v Bratislave č. 30313/1942 [o preložení sídla matričného úradu z Kerestúru do Farkašina]. <i>ÚN r. XXIV., číslo 72/1942, s. 1596;</i>
020	Vyhláška Ministerstva vnútra zo dňa 26. júna 1943, č. 123-30/4-1/43, o zmenách obvodov a sídiel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXV., číslo 35/1943, s. 885, č. 307;</i>
021	Výmer župného úradu v Banskej Bystrici č. 19.505-IV-1943, [o zmenách matričných obvodov]. <i>ÚN r. XXV., číslo 46/1943, s. 1130;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

022	Vyhláška prezidia Ministerstva vnútra zo dňa 14. decembra 1943, č. 123-27/5-1/43, o zmene obvodov a sídel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXV., číslo 67/1943, s. 1565, č. 537;</i>
023	Vyhláška prezidia Ministerstva vnútra zo dňa 23. decembra 1943, č. 123-23/12-1/1943, o zmenách obvodov a sídel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXVI., číslo 1/1944, s. 1-2, č. 1;</i>
024	Vyhláška prezidia Ministerstva vnútra zo dňa 8. februára 1944, č. 123-5/2-1/44, o zmenách obvodov a sídel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXVI., číslo 8/1944, s. 217-218, č. 67;</i>
025	Vyhláška prezidia Ministerstva vnútra zo dňa 6. júna 1944, č. 123-2/6-1/1944, o zmenách obvodov a sídel obecných a obvodných notárskych úradov. <i>ÚN r. XXVI., číslo 30/1944, s. 720, č. 250;</i>

9. Štátna matričná správa a agenda v II. ČSR (1945-1949)

Na oslobodenom území riadiaciu moc začala preberať Slovenská národná rada až koncom januára 1945, keď v Trebišove 21.1.1945 vytvorila tzv. úrady delegácie na čele s referentmi. Legitimita postavenia SNR sa opierať aj o stanovisko československej vlády v Londýne s prezidentom E. Benešom, a SNR bola uznaná za nositeľku zákonodarnéj a vládnej moci. Popri činnosti Slovenskej národnej rady na území Slovenska vykonával svoju činnosť aj vládný delegát pre správu oslobodeného územia. Na oslobodenom území preberala zákonodarnú a výkonnú moc a uskutočňovala prvé zásadné reformy.

Jedna z prvých reforiem, ktorá bola uskutočnená, bola reforma štátnej správy a samosprávy nariadení č. 26/1945 Zb. n. SNR o národných, výboroch. Toto nariadenie zrušilo miestnu samosprávu - miesto zrušených obecných úradov a zastupiteľstiev, okresných úradov a zastupiteľstiev boli vyhlásené miestne národné výbory a okresné národné výbory. Župy, ako samosprávne orgány, boli zrušené a ich kompetencie prešli na jednotlivé poverníctva SNR a okresné národné výbory. Tak isto boli zrušené obecné a obvodné notárske úrady, ktoré nahradil inštitút obvodných úradov miestnych národných výborov. Dozorné kompetencie a kompetencie ministerstva vnútra prešli v plnej miere na Povereníctvo vnútorných vecí (neskôr vnútra). Tieto kompetencie v plnom rozsahu uskutočňovalo Povereníctvo vnútra do začiatku roka 1948.

K ukončeniu konštituovania trojstupňovej verejnej správy (obec – okres – kraj) došlo v roku 1948 zákonom č. 280/1948 Zb. o krajskom zriadení,⁹⁵ a zákonom č. 14/1949 Zb. n. SNR o územnej organizácii okresov na Slovensku, účinnosťou od 1. februára 1949.⁹⁶ Krajské členenie nadviazalo na model žúp. Bolo vytvorených na Slovensku 6 krajov a vytvorilo sa 97 okresov. Spravovali ich krajské, okresné, miestne a mestské národné výbory. Národné výbory boli síce definované ako orgány zastupiteľského charakteru, v skutočnosti výkon verejnej správy bol v plnej kompetencii štátnej správy.

Zaujímavým prvkom v tomto období v matričnej agende sú špeciálne matričné knihy, ktoré mali byť vedené v pracovných táboroch. Vo vykonávacom nariadení Zboru povereníkov č. 89/1946 Zb. n. SNR k nariadeniu o zriadení pracovných táborov, v § 39 sú vymenované záznamy, ktoré musel správca takéhoto pracovného tábora viesť:

⁹⁵ In: Zb., čiastka 101/1948, vydaná 24. decembra 1948, s. 501-530;

⁹⁶ In: Zb. n. SNR, čiastka 3/1949, v Bratislave dňa 7. februára 1949, s. 11-48;

„Správca pracovného tábora vedie najmä tieto záznamy: ... f) knihu chorých, ... h) knihu prepustených, i) knihu zbehov, j) knihu zomrelých, ...“⁹⁷

9.1 Vykonávacie normy k matričnej agende a správe

A	
001	Obežník Poverenia vnútra zo dňa 14. februára 1949, č. 275-27/1-1949-V/3, o vykonávaní matričnej agendy. <i>ÚrV číslo 25/1949, s. 619-626, č. 266;</i>
B	
002	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 12. januára 1946, č. 5488/1-II/2-945, o zriadení a zmenách obvodov a sídel obvodných úradov miestnych národných výborov v okrese Kysucké Nové Mesto a Nové Zámky. <i>ÚrV číslo 5/1946, s. 192, č. 214;</i>
003	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 13. februára 1946, č. 1623/1-II/2-1946, o zmenách obvodov úradov a obvodných úradov niektorých národných výborov v okrese Bratislava-okolie. <i>ÚrV číslo 13/1946, s. 557, č. 661;</i>
004	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 13. februára 1946, [č. neu.], o zmene obvodného úradu MNV so sídlom v Lemešanoch, okres Prešov. <i>ÚrV číslo 14/1946, s. 633, č. 685;</i>
005	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 25. februára 1946, č. 187/3-II/2-1946, o zriadení a zmene obvodu Obvodného úradu Národného výboru so sídlom v Spišskej Soboti, okres Poprad. <i>ÚrV číslo 16/1946, s. 677, č. 701;</i>
006	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 27. februára 1946, č. 1622/1-II/2-1946, o zmene Obvodného úradu Národného výboru so sídlom Zvolen-okolie. <i>ÚrV číslo 15/1946, s. 677, č. 702;</i>
007	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 11. marca 1946, č. 2616/1-II/2-1946, o preložení sídla obvodného úradu MNV z Tajova do Podlavíc, okres Banská Bystrica. <i>ÚrV číslo 19/1946, s. 789, č. 772;</i>
008	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 20. marca 1946, č. 3474/1-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Trebišov. <i>ÚrV číslo 22/1946, s. 951, č. 887;</i>
009	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 21. marca 1946, č. 3273/1-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Nitra. <i>ÚrV číslo 22/1946, s. 951, č. 888;</i>
010	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 21. marca 1946, č. 5381/1-II/2-1945, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Spišská Nová Ves. <i>ÚrV číslo 24/1946, s. 1004, č. 923;</i>
011	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 28. marca 1946, č. 6382/3-II/2-1945, o zriadení a zmene obvodu obvodného úradu MNV v obci Bytča, okres Bytča. <i>ÚrV číslo 24/1946, s. 1004, č. 924;</i>
012	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 28. marca 1946, č. 1167/2-II/2-1946, o preložení sídla obvodného úradu MSK z Čaty do Orosky. <i>ÚrV číslo 24/1946, s. 1004, č. 925;</i>
013	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 2. apríla 1946, č. 2310/2-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Prievidza. <i>ÚrV číslo 26/1946, s. 1022, č. 948;</i>
014	Vyhláška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 18. mája 1946, č. 2791/1-II/2-1946, o zriadení a zmene obvodu obvodného úradu MNV v obci Kozárovce, okr. Zlaté Moravce. <i>ÚrV číslo 39/1946, s. 1494, č. 1269;</i>

⁹⁷ In: Zb. n. SNR, čiastka 17/1946, vydaná dňa 18. júla 1946, s. 133, celé nariadenie: s. 127-136;

Potridentská teologická starostlivosť

015	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 17. mája 1946, č. 4612/1-II/2-1946, o zmenách obvodov a sídel obvodných úradov MNV v okresoch Kočice-okolie a Moldava nad Bodovou. <i>ÚrV číslo 39/1946, s. 1495, č. 1270;</i>
016	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 18. mája 1946, č. 2765/3-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Tornaľa. <i>ÚrV číslo 39/1946, s. 1496, č. 1271;</i>
017	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 21. mája 1946, č. 3211/2-II/2-1946, o zmene obvodného úradu MNV so sídlom v Mestečku, okr. Hlohovec. <i>ÚrV číslo 39/1946, s. 1496, č. 1272;</i>
018	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 22. mája 1946, č. 1337/3-II/2-1946, o zriadení a zmenách obvodov a sídel obvodných úradov MNV v okrese Poprad. <i>ÚrV číslo 40/1946, s. 1530, č. 1288;</i>
019	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 22. mája 1946, č. 5967/1-II/2-1946, o zmenách obv. úradu MNV v okrese Kráľ. Chlumec. <i>ÚrV číslo 40/1946, s. 1531, č. 1289;</i>
020	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 22. júna 1946, č. 3260/4-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Galanta. <i>ÚrV číslo 46/1946, s. 1752, č. 1394;</i>
021	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 4. júla 1946, č. 722/5-II/2-1946, o zmenách obvodného úradu MNV vo Veselom, okres Piešťany. <i>ÚrV číslo 49/1946, s. 1814, č. 1442;</i>
022	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 18. júla 1946, č. 2616/4-II/2-1946, o ponechaní obvodného úradu MNV v Tajove, okres Banská Bystrica. <i>ÚrV číslo 50/1946, s. 1839, č. 1452;</i>
023	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 29. júla 1946, č. 7264/1-II/2-1946, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Gelnica. <i>ÚrV číslo 55/1946, s. 1915, č. 1482;</i>
024	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 6. augusta 1946, č. 757/2-II/2-1946, o zriadení a zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Vranov. <i>ÚrV číslo 60/1946, s. 2038, č. 1532;</i>
025	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 20. októbra 1946, č. 5041/2-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Trebišov. <i>ÚrV číslo 77/1946, s. 2459, č. 1759;</i>
026	Vyhľadška poverenika pre veci vnútorné zo dňa 24. októbra 1946, č. 9705/2-II/2-1946, o zmene obvodu obvodného úradu MNV v Kolte, okres Stará Ľada. <i>ÚrV číslo 79/1946, s. 2514, č. 1795;</i>
027	Vyhľadška poverenika vnútra zo dňa 23. decembra 1946, č. 6736/1-II/2-1946, o zmenách obvodov a sídel obvodných úradov miestnych národných výborov v okrese Dunajská Streda. <i>ÚrV číslo 2/1947, s. 25, č. 15;</i>
028	Vyhľadška poverenika vnútra zo dňa 23. decembra 1946, č. 3279/5-II/2-1946, o zmenách obvodov obvodných úradov miestnych národných výborov v okrese Modrý Kameň. <i>ÚrV číslo 2/1947, s. 26, č. 16;</i>
029	Vyhľadška poverenika vnútra zo dňa 27. februára 1947, č. 1004/1-II/4-47, o preložení sídla obvodného úradu MNV zo Smilna do Nižnej Poľanky, okres Bardejov a o odpojení obce Smilno od obvodného úradu MNV v Nižnej Poľanke a pripojenie jej k obvodnému úradu MNV v Zborove, okres Bardejov. <i>ÚrV číslo 12/1947, s. 371, č. 181;</i>
030	Vyhľadška poverenika vnútra zo dňa 12. apríla 1947, č. 142/2-II/4-1947, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Krupina. <i>ÚrV číslo 23/1947, s. 799, č. 345;</i>
031	Vyhľadška Povereníctva vnútra zo dňa 20. júna 1947, č. 1098/4-II/4-1947, o zmenách obvodov obvodných úradov MNV v okrese Dunajská Streda. <i>ÚrV číslo 37/1947, s. 1314, č. 542;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

032	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 4. júna 1947, č. 1419/2-II/4-1947, o zmenách obvodov a sídel obvodných úradov miestnych národných výborov v okrese Nová Baňa. <i>ÚrV číslo 41/1947, s. 1436-1437, č. 593;</i>
033	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 5. augusta 1947, č. 1730/2-II/4-1947[,] o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Revúca. <i>ÚrV číslo 48/1947, s. 1662, č. 674;</i>
034	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 6. októbra 1947, č. 4638/1-II/4-1947, o zriadení obvodného úradu SK pre obce t. zv. bratislavského predmestia. <i>ÚrV číslo 55/1947, s. 1879, č. 772;</i>
035	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 11. októbra 1947, č. 1185/2-II/4-1947, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Levice. <i>ÚrV číslo 59/1947, s. 1962, č. 814;</i>
036	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 30. októbra 1947, č. 939/3-II/4-1947, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Rimavská Sobota. <i>ÚrV číslo 64/1947, s. 2068, č. 869;</i>
037	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 3. decembra 1947, č. 4009/1-II/4-1947, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Malacky. <i>ÚrV číslo 1/1948, s. 2, č. 3;</i>
038	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 29. decembra 1947[,] [č. neuv.], o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Zlaté Moravce. <i>ÚrV číslo 3/1948, s. 67, č. 42;</i>
039	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 17. februára 1948, [č.] 769/1-II/4-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Humenné. <i>ÚrV číslo 15/1948, s. 372, č. 272;</i>
040	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 8. marca 1948, č. 917/1-II/4-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Snina. <i>ÚrV číslo 20/1948, s. 452, č. 328;</i>
041	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 25. marca 1948, č. 2338/1-II/4-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Veľké Kapušany. <i>ÚrV číslo 25/1948, s. 575, č. 417;</i>
042	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 8. apríla 1948, č. A-2572/2-II/3-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Stará Ľubovňa. <i>ÚrV číslo 29/1948, s. 662, č. 486;</i>
043	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 17. apríla 1948, č. A-2573/4-II/3-48, o zmene v obvode sdružených obcí so sídlom Obvodného úradu MSK v Oroske, okres Železovce. <i>ÚrV číslo 35/1948, s. 805, č. 595;</i>
044	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 23. apríla 1948, č. A-833/3-II/3-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Vráble. <i>ÚrV číslo 38/1948, s. 905, č. 642;</i>
045	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 28. apríla 1948, č. 2332/1-II/4-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MSK v okrese Moldava nad Bodvou. <i>ÚrV číslo 38/1948, s. 905, č. 643;</i>
046	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 6. mája 1948, č. 1870/4-II/4-1947, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Žilina. <i>ÚrV číslo 42/1948, s. 1038, č. 792;</i>
047	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 24. júna 1948, č. A-1958/2-II/3-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Kráľovský Chlumeč. <i>ÚrV číslo 61/1948, s. 1484, č. 1023;</i>
048	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 24. júna 1948, č. 392/2-II/4-1948, o zmene obvodov sdružených obcí so sídlom obvodného úradu MNV vo Svite, okrese Poprad. <i>ÚrV číslo 61/1948, s. 1484-1485, č. 1024;</i>
049	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 9. júla 1948, č. A-2938/2-II/3-1948, o zmene v obvode sdružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Rajci, okres Žilina. <i>ÚrV číslo 62/1948, s. 1529, č. 1048;</i>
050	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 13. júla 1948, č. A-5544/1-II/3-1948, o zmene v obvode sdružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Baťovanoch, okres Topoľčany. <i>ÚrV číslo 62/1948, s. 1529, č. 1049;</i>
051	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 2. septembra 1948, č. A-5195/3-II/3-1948, o zmene v obvode sdružených obcí so sídlom obvodného úradu MNV v Kysuckom Novom Meste. <i>ÚrV číslo 74/1948, s. 1935, č. 1221;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

052	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 21. septembra 1948, č. A-5282/2-II/3-1948, o zmene v obvode sružených obcí so sídlom obvodného úradu MNV v Skalitome, okres Čadca. <i>ÚrV číslo 79/1948, s. 2080, č. 1289;</i>
053	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 30. októbra 1948, č. A-1381/2-II/3-1948, o zmene v obvode a sídel obvodných úradov MNV v okrese Považská Bystrica. <i>ÚrV číslo 93/1948, s. 2373, č. 1421;</i>
054	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 17. novembra 1948, č. A-2024/4-II/3-1948, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Snina. <i>ÚrV číslo 99/1948, s. 2525, č. 1483;</i>
055	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 17. novembra 1948, č. A-1450/3-II/3-1948, o zmene sídla obvodného úradu MNV v Pozdišovciach, okres Michalovce. <i>ÚrV číslo 99/1948, s. 2515, č. 1484;</i>
056	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 13. decembra 1948, č. A-7416/2-II/3-1948, o zmene sídla obvodného úradu MNV v Medzibrodí nad Oravou s dočasným sídlom v Dolnom Kubíne. <i>ÚrV číslo 105/1948, s. 2663, č. 1546;</i>
057	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 27. decembra 1948, č. A-7989/1-II/3-1948, o zmene v obvode sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Nižnom Medzeve, okres Moldava nad Bodvou. <i>ÚrV číslo 3/1949, s. 66, č. 38;</i>
058	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 23. februára 1949, zn. 183-19/2-1949-I/3, o zmene v obvode sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV vo Valaskej Belej. <i>ÚrV číslo 25/1949, s. 630, č. 268;</i>
059	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 12. marca 1949, zn. 183-5/3-1949-I/3, o zmene v obvodoch sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Tomášove, okres Šamorín a Ivanke pri Dunaji, okres Bratislava – okolie. <i>ÚrV číslo 31/1949, s. 790, č. 364;</i>
060	Vyhláška poverenictva vnútra zo dňa 12. marca 1949, zn. 183-8/2-1949-I/3, o zmene v obvode sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Borskom Svätom Jure, okres Malacky. <i>ÚrV číslo 32/1949, s. 794, č. 369;</i>
061	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 12. marca 1949, zn. 183-14/3-1949-I/3, o zmene v obvodoch sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Abraháme a Úrade MNV v Majcichove. <i>ÚrV číslo 32/1949, s. 795, č. 372;</i>
062	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 17. marca 1949, zn. 183-15/3-1949-I/3, o zmene v obvodoch sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Plavči, okres Sabinov a Plavnici, okres Stará Ľubovňa. <i>ÚrV číslo 32/1949, s. 795, č. 373;</i>
063	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 28. marca 1949, zn. 183-7/3-1949-I/3[.], o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Krupina. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 955, č. 436;</i>
064	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 28. marca 1949, zn. 183-14/3-1949-I/3[.], o zmene v obvodoch sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Kláštore pod Znievom a Príbovciach. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 955, č. 437;</i>
065	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 28. marca 1949, zn. 183-16/3-1949-I/3[.], o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Hnúšťa a Rimavská Sobota. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 955, č. 438;</i>
066	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 28. marca 1949, zn. 183-19/3-1949-I/3[.], o zmene v obvodoch sružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Levoči a Spišskej Novej Vsi. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 955, č. 439;</i>
067	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 29. marca 1949, zn. 183-15/3-1949-I/3[.], o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Pezinok a Senec. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 956, č. 440;</i>
068	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 29. marca 1949, zn. 183-16/3-1949-I/3[.], o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Giraltovec a Bardejov. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 956, č. 441;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

069	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 29. marca 1949, zn. 183-21/3-1949-I/3[,] o zmene v obvodoch združených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Starej Bystrici a Belej. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 956, č. 442;</i>
070	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 30. marca 1949, [zn. 183-8/3-1949-I/3[,] o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Michalovce, Veľké Kapušany a Vranov. <i>ÚrV číslo 38/1949, s. 956-957, č. 443;</i>
071	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 23. apríla 1949, zn. 183-17/3-1949-I/3, o zmene v obvodoch združených obcí so sídlom obvodného úradu MNV v Bidovciach, okres Sečovce a v Rozhanovciach, okres Košice-okolie. <i>ÚrV číslo 44/1949, s. 1138, č. 507;</i>
072	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 25. apríla 1949, zn. 183-24/3-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Sečovce a Vranov. <i>ÚrV číslo 44/1949, s. 1138, č. 508;</i>
073	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 26. apríla 1949, zn. 183-23/4-1949-I/3, o zmene v obvodoch združených obcí so sídlom obvodného úradu MNV v Hornej Mičinej, okres Banská Bystrica a v Hájnikách, okres Zvolen. <i>ÚrV číslo 46/1949, s. 1184, č. 528;</i>
074	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 27. apríla 1949, zn. 183-26/3-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Šurany, Vrábľa a Želiezovce. <i>ÚrV číslo 46/1949, s. 1184, č. 529;</i>
075	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 27. apríla 1949, zn. 183-19/3-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Jesenské a Rimavská Sobota. <i>ÚrV číslo 46/1949, s. 1184-1185, č. 530;</i>
076	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 14. mája 1949, zn. 183-17/3-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Lučenec a Rimavská Sobota. <i>ÚrV číslo 47/1949, s. 1234, č. 552;</i>
077	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 14. mája 1949, zn. 183-27/4-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Hlohovec a Sered'. <i>ÚrV číslo 47/1949, s. 1234-1235, č. 553;</i>
078	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 5. mája 1949, zn. 183-19/3-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Levoča, Poprad a Spišská Nová Ves. <i>ÚrV číslo 47/1949, s. 1235, č. 554;</i>
079	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 16. mája 1949, zn. 183-16/3-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Bánovce nad Bebravou, Partizánske a Topoľčany. <i>ÚrV číslo 49/1949, s. 1279, č. 576;</i>
080	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 16. mája 1949, zn. 183-1/4-1949-I/3, o zmene v obvode združených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Snine. <i>ÚrV číslo 49/1949, s. 1279, č. 577;</i>
081	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 16. mája 1949, zn. 183-13/4-1949-I/3, o zmene v obvode združených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Černíku, okres Šurany. <i>ÚrV číslo 49/1949, s. 1279, č. 578;</i>
082	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 24. mája 1949, zn. 183-21/4-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Považská Bystrica a Rajec. <i>ÚrV číslo 52/1949, s. 1332, č. 595;</i>
083	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 7. júna 1949, zn. 183-25/5-1949-I/3, o zmene v obvode združených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV vo Svätušii, okres Šurany. <i>ÚrV číslo 56/1949, s. 1390, č. 624;</i>
084	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 13. júna 1949, zn. 172-20/5-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Žilina. <i>ÚrV číslo 56/1949, s. 1390-1391, č. 625;</i>
085	Vyhláška povereníka vnútra zo dňa 20. júna 1949, zn. 172-20/5-1949-I/3, o doplnení jeho vyhlášky zo dňa 13. júna 1949, zn. 172-20/5-1949-I/3, uverejnenej pod č. 625/1949 Úr. v. o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okrese Žilina. <i>ÚrV číslo 60/1949, s. 1452, č. 659;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

086	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 19. júla 1949, zn. 172-6/7-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Ilava a Považská Bystrica. <i>ÚrV číslo 67/1949, s. 1680, č. 744</i> ;
087	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 19. júla 1949, zn. 183-1/7-1949-I/3, o rozdelení obvodu sdružených obcí so sídlom obvodného úradu MNV v Okoličnom, okres Liptovský Svätý Mikuláš. <i>ÚrV číslo 67/1949, s. 1680, č. 745</i> ;
088	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 24. augusta 1949, zn. 172-12/8-1949-I/3, o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Michalovce, Snina a Sobrance. <i>ÚrV číslo 74/1949, s. 1844, č. 812</i> ;
089	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 27. októbra 1949, [zn. neuv.,] o zmene obvodov obvodných úradov MNV v okresoch Nitra a Topoľčany. <i>ÚrV číslo 93/1949, s. 2238, č. 994</i> ;
090	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 10. novembra 1949, zn. 183-12/10-1949-I/3, o zmene v obvode sdružených obcí so sídlom Obvodného úradu MNV v Heľpe, okres Brezno. <i>ÚrV číslo 94/1949, s. 2274, č. 1010</i> ;
091	Vyhláška poverenika vnútra zo dňa 21. novembra 1949, zn. 183-15/11-1949-I/3, o zmenách v obvodoch sdružených obcí v okrese Moldava nad Bodou. <i>ÚrV číslo 97/1949, s. 2371, č. 1044</i> ;

10. Štátna matričná agenda v II. ČSR (1950-1992)**10.1 Zákon č. 268/1949 Zb. o matrikách⁹⁸**

Zákon bol prijatý Národným zhromaždením ČSR 7. decembra 1949 a vypublikovaný v Zbierke zákonov 27. decembra 1949 s účinnosťou od 1. januára 1950. Zákon zaviedol pre celú ČSR jednotnú matričnú správu a agendu, pretože na Slovensku platil uhorský zákon o matrikách a bola už vytvorená sústava štátnych matričných úradov, ale v Čechách matričnú správu vykonávali jednotlivé farské úrady štátom uznaných cirkví a spoločností.

Zákonodarca podal matričnú látku v 30 paragrafoch týmto spôsobom: § 1 účel matriky, § 2 obsah matriky, § 3-6 pôsobnosť v matričných veciach, § 7-9 všeobecné zásady pre vedenie matrik, § 10 kniha narodení, § 11 kniha manželstiev, § 12 kniha úmrtí, § 13-19 oznamovacia povinnosť, § 20 zmeny zápisov a dodatočné zápisy, § 21 zápisy týkajúce sa občanov v cudzine, § 22 zápisy v stave brannej pohotovosti štátu a zvláštne predpisy, § 23 trestné ustanovenia, § 24 poplatkové ustanovenia, § 25 riadenie na Slovensku, § 26-28 záverečné ustanovenia, § 29 zrušovacie ustanovenia, § 30 účinnosť vykonanie.

Zákonodarca definuje matriku dvoma spôsobmi: účelom a obsahom. Účel matriky definuje v § 1: „(1) Do matriky sa zapisujú narodenia, uzavreté manželstvá, úmrtia a iné dôležité skutočnosti pre zistenie a overenie osobného stavu. (2) Matrika uradné výpisy z nej sú verejnými listinami.“⁹⁹ Obsah definuje v § 2: „Matrika má knihu narodení, knihu manželstiev a knihu úmrtí.“

Ďalej zákonodarca definuje v § 3-5 pôsobnosť jednotlivých stupňov štátnej správy. § 3: „Matriky vedú a úlohy s tým súvisiace úkony vykonávajú miestne národné výbory.“ § 4: „(1) Príslušný je ten miestny národný výbor, v ktorého obvode sa osoba narodila ale-

⁹⁸ Zákon č. 268/1949 Zb. o matrikách. In: Zb., časťka 86/1949, vydaná dne 27. prosince 1949, s. 760-764;

⁹⁹ Matričný úrad začal viesť pre každú obec mo samostatnú knihu narodení a knihu úmrtí a pre celý obvod jedinú knihu manželstiev. Vid' Vyhláška Ministerstva vnútra č. 73/1950 ÚrV, ktorou sa vydávajú bližšie predpisy k zákonu o matrikách.

Potridentská teologická starostlivosť

bo zomrela, alebo v nej bolo uzavreté manželstvo. (2) Ak sa narodí osoba za jazdy v dopravnom prostriedku, riadi sa príslušnosť miestneho národného výboru miestom, kde došlo k vyloženiu osoby narodenej alebo zomrelej z dopravného prostriedku.“ § 5: „Krajský národný výbor môže združiť dva alebo viacej miestnych národných výborov k vedeniu matrik; v takom prípade vedie matriky pre každú obec oddelene jeden zo združených miestnych národných výborov, určený k tomu krajským národným výborom.“ § 6: „Dohľad na výkonom pôsobnosti v oblasti matrik vykonáva v najvyššej inštancii ministerstvo vnútra [na Slovensku Povereníctvo vnútra do roku 1959].“ § 25: „Pre konanie pred miestnymi národnými výbormi na Slovensku platia primerane predpisy, ktorými sa riadia okresné národné výbory.“

Pre cirkevné matriky ktoré boli vo vlastníctve jednotlivých farských úradov uznávaných cirkví [v Čechách do 31.12.1949, na Slovensku do 31. októbra 1895] je dodnes platný § 27: „Akékoľvek cirkevné matriky sú majetkom štátu a prechádzajú začiatkom účinnosti tohto zákona do správy národných výborov. Podrobnosti určí ministerstvo vnútra vyhláškou v Úradnom liste [na Slovensku v Úradnom vestníku].“ Dnes sú tieto historické matriky z matričných úradov sústredné do štátnych archívov (bývalých štátnych oblastných archívov).

Povereníctvo vnútra vydalo pomôcku pre národné výbory o organizácii matričných obvodov k 1. januáru 1950 (*Soznam miestnych národných výborov, poverených viesť matriky (matričné obvody) na Slovensku. Bratislava 1950. Vydalo Povereníctvo vnútra*).¹⁰⁰

10.2 Zmeny v zákone č. 268/1949 Zb. o matrikách

Zmeny v zákone o matrikách boli vykonané týmito predpismi:

1) k § 26 ods. 3: vládnym nariadením č. 161/1950 Zb. o niektorých presunoch v pôsobnosti v odbore vojenskej správy (§ 4: „Výpisy z vojenských matrik (§ 26 ods. 3 zákona č. 268/1949 Sb. o matrikách) vydáva od 11. augusta 1950 Ústredný národný výbor hlavného mesta Prahy.“),¹⁰¹

2) zrušenie § 14: nariadením ministra zdravotníctva č. 8/1955 Zb. o pohrebniectve (§ 25 ods. 1, bod 3: „Najmä sú zrušené: 3. ustanovenie § 14 zákona č. 268/1949 Zb. o matrikách“);¹⁰²

3) k § 5: vládnym nariadením č. 34/1958 Zb. o ďalších presunoch pôsobnosti a iných zjednodušeníach v štátnej správe (§ 15 ods. 2, 1 odstavec: „Z výkonných orgánov krajských národných výborov sa prenáša na výkonné orgány okresných národných výborov vytváranie matričných obvodov združovaním miestnych národných výborov dvoch alebo viac obcí (§ 5 zákona č. 268/1949 Zb. o matrikách)“);

4) k § 7: nariadením vlády č. 93/1958 Zb. o zmenách v pôsobnosti v matričných veciach (§ 1: „Za účelom zjednodušenia a zhospodárnenia prác pri vedení matrik nevyhovuje sa odpis matriky (§ 7 zák. č. 268/1949 Zb.). Namiesto odpisu matriky zašle po uplynutí bežného roku výkonný orgán miestneho národného výboru povereného vedením matrik výkonnému orgánu bezprostredne nadriadeného národného výboru listiny,

¹⁰⁰ v literatúre pod značkou MO 1950;

¹⁰¹ Vládní nařízení č. 161/1950 Zb. o některých přesunech působnosti v oboru vojenské správy. In: Zb., částka 67/1950, vydaná dne 23. prosince 1950, s. 678;

¹⁰² Nařízení ministra zdravotnictví č. 8/1955 Zb. o pohřebnictví. In: Zb., částka 4/1955, vydaná dne 5. března 1955, s. 24, celé nariadenie s. 19-24;

Potridentská teologická starostlivosť

ktoré slúžia ako doklad pre zápis alebo zmenu zápisu narodenia, uzavretia manželstva alebo úmrtia (§ 8 zák. č. 268/1949 Zb.)¹⁰³;

5) k § 21: zákonom NR SR č. 41/1993 Z. z., ktorým sa mení zákon č. 268/1949 Zb. o matrikách (článok I.: „Zákon č. 268/1949 Zb. o matrikách sa mení takto: § 21 vrátane nadpisu znie: "§ 21 Zápisy týkajúce sa štátnych občanov Slovenskej republiky v cudzine (1) Narodenia, uzavretia manželstiev a úmrtia štátnych občanov Slovenskej republiky na území cudzieho štátu sa zapisujú do osobitnej matriky. (2) Osobitnú matriku vedie Obvodný úrad Bratislava I. (3) Zápisy sa vykonávajú na základe úradných oznámení zastupiteľských úradov Slovenskej republiky, výpisov zasielaných cudzími štátmi v rámci výmeny matrik alebo žiadostí na základe predložených cudzozemských verejných listín."“).¹⁰⁴

10.3 Ďalšie právne normy k matričnej agende a správe¹⁰⁵

K výkonu matričného zákona boli vydané nasledujúce právne normy a nariadenia:

A	
001	Výnos ministerstva vnútra ze dne 18. října 1949, zn. 275/1-1949-I/3, jimž se vydávají směrnice pro stanovení matričních obvodů (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 628/1949) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 8 a 304-307;</i>
002	Výnos ministerstva vnútra ze dne 9. prosince 1949, zn. 275/27-2/12-1949-I/5 o prozatímní úpravě sňatkových síní (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 854/1949) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 7 a 274-278;</i>
003	Výnos ministerstva vnútra ze dne 10. prosince 1949, zn. 275/27-6/12-1949-I/5 o sňatkových obřadech (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 868/1949) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 7 a 279-280;</i>
004	Vyhláška Ministerstva vnútra č. 73/1950 ÚrV, ktorou sa vydávajú bližšie predpisy k zákonu o matrikách. <i>ÚrV I. diel, časťka 7/1950, v Bratislave dňa 27. januára 1950, s. 199-208;</i>
005	Vyhláška Ministerstva financií č. 74/1950 ÚrV, o poplatkoch za výpisy z matrik. <i>ÚrV I. diel, časťka 7/1950, v Bratislave dňa 27. januára 1950, s. 208-209;</i>
006	Vyhláška Povereníctva zdravotníctva č. 75/1950 ÚrV, o povinnom hlásení narodených detí. <i>ÚrV I. diel, časťka 7/1950, v Bratislave dňa 27. januára 1950, s. 209;</i>
007	Matričné tlačivá, pečiatky a tabule matrikárov. (Povereníctvo vnútra) <i>ZO KNV číslo 17/1950. v Bratislave dňa 27. februára 1950 p.č. 232;</i>
008	Výnos ministerstva vnútra ze dne 27. září 1951, o úpravě platových poměrů matrikářů (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 826/1951) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 8 a 308-309;</i>
009	Vyhláška ministerstva zdravotníctví ze dne 11. prosince 1952, o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dětí po porodu a úmrtí matek (Úřl č. 361) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 7 a 281-282;</i>
010	Vyhláška ministerstva zdravotníctví ze dne 15. prosince 1952, kterým se vydávají směrnice k provedení vyhlášky ministerstva zdravotníctví o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí do 10 dnů po porodu a úmrtí matek (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 659/1952) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 7-8 a 283-287;</i>

¹⁰³ In: Zb.1958, s. 269;

¹⁰⁴ In: Z. z., časťka 10/1993, uverejnená 15. februára 1993, s. 239;

¹⁰⁵ Uvádžame len časť nariadení, ku ktorým sme mali prístup.

Potridentská teologická starostlivosť

011	Výnos ministerstva vnútra z 7. dubna 1953, zn. II/3-211.O-20/12-1952, o zřízení aktivít pro občanské záležitosti při osvětových besedách (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 166/1953) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 8 a 310-311;</i>
012	Výnos ministerstva zdravotnictví ze dne 4. prosince 1953, o zavedení a používání listu o prohlídce mrtvého (Sbírka oběžníků pro KNV poř. č. 537/1953) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 8 a 300-303;</i>
013	Uřední sdělení ministerstva vnútra o zrušení evidence náboženského vyznání (UfL částka 107/1954 ze dne 31. srpna 1954, s. 1008) <i>Knapp, K – Vaňková, Z 1956 s. 8 a 323;</i>
014	Matričná agenda – pokyny. Inštrukcia Povereníctva vnútra č. NV/2-3705/1955 z 22. III. 1955 (zaslaná priamo) <i>ZI VONV čiastka 6/1955, v Bratislave 28. marca 1955, druhá strana obálky;</i>
015	Činnosť sborov pre občianske náležitosti pri radách národných výborov (aktívny pre občianske záležitosti) (Povereníctvo vnútra a Povereníctvo školstva a kultúry) <i>ZS NV 1957, por. č. 125; Register smerníc 1962, s. 44;</i>
016	Vládne nariadenie č. 93/1958 Zb., o zmenách v pôsobnosti v matričných veciach. Zb., <i>časťka 39/1958, vydaná dne 30. prosince 1958, s. 269;</i> (od 1. januára 1959 sa nevyhotovujú odpisy matrik, ale sa len zašle výkonnému orgánu nadriadenému MNV zbierka listín, ktorá slúžila ako doklad pre zápis do matričnej knihy);
017	Rodné listy osvojencom. (Povereníctvo vnútra) <i>ZS NV 1958, por. č. 61; Register smerníc 1962, s. 44;</i>
018	Vyhláška Ministerstva vnútra č. 182/1959 ÚrV, ktorou sa vydávajú bližšie prepisy k zákonu o matrikách. <i>ÚrV čiastka 73/1959, v Bratislave 1. októbra 1959, s. 875-882;</i>
019	Smernice o vyhotovovaní a zasielaní matričných a niektorých iných dokladov do cudziny. <i>ZS NV čiastka 26/1964, por. č. 37;</i>
020	Inštrukcia o poučovaní účastníkov rozvodového konania a o vydávaní potvrdení o rozvoze manželstva na matričné účely. <i>ZIO MS čiastka 9/1964, s. 243;</i>
021	Postup matrikárov pri zápisoch osvojenia v knihe narodení. oznámenie Ministerstva spravidlivosti. <i>ZIO MS r. V., čiastka 1/1968, vydaná 31. januára 1966, s. 1-2, oznámenie č. 2.</i>
022	Vyhláška Federálneho ministerstva vnútra č. 22/1977 Zb., ktorou sa vydávajú bližšie predpisy k zákonu o matrikách. Zb., <i>časťka 7/1977, vydaná 28. marca 1977, s. 81-90;</i>
023	Vyhláška Federálneho ministerstva vnútra č. 4/1991 Zb., ktorou sa mení vyhláška Federálneho ministerstva vnútra č. 22/1977 Zb., ktorou sa vydávajú bližšie predpisy k zákonu o matrikách. Zb., <i>časťka 1/1991, rozoslána 31. januára 1991, s. 31;</i> (zmena vyhlášky 22/1977 Zb.)
024	Smernice Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 5. februára 1991 č. VVS/3-209/1991 o výpisoch z matrik a o dokladoch o osobnom stave na použitie v cudzine. <i>VV SR r. 1, čiastka 2/1991, vydaná 22. februára 1991, s. 5-6, č. 2;</i>
025	Zákonom NR SR č. 41/1993 Z. z., ktorým sa mení zákon č. 268/1949 Zb. o matrikách. Zb., <i>časťka 10/1993, uverejnená 15. februára 1993, s. 239;</i> (zmena vyhlášky 22/1977 Zb.)
B	
026	Oznámenie Ministerstva vnútra z 11. mája 1967 č. NV-645-III/3-67, prehľad zmien v územnej organizácii a v názvoch obcí a ich častí a v matričných obvodoch v II. polroku 1966. <i>ÚsV čiastka 7/1967, v Bratislave 19. júla 1967, s. 145-147, č. 15;</i>
027	Oznámenie Ministerstva vnútra z 15. októbra 1968 č. NV-III/3-1512/68, prehľad zmien v územnej organizácii a v názvoch obcí a ich častí a v matričných obvodoch v roku 1967 a 1968. <i>ÚsV čiastka 10/1968, v Bratislave 19. novembra 1968, s. 170-174, č. 15;</i>
028	Opatrenie Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky z 25. februára 1970, ktorým sa oznamuje zriadenie spoločných obvodných úradov miestnych (mestských) národných výborov. <i>ÚsV SSR čiastka 2/1970, vydaná 3. marca 1970, s. 5-12, č. 4;</i>

Potridentská teologická starostlivosť

029	Opatrenie Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky z 8. februára 1989 číslo NVaVS/3-127/1989, ktorým sa vyhlasujú matričné obvody a obce patriace do jednotlivých matričných obvodov na území Slovenskej socialistickej republiky. <i>ÚsV SSR čiastka 2/1989, vydaná 10. apríla 1989, s. 19-31. č. 4;</i>
030	Opatrenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 29. júla 1991 č. ÖVV/3-913/1991, ktorým sa vyhlasuje zoznam matričných obvodov a obcí patriacich do týchto obvodov na území Slovenskej republiky podľa jednotlivých okresov k 30. júnu 1991. <i>ÚsV SSR čiastka 2/1991, vydaná 20. septembra 1991, s. 9-34. č. 3;</i>

Okrem vyššie spomenutých predpisov Ministerstvo vnútra v spolupráci s ostatnými ministerstvami vydávalo ďalšie predpisy týkajúce sa matickej agendy a správy, tiež krajské národné výbory a okresné národné výbory boli kompetentné vydávať nariadenia a uznesenia o územnenej organizácii matickej správy. Tieto predpisy a nariadenia boli publikované na Slovensku v nasledujúcich zbierkach a vestníkoch:¹⁰⁶

- Úradný vestník 1950-1959;
- Zbierka inštrukcií pre výkonné orgány národných výborov 1950-1959;
- Úradný list 1960-1961;
- Zbierka smerníc pre národné výbory 1960-1966;
- Zbierka obežníkov pre krajské národné výbory (1949) 1950-1966;
- Zbierka inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti 1964-1968;
- Ústredný vestník 1967-1968;
- Ústredný vestník Slovenskej socialistickej republiky 1969-1990;
- Zbierka inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky 1969-(1990);
- Vestník vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národné výbory 1978-1990;
- Ústredný vestník Slovenskej republiky 1991-;
- Vestník vlády Slovenskej republiky od 1991-;

11. Štátna matričná agenda v II. SR (1993-)

11.1 Zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách¹⁰⁷

Zákon č. 154/1994 Z. z. prijala Národná rada Slovenskej republiky 27. mája 1994, publikovaný bol v Zbierke zákonov čiastka 43/1994, s účinnosťou od 1. januára 1995, okrem niektorých paragrafov, ktoré nadobudli účinnosť od 1. júla 1994 (por. § 39).

Zákon je členený na tri časti a súčasťou zákona je aj príloha, v ktorej je uvedený zoznam matričných úradov. Zákonodarca matričnú látku v zákone definoval v 39 paragrafoch nasledujúcim spôsobom: § 1 všeobecné ustanovenia, I. časť: § 2-3 pojem, § 4-8 správa matrik, § 9 zbierka listín, § 10-12 príslušnosť matriky, § 13-17[a] zápisy do matriky, § 18-19 nazeranie do matriky a výpisy z matriky, § 20-22[a] zápisy do matriky na základe dokladov z cudzích štátov, § 23 osobitná matrika, § 24 súčasnosť, § 25 obnova matriky, § 26 zmeny zápisov v matrike; II. časť: § 27-29 postup pred uzavretím manželstva, III. časť: § 30-39 spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia, príloha: zoznam matričných úradov.

¹⁰⁶ Z uvedených zbierok sme mali prístup len k torzu ročníkov, a aj tie však neboli úplné.

¹⁰⁷ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z., o matrikách. In: Zb., čiastka 43/1994, s. 802-808;

Potridentská teologická starostlivosť

Zákon definuje matriku v § 2: „(1) *Matrika je štátna evidencia o osobnom stave fyzických osôb, ktoré sa narodili, uzavreli manželstvo alebo zomreli na území Slovenskej republiky, a štátnych občanov Slovenskej republiky, ktorí sa narodili, uzavreli manželstvo alebo zomreli v cudzine.* (2) *Do matriky sa zapisujú údaje o narodení, uzavretí manželstva a úmrtí a údaje o iných skutočnostiach rozhodujúcich pre zistenie alebo overenie osobného stavu, najmä údaje o osvojení, určení otcovstva a o rozvoze manželstva (ďalej len „matričné udalosti“), ak tento zákon neustanovuje inak (§ 21 a 23 ods. 4).* Predmetom zápisu do nej sú matričné udalosti, ktoré nastali na území Slovenskej republiky a v cudzine, ak ide o štátneho občana Slovenskej republiky. (3) *Matriku tvorí kniha narodení, kniha manželstiev a kniha úmrtí.*“

Správa matrik sa definuje v § 4: „*Matriku vedie obvodný úrad (ďalej len „matričný úrad“). Na približenie štátnej správy k občanom možno na vedenie matriky a výkon matričných činností zriadiť pracovisko mimo sídla úradu; aj toto pracovisko je matričným úradom. Matričné úrady určí okresný úrad vyhláškou, pričom súčasne určí príslušnosť matričného úradu pre jednotlivé obce. Matričný úrad vedie jedinú knihu manželstiev; knihu narodení a knihu úmrtí vedie matričný úrad pre každú obec.*“

O matrikárovi hovorí § 8: „(1) *Na vedenie matrik ustanoví prednosta obvodného úradu matrikára a jeho zástupcu; ak je to potrebné vzhľadom na rozsah činnosti, ustanoví vedúceho matrikára a potrebný počet matrikárov (ďalej len „matrikár“).*“

Dohľadom nad matričnými úradmi bolo poverené ministerstvo vnútra a okresné úrady v § 31: „(1) *Kontrolnú činnosť na úseku matrik vykonáva Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky a okresné úrady.* (2) *Okresný úrad je povinný na matričných úradoch v obvode svojej pôsobnosti najmenej raz za rok vykonať kontrolu vedenia matrik podľa zbierky listín a urobiť opatrenia na odstránenie nedostatkov.*“

V roku 1996 Národná rada prijala zákon č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých predpisov, v ktorom na krajské úrady sa preniesla povinnosť podľa § 31 (2) výkon dozoru nad vedením matrik (por. príloha zákona s. 1566, položka 10).

V roku 2001 prijala Národná rada zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky, v článku VII., v ktorom boli nanovo zadefinované § 4 a 31. matričného zákona.

§ 4: „(1) *Matriku ako výkon štátnej správy vedie obec, v hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislave a v meste Košiciach mestká časť, ktoré sú uvedené v prílohe (ďalej len „matričný úrad“). Územné obvody matričných úradov ustanoví všeobecne záväzný predpis, ktorý vydá Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“).* (2) *Pri vedení matrik zabezpečuje matričný úrad jednotný informačný systém a utvára podmienky na jeho bezpečnú prevádzku a ochranu údajov.*“

§ 31: „(1) *Kontrolnú činnosť na úseku matrik vykonávajú okresné, krajské úrady a ministerstvo.* (2) *Okresný úrad vykonáva na matričných úradoch vo svojom územnom obvode najmenej raz za rok kontrolu vedenia matrik podľa zbierky listín a ukladá opatrenia na odstránenie nedostatkov.* (3) *Krajský úrad vykonáva kontrolu vedenia a uloženia zbierky listín na okresných úradoch vo svojom územnom obvode.* (4) *Ministerstvo vykonáva kontrolu vedenia matrik a usmerňuje výkon kontroly, ktorý uskutočňujú krajské úrady a okresné úrady. Zároveň bola vypublikovaná nová príloha: zoznam matričných úradov.*“

V roku 2003 Národná rada prijala zákon č. 515/2003 Z. z. o krajských úradoch a obvodných úradoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v článku XVI. bol no-

velizovaný matričný zákon, v ktorom sa slová „okresný úrad“ vo všetkých tvaroch v celom texte zákona nahrádzajú slovami „obvodný úrad“ v príslušnom tvare.

V roku 2006 prijala Národná rada zákon č. 14/2006 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov, v článku I. bol novelizovaný matričný zákon, jedná sa o doteraz najväčšiu vykonanú novelu tohto zákona. § 31 o kontrolnej činnosti sa dopĺňa novým odsekom 5, ktorý znie: „(5) *Na výkon kontroly podľa odsekov 1 až 4 sa nevzťahuje osobitný zákon.*“

V roku 2007 Národná rada prijala zákon č. 335/2007 Z. z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti so zrušením krajských úradov, v článku VIII. sa novelizuje matričný zákon § 31 o kontrolnej činnosti, novelizuje sa nasledovne: „*V § 31 ods. 1 sa za slovami „obvodné úrady“ vypúšťajú čiarka a slová „krajské úrady“.* *V § 31 sa vypúšťa odsek 3. Doterajšie odseky 4 a 5 sa označujú ako odseky 3 a 4. V § 31 ods. 3 sa vypúšťajú slová „krajské úrady a“.* *V § 31 ods. 4 sa slová „1 až 4“ nahrádzajú slovami „1 až 3“.*“

Úplné znenie matričného zákona bol publikovaný v čiastke 154 Z. z. pod číslom 420.¹⁰⁸

11.2 Zmeny v zákone č. 154/1994 Z. z. o matrikách

Zmeny v zákone o matrikách boli vykonané týmito predpismi:

1) zákon č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (článok V.);¹⁰⁹

2) zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky (článok VII.);¹¹⁰

3) zákon č. 198/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 94/1963 Zb. zákon o rodine v znení neskorších predpisov, zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z., zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov (článok III.);¹¹¹

4) zákon č. 515/2003 Z. z. o krajských úradoch a obvodných úradoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (článok XVI.);¹¹²

5) zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, a o zmene a doplnení niektorých zákonov (článok V.);¹¹³

6) zákon č. 14/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov (článok I.);¹¹⁴

¹⁰⁸ In: Z. z., čiastka 154/2006, uverejnená 27. júna 2006. s. 3246-3270;

¹⁰⁹ In: Z. z., čiastka 78/1996, uverejnená, s. 1550;

¹¹⁰ In: Z. z., čiastka 171/2001, uverejnená 24. októbra 2001, s. 4489-4507;

¹¹¹ In: Z. z., čiastka /2002, uverejnená s. 2002;

¹¹² In: Z. z., čiastka 215/2003, uverejnená 11. decembra 2003, s. 3979;

¹¹³ In: Z. z., čiastka 20/2005, uverejnená 11. februára 2005, s. 291;

¹¹⁴ In: Z. z., čiastka 9/2006, uverejnená 14. januára 2006, s. 41-44;

Potridentská teologická starostlivosť

7) zákon č. 335/2007 Z. z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti so zrušením krajských úradov (článok VIII.);¹¹⁵

11.3 Ďalšie právne normy k matričnej agende a správe

A	
001	Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 20. októbra 1994, č. 302/1994 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona Národnej rady Slovenskej republiky o matrikách. <i>Z. z. čiastka 85/1994, s. 1482-1488;</i>
002	Metodický pokyn Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 27. novembra 2001 číslo 203-2001/0786 pre krajské úrady a okresné úrady, ktorým sa určuje postup prechodu pôsobnosti z okresných úradov na obce na úseku vedenia matrik. <i>VV SR r. 11, čiastka 7/2001, vydaná 28. novembra 2001, s. 22-25;</i>
003	Oznámenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 30. októbra 2007 o vydaní Smerníc Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. SVS-204-2007/01121 z 29. októbra 2007, ktorými sa určuje postup obcí, obvodných úradov a štátnych archívov pri úprave vyrad'ovacieho konania a vyrad'ovaní štátnych matrik a zbierok listín. <i>VV SR r. 17, čiastka 8/2007, vydaná 29. novembra 2007, s. 3;</i>
004	Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 3. marca 2006, č. 159/2006 Z. z., o zmene a doplnení vyhlášky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 302/1994 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona Národnej rady Slovenskej republiky o matrikách. <i>Z. z. čiastka 57/2006, s. 1025-1030;</i>
B	
005	Smernice Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 203-97/00450 z 25. júna 1997, ktorými sa zrušujú matričné úrady Okresného úradu v Michalovciach v obci Pozdišovce a v obci Rakovec nad Ondavou. <i>VV SR r. 7, čiastka 6/1997, vydaná 27. júna 1997, s. 2;</i>
006	Smernice Ministerstva vnútra Slovenskej republiky číslo 203-97/005792 z 11. februára 1998, ktorými sa zrušujú niektoré matričné úrady Oresného úradu v Rožňave a Okresného úradu v Hlohovci. <i>VV SR r. 8, čiastka 1/1998, vydaná 6. marca 1998, s. 3;</i>
007	Smernice Ministerstva vnútra Slovenskej republiky číslo 203-98/04328 z 11. februára 1999, ktorými sa zrušujú matričné úrady vo vojenských obvodoch Záhorie, Javorina, Lešť a Valaškovce. <i>VV SR r. 9, čiastka 1/1999, vydaná 19. februára 1999, s. 3;</i>
008	Smernice Ministerstva vnútra Slovenskej republiky číslo 203/3-2000/01879 z 15. februára 2000, ktorými sa zriaďujú matričné úrady vo vojenských obvodoch Záhorie, Lest' a Javorina. <i>VV SR r. 10, čiastka 3/2000, vydaná 29. februára 2000, s. 28;</i>
009	Smernice Ministerstva vnútra Slovenskej republiky číslo 203/3-2000/01882 zo dňa 16. februára 2000 ktorými sa zrušujú niektoré matričné úrady Okresného úradu v Banskej Bystrici a Okresného úradu v Prievidzi. <i>VV SR r. 10, čiastka 3/2000, vydaná 29. februára 2000, s. 29;</i>
010	Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 10. decembra 2001, ktorou sa ustanovujú územné obvody matričných úradov. <i>Z. z. čiastka 211/2001, uverejnená 20. decembra 2001, s. 5538, č. 529, príloha s. 5539-5604;</i>

12. Záver

Vytvorenie matričnej agendy (sústavy matričných kníh) najskôr podnietili potreby v Cirkvi na evidenciu prijímaných sviatostí a osôb, ktoré ich prijali. Spočiatku tieto cirkevné knihy využívali aj štátne inštitúcie. Keďže bolo treba viesť základné informácie o stave každého občana, štátne inštitúcie si vytvárali svoj systém matričných úradov

¹¹⁵ In: Z. z., čiastka 147/2007, uverejnená 26. júla 2007, s. 2285;

Potridentská teologická starostlivosť

a agendy (v Uhorsku a na Slovensku od roku 1895, v Čechách až od roku 1950). Medzi štátnym a cirkevným systémom matričných úradov vznikla, a je dodnes kooperácia.

Poznatzky z cirkevnej a štátnej matričnej agendy, základných noriem, organizácie matričných sústav, ktoré sme naším štúdiom nazhromaždili (v prvej a druhej časti našej štúdie), predkladáme nielen cirkevným historikom ale aj celej historickej obci, pracovníkom archívov, matričných úradov, ale aj všetkým záujemcom, ktorí z akéhoľvek dôvodu prišli a prídu do kontaktu s matrikami.

Skratky a poznámky:

AACass	Archív Košického arcibiskupstva
B.M.	bývalé ministerstvo vnútra Uhorska
č.	číslo; čiastka
I.M.	bývalé ministerstvo spravodlivosti Uhorska
kán.	kánon
KNV	krajský národný výbor
KSS	knižnica Spišského seminára v Spišskej Kapitule – Spišskom Podhradí
mo, MO	matričný obvod
MS	Matica Slovenská
MS Ja	Matica Slovenská Jasov
MS-SNV	Matica Slovenská Spišská Nová Ves
n.č.	norma číslo
nesig.	nesigované; bez signatúry, čísla
NV	národný/é výbor/y
ONV	okresný národný výbor
por.	porovnať, pozri
poz.	poznámka
pt. č.	protokolové číslo
RM	rodná matrika
s.	strana
SM	sobášna matrika
Š(OK)A	bývalý štátny okresný archív
ŠA	štátny archív
ŠVK	štátna vedecká knižnica
UM	úmrtná matrika
zák. čl.	zákonný článok
Zb.	zbierka
ZŠM	Zbierka štátnych matrik
zv.	zväzok

Pramene a literatúra:

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Nitre, pobočka Topoľčany:
Zbierka štátnych matrik 1895-1906;

AA 1898

Az Állami Anyakönyvvezetés Összes Szabályainak Rendszeres Gyűjteménye. Összeállította, Jegyzetekkel, Mintákkal És Példákkal Ellátta: DR Kampis János M. Kir. Belügyministeri segéd-titkár A Budapesti Kerület H. Állami Anyakönyvi Felügyelője. Budapest, 1898. Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság. V., Lipót-Körut 22.

ŠA(OK)A Topoľčany

AA 1902

Az Állami Anyakönyvvezetés Összes Szabályainak Rendszeres Gyűjteménye. Összeállította, Jegyzetekkel, Mintákkal És Példákkal Ellátta D^R. Kampis János A Budapesti Kerület M. Kir. Állami Anyakönyvi Felügyelője. Második, Javított És Bővített Kiadás. Budapest, 1902. Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság. VI., Váczi-Körut 61. Szám.

ŠA(OK)A Topolčany

ACAC 1996-(2008)

Acta Curiae Archiepiscopalis Cassoviensis 1996-;

AACass, fond Curia;

ACEC 1990-1995

Acta Curiae Episcopalis Cassoviensis 1990-1995;

AACass, fond Curia;

Baláz, R 2007

Baláz, Rudolf: Zostaň s nami, Pane. Posynodálna exhortácia diecézneho biskupa Mons. Rudolfa Baláza. Banská Bystrica – Badín : Kňazský seminár svätého Františka Xaverského, 2007. SIBN 978-80-88937-26-5.

PK Jasov, AIP, nesig.;

CDC 1894-1989

Circulares Dioecesanæ Cassoviensis (pro) anno Domini 1894-1925;

Circulares Ordinariatus Cassoviensis 1925-1939;

Circulares Ordinariatus Cassoviensis (Generálny vykariát Bardejov), 1938 č. 9-10, 1939 č. 1-7; /skratka: CDC (Bar)/

Circulares [Kassa-Rozsnyói Apostoli Kormányzóság, Esztergom] 1938-1939; /skratka: CDC (Ap)/

Circulares Ordinariatus Cassoviensis 1939-1944; /skratka: CDC (M)/

Circulares Administraturiae Apostolicae Szatmáriensis 1939-1941; /skratka: CDC (Sz)/

Circulares Administrationum Apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis 1939-1945;

Circulares Cassoviensis 1945;

Circulares Administrationum Apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis item Dioecesium Cassoviensis et Rosnaviensis in ČSR 1946;

Circulares Administrationum Apostolicarum Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis item Dioecesium et Rosnaviensis in ČSR 1947;

Circulares Administrationum Apostolicarum Cassoviensis et Satmariensis in ČSR, item Dioecesis et Rosnaviensis 1948-1949;

/Circulares/ 1950-1952 (vychádzal bez oficiálneho názvu);

Obežník 1952-1989;

AACass, fond Curia;

CIC 1917/1918

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi Iussu Digestus Benedicti Papae XV Auctoritate Promulgatus Praefatione Emi. Petri Card. Gasparri Et Indice Analytico-Alphabetico Auctus. Friburgi Brisgoviae B. Herder, Ratisbonae Fr. Pustet. MCMXVIII.

PK Jasov, MS Ja 7702;

CIC 1983/1996

Potridentská teologická starostlivosť

Kódex kánonického práva. Latinsko-slovenské vydanie. Bratislava : Konferencia biskupov Slovenska, 1996.

Codex Iurix Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli Pp. II Promulgatus. Libreria Editrice Vaticana M-DCCCC-LXXXIII. ISBN 80-7162-061-0;

PK Jasov, AIP nesig.;

CJH-MT 1894-1895

Magyar Törvénytár. 1894-1895. Évi Törvényczikkek. Budapest Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet És Könyvnyomda 1897.

Corpus Juris Hungarici, Magyar Törvénytár 1000-1895 Millenniumi Emlékiadás. D' Csiky Kálmán Műegyetemi Tanár, D' Kolosvári Sándor Egyetemi Tanár, Nagy Gyula Orsz. Levéltárnok, D' Óvári Kelemen Egyetemi Tanár, Tóth Lőrincz Ny. Curiai Tanácselnök, Közreműködésével Szerkeszti D' Márkus Dezső Kir. Törvényszéki Bíró. Budapest Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet És Könyvnyomda 1897.

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

CJH-MT 1904

Magyar Törvénytár. 1904. Évi Törvényczikkek. Jegyzetekkel Ellátta D' Márkus Dezső Kir. Itélő Táblai Bíró. Budapest Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet És Könyvnyomda 1905.

Corpus Juris Hungarici, Magyar Törvénytár Millenniumi Emlékiadás. Budapest Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet És Könyvnyomda 1905.

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

CSEZ 1803/1805

Constitutiones Synodales Ecclesiae Zagrabienis Pro Clero Dioecetano Recusae, Et Extracto Notabiliorum Pro Jure Exxlesiastico Novissimo Conciliorum Ecclesiae Hungaricae E Collectione Péterfiána Ad Auctae, Jussu Et Auctoritate Excellentissimi Illustrissimi Ac Reverendissimi Domini Domini Maximiliani Verhovacz, Divina Providentia Episcopi Zagrabienis, B. M. V. de Thopuszka Abbatis; Incltyi Comitatus de Berzencze Supremi, Ac Perpetui Comitiss, Nec Non S. C. R. Et A. Majestatis Actualis Intimi Status Consiliatii &c. &c. Zagrabiae, Typis Novoszelianis. 1805.

KSS 8703MS-SNV;

CT 1766

Sacrosancti Et Oecumenici Concilii Tridenti Celebrati Paulo III Julio III et Pio IV PP. MM. Canonnes Et Decreta Juxta Editionem Philippi Chiffletii Abbatis Balermensis et Canonici Vesontini Auditoribus Oblata Dum Assertiones Theologicas De Angelis, Beatitudine, Actibus Humanis, Et Augustissimo Verbi Incarnati Mysterio. In Alma Ac Celeberrima Archi - Episcopali Soc. Jesu Universitate Tymiensi. Anno Salutis MDCCLXVI. Mense Februario Die [] publice propugnaret Rever. Nob. Excellens, ac Doctiss. Dominus. Josephus Piringer, AA. LL. et Phil. Magist. SS. Theol. in 3tium Annum Auditor, ac pro prima ejusdem Laurea Cand. Semin. Generalis C. R. H. Alumnus Archi - Dioecesis Strigon. Ex Praelectionibus R. P. Caroli Roth, e Soc. J. SS. Theologiae Doct. Ejusdemque Prof Ordin. nec non Incltyae Facult. Theol. Decani Spectabilis Et R. P. Ludovici Csapodi, ex eadem Soc. J. SS. Theol. Doct. Ejusdemque Prof. Ord.;

PK Jasov Priv 18254;

DDS/PN 2006

Košická arcidiecéza: Dokumenty diecéznej synody. Partikláre normy. Košice : Vydavateľstvo Vienala, 2006. ISBN 80-89232-12-4;

PK Jasov, AIP, nesig., xerox;

Duda, J 1995

Duda, Ján: Uvod do štúdia kanonického práva. [Štúdijné texty]. Spišská Kapitula, 1995; PK Jasov, AIP nesig.;

Knapp, K – Vaňková, Z 1956

Knapp, Karel – Vaňková, Zdeňka (zprac.): Komentář k zákonu omatickách a k zákonu o užívání a změně jména a příjmení. Praha : Orbis, 1956; KSS PV 05;

KVS 1928-1939

Krajinské noviny pre Slovensko. r. I. (č. 1-9) 1928; Krajinský vestník pre Slovensko. r. I.(č. 10-13)-XII., 1928-1939; Š(OK)A Topoľčany nesig.;

LO 1907

A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1907. A M. Kir. Kereskedelemügyi Miniszter Rendelétéből Szerkeszti És Kiadja A Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest : Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság 1907. Ára 12 korona. PK PK Jasov, H 32/4r;

Majtán, M 1998

Majtán, Milan: Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773-1997). Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Bratislava 1998. ISBN 80-224-0530-2; PK Jasov, AIP nesig.;

Malý, K – Sivák, F 1992

Malý, Karel – Sivák, Florián: Dejiny štátu a práva v Česko-slovensku do roku 1918. Bratislava : Obzor 1992. ISBN 80-215-0221-5. PK Jasov, AIP, nesig.;

MO 1950

Soznam miestnych národných výborov, poverených viesť matriky (matričné obvody) na Slovensku. Bratislava 1950. Vydalo Povereníctvo vnútra; Š(OK)A B18;

MRT 1895-1918

Magyarországi Rendeletek Tára. Kiadja A M.(agyar) Kir.(ályi) Belügyminiszterium. Budapest.

Nepšinský, V 1998

Nepšinský, Vojtech: Liturgia na Slovensku v období Tridentského koncilu. Banská Bystrica – Badín : Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 1998. PK Jasov, AIP nesig., xerox;

Péterffy, C II 1742

Péterffy, Carolus: Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae In Regno Hungariae Celebrata Ab An[n]o Christi MXVI. usq[ue]; ad An[n]um MDCCXXXIV. Accedunt Regum Hungariae, et Sedis Apostolicae Legatorum Constitutiones Ecclesiasticae Ex MSS. Potissimum Eruit. Collegit. Illustravit. P. Carolus Péterffy e Societate Jesu Pars Secunda. In Qua Concilia et Constitutiones Ab Anno Christi MDCLVII. usque ad Annum MDCCXXXIV. prodeunt. Posonii, Typis Haeredum Royerianorum. Anno M. DCC. XLII. Prostant ibidem apud Michaelēm Kochberger Bibliopolam.

PK Jasov, AIP, nesig., xerox;

Petreje, A I 2007

Petreje, Albert Ivan: Tridentký koncil, matričná agenda a jej odraz pri genealogickom výskume

Potridentská teologická starostlivosť

v rímskokatolíckych matrikách. In: Prínos Tridentského koncilu pre Cirkev. Recenzovaný zborník z vedeckej konferencie Košice 13. novembra 2007. Košice, 2007, s. 85-110;
PK Jasov, AIP nesig.;

PMPZ 1924

Platné manželskoprávne zákony a nariadenia. Systematická zbierka. Na základe zmocnenia Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska čís. 12.170/1923-Odd adm. III. Sostavil: Župný úrad v Bratislave čís. 75.000/1923-III. Bratislava : Nakladateľstvo „Academia“ Könyvkiadó, 1924;

PK Jasov, AIP nesig., xerox

PŠM 1927

Príručka pre štátnych matrikárov. Platné predpisy o vedení štátnych matrik. Systematická zbierka. Sostavil: Dr. Konštantín Dlugopolský matr. referent oddel. min. vnútra v Bratislave. Odporúčané výnosom oddelenia ministerstva vnútra v Bratislave zo dňa 29. júla 1927. čís. 12594/1927. prez. adm. Cena: Kčs 46,-. Viazaná v celoplátnej väzbe: Kčs 56,-. Nakladateľstvo Academia v Bratislave.

Š(OK)A Topoľčany č. 488;

Register smerníc 1962

Register smerníc vydaných v Zbierke smerníc (obežníkov, inštrukcií) pre národné výbory a platných k 1. júlu 1962. In: ZS NV osobitná časťka/1962, v Prahe 20. júla 1962;

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

Sl. z. 1939-1945

Slovenský zákonník 1939-1945

Š(OK)A Topoľčany nesig.; ŠVK Košice;

Slovník

Slovník pre cirkevných matrikárov. Vydal Tmavský ordinariát. Tlačou Knihlačiame Spolku sv. Vojtech v Tmave.

AACass.;

SSDS 1860

Statuta Synodi Dioecesanæ Strigoniensis. Anno 1860. Diebus 24. Usque 28. Septembris Strigonii Celebratae. Pestini, Typis Gustavi Emich, Academiae Hungaricæ Typographii, 1860.

KSS 6588MS-SNV;

SUDS 1925

Synodálne ustanovenia diecezy Spišskej. (Decreta Almae Dioecesis Scepusiensis Anno 1925. diebus 21-22. Julii in Synodo Dioecesana publicata et approbata.) Tlačil „Lev“ Knihlač. a nakl. spolok úč. spol. v Ružomberku.

KSS D894, D895;

Szokolovszky, B 1923

Anyakönyvvezetők szótára. Magyar-szlovák-német-latin szótár. Összeállította: Szokolovszky Bertalan esperes-plebános. A kassai püspöki hatóságnak 3081/922. sz. a. kelt engedélyével. Ára 26 Kč. 1923. „Szent Erzsébet“-nyomda részvénytársaság Košice.

AACass.;

UN 1919-1928, 1939-1945

Úradné noviny r. I.-IV. (po číslo 31), 1919-1922;

Príloha Úradných novín r. I.(IV.), (čísla 32-53)-VI., 1922-1924;

Potridentská teologická starostlivosť

<p>Úradné noviny r. VII.-X., 1925-1928; Úradné noviny r. XXI.-XXVIII., 1939-1945; Š(OK)A Topolčany nesig.;</p>
<p>UrL 1960-1961 Úradný list Československej socialistickej republiky 1960-1961 Š(OK)A Topolčany nesig.;</p>
<p>UrV 1950-1959 Úradný vestník 1950-1959 Š(OK)A Topolčany nesig.;</p>
<p>UsV 1967-1968 Ústredný vestník 1967-1968 Š(OK)A Topolčany nesig.; ŠVK Košice;</p>
<p>UsV SR 1991- Ústredný vestník Slovenskej republiky 1991- ŠVK Košice;</p>
<p>UsV SSR 1969-1990 Ústredný vestník Slovenskej socialistickej republiky 1969-1990 Š(OK)A Topolčany nesig.; ŠVK Košice;</p>
<p>Věstník MV RCS 1919-1938 Věstník Ministerstva vnitra Republiky Československé. Vydáva Ministerstvo vnitra Republiky Československé. V Praze 1919-1938, ročníky I.-XX. Š(OK)A Topolčany nesig.;</p>
<p>VV SR 1991- Vestník vlády Slovenskej republiky 1991- ŠVK Košice;</p>
<p>VV SSR 1978-1990 Vestník vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národné výbory 1978-1990 ŠVK Košice;</p>
<p>Z. z. 1993-2008 Zbierka zákonov Slovenskej republiky 1993-(2008); Š(OK)A Topolčany nesig.; ŠVK Košice;</p>

Potridentská teologická starostlivosť

Zb.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého 1918-1938; 1918-1919, čiastky číslované rimskými číslicami;

Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského 1938;

Sbírka zákonů a nařízení republiky Česko=Slovenské 1939;

Sbírka zákonů a nařízení státu československého 1945;

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé 1945-1949;

Zbierka zákonov Republiky československej 1950-1959;

Zbierka zákonov Československej socialistickej republiky 1960-1968;

Zbierka zákonov Československá socialistická republika, Česká socialistická republika, Slovenská socialistická republika 1969-1990;

Zbierka zákonov Československá socialistická republika, Česká socialistická republika, Slovenská republika 1990;

Zbierka zákonov Česko-slovenská federatívna republika, Česká republika, Slovenská republika 1990;

Zbierka zákonov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, Českej republiky / Slovenskej republiky 1990-1992;

Š(OK)A Topoľčany nesig.; ŠVK Košice;

Zb. n. SNR 1944-1959

Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady 1944-1959

Š(OK)A Topoľčany nesig.; ŠVK Košice;

ZI VONV 1950-1959

Zbierka inštrukcií pre výkonné orgány národných výborov 1950-1959

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

ZIO MS 1964-1968

Zbierka inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti 1964-1968;

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

ZIO MS SSR 1969-(1990)

Zbierka inštrukcií a oznámení Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky 1969-(1990);

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

ZO KNV 1949-1966

Zbierka obežníkov pre krajské národné výbory 1949-1966

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

ZS NV 1960-1966

Zbierka smerníc pre národné výbory 1960-1966

Š(OK)A Topoľčany nesig.;

Zubko, P 2000

Zubko, Peter: Zbierka partikulárnych predpisov Košickej arcidiecézy. Ustanovenia košického diecézneho biskupa, metropolitu Mons. Alojza Tkáča, z rokov 1990 – zač. 2000. Corpus praescriptorum particularium Archidioecesis Cassoviensis. Košice : Rímskokatolícky arcibiskupský úrad v Košiciach, 2000. ISBN 80-968334-2-1.

PK Jasov, AIP, nesig.;

Počet znakov: 252 531.

Adresa autora: **P. Ing. Albert Ivan Petreje, OPraem.**, Jasov 166, SK - 044 23 Jasov

Podiel Križovníkov s červenou hviezdou na zachovaní katolíckej viery

Gabriel Rijad MULAMUHIČ

Part of the Bearers of the Cross with the Red Star at preservation of the Catholic faith

The Czech countries were struck by the strong protestant wave. Only couple places could preserve the continuity of Catholicism which were mostly distinguished church organizations. Among them were dioceses, chapters, religious convents. At the troubled time in the 16th and 17th century the archdiocese of Prague survived thanks to the Bearers of the Cross, who administered considerable amount of hinterlands. The Bearers administered this archdiocese as its administrators – bishops. On the other hand they had shown themselves as the strong defenders of the Catholic faith and Church.

Keywords: *Bearers of the Cross with the Red Star, archdiocese of Prague, recatholization*

Križovníci v službe Pražského arcibiskupstva

Keď Václav IV. (1378 – 1419) v roku 1378 ako korunovaný kráľ český a rímskoneemecký nastupuje po smrti otca vlasti cisára Karola IV. na trón a preberá vládu, žijú ešte mnohí služobníci a radcovia jeho otca. V priebehu prvých rokov vlády však o nich pre ich starobu, a tiež aj pre svoju povahu, prichádza. V tejto, pre neho takej problémovej situácii, je totiž hneď na začiatku vlády ako popredný monarcha konfrontovaný s pápežskou schizmou,¹ ku ktorej má zaujať stanovisko.² Malá podpora rímskeho pápeža Urbana VI. bola jednou z príčin jeho stretnutia s pražským arcibiskupom Janom z Jenštejna,³ ktorý sa usiloval o čo najnezávislejšie postavenie Cirkvi v Českom kráľovstve.⁴ Nevyriešením sporov a pretláčaním nie vždy vhodných kandidátov⁵ v už výbušnej

Článok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zemplíne*.

¹ Václav IV. je zo začiatku orientovaný na rímskeho pápeža Urbana VI. spolu s duchovenstvom v českých krajinách, oproti tomu francúzsky dvor na avignonského pápeža Klementa VII. Porov. KETTNER, J.: *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha 1993, s. 59.

² Zvlášť dvor jeho otca Karola IV. mal veľmi silné väzby na francúzsky kráľovský dvor, a tým aj na pápežskú kúriu v Avignone.

³ Narodený okolo roku 1347, arcibiskup 1379 – 1396 (abdikoval), zomrel v Ríme 17. júna 1400.

⁴ Výsledkom týchto rozbrojov bolo umučenie generálneho vikára Jána z Pomuku († 1393, kanonizovaný 1729). Jan z Jenštejna nakoniec v roku 1396 abdikuje a odchádza do Ríma, kde zomrel.

⁵ Olbram ze Škvorce (1396 – 1402), Mikuláš Puchník z Černíc 1402 (zomrel pred konsekráciou), Zbyněk Zajíc z Hasenburka (1403 – 1411), Albík z Uničova (1411 – 1412, abdikoval, zomrel 23. júla 1427), Konrád z Vechty (1413 – 1421, prechádza k husitom, zomrel 24. decembra 1431).

Potridentská teologická starostlivosť

situácii sa Cirkev ocitla v husitských búrkach, v ktorých nevydržal nápor pražský arcibiskupský stolec⁶ a prichádza obdobie sedisvakancie.⁷ Obnoviť stolec sv. Vojtecha nebolo možné v nepokojnej situácii v stavovskom kráľovstve rozdelenom na stranu katolícku a husitskú (pod oboji – ultrakvisti, kališníci), a tiež aj z majetkových príčin. V husitských nepokojoch totiž väčšina majetku arcibiskupstva bola daná do zálohy, alebo bola rozkradnutá či už šľachtou kališnickou alebo aj katolíckou.

Pre rád prichádza v rokoch 1561 – 1694 významné obdobie, keď sa najvyšší predstavitelia križovníkov stávajú – okrem arcibiskupa Matúša Ferdinanda z Bilenbergu (10. júna 1668 – 29. apríla 1675) – pražskými arcibiskupmi. Väčšina z nich však ani križovníkmi nebola, a tak toto obdobie nazývame obdobím postulácie, keď križovníci, či sami od seba alebo na nátlak predovšetkým cisárskeho dvora, zvolili za veľmajstra kandidáta na arcibiskupa.

Toto obdobie začína osobou 23. veľmajstra Antonína Brusa (1552 – 1580), ktorý sa narodil 13. februára 1518 v meštiackej rodine v Mohelnici na Morave. Ovládal päť jazykov a svojou učenosťou, výrečnosťou, ale aj skromnosťou a opatrnosťou patril medzi popredných mužov kráľovstva. V roku 1540 bol vysvätený na kňaza a predtým, v čase pražských bohosloveckých štúdií, vstúpil do rádu križovníkov. V rokoch 1542 – 1545 bol vojenským kaplánom vo vojsku Henricha Meziříčského z Lomnice, ktorý tiahol proti Turkom, potom bol v duchovnej správe v Chebe a Lokti. V roku 1552 ho na kapitule rádu zvolili za najvyššieho predstaveného. Obnovuje disciplínu v ráde a počas svojho života zvoláva dve generálne kapituly, na ktorých boli v dňoch 22. apríla 1554 a 4. júna 1573 upravené a potom vydané rádové štatúty.⁸ Tým, že podpisuje listinu pozvania jezuitov do Čiech,⁹ je možné ho zaradiť k najvýznamnejším osobnostiam tej doby. Cisár Ferdinand I., ktorý ho osobne pozná a má k nemu úctu, ho menuje tajným radcom, najvyšším kazateľom v armáde a volí si ho aj za osobného spovedníka. V roku 1558 je menovaný za viedenského biskupa.

V súvislosti s celkovou obnovou Cirkvi, ktorá vychádzala z 19. všeobecného koncilu v Tridente (1545 – 1563), existuje snaha o obnovu Pražského arcibiskupstva. Dňa 5. septembra 1561 to bolo vyslovené cisárovým menovaním¹⁰ Antonína Brusa a následným pápežským potvrdením bulou z 5. novembra 1561.¹¹ V začiatku jeho úradovania je centrom arcidiecézy križovnícky konvent, pretože neexistovalo ani sídlo arcibiskupa.¹² Zúčastnil sa posledných zasadnutí koncilu a púšť'a sa v duchu koncilu do

⁶ Dňa 21. apríla 1421 arcibiskup Konrád z Vechty prechádza k husitom, je daný do kľatby a v roku 1426 pozbavený úradu. Bol slabý, neschopný, bol viac svetským šľachticom než kňazom.

⁷ 1421 – 1561.

⁸ Bolo stanovené, že každý križovník má každý deň sláviť svätú omšu (1554). Obnovuje sa konventný Kostol sv. Františka; v areáli kláštora je aj pivovar a tiež aj pekáreň. Porov. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád križovníků s červenou hvězdou*, s. 19.

⁹ Pozvanie aristokratických rodín a vyššieho duchovenstva adresované svätému Ignácovi z Loyoly s prosbou o príchod Spoločnosti Ježišovej do Čiech. Ako emisár prichádza Holanďan sv. Peter Kanizius a je prijatý v pražskom dome. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád križovníků s červenou hvězdou*, s. 19.

¹⁰ Po pápežskom potvrdení oznamuje cisár Ferdinand I. zvláštnym listom túto skutočnosť 12. januára 1562 stavom a nakoniec potvrdzuje zlatou bulou 26. septembra 1562.

¹¹ Pius IV. (1559 – 1565).

¹² Sídlo arcibiskupa bolo na Malej Strane. Dňa 4. novembra 1419 bolo napadnuté husitami a 9. mája 1420 úplne zničené. Porov. KETTNER, J.: *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*, s. 68.

Potridentská teologická starostlivosť

obnovy katolíckeho života v krajine, čo nebolo v Čechách veľmi ľahké, keď napríklad v roku 1575 došlo k vyhláseniu českej konfesie, a tým k stavovskej legalizácii luteránov.¹³ Antonín Brus korunoval v Katedrále sv. Víta za kráľa Maximiliána II. (20. septembra 1562), Rudolfa II. (22. septembra 1575) a predniesol smútočnú reč nad truhlou Ferdinanda I., ktorá sa zachovala v písomnej forme. Zomiera 28. augusta 1580 a je pochovaný v kaplnke sv. Antona v Katedrále sv. Víta.

Ďalším veľmajstrom a arcibiskupom sa stáva Martin Medek (1580 – 1590), ktorý sa narodil tiež v moravskej Mohelnici v roku 1538. Mal mnoho spoločného so svojím predchodcom, ale nemal takú dobrú fyzickú kondíciu, bol značne chatrného zdravia. Študoval v Olomouci, vstúpil do rádu a po vysvätení bol kaplánom u veľmajstra A. Brusa. V roku 1560 bol farárom a dekanom v Příbore a potom v rodnej Mohelnici. Po čase sa stáva kanonikom a tiež aj dekanom kolegiálnej kapituly sv. Petra a Pavla na Petrove v Brne. V roku 1577 je menovaný za prepošta na Hradišti sv. Hypolita pri Znojme. Po smrti svojho predchodcu je relatívne skoro zvolený za veľmajstra a až 15. januára 1581 je menovaný Rudolfom II. za arcibiskupa. Toto menovanie potvrdzuje 17. apríla 1581 pápež Gregor XIII.¹⁴ Za neho došlo k zavedeniu gregoriánskeho kalendára v českom kráľovstve¹⁵ a tiež aj k translácii relikvií sv. Prokopa zo Sázavy do Prahy, do Kostola všetkých svätých na Pražskom hrade v roku 1588.¹⁶ Aj on pokračoval v obnove duchovného života v ráde križovníkov, kontrolou dodržiavania pravidiel, či už vizitáciou alebo aj priamo nariadeniami.¹⁷ Dá sa povedať, že sa plne staral o upevnenie Katolíckej cirkvi v Čechách, o čom referoval ako prvý z arcibiskupov na „ad limina“ aj pápeža.¹⁸ Musel tiež čeliť násilnému zaberaniu neobsadených farností a na ne dosadzoval kňazov povolaných z Poľska, Sliezska a z Tirolska. Z týchto príčin a ako naplňovanie záverov Tridentského koncilu zriadil prvý, aj keď provizórny kňazský seminár v kláštore križovníkov. Arcibiskup a veľmajster Medek sa veľmi zaslúžil o obnovu celej českej cirkevnej provincie. Zomrel 2. februára 1590 a pochovaný bol v kaplnke sv. Antona Pustovníka (sv. Jána Krištofa) v Katedrále sv. Víta v Ptalie pri svojom predchodcovi. Po

V septembri 1562 dostáva od cisára na Hradčanoch dom Floriána Griespeka z Griespachu, ten dáva prestavať a rozšíriť Bonifáčom Wolmutom a Hansom Tirolom v rokoch 1562 – 1564. Porov. KROPÁČEK, J.: *Arcibiskupský palác v Praze*. Kostelní Vydří 2003, s. 10 – 12.

¹³ Cisár Maximilián II. sľúbil nekatolíkom podporu, ale z ohľadu na prošpanielsku orientáciu habsburskej politiky písomne českú konfesiu nepotvrdil. Porov. KETTNER, J.: *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*, s. 81.

¹⁴ Dovoľuje novému arcibiskupovi podržať si hodnosť veľmajstra a udeľuje mu dišpenz od doktorátu, ktorý nedosiahol. Biskupské svätenie a intronizácia prebehla 8. októbra 1581, hlavným svätiteľom bol Juraj Draškovich, rábský (györský) biskup. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských biskupů*, s. 223 – 225.

¹⁵ V Čechách v januári 1584 a na Morave v októbri 1584. Z kalendária boli vynechané sviatky majstra Jána Husa a Hieronyma Pražského.

¹⁶ Dňa 28. mája 1588 bol otvorený hrob na Sázave a nasledujúci deň boli relikvie svätca uložené za účasti cisárskeho dvora v presbytériu Kostola všetkých svätých na hrade.

¹⁷ Napríklad Ján Fröhlich dal zatvoriť na 14 dní do vezenia na komende v Moste, lebo viedol nekňazský štýl života a budil pohoršenie. Porov. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 22.

¹⁸ Podľa konštitúcie „Romanus Pontifex“ sa naňho ako na prvého vzťahovala povinnosť „visitare sacra limina“. Reláciu o stave arcidiecézy posielala prostredníctvom svojich zástupcov a pápež ju prijíma 13. apríla 1589. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 22.

Potridentská teologická starostlivosť

smrti Medka sa križovníci schádzajú na volebnú kapitolu, keď im bolo oznámené od cisára, že majú počkať na menovanie nového arcibiskupa. Ďalej bolo promulgované, že to nie je pre obmedzenie ich práv slobodnej voľby, ale že sa tým povzniesie rád a rozmozia sa jeho privilégia.¹⁹ Panovník Rudolf II. vstúpil do jednaní s rúdom o pomoci Cirkvi, a tým arcibiskupstvu pomohol v oblasti hmotnej, bez ktorej by nemohol fungovať.

Križovníci nakoniec vyhovelí a 13. decembra 1592 privítali svojho 25. veľmajstra Zbyňka Berku z Dubé (1592 – 1606)²⁰ ako 10. pražského arcibiskupa, ktorého do tejto funkcie postulovali ako prvého. Hneď druhý deň 14. decembra ho cisár oficiálne menoval a nakoľko bol mnohoobročník,²¹ rezignoval na ostatné tituly – hodnosti a ponechal si len kanonikát v Salzburgu. Jeho nomináciu potvrdil pápež Klement VIII. (1592 – 1605) a vysvätený bol 10. októbra 1593 pápežským vyslancom Cezarom Spezianom. Pre seba a svojich nástupcov na poste arcibiskupa si vyžiadal hodnosť – ríšsky a český kniežaci titul (15. júna 1603), čo súviselo so snahami olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského o osamostatnenie Moravy od provincie. Zvolal a predsedal diecéznej synode (28. – 30. septembra 1605). Snažil sa o obnovu litomyšlského biskupstva a o zriadenie nových v Hradci Královom, Českých Budějoviciach a v Plzni. Duchovnú obnovu viedol aj prostredníctvom ďalších rádov – v roku 1599 uviedol do Čiech kapucínov a prvých členov na čele s komisárom rádu sv. Vavrincom z Brindisi ubytoval, až do postavenia kláštora, na Hradčanoch (1600) v konvente križovníkov. Jeziuiti zakladajú nové kolégia a obnovujú sa dominikáni a františkáni. Dáva prestavať arcibiskupský palác²² a aj pražský konvent. Tiež buduje od základu nanovo zámok v Dobřichoviciach pri Prahe na letnú rezidenciu veľmajstrov (villam dominicaalem). Stavbami v paláci a aj v ráde križovníkov, ktoré boli nevyhnutné, a tiež aj investíciami do pastorácie sa však ku koncu jeho života rádový majetok značne zaťažil – zadĺžil. Pri jeho smrti neboli zaplatené berne a dávky, hrozilo tiež predanie hnuteľného aj nehnuteľného majetku.²³

¹⁹ Správu rádu prevzal do svojich rúk prior Baltazár Heinfriedl, ktorý pozval rádové duchovenstvo na voľbu. Do tejto doby spadá aj návrat mladého rádového kňaza Vavrinca Nigrina, rodáka z Mohelnice, zo štúdií z Bolone dňa 21. marca 1591. Porov. MARAT, F. X.: *Postulace křižovníckých velmistřů*. Praha 1895, s. 8.

²⁰ Narodený v roku 1551 v Dřevěniciach pri Jičine v starom šľachtickom rode. Otec Zdeněk bol hejtmanom chrudimského kraja a matka bola Katarína Hau gwiczová z Biskupíc. Študoval v Prahe, Olomouci, Dillingene a v Ingolstade. Na ďalšie štúdiá prešiel na Krakovskú univerzitu a dosiahol licenciátu teológie. V roku 1574 bol vysvätený na kňaza. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000, s. 31.

²¹ Bol výnimkou medzi šľachtou v Čechách v angažovanosti v duchovnej sfére, ktorá nemala záujem o hodnosti v Cirkvi, pre ich slabé spoločenské a hmotné postavenie. V roku 1574 ho Maximilián II. menoval za prepošta na Vyšehrade, stal sa kanonikom v Olomouci a bol tam v rokoch 1577 – 1583 prepoštom, v roku 1577 kanonikom u sv. Víta v Prahe, Gregor XIII. ho menoval za svojho komorníka. V roku 1578 sa stal apoštolským protonotárom, 1581 prepoštom v Altöttingu, 1582 kanonikom a prepoštom v Regensburgu, 1587 prepoštom v Litoměřiciach, v roku 1584 kanonikom v Salzburgu a v Starej Boleslave. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 31.

²² Zvláštnou pamiatkou na neho je kaplnka arcibiskupského paláca sv. Jána Krstiteľa, ktorú vysvätil 29. augusta 1599. Vedie do nej portál z červeného (asi sliveneckého) mramoru s jeho osobným erbom, na ktorom je štvrtý štít znaku arcibiskupstva s rúdom križovníkov. Porov. KROPÁČEK, J.: *Arcibiskupský palác v Praze*, s. 14, 22.

²³ Porov. MARAT, F. X.: *Postulace křižovníckých velmistřů*, s. 10.

Potridentská teologická starostlivosť

Knieža – arcibiskup a veľmajster Zbyněk Berka z Dubé bol 6. marca 1606 postihnutý mŕtvicou a krátko nato zomiera. Pochovaný je do rodinnej hrobky v Katedrále sv. Víta v kaplnke Panny Marie.²⁴

Po Berkovej smrti sa nechal dňa 26. apríla 1606 zvoliť za veľmajstra chebský komendátor Vavrinec Nigrin a chcel tak dosiahnuť arcibiskupský stolec prostredníctvom tejto voľby. Nigrin podstúpil aj isté jednanie v tejto veci, avšak bez vedomia spolubratov.²⁵ Po týchto jednaniach sa mu dostalo potvrdenia dňa 7. októbra 1606, ale cisár menuje novým arcibiskupom 10. októbra 1606 Karola z Lamberka. Nigrin odmieta odstúpiť, a tak do celej veci musí zasiahnuť pápežský nuncius Ján Štefan Ferrarius, poukazujúc na to, že nebol potvrdený Svätou stolicou. Nigrin nakoniec ustupuje a 28. februára 1607 rezignuje a nepočíta sa medzi veľmajstrov rádu.

Dňa 12. marca 1607 prichádza do konventu nový, 26. veľmajster Karol, slobodný pán z Lamberka (1607 – 1612),²⁶ prisahá na štatúty rádu a preberá správu rádu. Biskupské svätenie prijíma z rúk pápežského nuncia Antona, biskupa z Gaety, dňa 7. októbra 1607. Arcibiskup – veľmajster trpel epilepsiou a väčšinu času trávil v zrušenom kláštore v Oseku, v rezidencii arcibiskupov. V jeho neprítomnosti arcibiskupstvo riadil pomocný biskup Ján Lohel, ktorý bol 30. apríla 1612 menovaný za biskupa – koadjútora s právom nástupníctva. Lamberkova choroba a aj skutočnosť, že bol cudzincom, priniesla úpadok náboženského života,²⁷ aj križovníckeho rádu. Za neho totiž správu všetkého rádového majetku viedli hejtmani arcibiskupstva, svetskí úradníci, spomedzi ktorých mnohí považovali im zverený majetok za svoj a mnohí z nich boli nepoctiví. Tak sa rád dostal do kritickej situácie, v ktorej sa však utužila súdržnosť členov rádu, a to hlavne v centrách rádu v Chebe, na Hradišti a v Moste, kde sídlil generálny prior.²⁸ Knieža – arcibiskup a veľmajster Karol z Lamberku zomrel v Oseku 18. septembra 1612 a bol tam aj pochovaný.

Po jeho smrti sa automaticky stáva jeho nástupcom nielen na arcibiskupskom stolci, ale aj na poste veľmajstra Ján Lohel (1612 – 1622).²⁹ Postulačná listina sa v archíve rá-

²⁴ Najsvätejšej Trojice, Cisárskej, Berkov z Dubé, Križovej, sv. Ľudmily.

²⁵ Nigrin sľúbil kráľovskému kancelárovi Zdenkovi Popelovi z Lobkowicz, že sa vzdá a odstúpi, ak cisár menuje za arcibiskupa inú osobu. Vyhradil si však podmienku iného cirkevného benefícia. Porov. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 24.

²⁶ Narodil sa v starej štajerskej šľachtickej rodine v roku 1563. Po štúdiách sa stal kanonikom pasovskej kapituly (1590) a potom aj jej dekanom a v roku 1598 kanonikom v Regensburgu. Svoju titulatúru rozšíril ako arcibiskup s pápežským dišpenzom, v roku 1610 bol zvolený za olomouckého kanonika. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 198 – 199.

²⁷ Dňa 9. júla 1609 vydal Rudolf II. majestát pre protestantov a po vpáde pasovských v januári až menci nasledovalo plienenie niektorých kláštorov.

²⁸ Porov. MARAT, F. X.: *Postulace křižovníckých velmistřů*, s. 17 – 18.

²⁹ Narodil sa v nemeckej rodine v Chebe v roku 1549 a ako 15-ročný sa dostal do priazne teplejšieho opáta Jána Meusköniaga (Murregia). V roku 1573 vstupuje do noviciátu rádu premonštrátov a roku 1575 skladá rádové sľuby. V roku 1576 je vysvätený za kňaza a o dva roky neskôr zvolený za priora kláštora na Strahove v Prahe, kde je v rokoch 1586 – 1622 opátom. Toto obdobie a zásluhy v ňom mu vyniesli titul „druhý zakladateľ strahovskej kanónie“ a tiež aj menovanie za generálneho vikára rádu premonštrátov v dedičných krajinách Habsburgov a v Poľsku. Porov. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 26.

Dňa 30. júla 1603 bol pápežom Klimentom VIII. menovaný za titulárneho sebastského biskupa a pomocného biskupa v Prahe. Po nastúpení na arcibiskupský stolec mu olomoucký biskup

Potridentská teologická starostlivosť

du nezachovala, je však jasné z iných skutočností, že Lohel bol skutočným veľmajstrom.³⁰ Na neho sa obracali pri svojich problémoch a členovia rádu hľadali pomoc pred nepoctivými správcami už za jeho predchodcu; pre svoj postoj bol, dá sa konštatovať, obľúbený. Zároveň však bol nezmieriteľným reformátorom a rekatolizátorom. Dňa 29. júna 1617 korunoval v Katedrále sv. Víta na českého kráľa Ferdinanda II. V dňoch 11. – 13. decembra 1617 dal spolu s broumovským opátom Selenderom zbúrať protestantský kostol v Hrobchoch, ktorý stál na cirkevných katolíckych majetkoch. Práve táto akcia vyvolala otvorený odpor protestantských stavov, čo vyústilo do druhej pražskej defenes-trácie, stavovského povstania, a tým aj do tridsaťročnej vojny. Dňa 23. mája 1618 odchádza z kráľovstva do Viedne, keď je predtým vypovedaný a zbavený všetkého majetku. Rád križovníkov značne utrpel od protestantských stavov v rokoch 1618 – 1619. Vyrabovali pútnické miesto na Chlume sv. Máří, tiež aj pražský dom a vo Vroclavi uväznili miestneho majstra Bachsteina. Pre rád však bolo veľmi zlé, že vláda direktorov predala alebo darovala väčšinu majetkov. Dobřichovice dostal Matyáš Jinřich, gróf z Thumu, Kralupy nad Vltavou, Tursko a Dolany Fridrich z Bílé, Slivenec Albrecht Pfefferkorn z Otopachu, Borovice Ehrenfried Berbisdorff, Hloubětín Zdeňko Smolík z Lavíc a na Velké Bašte, Ďáblice Ján starší Petráček z Vokounštejna a mestu staromestskému hradisko u sv. Petra na Poříčí. Po bitke na Bielej Hore sa vracia do Čiech a 28. februára 1621 svätí katedrálu, ktorú zneuctili a vyrabovali protestanti. Aktívne sa tiež zúčastní rekatolizácie, chce riadne katolícke školstvo a vyriešiť problematiku patronátneho práva pri obsadzovaní farností.³¹ Chcel zmieriť nekatolícke duchovenstvo s Katolíckou cirkvou, a tak ich vyzval na návrat, väčšina však odmietla a radšej zvolila exil.³² Bola reštituovaná väčšina arcibiskupského majetku, ktorý bol rozhojnený o nové dary a práva arcibiskupstva boli potvrdené novými privilegiami od cisára. Je potrebné zmieniť sa ešte o tom, že arcibiskup – veľmajster Lohel sa stretával s nedostatkom katolíckeho diecézneho kléru, a tak sa opieral o rehoľníkov, v čom mu nemalou pomocou boli aj križovníci. Do Čiech v roku 1620 prichádzajú milosrdní bratia, ostatné rády rozširujú svoje konventy a zakladajú nové. Vyčerpaný prácou a tiež aj chorobou umiera knieža, arcibiskup, veľmajster a opát Lohel v Prahe 2. novembra 1622 a je pochovaný na Strahove v opátskom kostole premonštrátskej kanónie, ktorú obnovil.

Jeho nástupcom na poste arcibiskupa a veľmajstra sa stáva Arnošt Vojtech, gróf z Harrachu (1623 – 1667).³³ Pražská metropolitná kapitula ho zvolila na stolec sv. Voj-

František kardinál z Dietrichsteinu odovzdal pálium. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 212.

³⁰ Porov. MARAT, F. X.: *Postulace křivovníckých velmistřů*, s. 18.

³¹ Navrhoval preniesť patronátne práva na arcibiskupstvo. V roku 1622 zakázal podávanie svätého prijímania pod obidvomi spôsobmi. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 213.

³² Táto možnosť bola daná českému a nemeckému evanjelickému duchovenstvu 14. apríla 1621, nebola však daná kalvínskym a českobraským duchovným, ktorí boli vypovedaní z krajiny v marci 1621. Predtým bol Ferdinandom II. dňa 23. novembra 1620 zrušený Rudolfov majestá. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 213.

³³ Narodil sa vo Viedni 4. novembra 1598 ako syn Karola Bernarda, slobodného pána z Harrachu, radcu a ministra Ferdinanda II., ktorý bol 20. júla 1627 povýšený do grófskeho stavu, a Márie Alžbety, slobodnej panej Schratzenbach. Študoval v kolégiách jezuitov v Českom Krumlove, Jindřichovom Hradci a na kolégiu Germanicum v Ríme. Na štúdiách bol menovaný za pápežského komorníka Gregora XV. a neskôr aj za jeho tajomníka. Bol olomouckým, pasov-

techa 9. novembra 1622, keď bol ešte v Ríme. V prípade križovnického rádu to nebolo samozrejme hned'. Po smrti Lohela sa začali na základe práv a privilégii o slobodnej voľbe od cisárov, pápežov a kráľov schádzať k voľbe členovia rádu. Keď sa o tom dozvedel miestodržiteľ knieža Liechtenstein, prostredníctvom svojho komisára vyslaného do konventu im túto voľbu zakázal. Po jednaniach s ním sa v Prahe rozhodli zástupcovia členov ísť na rišsky snem do Regensburgu a tam sa obrátiť priamo na cisára. Po audienciách u nuncia a kancelára českého kráľovstva sa dostali až priamo pred cisára Ferdinanda II. a ten im tiež odporučil 13. decembra 1622 postulovať tentoraz ešte Harracha ako arcibiskupa za veľmajstra. To sa stalo 10. mája 1623 pri jeho návšteve Prahy spolu s cisárom a bola im vydaná cisárska listina potvrdzujúca všetky práva s poznámkou, že táto voľba na základe cisárovho priania nemá byť záväznou pri budúcich voľbách.³⁴ Pre nízky vek bol Harrach vysvätený na biskupa až 22. januára 1624 a v katedrále inštalovaný 2. apríla 1624.³⁵ Pustil sa do obnovy duchovného života v krajine, aj do pozdvihnutia hmotného zabezpečenia Cirkvi. Výsledkom toho bol návrat a možnosť vykúpenia majetkov a tiež kompromis medzi štátom a Cirkvou, bola zriadená soľná pokladňa.³⁶ Dňa 11. januára 1626 bol ako druhý pražský arcibiskup³⁷ a ako jediný z veľmajstrov³⁸ rádu kreovaný pápežom Urbanom VIII. kardinálom Svätej rímskej cirkvi.³⁹ Pri svojom nástupe dal jasne na vedomie, že sa bude usilovať aj o obnovenie rehoľného života v ráde križovníkov a rovnako aj o ich početný vzrast. Energicky sa pustil do tejto práce. Na prelome rokov 1626 – 1627 boli prenesené pozostatky sv. Norberta do Prahy a on sám ho 27. apríla 1627 zaradil medzi krajinských patrónov. Snažil sa o obsadenie farností,⁴⁰ v roku 1628 založil svätováclavský seminár,⁴¹ v roku 1631 rozdelil arcidiecézu na vikariáty a presadil v Ríme zriadenie dvoch nových biskupstiev.⁴² Jeho zásluhy mu od pápeža Urbana VIII. a cisára Ferdinanda II. vyniesli titul primasa Českého kráľovstva, platný aj pre jeho nástupcov. V záverečnej fáze tridsaťročnej vojny pri obliehaní Prahy a dobytí Hradčan a Malej Strany bol Švédmi zajatý. Prepustený bol po zaplatení

ským a salzburským kanonikom a prepoštom vo Freisingu. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 99.

³⁴ Porov. MARAT, F. X.: *Postulace křížovnických velmistřů*, s. 18 – 23, 28.

³⁵ Pre nízky vek bol dvakrát potvrdený: 9. februára a znovu 6. augusta 1623 pápežom Gregoriom XV.

³⁶ K tejto dohode došlo 8. marca 1630 a išlo v nej o určité percento z predaja soli, ktoré sa odvádzalo Cirkvi ako náhrada za ukradnuté majetky. Zmluvu vo Viedni za Cirkev podpísali Harfách a pápežský nuncius Palloto. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 99.

³⁷ Prvý bol Ján Očko z Vlašimi, kreovaný 17. septembra 1378 v Ríme s titulom pri Bazilike dvanástich apoštolov.

³⁸ V starom inventári hlavného rádového kostola v Prahe zo začiatku 20. storočia sa uvádza ako pamiatka na neho jeho kardinálsky klobúk. Porov. *Inventár křížovnického kostela sv. Františka z Assisi v Praze*.

³⁹ Najprv mal titul pri kostole Panny Márie Anjelskej, potom v roku 1644 mal Baziliku sv. Pradědy a od roku 1667 baziliku sv. Vavrinca in Lucina. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 100.

⁴⁰ V tom čase mala z tisíc farností arcidiecéza obsadených asi tristo päťdesiat.

⁴¹ Pri sporoch s jezuitami o hodnosť veľkého kancelára na univerzite jeho vlastný ústav klesol na úroveň skromného učilišťa.

⁴² Dňa 3. júla 1655 Alexander VII. zriadil biskupstvo v Litoměřiciach a 10. novembra 1664 v Hradci Královom.

Potridentská teologická starostlivosť

výkupného, na ktorom z väčšej časti mali podiel križovníci. Nakoľko Staré Mesto sa bránilo aj na Karlovom moste, zmenil sa kláštor križovníkov na pevnosť a po bojoch na hromadu sutín. To viedlo po nazhromaždení dostatočných finančných prostriedkov k stavbe nového generalátu a obnove konventu v rokoch 1661 – 1662, ktorú viedol taliansky staviteľ Carlo Luragho. V roku 1664 bola postavená zvláštna kaplnka pre milostivú sochu Panny Márie na Chlumu sv. Máří. Zasluhou belgického šľachtica Gerharda de Schlessin, ktorý sa – podobne ako iní hodnostári z cudziny, za odmenu v službách kardinála Harracha – stáva križovníkom; poberá prímly z bohatých obročí, pričom prestaval Hradisko sv. Hypolita pri Znojme.⁴³ Ako kardinál sa Harrach zúčastnil volieb pápežov Inocenta X. (1644), Alexandra VII. (1655), dokonca bol vážnym kandidátom na pápežský trón a zvolenie Klementa IX. (1667) oznámil rímskemu ľudu, lebo bol najstarším žijúcim kardinálom. Koronoval troch českých kráľov: Ferdinanda III. (21. novembra 1627), Ferdinanda IV. (5. augusta 1646) a Leopolda I. (14. septembra 1656). V posledných dvoch rokoch bol tiež kniežaťom – biskupom v Tridente, ktoré dostal ako náhradu za vznik nových biskupstiev a ocenenie zásluh.⁴⁴ Zomiera vo Viedni pri návrate z Ríma 25. októbra 1667 a už na nasledujúci deň je pochovaný do rodinnej hrobky v dvornom Kostole sv. Augustína. Bol dobrým a obetavým pastierom, ktorý bol osobne bezúhonný. Viedol Cirkev v Čechách v neľahkom období vojen, moru a tiež aj v hospodársky a nábožensky problémovom priestore a čase. Za neho boli tiež vypracované nové štatúty rádu, ktoré boli vydané 29. januára 1666, schválené však boli až po jeho smrti 26. októbra 1675 pápežom Klementom X.

Po ňom nastupuje – podľa menovania v poradí veľmajstrov – Ján Viliam Liebsteinský z Kolowratov,⁴⁵ ktorého menuje cisár Leopold I. v novembri 1667 za pražského arcibiskupa, čo potvrdzuje pápež 7. decembra 1667. Križovníci ho jednohlasne postulovali za svojho veľmajstra 18. januára 1668. Bolo to preto, lebo majetky rádu spravoval generálny prior, a tak boli vo vlastných rukách, či to boli temporálne alebo aj duchovné veci. Nakoniec je potrebné sa zmieniť, že v tej dobe bol generálnym priorom Juraj Ignác Pospíchal, vynikajúca osobnosť a budúci veľmajster.⁴⁶ Na svoj úrad však Liebsteinský nenastúpil, lebo že v noci z 30. na 31. mája 1668 náhle umiera v dome svojho brata v Brne na ceste do Prahy.

Po jeho smrti sa už nepristúpilo k postulácii a novým veľmajstrom sa stáva Ján Fridrich, gróf z Waldsteina (1668 – 1694).⁴⁷ Začiatkom júna 1668 ho zvolili na čelo rádu,

⁴³ Gerhard de Schlessin zložil sľuby v kaplnke arcibiskupského paláca 26. júna 1628. Bol pápežským komonikom a protonotárom. Predtým bol osobným kaplánom arcibiskupa Harracha. Pre zaplatenie dlhov dostal v roku 1645 s dišpenzom hodnosť prepošta pri Kostole sv. Petra v Brne, kde v roku 1652 zomrel a pochovali ho. Jeho nástupcom sa na poste prepošta na Hradišti stal 10. marca 1653 jeho synovec Tomáš Comélius, ktorý po smrti Harracha dúfal, že nastúpi po ňom. Viedol otvorený spor v rokoch 1673 – 1674 u pápeža Klementa X., ale neuspel. Nakoniec ho pre majetok zavražдили jeho príbuzní 21. marca 1675. Porov. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 30 – 31.

⁴⁴ V roku 1665 získal toto biskupstvo.

⁴⁵ Narodený 16. septembra 1624 v Innsbrucku a bol kanonikom v Olomouci, v Brne a vo Vroclavi. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 31.

⁴⁶ Porov. MARAT, F. X.: *Postulace křižovníckých velmistřů*, s. 33 – 36.

⁴⁷ Narodený vo Viedni roku 1644 v rodine Maximiliána grófa z Waldsteina a jeho druhej manželky Márie Polyxény z Talmbergu. Študoval v Prahu a na Germanicu v Ríme a po vysvätení bol menovaný za pápežského preláta Alexandrom VII. Bol kanonikom a potom aj dekanom vo Vroclavi a tiež kanonikom v Olomouci. Dňa 16. júna 1668 bol menovaný cisárom Leopoldom

Potridentská teologická starostlivosť

30. júna 1668 sa o tom dozvedel vo Viedni, kde sa práve zdržiaval a 14. septembra 1668 sa prisahou a prevzatím odznakov veľmajstra stáva 29. najvyšším predstaveným. Túto voľbu predchádzal spor s prepoštom na Hradisku svätého Hypolita pri Znojme Tomášom Cornéliom de Schlessin, z ktorého však vychádza Waldstein ako víťaz. Vďaka prijatiu voľby sa považuje za skutočného člena rádu. Po smrti arcibiskupa Matúša Ferdinanda Sobka z Bilenbergu ho však metropolitná kapitula 6. júna 1675 zvolila na jeho miesto, čo potvrdil cisár 15. júna a pápež 2. decembra. Intronizovaný bol 14. marca 1676, a tak sa opäť spojila hodnosť pražského arcibiskupa a veľmajstra rádu. Nedá sa vymenovať všetko, čo vykonal ako dobrý a mierumilovný pastier, obľúbený u ľudí, pre jeho dobro arcidiecézy. Za neho v spolupráci s Pospíchalem začína kvitnúť aj križovnícky rád. Pokračuje veľkorysá prestavba celého pútnického miesta na Chlume sv. Máří, ktorý v roku 1687 povyšuje na prepošstvo.⁴⁸ Ostrihomský arcibiskup a uhorský prímas Juraj Szecsényi zriaďuje nadáciu pre špitály v Bratislave a Pešti a zveruje ich do starostlivosti križovníckemu rádu.⁴⁹ Z Ríma si v roku 1675 priviezol aj vynikajúceho architekta talianskeho baroka Jeana Baptistu Matheye, ktorý mal účasť na skoro všetkých stavbách za arcibiskupa Waldsteina. V rokoch 1675 – 1695 skoro od základu prestaval palác arcibiskupov,⁵⁰ pracoval na Chlume sv. Máří a jeho vrcholným dielom je hlavný rádový Kostol sv. Františka v Prahe pri Karlovom moste, dielo svetovej úrovne. Staval sa v rokoch 1679 – 1688 a práce viedol Ján Dominik Canevalle. Dokončený bol však až v roku 1694. Chrám bol vysvätený arcibiskupom – veľmajstrom Waldsteinom buď 2. decembra 1687, ale podľa iných prameňov 8. decembra 1687. Na výzdobu sa použilo nemálo sliveneckého červeného mramoru. Pre chrám získal aj výnimočnú relikviu – trň z Kristovej koruny. Zastával sa Cirkvi, najmä pre odopieranie desiatkov a poplatkov zo soľnej pokladne, začo bol na krajinských snemoch zbavený volebného práva od roku 1693. Veľmajster a knieža arcibiskup Waldstein zomrel 3. júna 1694 na svojom zámku Duchcové. Pochovaný bol o päť dní neskôr do rodinnej hrobky v Katedrále sv. Víta v Prahe.⁵¹

Smrťou tohto posledného veľmajstra – arcibiskupa končí doba 120 rokov, keď pražskí arcibiskupi boli súčasne veľmajstrami rádu križovníkov s červenou hviezdou. Doba priamej postulácie trvala pritom 78 rokov (1590 – 1668). Dá sa konštatovať, že za dobu postulácie tak rád vykonal obrovské dielo na poli pastoraácie v obnove Pražského arcibiskupstva v duchovnej, personálnej a hmotnej oblasti.

Počet znakov: 32 284.

Adresa autora: **P. ThDr. Gabriel Rijad Mulamuhíč, PhD.**, Opava, CZ - 041 21 Opava-Kateřinky, tel. +420 55 6836 338, e-mail: rijad@email.cz

dom I. za biskupa v Hradci Královom. Túto diecézu však nikdy nenavštívil a viedol len spory o obsadzovanie postu farára v Katedrále Sv. Ducha a o kanonické rezidencie kapituly. Pre nízky vek ho do tejto hodnosti potvrdil pápež Klement X. až 27. novembra 1673 a konsekrovaný bol v Prahe 4. marca 1674. Porov. BUBEN, M. M.: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 381.

⁴⁸ Porov. BOHÁČ, Z.: *Poutní Místa v Čechách*, s. 212.

⁴⁹ Bratislava (Poszony) 24. januára 1692 a Pešť 24. februára 1692.

⁵⁰ Porov. KROPÁČEK, J.: *Arcibiskupský palác v Praze*, s. 16 – 26.

⁵¹ Porov. BUBEN, M. M.: *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 34.

Proces rekatolizace na jihu Čech v 16. až 18. století

Rudolf SVOBODA

The process of the Recatholization in South Bohemia region since 16th until 18th Century

This study pursues a process of the Recatholization in South Bohemia region since 16th until 18th Century. It shows activities of the Catholic Church, above all of diocesan and regular priests, who wanted to convert non-catholic inhabitants. At the end of that process was region catholic.

Key words: *Recatholization – South Bohemia region*

Úvodem

V této studii se budu zabývat otázkou rekatolizace na jihu Čech. Jedná se o téma zpracované doposud pouze okrajově. Církevní historici, kteří se problematikou zabývali, o ní pojednávají zejména o širších souvislostech celého českého nebo českomoravského území. Pouze Jaroslav Kadlec¹ a Kurt Augustin Huber² zatím alespoň stručně pojednali o průběhu rekatolizace v jihočeské oblasti. Na podrobné zpracování církevně-historická obec ještě čeká, což je důsledek více než půl století dlouhé mezery v bádání v čase komunistické totality. Bude potřeba zejména shrnout výsledky archivních výzkumů, které se v posledních téměř dvaceti letech zabývají některými dílčími tématy týkajícími se sledovaného období, jež by bylo potřeba následně doplnit o hlubší a systematický vlastní archivní výzkum.

Přestože výsledky systematického výzkumu pramenů prozatím chybí, je přesto možné sledovat počátky, průběh i důsledky rekatolizačních snah na jihu Čech na několika dílčích tématech či událostech. Každé z těchto témat se pokusím představit v jedné z následujících kapitol. Především, že mým záměrem není představit průběh rekatolizace v zemích Koruny české obecně – fakta o něm jsou známá – ale poukázat na téma rekatolizace v jihočeském regionu.

1. Počátky a průběh rekatolizace na jihu Čech

V průběhu 15. století získaly v jižních Čechách pozice tři náboženské strany: katolická, utrakvistická a jednota bratrská. Katolická strana zde měla tradičně silnou pozici. Z českého jihu pocházela většina vysokých církevních hodnostářů, kteří se podíleli na

Tato studie je dílčím výstupem z grantu GAČR č. 409/07/0475 - Katolická církev na jihu Čech ve světle archivních dokumentů let 1949 – 1976.

¹ Srov. Jaroslav KADLEC, *Českokubějovická diecéze*, České Budějovice: Sdružení Jana Nepomuka Neumana - Setkáni, 1995.

² Srov. Kurt Augustin HUBER, „Kirche in Südböhmen. Ein Überblick,“ in *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 7, Festschrift zur zweiten Säkularfeier des Bistums Budweis 1785-1985*, ed. Kurt Augustin HUBER, Königstein im Taunus: Inst. für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien, 1985, s. 7-35.

katolické církevní správě pražského arcibiskupství, jako byli Mikuláš z Krumlova a Jošt z Rožmberka. Utrkvisté byli stranou nejsilnější, podporovanou značnou částí šlechty i panovníkem. Jednota bratrská získala nejvíce svých stoupenců v prácheňském kraji, příslušníci jednoty žili kupř. ve Vodňanech, v Táboře, Týně nad Vltavou, Jindřichově Hradci a Bechyni. Dokonce proslulý Petr Vok, poslední pán z Rožmberka nebo proslulý kronikář Václav Březan se přidali k tomuto vyznání. S příchodem protestantismu v 16. století se situace zkomplikovala: německé obyvatelstvo v pohraničí přecházelo hromadně k luteránství. Kadlec konstatuje, že luteránství mělo nepříznivý vliv na disciplínu katolíků – kupř. na obyvatele klášterů. Postižen byl i utrkvismus, když se do té doby utrkvistická šlechta stávala luterskou nebo kalvínskou a začala poddaným ustanovovat nové duchovní správce a vnucovat jim novou víru. Protestantismus se uchytil více ve městech – přiklonila se k němu města Domažlice, Sušice, Klatovy, Písek, Tábor a Pelhřimov. Na venkově se lidé přidrželi povětšinou katolické nebo utrkvistické tradice.³

Náboženský zmatek, který vládl, se pokusil řešit Antonín Prus z Mohelnice, který roku 1564 nastoupil na pražský arcibiskupský stolec, který byl neobsazený od roku 1421. On a jeho nástupci utužili kázeň duchovenstva a zaměřili se na jeho výchovu.

Významným činitelem rekatolizace byl jezuitský řád, který přišel do Čech v padesátých letech 16. století. Na konci století byly zřízeny v jižních Čechách dvě jezuitské koleje – 1586 v Českém Krumlově a 1594 v Jindřichově Hradci. S podporou šlechty započali ve městech i v širokém okolí s rekatolizačním dílem, které bylo velmi úspěšné. Jezuitští misionáři byli zváni od šlechty po celém jihočeském regionu. Ve stejném úsilí vynikli i někteří diecézní kněží – např. plzeňský farář Tomáš Bavorovský z Bavorova (zemř. 1562) nebo jindřichohradecký probošt Václav Brož (zemř. 1613).

Po porážce stavů na Bílé Hoře začala být rekatolizace prováděná do všech důsledků. Jezuité, kteří byly na počátku povstání v roce 1618 vyhnáni ze země, se vrátili a s pomocí arcibiskupa vymohli v Římě nejprve zákaz kalicha a poté i vypovězení nekatolických duchovních ze země. Roku 1627 bylo Obnoveným zřízením zemským prohlášeno za jediné dovolené náboženství katolické. Formou nátlaku, jakou bylo kupř. ubytování vojska v domech nekatolíků, se snažili získat představitelé vítězné strany zejména obyvatele měst zpět pro katolicismus. O rok později zahájila v jižních Čechách činnost tzv. reformační komise. Vnějšíkově se ke katolictví přidala většina šlechty a měšťanů, jen malá část z nich využila možnosti odejít do exilu. Venkované nedostali na vybranou a po dobrém či po zlém museli vyznávat stejnou víru jako panovník.⁴

O to, aby nebylo obrácení pouze vnějšíkově, se starali misionáři. Nejznámější z nich - jezuité jmenovitě Vojtěch Chanovský, Václav Roušar, Martin Benda či Jiří Plachý – získali velikou proslulost a přes nedostatek diecézního kléru se díky osobnímu styku s lidmi a umírněnému přístupu zasloužili o vnitřní přilnutí se jihočeského obyvatelstva ke katolictví. V jižních Čechách bylo obnoveny či stavěny nové kláštery – zejména au-

³ Srov. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 12-15.

⁴ Srov. Martin WEIS, *Kanonické vizitace venkovských farností jihu Čech v období vrcholného baroka*, in C. Hišem, P. Fedorčák eds. *Kanonické vizitácie po Tridentskom koncile*, v edici STUDIA ACADEMICA HISTORIAE ECCLESIAE CASSOVIAE svazek IX vydalo Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2007, s. 27-35; Martin WEIS, *Jezuitská kolej v Českém Krumlově*, in Vojtěch Novotný (ed.): *Všechno je milost. Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. V edici OPERA FACULTATIS THEOLOGIAE CATHOLICAE Universitatis Carolinae Pragensis THEOLOGICA ET PHILOSOPHICA sv. 11, Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, Praha 2008, s. 589-595.

Potridentská teologická starostlivost'

gustiniánů, františkánů, paulánů a dominikánů, celkem se na území budoucí českobudějovické diecéze (o které bude ještě řeč) nalézalo 26 mužských klášterů a koleji a jeden ženský klášter. Kvůli zmíněnému nedostatku diecézních kněží často působili ve farnostech jako duchovní správci a i jinak se svou činností zasloužili o totéž, co jezuité. Nedostatek kněžského dorostu vyřešil pražský arcibiskup Arnošt Harrach zřízením semináře v Praze roku 1635, takže na počátku 18. století již byly obsazeny všechny farnosti tak, jako před třicetiletou válkou.⁵

2. Snahy o založení biskupství na jihu Čech v 16. až 18. století v kontextu rekatolizace

První snahy po posílení pozice katolické církve v českém království se objevily v době, kdy na trůn nastoupil Ferdinand I. (1526-1564). Podobně jako jeho bratr Karel V. – španělský král a římsko-německý císař v jedné osobě – i on s nelibostí sledoval, jak na území, které spadalo pod jeho vládu, pronikají myšlenky evropských reformátorů, zejména Martina Luthera a Jeana Kalvína. Celé území Čech spadalo pod pražské arcibiskupství – což bylo zejména s pastoračního hlediska velmi problematické. Huber dokládá, že již za vlády tohoto panovníka existoval plán na rozdělení pražského arcibiskupství a založení několika sufragánních biskupství. Ovšem až za vlády císaře Ferdinanda II. (1619-1637) se nad tímto záměrem rozproudila živější diskuze. Jejím důvodem byla nejenom snaha o zlepšení situace v církevní správě v Čechách, ale především otázka znovuzískání zdejšího obyvatelstva pro katolickou víru. Nová biskupství měla být zřízena v Hradci Králové, Litoměřicích, Plzni a Českých Budějovicích.⁶ Zajímavé je, že v Českých Budějovicích a v Plzni jednání ztroskotala na odpor místních – zdůrazňují, že katolických – městských rad, které se obávaly, že by biskup sídlící ve městě mohl omezovat jejich práva a svobody, a také na problémehs hmotným zabezpečením nových biskupství a biskupů. Českobudějovičtí a plzeňští měšťané se také vymlouvali, že jsou dobří katolíci a mají ve městě dostatek diecézního i řeholního duchovenstva, takže nehrozí nebezpečí upadnutí do bludu – a tudíž biskupa ve svých městech nepotřebují. Podle názoru budějovických měšťanů by se jako sídlo biskupství spíše hodil Tábor, který byl teprve nedávno obrácený na pravou víru a tudíž by zde biskup zastával

⁵ Srov. HUBER, *Kirche in Südböhmen*, s. 12-16; a také Jaroslav V. POLC, *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, 1995, s. 66-67; KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 15-17; Miroslav NOVOTNÝ a kol., *Dějiny vyššího školství na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice: Jihočeský univerzita v Českých Budějovicích, 2006, s. 47-50; Martin WEIS, *Jezuitské koleje na jihu Čech v období prvé rekatolizace*, in 350. výročí Košické univerzity: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 27. februára 2007, ed. Cyril HIŠEM, Štefan Eliáš, Dáša Fedorková; Rec. Peter Šturák, Ivan Chalupěcký, Prešov: Vyd. Michala Vaška, 2007, s. 234-243.

⁶ Viz. Kurt Augustin HUBER, „Die Gründung des Bistums Budweis 1784/85“, in *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 7, Festschrift zur zweiten Säkularfeier des Bistums Budweis 1785-1985*, ed. Kurt Augustin HUBER, Königstein im Taunus: Inst. für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien, 1985, s. 37 a Kadlec, *Českobudějovická diecéze*, s. 19. O plánech založení biskupství v sedmnáctém století viz. také Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 225. Srov. také Jaroslav KADLEC – Miroslav NOVOTNÝ, *Biskupství*, in *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 1998, s. 46.

Potridentská teologická starostlivost'

důležitou roli.⁷ Nakonec byla v druhé polovině 17. století založena – také díky velké snaze pražského arcibiskupa Arnošta Harracha (1623-1667) – biskupství v Litoměřicích (1655) a v Hradci Králové (1664). I tak ale spadaly pod pražskou arcidiecézi nadále celé střední, západní a jižní Čechy. Tak rozsáhlý církevní útvar se samozřejmě nadále potýkal s církevně-správními obtížemi. Nevyřešena zůstala tato situace dalších více než sto let, téměř až do konce 18. století, kdy její pozitivní změnu inicioval josefinistický stát, v jehož představách byla efektivní církevní správa jedním z klíčových požadavků správného fungování a řízení státu, a proto neváhal rázně překonávat obtíže, které stály v cestě k úspěšnému dosažení vytyčených cílů.⁸ Kromě toho zásadně narostl počet obyvatel v pražské arcidiecézi, takže církevně-správní těžkosti byly oproti minulosti ještě palčivější. Oproti minulému století již nebyla problémem víra obyvatelstva, které bylo v zemích Koruny české ve velké většině katolické.⁹ Nové biskupství na jihu Čech – biskupství českobudějovické – bylo nakonec založeno až v době josefinismu. Císař Josef II. rozhodl o jeho zřízení v roce 1784 a k papežského schválení se tento projekt dočkal o rok později.¹⁰ Je jisté, že dřívější založení biskupství, jež by znamenalo značné posílení církevní správy, by přispělo k rekatolizaci obyvatelstva, ale jak jsem se již výše zmínil, byl proces rekatolizace realizován jinou cestou.

3. Římskokatolická církev na jihu Čech na konci barokní doby

Jaroslav Kadlec vidí situaci na jihu Čech v 18. století velmi pozitivně. Dokládá, že v průběhu tohoto století se drtivá většina obyvatelstva hlásila ke katolickému vyznání a že nešlo pouze o vnějškovou příslušnost, ale o vnitřní přilnutí se. Stalo se tak podle jeho názoru díky horlivému, několik generací trvajícimu působení řeholního a diecézního kléru. Z ještě nezminěné generace působící v tomto století stojí ze zmínku Karel Jugl (zemř. 1764), Jan Florián Hammerschmidt (zemř. 1735), Matouš Krum (zemř. 1733) či Ondřej František De Waldt (zemř. 1752). Všichni vynikali jak svou vzdělaností, tak i skvělými kazatelskými dovednostmi.

Duchovní život se navenek projevoval náboženskými bratrstvy, literátským sbory, mariánskými družinami, procesím a poutěmi.¹¹ Kadlec zdůrazňuje, že právě poutě byly pro barokní dobu charakteristické. V jižních Čechách byla často navštěvovaná poutní místa¹² Kájov, Římov, Klokoty u Tábora, Dobrá Voda u Nových Hradů, Svátý Kámen na Kaplicku, Lomec u Netolic, Sepekov, Podsrp, Klatovy, Tannenbeg na Domažlicku, Nicov u Plánice či další místa.¹³ Vysoce pozitivní hodnocení tohoto období dokládá

⁷ Viz. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 19 a HUBER, *Die Gründung*, s. 37.

⁸ Srov. HUBER, *Die Gründung*, s. 37-38.

⁹ Viz. HUBER, *Kirche in Südböhmen*, s. 16.

¹⁰ Srov. Rudolf SVOBODA, *Proces založení českobudějovického biskupství v letech 1783-1789*, in *Studia theologica* 33/2008, roč. 10, č. 3, s. 25-38; srov. také HUBER, *Die Gründung*, s. 37-38.

¹¹ Srov. Martin WEIS, *Pout' a poutní místa jako fenomén jihočeské barokní spirituality*, in Lenčič Štefán ed. *Púte a putovanie, recenzovaný zborník príspevkov zo VII. monoteatického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín*, v edici *STUDIA ACADEMICA HISTORIAE ECCLESIAE CASSOVIAE* svazek VII., vydala Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Katedra cirkevných dejín, Košice 2006, s. 57 – 7.

¹² Tématu poutních míst se věnuje velmi podrobně ve své monografii Martin WEIS, *Jihočeské AVE. Duchovní průvodce po poutních místech českobudějovického biskupství*, nakladatelství Arista Praha, 2001.

¹³ Srov. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 17-18.

Potridentská teologická starostlivost'

i následují věta: „*Vítězství církve projevovaly stavby četných nových kostelů, kaplí, křížových cest, božích muk a soch. Výzdobou vynikaly zejména kostely klášterní a budovy klášterů, v nichž byly nahromaděny velké knihovny a cenné umělecké sbírky.*“¹⁴ Barokní doba pro Kadlece v jižních Čechách končí založením českobudějovického biskupství, o kterém již byla řeč výše.¹⁵

Huber, který vychází ve svém pojednání právě z Kadlecovy statě, narozdíl od Kadlece mnohem více zdůrazňuje vliv jezuitů na rozvoj barokní kultury v jižních Čechách v průběhu osmnáctého století. Zmiňuje se o častých a účinných kázáních kněží, kteří vynikali svou vzdělaností v mnohých oborech, a také o projevech náboženského života běžných věřících, kteří prý kromě putování na místa v jihočeské oblasti často zavítali i za hranice regionu, kupř. do bavorského Heiligen Blut-Neukirchen. Naopak věřící odjinud navštěvovali zase poutní místa na jihu Čech.¹⁶ „*Země byla na konci osmnáctého století poseta barokními kostely a kaplemi.*“¹⁷ Na konci sedmnáctého století bylo v jižních Čechách 26 mužských a ženských klášterů. Jako poslední k nim přibyla roku 1761 kolej piaristů v Českých Budějovicích.¹⁸ Dá se říci, že jihočeská oblast byla v druhé polovině osmnáctého století silně ovlivněna barokem. Její obyvatelé praktikovali tradiční formy zbožnosti a v tomto byli i podporováni svými duchovními.

4. Výsledek rekatolizačních snah v jižních Čechách

Důkazem, že rekatolizační snahy na jihu Čech měly téměř stoprocentní účinnost, ukáží na dvou příkladech:

Stejně jako dalších oblastí habsburské monarchie se také jihočeského regionu týkala vyhlášení náboženské tolerance. Již roku 1777 zavedla císařovna Marie Terezie takzvanou tichou toleranci vůči některým nekatolíkům. Roku 1781 povolil císař Josef II. tolerančním patentem vyznání luterské, kalvínské a pravoslavné. Vyhlášení náboženské tolerance však nemělo v převážně katolických jižních Čechách téměř žádný ohlas. Kurt Augustin Huber spolu s Jaroslavem Kadlecem shodně uvádějí, že v táborském, prácheňském a budějovickém kraji se k protestantismu dohromady přihlásilo jen asi devět set lidí, přičemž většina z tohoto počtu byla usazena na území, které sousedilo s čáslavským krajem, konkrétně v okolí Pacova.¹⁹

Dalším svědectvím je zpráva prvního českobudějovického biskupa Jana Prokopa Schaaffgotsche o provedené generální vizitaci své diecéze z roku 1811. Je jedinou tohoto druhu, která se zachovala z doby Schaaffgotschova působení v biskupském úřadu. Originál se nachází v *Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien*, kopie ve fondu Biskupský archiv České Budějovice uloženém ve Státním oblastním archivu v Třeboni.²⁰ Tuto

¹⁴ Tamtéž, s. 18.

¹⁵ Tamtéž, s. 19.

¹⁶ Srov. HUBER, *Kirche*, s. 16.

¹⁷ „*Das Land war am Ende des 18. Jahrhunderts übersät mit Barockkirchen und -kapellen.*“

Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁹ Srov. HUBER, *Kirche*, s. 16 a KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, s. 18.

²⁰ Viz. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien (HHS), Kaiser-Franz-Akten 215, fol. 524-571. Zemským úřadům poslal českobudějovický biskup kopii této zprávy 26. dubna 1811. Viz. SOA Třeboň, Biskupský archiv České Budějovice (BA ČB), Zpráva biskupa zemskému guberniu o stavu diecéze, 1811, sign. II/1/b/7, kart. 10. Tabulkový přehled výsledků vizitace viz. SOA Třeboň, BA ČB, Generální vizitace far a řeholních ústavů – společně, pokyny a korespondence ve vizitačních záležitostech, informační elaboráty o stavu

Potridentská teologická starostlivost'

zprávu jako první prozkoumal Kurt Augustin Huber a výsledky svého bádání uveřejnil ve studii *Der Budweiser bischöfliche Visitationsbericht von 1811* v časopise *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien*,²¹ další zkoumání jsem uvedeny v knize Rudolfa Svobody *Jan Prokop Schaaffgötsche – první biskup českobudějovický*.²² Zpráva podává detailní informace o duchovním obrazu diecéze, o různých oblastech církevního života, o činnosti jednotlivých církevních institucí či institucí, nad kterými měla církev dohled. Podává také hodnocení jednotlivých duchovních správ i duchovních osob. O rekatolizaci se nezmiňuje ani náznakem, protože již byla do důsledků provedena. Ze statistiky vyplývá, že ze 702 708 obyvatel diecéze bylo za nekatolíky – evangelíky – označeno pouze 1855 lidí.²³ Schaaffgötsche konstatuje, že po náboženské stránce je obyvatelstvo v dobrém stavu, je celkově velmi silně tradičně a konzervativně katolicky orientováno. Pověry se vyskytují pouze zřídka, jinak jsou z větší části vykořeněné a duchovní proti nim neustále pracují. Protestanti žijí pouze v tábořském kraji.²⁴

Závěrem

Rekatolizace na jihu Čech byla dlouhodobým procesem, který trval od 16. do 18. století. Přestože není doposud celkově zmapován díky doposud nerealizovanému důkladnému archivnímu průzkumu, přesto lze konstatovat, že byl z hlediska obrácení obyvatel na katolickou víru prakticky stoprocentně úspěšný. Jako problematické je vnímáno především násilné období rekatolizace po prohraném stavovském povstání, motivované státními rozhodnutími. Naopak velmi pozitivně je třeba hodnotit umírněné rekatolizační působení řeholů, zejména pak jezuitů.

Počet znakov: 20 103.

Adresa autora: **Mgr. Rudolf Svoboda, Th.D.**, Katedra církevních dějin a patristiky, Teologická fakulta Jihočeské univerzity, Kněžská 8, CZ - 370 01 České Budějovice, svobodard@tf.jcu.cz

famostí pro účely generální vizitace, seznamy břimovanců, vizitační protokoly, zprávy o stavu diecéze na základě vizitačních zpráv, 1811-1812, sign. VI/11/a, kart. 13.

²¹ Viz Kurt Augustin HUBER, *Der Budweiser bischöfliche Visitationsbericht*, in *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien 7, Festschrift zur zweiten Säkularfeier des Bistums Budweis 1785-1985*, ed. Kurt Augustin HUBER, Königstein im Taunus: Inst. für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien, 1985, s. 68-88.

²² Srov. Rudolf SVOBODA, *Jan Prokop Schaaffgötsche – první biskup českobudějovický*, v tisku, vyjde v edici Pontes pragenses.

²³ Srov. Österreichisches Staatsarchiv Wien, HNSA, Kaiser-Franz-Akten 215, fol. 524-571. Srov. HUBER, *Der Budweiser bischöfliche Visitationsbericht*, s. 72.

²⁴ Srov. Österreichisches Staatsarchiv Wien, HNSA, Kaiser-Franz-Akten 215, fol. 396-397; SOA Třeboň, BA ČB, Zpráva biskupa zemskému guberniu o stavu diecéze, 1811, § 1, sign. II/1/b/7, kart. 10.

Dimenzia smrti v kontexte neskorého stredoveku

Bernadeta BERNÁTHOVÁ

The dimension of death in the context of late medieval period

The article entitled “*The dimension of death in the context of late medieval period*” clarifies the understanding and depicting of death in the late medieval period. This period is characterized primarily as a period of “black death”, because that time was marked by numerous decreases of number of inhabitants, and by the origin of many and new themes of last moments of life of man. The people were in contact with death every day, they could not ignore it. Medieval sermon, art, and mainly fine arts imagination stimulated the understanding of one's destiny, pointed to the life after death. Individual motif of death was explicitly present in the point of view of medieval man.

Key words: *Death, late medieval period, artistic depiction, symbols of death*

Smrť je primárnym momentom a nevyhnutnou fázou života človeka.¹ V priebehu ľudskej existencie s ňou človek ráta, má ju na mysli. Subjekt stojí pred smrťou celkom sám, a svoju smrť si taktiež musí prežiť iba sám. V okamihu úmrtia sa stráca kontinuita society s ľuďmi a prechádza sa do interakcie s Bohom. Tým sa pôsobenie človeka mení na existenciu zameranú výlučne na Boha, dištancuje sa od dejín človeka a okrem relatívneho času, participuje aj na absolútnom čase.²

Každú civilizáciu determinuje spôsob, ako pristupuje ku svojmu koncu. Človeka vo všetkých epochách znepokojovala myšlienka na smrť: čo je po smrti, aký je záhrobný svet. Otázka smrti je prapôvodnou otázkou človeka. V týchto intenciách sa postupne utvárali názory na posledné veci, rozvíjala sa eschatológia. Obdobie stredoveku sa so smrťou konfrontovalo oveľa viac, než ktorákoľvek iná epocha.³ Stredoveký človek si bol vedomý prítomnosti smrti vo svojom každodennom živote. Norbert Elias vo svojej štúdii „*O osamělosti umírajících v našich dnech*“ konštatuje: „*Není pochyby, že ve středověku se o smrti a umírání hovořilo otevřeněji a běžněji než dnes..., což ale neznamená, že byla pokojnější*“.⁴

Vzťah medzi živými a mŕtvymi bol v stredoveku v markantnej miere modifikovaný. Túto reflexiu konštatoval i Brown: „*Dávna hranice mezi obci živých a mrtvých nakonec*

¹ (Gn 2, 7; Jób 14, 5; 1 Sam 2, 6; Kaz 12, 7; Sir 14, 17; Ž 39, 14)

² Koexistencia ľudskej duše v prítomnosti Boha nie je konečnou fázou, pretože kresťanstvo prináša dogmu o znovuzkresení: „*On mocou, ktorou si môže podmaniť všetko, pretvorí naše úbohé telo, aby sa stalo podobným jeho oslávenému telu*“ (Flp 3, 21).

³ Spoločnosť sa zaoberala smrťou a mŕtvymi viac než inokedy, o čom svedčí množstvo zádušných omší, rozmanitosť makabrozných výjavov, množstvo písomných pamiatok s tematikou smrti.

⁴ Le GOFF, J.: *Tělo ve středověké kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 90.

Potridentská teologická starostlivosť

padla.⁵ Starovek považoval mŕtvych za nečistých, vypudzoval ich von z mesta. Nástupom kresťanstva od 4. storočia vyrastalo neobyčajne silné puto medzi živými a mŕtvymi. Liturgia týkajúca sa mŕtvych na to patrične poukazuje: *my môžeme pomáhať mŕtvym a mŕtvi môžu pomáhať živým*. Obrady zamerané na telesné pozostatky a hroby týchto mŕtvych mali pre veľkú časť veriacich ten dôsledok, že medzi živými a zosnulými vznikol dôverný zväzok, a že sa upevnilo puto medzi týmto a druhým svetom. Mŕtvi boli prítomní tesne v blízkosti kostola, relikvií, potom i vo vnútri kostola, mesta.⁶ Metaforicky by sa dalo skonštatovať, že mŕtvi boli v stredoveku výrazne prítomní, boli centrom, stredobodom života, ľudskej mysle, tak ako cintorín ležal uprostred dediny.

Kresťanská doktrína chápe smrť aj ako zánik človeka ako pútnika. Na druhej strane – v pohnutých časoch stredoveku kresťania potrebovali obligátnu pripomienku fundamentálnej doktríny, že smrťou sa nič nekončí.⁷ Od 13. storočia človek perceptoval smrť ako okamžité oddelenie duše od tela, po ktorom sú zosnulí predvolaní k osobnému súdu.⁸ Dôsledkom prvotného hriechu, kedy *corpus* je charakterizovaný utrpením a smrťou, a *anima* prechodnou slabosťou, sa tiahla náuka o oddelení duše a tela v smrti celým stredovekom až po našu dobu. Anjelský filozof, Tomáš Akvinský, do teológie ako prvý vniesol myšlienku spojenia tela a duše, a samotné oddelenie duše od tela považoval za samozrejmy akt.

Ľudia vo veku viery, ako epochu stredoveku nazval medievalista Jacques Le Goff,⁹ umierali omnoho mladší a skôr – v komparácii so súčasnosťou bola mortalita omnoho nečakanjšia, masívnejšia, mysterióznejšia. Strach z náhlejšej smrti bol eminentný.¹⁰ Nečakaná smrť znamenala nebezpečenstvo, že človek zomrie v smrteľnom hriechu.

Stredoveká societa si bola vedomá skutočnosti, že po dohorení svojej sviečky, sa viac nemohla rozhodnúť „za“ alebo „proti“ Bohu, o čom v konečnom dôsledku svedčí i Písmo.¹¹ V ranom stredoveku sa ľudia konkrétnej smrti toľko nebáli, skôr sa obávali svojho posmrtného osudu, starosť im robila vlastná spása. V 14. storočí došlo k veľkej modifikácii. Fóbia z toho, čo bude po smrti, z pekla, ustupovala a obracala sa priamo k samotnému okamžiku smrti. Neskorý stredovek sa vyznačoval intenzívnym uvažovaním o poslednej hodine človeka. Umieranie bolo vnímané ako veľká bolesť.

⁵ Le GOFF, J.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 679.

⁶ Pohreb sa konal na cintoríne, ktorý spočiatku ležal pri kostole v strede sídla. Postupne však tieto cintoríny – raz z nedostatku miesta, inokedy z hygienických dôvodov – premiestnili za obec, v mestách za hradby.

⁷ Porov: De BORCHGRAVE, H.: *Cesty křesťanského umění*. Praha: Vydalo Euromedia Group k. s. – Knižný klub, 2002, s. 8.

⁸ Kresťanská doktrína chápe človeka ako jednotu fyzického a duševného a smrť prichádza, aby túto jednotu zrušila. Toto chápanie smrti sa v podstate líši od chápaniu smrti v ranom období stredoveku a ľudia si začali viac uvedomovať svoju individualitu. Koncom 13. storočia sa smrť individualizuje. Individualizáciu podnietil zvlášť IV. Lateránsky koncil, keď do stredu kresťanskej viery postavil spoveď. Teológia sa zameriavala na jednotlivca, zavádzalo sa spytovanie svedomia, introspekcia. Samotné náboženstvo sa stáva viac individuálne. Porov: Le GOFF, J.: *Tělo ve středověké kultuře*: Praha: Vyšehrad, 2006, s. 92.

⁹ Porov: Le GOFF, J.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 867.

¹⁰ Na rozdiel od dnešnej doby, kedy je predmetom strachu skôr bolesť a umieranie, stredovekí ľudia sa báli hlavne náhlejšej smrti.

¹¹ „Nebojte sa tých, čo zabijajú telo, ale dušu zabiť nemôžu. Skôr sa bojte toho, ktorý môže i dušu i telo zahubiť v pekle“ (Mt 10, 28).

Potridentská teologická starostlivosť

Religiozita nemala nikdy také početné a rozdielne formy ako práve na sklonku stredoveku.¹² Naše vnímanie stredovekého života je markantne formované spôsobmi vtedajšieho umierania a smrti. Medz rôzne rituály, zvyky spojené s umieraním, smrťou, pochovávaním si môžeme všimnúť, akým spôsobom sme so stredovekými tradíciami v súčasnosti stále spätí.¹³

V tejto historickej epoche „illiterátov“ malo hovorené slovo neobyčajnú silu, a preto muselo byť starostlivo uchované. Z kázni¹⁴ stredoveký človek čerpal znalosti, príbehy, morálne i cirkevné poučenia. Medieválny človek mal výbornú pamäť, ktorú precvičoval prirodzeným spôsobom alebo vďaka špeciálnemu vzdelaniu. „*Umenie zapamätat si*“ hralo významnú úlohu pri vzdelávaní stredovekého človeka.¹⁵ Memento na smrť, znamená lepšie pochopiť existenciu tohto sveta, eliminovať amorálnosť s cieľom dobre žiť.¹⁶ Ak človek chcel zostať verný rozumu, musel myslieť na svoj koniec.¹⁷

Neskorý stredovek po sebe zanechal niektoré zo základných textov pre stredoveké kazateľstvo. Toto obdobie bolo charakterizované masovými konverziami, teda kázanie pripravovalo ku konverzii. Stredoveká homília zhromažďovala farníkov okolo slova, ktorého cieľom bola spása každého človeka.¹⁸ Kazatelia maľovali pekló v najčernejších farbách, aby raj bol o to lákavejší.

Smrť ako dominantný existenčný problém scholastického človeka, dokumentuje okrem iných umeleckých žánrov,¹⁹ najmä stredoveké maliarstvo, ktoré sa venovalo tejto téme viac ako je bežné.²⁰ V tomto období dominuje pojem „obraz“ neobyčajne často. Takto prenikáme priamo k jadrú stredovekej koncepcie sveta a človeka, ktorá odkazuje nielen na figurálne objekty, ale aj na „obrazy“ rečové: metafory, alegórie, similitudines literárnych diel a kázni. Pojem obraznosti sa týka celej kresťanskej antropológie, veď práve človeka popisuje Biblia hneď na začiatku ako „obraz“ (Gn 1, 26 – 27). Stredovekí teológovia neskôr argumentovali týmito biblickými pasážami, aby obhájili legitimitu antropomorfného zobrazovania nielen Syna, ale i Boha Otca, a mohli sa tak vyhnúť starozákonnému zákazu akéhokoľvek zobrazovania Boha a stvorenia.²¹ Je teda celkom oprávnené chápať stredovekú kultúru ako veľmi originálnu „kultúru obrazov“, lebo

¹² Porov: RAPP, F.: *Cirkev a náboženský život Západu na sklonku stredoveku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996, s. 130.

¹³ Pozri: KOVAČEVIČOVA, S.: *Človek a jeho svet na obrazoch od stredoveku až na prah súčasnosti*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2006.

¹⁴ Biblia poskytovala kazateľom modely kázania, inšpirované slová prorokov, Krista a apoštolov, najmä sv. Pavla.

¹⁵ Najpoužívanější forma katechézy bola výkladovo – autoritatívna.

¹⁶ Nepochopenie smrti spôsobovalo chaos v kontexte axiológie.

¹⁷ Porov: (Sir. 7, 40).

¹⁸ V 13. storočí žobravé rády vypracovali literárny žáner: kázanie na uctenie pamiatky zosnulých. Autori týchto kázni pripomínali nutnosť modliť sa za mŕtvych, zdôrazňovali u živých dobrú prípravu na smrť.

¹⁹ *Ars moriendi* (umenie umierania) je zbierka stredovekých textov, ktoré boli určené pre potreby duchovenstva, a mali poslúžiť umierajúcemu. Neskôr boli rozšírené vo forme obrázkových kníh. Nemocnému sa pripomínalo, aby „rád umieral“. Porov: HALL, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá Fronta, 1991, s. 65.

²⁰ Najobsažnejšie sú doklady o odchode človeka zo sveta: zobrazujúce umieranie, rozlúčku s pozostalými, pohreb, oplakávanie i symboly smrti. Hromadné úmrtie za veľkého moru ovplyvnilo umeleckú imagináciu.

²¹ Porov: Le GOFF, J.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 432.

Potridentská teologická starostlivosť

kresťanstvo markantne poznamenalo ikonografický repertoár i teórií a konečne uplatnenie obrazov.²²

Obrazovú dokumentáciu je možné interpretovať kontinuálne s etickými teóriami a konfesiónálnymi predstavami o posmrtnom živote, a o odpate za hriechy spáchané za života. V tomto prípade sú potenciálne dve tendencie. Na jednej strane znázornenie smrti ako niečoho nadprirodzeného, na druhej strane ako nevyhnutnosť prírody, ktorá má svoj začiatok v počatí a narodení, a koniec v odumretí.²³

Stredoveké obrazy sú v komparácii s tými dnešnými distingvované. Umelecké artefakty boli výslovne statické, aj keď sa zaoberali otázkou zachytenia času, kinetiky, fabuly alebo naratívnosti. Preferované scény kresťanskej ikonografie²⁴ napomáhali veriacim bližšie sa oboznámiť so základmi kresťanskej viery. Togner za najrozšírenejšie považuje výjavy z Kristovho života,²⁵ eschatologické témy,²⁶ výraznú doménu majú aj mariánske či mysticko-eucharistické motívy, napr. Kristus Trpiteľ.²⁷

Smrť v 14. storočí kosila ľudí bez rozdielu,²⁸ všetci boli „vyžiadaní“ bez varovania. Táto rovnosť pred smrťou sa prejavila v niekoľkých umeleckých témach. Samotných umelcov musela probabilne fascinovať tematika smrti. Je interesantné, že literárne opisy všedného morového dňa do výtvarného umenia nevošli. Všedný deň moru sa nikde vo výtvarnom umení neodrážal. Skúsenosť smrti bola možno až príliš všedná, než aby dala ikonografii nové akcenty. Mor v roku 1348 nezaznamenal prelom vo výtvarnom umení, pretože makabrézne motívy i štyl sa pred čiernou smrťou líšili len patrične. Potlačenie smrti nebolo mysliteľné z praktických dôvodov. Umierajúci, mŕtvolý a pohrební sprievody boli na dennom poriadku. Človek si uvedomoval, že hocikedy aj v rozkvetení života, a j pri najlepšom zdraví, sa môže odobrať na večnosť. V umení 15. storočia sa morové výjavy obmedzovali skoro na knižnú maľbu.

Na umeleckých obrazoch sa objavovala dekapitácia, ďalej mŕtvolý, či kostlivci... Senzibilita dostala makabrézny ráz, šírili sa obrazy s názvom: tanec kostlivcov,²⁹ tanec smrti,³⁰ stretnutie troch živých a troch mŕtvych.³¹ Makabrézne témy nabádali k meditácii

²² Stredoveké výtvarné umenie je predstaviteľom náboženskej filozofie svojej doby.

²³ Porov: KOVAČEVIČOVA, S.: *Človek a jeho svet na obrazoch od stredoveku až na prah súčasnosti*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2006, s. 51.

²⁴ Zvestovanie, Navštívenie, Narodenie, Ukrižovanie, Posledný súd.

²⁵ Žehnajúci Kristus v mandorle, postavy apoštolov.

²⁶ S obzvlášť obľúbeným Posledným súdom, archanjelom Michalom väziacim duše alebo sv. Krištofom.

²⁷ Muž bolesti (stojací alebo sediaci Kristus v blízkosti hrobu s piatimi ranami, držiaci nástroje umučenia).

²⁸ Nerobila žiadne rozdiely medzi ľuďmi: mladí, starí, pápeži, cisári rovnako, ako prostý ľud.

²⁹ Tanec kostlivcov ilustruje predstavu, že všetci sú pred smrťou rovní. Zahrňuje rad postáv dostupného spoločenského postavenia počínajúc s pápežom a cisárom, kardinálom a nižšie postavenými duchovnými, osobami rozmanitých povolání i veku. Medzi každým je kostlivec. Sprievod je vedený k hrobu. Bol predvádzaný ako rituálny tanec v náboženskej dráme a je zobrazovaný na freskách kostolov a pohrebných budov severnej Európy, hlavne v 15. storočí. Bežne sa vyskytuje taktiež v ilustrovaných knihách tohto obdobia. Porov: HALL, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá Fronta, 1991, s. 413.

³⁰ Tanec kostlivcov je odlišný od tance smrti. Postava smrti, predstavovaná kostlivcom, ktorý má na sebe plášť a kapucňu a drží kosu a presýpacie hodiny – atribúty času – sa začali objavovať v prvej polovici 15. storočia. Od tejto doby bolo možné smrť vidieť v početných alegóriách. Smrť sama na koni, svojou kosou víťazne kosi ľudí, alebo vystreluje po ich obetiach šípy – pat-

Potridentská teologická starostlivosť

cii nad vzbudzovaním, hovorili o zániku tohto pozemského života, pozemskej telesnej krásy, čím vzburzovali strach, vyvolávali k pokániu. Zvlášť tanec kostlivcov zdôrazňoval silu a všemohúcnosť smrti, ktorá nikdy predtým nebola taká expresívna ako počas moru. Človek sa najviac bál toho, že zomrie nepripravený, a túto dekadentnú predstavu mu pripomínali práve tance kostlivcov. Za náhlým koncom prichádzalo večné zatratenie, alebo utrpenie v očistci. Tieto témy akoby preferovali myšlienku: „*Media vita in morte sumus*“ (Uprostred života sme obklopení smrťou).³²

Stredoveký človek stál stále Bohu tvárou v tvár. Na ňom zakladal svoju hodnotu. V neskorom stredoveku sa hovorilo o „štyroch posledných veciach“: smrť, súd, nebesia a peklo, teda súhrn eschatologických očakávaní. Predstaviť si večný svet bolo pre ľudí stredoveku samozrejme ťažké. Práve preto bolo nesmierne úsilie nejakú „miesta“ záhrobného sveta zobraziť. V behu bolo množstvo popisov, početné obrazy konali neviditeľný svet viditeľným. Hlavným prameňom stredovekých predstáv o onom svete bola Biblia a ďalšie spisy z doby Krista, ktoré síce neboli oficiálne uznávané, boli však veľmi rozšírené. Mnoho správ o onom svete dodali taktiež mystici a mystičky.³³

Gotické sochárstvo užívalo k zobrazeniu neba nasledujúce vyjadrenie: sediaca postava Abraháma drží duše spravodlivých v rozprestretej šatke, ktorú má ovinutú okolo ruky. Toto spodobenie je prebraté z podobienstva o Boháčovi a Lazarovi (Lk 16, 23). Stredoveké spodobenie otvoreného pekelného hrtanu, ktorý sa taktiež zvykne vyskytovať aj na renesančných obrazoch, je odvodené od morskej obludy, z knihy Jób, kde „*jeho dych by uhlie vari zapálil, akoby mu plameň z tlamy vyšľahol*“ (Jób 41, 13). Inokedy sa objavuje v pravej dolnej časti obrazu, kam sú zatratení vlečení za vlasy, alebo zaháňaní.³⁴ Peklo je obľudné, pozemské, dokonca natoľko, že leží v podzemí. Očistec je niečo ako čakáreň pre menších a bežných hriešnikov, ktorí nemôžu ísť rovno do raja, ale zato si nezaslúžia peklo.³⁵ Stredoveká civilizácia bola eschatologická, časovo orientovaná očakávaním Posledného súdu.³⁶ Takmer každý gotický kostol mal svoj portál alebo fresku Posledného súdu, kde stál usporiadaný nebeský Jeruzalem proti chaotickému peklu.³⁷

ričná narážka na mor, ktorý bol podľa tradičného názoru roznášaný šípmi. Je udivujúce, že len zriedka je smrť zobrazovaná na pohrebnej sochárskej výzdobe pred protireformáciou. Porov: HALL, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá Fronta, 1991, s. 413.

³¹ V legende východného pôvodu sa rozprávalo, ako traja mládenci, ktorí idú po ceste, stretnú troch mŕtvych, ktorí ich oslovia: „*To, čo ste, sme boli; to, čo sme, budete*“. „*Sum quod eris, quod es olim fui*“. V inej verzii sa hovorí o tom, ako trom kráľom ukázal pustovník tri otvorené rakvy s mŕtvolami. Pôvod tohto námetu je neistý a nachádza sa na neskorostredovekých chrámových freskách. Porov: HALL, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá Fronta, 1991, s. 414.

³² BIEDERMANN, H.: *Lexikon symbolov*. Bratislava: Obzor, 1992, s. 138.

³³ Porov: DINZELBACHER, P.: *Poslední věci člověka*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 9.

³⁴ Porov: HALL, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá Fronta, 1991, s. 365.

³⁵ Konceptia očistca ako miesta medzi nebom a peklom, ktorá mala už dlho svoje pevné miesto v legendách a katechézach, pojmovo spracovali teológovia koncom 12. storočia a v 13. storočí sa stali oficiálnou dogmou. Porov: DINZELBACHER, P.: *Poslední věci člověka*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 30.

³⁶ Stváranie Posledného súdu je na konci 14. storočia veľmi časté. Zobrazenia Posledného súdu často predstavujú kostry vystupujúce z hrobov, vzbudzujúce nádej na vzkriesenie.

³⁷ V každom väčšom meste sa občania celé dni venovali predvádzaniu posledného súdu na javisku, v kostýmoch anjelov a diablov, vykúpených a zatratených.

Potridentská teologická starostlivosť

Stredoveký človek žil rovnako ako básnik Baudelaire v „lese symbolov“. Vníma obraz, myslí obrazne a vyjadruje sa obrazne. Celú svoju skutočnosť, celý svet i nadskutočnosť chce symbolicky vyjadriť. Znak, číslo, farba, zvieraťá o niečom svedčia, o niečom vypovedajú. Veľmi silná koherencia existuje medzi textom a obrazom, medzi obrazom a rituálom, medzi rituálom a vierou. Všetko má svoju vnútornú súvislosť, takže jedno z druhého vyplýva. Medieválnu symboliku je nutné skúmať v kontexte society. Za bežné symboly smrti Hans Biedermann považuje kostry,³⁹ kosti,⁴⁰ lebky mŕtvych, pričom údy mohli byť zasa symbolmi budúceho zmŕtvychvstania. Na druhej strane sú kostlivci ako žijúce kostry figúrami v scénach – tanca smrti, ktorý bol častým námetom neskorého stredoveku. Prerušenie života znázorňuje kosa, kosák v rukách smrtky, resp. aj šíp⁴¹ a luk ako smrtiace zbrane, alebo presýpacie hodiny, pripomienka ohraničenosti pozemského života.⁴² Anjel smrti⁴³ navštevuje v rôznych podobách ľudí a oznamuje im odchod na večnosť. Stredoveké obrazy znázorňujú okamih, kedy sa duša spája s telom, alebo naopak, keď sa od nej oddeľuje.

Tertulianov výrok: „*Nádejou kresťanov je vzkriesenie mŕtvych; všetko, čo sme, sme vo viere vo vzkriesenie*“⁴⁴ poukazuje na to, že stredoveká cirkev mala tendenciu upozorňovať na spásu, ktorá viedla k nádeji. Práve o teológii nádeje hovorí aj františkán Jacques – Guy Bougerol: „*Svätý Bonaventura a svätý Tomáš Akvinský sa objavujú v jeden a týž čas na vrcholku latinského stredoveku. Nádeje pro Bonaventuru je osobní jistota: jestliže vydržím až do konce, a tato nádeje je mou osobní jistotou. Její předmět je obtížný, „strmý a veliký, je to sám Bůh*“.⁴⁵ Nádej je najvýznamnejším dedičstvom stredoveku.⁴⁶

³⁸ Porov: Le GOFF, J.: *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad 1999, s. 33

³⁹ Kostra sa chápe ako symbol smrti aj kvôli tomu, že kosti pretrvávajú aj po rozklade mäsa, a môžu sa zachovať aj po tisícročia.

⁴⁰ Ľudské kosti nie sú len jednoduché symboly smrti, ale predstavujú aj vieru v budúce zmŕtvychvstanie. Podľa stredovekých predstáv pri Poslednom súde, po zatrubení na pozauny, sa kosti mŕtvych vynoria z hrobov a zaodujú sa novým mäsom. Porov: BIEDERMANN, H.: *Lexikón symbolov*. Bratislava: Obzor, 1992, s. 137

⁴¹ Alegória morových šípov pochádzala z obdobia pred čiernou smrťou. Francesco de Barberino opisoval smrť ako bytosť so štyrmi tvármi, ktorá vystreľuje smrtiace šípy na všetky svetové strany. Korene kultu sv. Sebastiána boli prastaré, ale s obľubou sa svätec začal zobrazovať v 14. storočí. V tomto období sa objavuje slávny motív svätca pripútaného ku stĺpu. Spolu so svätým Rochom to boli najčastejšie morové témy výtvarného umenia. Porov: BERGDOLT, K.: *Černá smrt v Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 176.

⁴² Porov: BIEDERMANN, H.: *Lexikón symbolov*. Bratislava: Obzor, 1992, s. 298.

⁴³ V kontexte kresťanstva, sústredného na eschatológiu a na očakávanie nebeského Jeruzalema, nabrala postava anjela výnimočné rozmery. Nebeská bytosť je teofanicou postavou vyjadrujúca Božie skutky. Vo výtvarnom umení je cesta do nebies znázorňovaná najčastejšie vo chvíli, keď sa anjel ujíma dobrej duše a vzlieta s ňou do výšky. Pritom buď anjel priamo vyťahuje dušu z úst zomrelého, alebo sa duša vznáša nad mŕtvolou. Táto scéna tu, rovnako ako hocike inde, kontrastuje s osudom hriešnika, ktorého sa rovnakým spôsobom ujíma diabol, aby ho transportoval. Cesta hriešnikov vedie síce spočiatku taktiež vzduchom, končí v najhlbších hĺbkach, do ktorých sa zostupuje hrdlom sopky. Pri zachraňovaní duší používajú anjeli často plachtu, v ktorej dušu vynášajú nahor.

⁴⁴ KREMER, J.: *Budoucnost zemřelých*. Praha: Vyšehrad, 1995, s. 11.

⁴⁵ Le GOFF, J.: *Hledání středověku*. Praha, Vyšehrad, 2005, s. 163.

⁴⁶ Mnohí odborníci antického sveta tvrdia, že kresťanstvo dosiahlo v prvých storočiach veľké rozšírenie, lebo hlásalo evanjelium vzkriesenia mŕtvych a vieru vo večný život.

Kresťanské náboženstvo stmelovalo stredovekú civilizáciu, v Starom a Novom zákone sa skrýval obraz sveta i človeka, života pozemského i večnosti, perspektíva spásy ovplyvňovala samotný spôsob života.⁴⁷

V súčasnom sekularizovanom svete mnohí o smrti nechcú hovoriť, nechcú na ňu myslieť, „utekajú pred smrťou“, lebo sa jej desia. Myšlienku na smrť sa snažia totálne decimovať, samotnú terminológiu eliminovať zo svojho slovníka. Takýto impasibilný postoj k smrti, špecifický aj súčasnou krízou hodnôt, degraduje celého človeka a konzekventne dochádza k absencii večnosti. Pre epochu stredoveku nebol vôbec mysliteľný takýto laxný rozmer smrti. Pre stredovekého človeka bola prijateľnejšia určitá prevencia pred hriechom, než sa strániť vlastnej smrti. Práve na tomto stredovekom chápaní smrti, je opäť dobré pripomenúť si, že každým dňom sme bližší ku svojej smrti a tým, že nepoznáme ani hodinu svojej smrti, je dobré byť pripravení na náš odchod. Však náš život má svoje hranice. Zrod a skon.

Použitá literatúra:

- BERGDOLT, K.: *Černá smrt v Evropě*. Praha: Vyšehrad, 2002.
 BIEDERMANN, H.: *Lexikón symbolov*. Bratislava: Obzor, 1992.
 De BORCHGRAVE, H.: *Cesty křesťanského umění*. Praha: Vydalo Euromedia Group k. s. – Knižný klub, 2002.
 GEREMEK, B.: *Slitování a šibenice*. Praha: Argo, 1999.
 HAAG, H.: *Bibliai lexikon*. Budapest: Apostoli szentszék könyvkiadója, 1989.
 HALL, J.: *Slovníknámění a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá Fronta, 1991.
 Le GOFF, J., SCHMITT, J.-C.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002.
 Le GOFF, J.: *Hledání středověku*. Praha: Vyšehrad, 2005.
 Le GOFF, J.: *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad 1999.
 Le GOFF, J.: *Tělo ve středověké kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2006.
 DINZELBACHER, P.: *Poslední věci člověka*. Praha: Vyšehrad, 2004.
 DUPLACY, J., George Augustin, Grelot Pierre, Guillet Jacques, Lacan Marc – Francois: *Biblius teológiai szótár*. Budapest: Szent István társulat Az apostoli szentszék könyvkiadója. 1986.
 KOVAČEVIČOVÁ, S.: *Človek a jeho svet na obrazoch od stredoveku až na prah súčasnosti*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2006.
 KREMER, J.: *Budoucnost zemřelých*. Praha: Vyšehrad, 1995.
 RAPP, F.: *Církev a náboženský život Západu na sklonku středověku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996.
 SEIBT, F.: *Lesk a bida středověku*. Praha: Mladá Fronta, 2000.
 SPUNAR, P.: *Kultura středověku*. Praha: Orbis, 1972.
 STEINDL, R.: *O smrti*. Bratislava: Iris, 2000.

Počet znakov: 24 174.

Adresa autorky: **PaedDr. Bernadeta Bernáthová**, Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky FF UKF, Hodžova 1, SK - 949 01 Nitra, bbermathova@ukf.sk; bernal7@orangemail.sk, +421908332387

⁴⁷ Porov: GEREMEK, B.: *Slitování a šibenice*. Praha: Argo, 1999, s. 28.

Potridentská eschatologická starostlivosť na území východného Slovenska

Peter ZUBKO

The eschatological care on the territory of Eastern Slovakia after the Trident

The last things of a man, especially the care of the dying, death and funeral belong to the natural part of life. This article presents such ministry from the side of the Catholic Church on the territory of nowadays Eastern Slovakia at the time of renewal of the Catholic Church. The life and institutions show us not only the desire of the Council of Trident but also many older medieval traditions.

Keywords: *eschatology, death, recatholization*

Smrť je prirodzeným zakončením ľudského života. Už od doby kamennej ľudia pochovávali svojich mŕtvych a nenechávajú ich napospas viditeľnému zániku, ale telo ukladajú do hrobu.¹ Človek sa symbolicky odchádza z denného svetla do podsvetia medzi mŕtvych, ktorí tam už sú. Už pred príchodom kresťanstva existovali rôzne pohrebne rituály v každom pohanskom náboženstve, ktoré súviseli s vierou vo večný život človeka. Preto boli mŕtve ľudské schránky buď pochovávané, munifikované prirodzeným alebo umelým spôsobom, aby duša mala v čom žiť, alebo spálené, aby sa duša definitívne oddelila od tela a odišla k otcom. Kresťanstvo dalo odpoveď na otázku smrti a večného života hneď na začiatku: Život sa neodníma, iba mení. Keď kresťan skončí svoj život v smrteľnom tele, telo síce podlieha skaze, ale nesmrteľná duša neumiera, ale podľa zásluh odchádza na svoje miesto na druhom svete. Takýto deň pozemskej smrti nazvali prví kresťania dňom narodenia pre nebo (*dies natalis pro coelis*).²

Spoločnosť v severovýchodnom Uhorsku bola – rovnako ako vo zvyšku krajiny – kresťanská a veriaca. Dominantným vierovyznaním bolo rímskokatolícke a gréckokatolícke (uniatské) náboženstvo. Východní kresťania boli síce obradovo odlišní, ale juridikčne spadali pod Jágerského biskupa, a to až do vzniku Mukačevskej eparchie. Jágerská diecéza zaberala v 18. storočí severovýchod Uhorska a bola to plocha približne dnešného Slovenska. Jágerský biskup František Barkóczy vykonal počas svojho episko-

Článok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zemplíne*.

¹ ELLADE, Mircea: *Dejiny náboženských predstáv a ideí //1. Od doby kamennej po eleusínske mystériá*. Bratislava : AGORA, 1995, s. 30.

² Porov. ZUBKO, Peter: *Dies natalis pro coelis – dies sacrum pro Ecclesia*. In: *Studia archaeologica Slovaca mediaevalia V*, 2006. Človek – sacrum – prostredie. Kláštorisko 25. – 27. augusta 2005. SLIVKA, Michal – HOMZA, Martin (zost.). Levoča : Kláštorisko, 2006, s. 83 – 90.

Potridentská teologická starostlivosť

pátu podrobnú kanonickú vizitáciu svojej diecézy.³ Po nej vydal štatúty Jágerského biskupstva,⁴ ktoré sa stali východiskom pre ďalšie pôsobenie Cirkvi. Išlo o prvý ucelený dokument po Tridentskom sneme, ktorý sa venoval náboženskému životu. Časový odstup medzi Tridentským koncilom a Barkóczyovskými štatútmi je vyše 250 rokov, avšak predmetná časť Uhorska prešla rekatolizáciou až v závere 17. a začiatkom 18. storočia, okrem toho tu v tomto období došlo aj k viacerým presunom obyvateľstva.

Barkóczyho nástupca biskup Karol Eszeterházy tieto štatúty aktualizoval, doplnil a nechal vydať tlačou.⁵ Boli distribuované do každej farnosti. Ešte aj po rozdelení veľkej Jágerskej diecézy v roku 1804 neprestali platiť; napr. prvý košický biskup Ondrej Szabó ich platnosť potvrdil.⁶ Dokument sa tak stal východiskom toho, čo sa dnes nazýva zvykové právo a s malými obmenami sa používa dodnes. V tomto prameni sa dozvedáme aj o inštitucionalizovaní smrti.

Samotný Tridentský snem ustanovenia okolo inštitucionalizácie smrti nespomína priamo, až na pastoračné usmernenia ohľadne pomazania chorých, resp. pomazania zomierajúcich, ako sa vtedy táto sviatosť nazývala. V Jágerskej diecéze nariadil závery Tridentu prijať až biskup Imrich Lósy na jágerskej synode konanej v jeho vtedajšom sídle v Jasove, a to v roku 1635, inšpirovanej ostrihomskou synodou z roku 1629 a krajskou synodou z roku 1630.⁷

Samotné kanonické vizitácie z 18. storočia nám dovoľujú urobiť si istý obraz o pochovávaní a pohrebných zvykoch tesne pred vydaním diecéznych štatútov.⁸ Ide teda o isté zvykové právo, ktoré sa v danom regióne tradovalo od stredoveku. Cintoríny sa

³ Porov. Archivum Archidiecesis Cassoviensis (AACass), Košice, Kanonické vizitácie.

⁴ *Statuta Dioecesis Agriensis; Primum quidem per Excellentissimum, ac Reverendissimum Dominum Franciscum e Comitibus Barkóczy de Szala, Perpetuum in Pálócz, Episcopum condam Agriensem, Inclty. Comitatum Heves, & Exterioris Szolnok Supremum, ac Perpetuum Comitum, Sacratiss. Caesar. & Apostolico Regiarum Majestatum Status Consiliarium Act. Intimum, & Excelsae Tabulae Septemviralis Assessorem Edita; Posterior autem a plurimis, quae in ea irreperunt, mendis repurgata, & jussu Excellentissimi, Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Caroli Dei, & Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Agriensis, e Comitibus Eszterházy de Galanta, Perpetui in Franko, Arcium, & Dominiorum Papa, Ugod, & Devecser Haereditarii Domini, Incl. Cottuum Hevess, & Exterioris Szolnok Articulariter unitorum Supremi, & Perpetui Comitit, Utriusque Sacratiss. Caes. & Apost. Regiae Majest. Status Consilarii Act. Intimi &c. &c. Una cum Ejusdem Encyclica dictorum Statutorum confirmatoria. Publicis Typis Vulgatae. Agriae, Reimp. Typis Scholae Episc. Anno M.DCC.LXXIII, s. 3 – 100.*

⁵ *Encyclica Excellentissimi, Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Caroli DEI, & Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Agriensis, e Comitibus Eszterházy de Galantha, Perpetui in Franko, Arcium, & Dominiorum Pápa, Ugod, & Devecser Haereditarii Domini, Incl. Cottuum Hevess, & Exterioris Szolnok Articulariter unitorum Supremi, & Perpetui Comitit, Utriusque Sacratiss. Caes. & Apost. Regiae Majest. Status Consilarii Act. Intimi &c. &c. Statutorum Dioecesis Agriensis per Excellentiss., Illustrissimum, ac Reverendissimum Dominum Franciscum Barkóczy de Szala, Perpetuum in Pálócz, Episcopum condam Agriensem, Inclty. Comitatum Hevess, & Exterioris Szolnok Supremum, ac Perpetuum Comitum, Sacratiss. Caesar. & Apostolico-Regiarum Majestatum Status Consiliarium Act. Intimum, & Excelsae Tabulae Septemviralis Assessorem, Editorum Confirmatoria. Agriae [1765].*

⁶ Porov. ZUBKO, Peter: *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch*. Prešov : VMV, 2006, s. 146.

⁷ PÉTERFFY, Carolus: *Sacra concilia Ecclesiae Romano-catholicae in Regno Hungariae celebrata ... Pars secunda*. Posenii : Typis Haeredum Royerianorum, 1742, s. 232n, 296n, 342.

⁸ Nasledujúce závery sú výsledkom štúdia kanonických vizitácií z roku 1749 z rôznych farností. Porov. AACass, Kanonické vizitácie.

Potridentská teologická starostlivosť

nachádzali pri každom kostole.⁹ Tieto cintoríny boli obkolesené plotom, zvyčajne murovaným. Zaujímavé je, že obce, ktoré nemali vlastný kostol, mali tiež vlastné cintoríny, ktoré boli oplotené. Semiotický rozdiel medzi obkolesený plotom a oplotený treba chápať tak, že obkolesenie zodpovedalo pôdorysu elipsy alebo oválu, kým oplotenie stvoruholníku alebo podobnému geometrickému útvaru. Ploty okolo kostolov boli zvyčajne murované. Jednak sa jednalo o stabilnejší materiál, ktorý nebol tak citlivý na vek, ako by to bolo v prípade napr. dreveného alebo prúteného plotu. Okrem toho, že taký plot vymedzoval cintorín a sakrálny priestor, bol praktickou ochranou pred voľne sa pohybujúcimi domácimi i divými zvieratami a dobytkom. Pochovávalo sa na miesta v takom poradí, kto v akom zomrel, takže neexistovali ani zdvojené ani rodinné ani iné typy spoločných hrobov. Každý hrob mal svoj rov a drevený kríž s menom zosnulého, príp. rokmi narodenia a úmrtia. Po prechovaní celého priestoru sa pochovávalo znovu na miesta, ktoré už kedysi boli zachované. Tieto starobylé hroby medzitým upadli do zabudnutia, pretože uplynulo viacero generácií (hrob sa poväčšine udržiaval do 3 – 4 generácie, čo bolo maximálne sto rokov). Okrem toho hrob sa prirodzene zľahol a drevo kríža odhnilo. Keď sa pri kopaní hrobu narazilo na staré kosti, tie boli z miesta nového hrobu pietne vybrané a uložené do osária. Osárium bola jama určená práve na znášku takýchto starých kostí. Nachádzala sa na jednom mieste, ktoré sa odkrylo, uložili sa kosti a znovu sa zakrylo zeminou. Kostnice sa nachádzali len výnimočne. Ak počas desaťročí dochádzalo aj prirodzenému navršovaniu zeminy, mohlo sa stať aj to, že nový hrob bol vyhlbený len do potrebnej hĺbky a nehlboko pod ním sa mohlo nachádzať ďalšie telo a pod ním ešte staršie. Tak to ukázali aj vykopávky okolo košickej katedrály z roku 2006. Dokonca sa mohla zmeniť orientácia hrobov. Hroby sú zvyčajne orientované nohami na východ, aby pri vzkriesení na konci sveta vyšli mŕtvi zo svojich hrobov v ústrety Kristovi, ktorý má prísť z východu tak, ako z východu vychádza slnko. Samozrejme, že sa rešpektovala geomorfológia miesta. Ak mal cintorín spádať na západ, boli mŕtvi pochovávaní nohami k západu a hlavou do svahu, čo bolo prirodzené, aj keď aj tu sa nájdu výnimky. Okolo oválnych kostolných plotov sa pochovávalo dookola a hrob ležal jeden vedľa druhého. Zaujímavé je, že na viacerých miestach sa kríž s identifikáciou mŕtveho dával tam, kde bola hlava. V obci Zalužice pri Michalovciach však takúto identifikáciu dávali k nohám, ale text sa nachádzal z vonkajšej strany hrobu. Na cintoríne boli osobitne pochovávaní kňazi, zvyčajne na čestné miesta blízko kostolného vchodu alebo k veľkému krížu. Ešte významnejšie miesto mohlo patriť miestnej šľachte, predovšetkým patrónom. Osobitné miesto mali detské hroby. V obciach, kde bol viaceré vierovyznania, najmä katolícke a protestantské, mohli vzniknúť viaceré konfesiónálne rozlíšené cintoríny, väčšinou však dominovala náboženská tolerancia, ktorá sa prejavila tak, že časť toho istého cintorína bola katolícka a časť protestantská. Jediným nábožensky rozlíšiteľným etnikom, ktoré si zásadne zakladalo vlastné oddelené cintoríny, boli Židia. Krypty sa nachádzali len v tých kostoloch, ktoré postavili zemepáni ako svoje vótum Bohu. Do týchto krypt bola teda pochovávaná miestna šľachta. Po zmene patronálnych pomerov, keď už nebolo miesto rezervované len istým veriacim, boli do krypt pochovávané významné osobnosti, na prvom mieste kňazi, v mestách aj významnejší mešťania. V kostoloch sa nachádzali aj osária, do ktorých boli zosypávané kosti z tých

⁹ Povinné pochovávanie mimo intravilán obce nariadil panovník Jozef I. (1780 – 1790), ale aj tak na mnohých miestach pochovávali aj pri kostole, toľak ak sa kostol nachádzal na okraji dediny alebo nad ňou, čiže bol urbanisticky oddelený, čo vo vtedajšom chápaní nebolo protive-
ním sa cisárskemu nariadeniu.

Potridentská teologická starostlivosť

krypt alebo pohrebných miest, ktoré boli zabudnuté a uvoľnené na pochovávanie nových mŕtvych. Niekde sa však stalo aj to, že po zaplnení všetkých miest v krypte bola zachovaná aj celá chodba, ako je to napr. v krypte pod Kaplnkou Božieho Tela pri spišskej katedrále v Spišskom Podhradí. Čo sa týkalo pochovávaní samovrahov, tí boli pochovaní takmer bez obradu mimo posvätnú pôdu cintorína, zvyčajne tesne za plotom na určenom mieste. Išlo o výstrahu pre žijúcich, že tak, ako nedôstojne vyzerajú hroby za cintorínskym plotom, môže dopadnú každý veľký hriešnik, predovšetkým samovrah. Stretávame sa však aj s takými prípadmi, že na takéto miesto pochovali posledného protestanta, ktorý tvrdošieje zotrval vo svojej viere a nechcel konvertovať ku katolicizmu. Niekedy takéto prípady vzbudili dokonca pohoršenie aj samotných katolíkov, najmä ak dotyční zosnulí mali skutočne ľudské srdce.

Celkom osobitné pohrebné zvyky nachádzame počas epidémie, najmä v cholеровom roku 1831.¹⁰ Počty zomrelých niekedy nestačili na vykopanie jednotlivých hrobov, tak úrady nariadili spoločné hroby, ktoré mali byť oddelené od dovtedajších hrobov. Do týchto hrobov sa potom sypalo značné množstvo vápna alebo chlórového vápna. Aj v niektorých kryptách nachádzame vápno, čiže zrejme šlo o hroby z čias epidémií, ako je tomu napr. v Nižnom Hrušove pod bývalým Kostolom sv. Filipa a Jakuba.

Cirkev prísne rozlišovala a evidovala, či zosnulý zomrel zaopatrený alebo nie.¹¹ Čiže či bol pri jeho smrteľnej posteli kňaz, ktorý by zomierajúceho vyspovedal, dal mu posledné pomazanie a príp. odpustky. Kňazi pochovávali aj nezaopatrených hriešnikov, avšak v pohrebných príhovoroch kritizovali takéto stav. Samozrejme, že šlo opäť o výstrahu pred neporiadnym a nekresťanským životom. Keďže ľudia niekedy umierajú nečakane a rýchlo, do modlitieb sa preto dostali prosby pred nekajúcou a náhlou smrťou. Patrónom dobrej hodiny smrti sa stal sv. Jozef.

Do pohrebných obradov sa dostávali aj ľudové predstavy alebo dokonca pohanské povery. Najrozšírenejším zvykom bolo tzv. odpytovanie mŕtveho. Zmysel spočíval v tom, že niekto v mene mŕtveho odprosival za všetko zlé, ale i za to, že zomrel a nechal ich v ich smútku. Tiež pritom pozostali odprosivali nebohého. Išlo o obdobný zvyk, aký sa konal pri vstupe do manželského stavu, keď sa konali pytačky alebo vypytovanie od rodičov, súrodencov, priateľov a rodiny, pretože snúbenci menili slobodný stav na ženácky. Z povier alebo pretrvávajúcich mimokresťanských predstáv sa uplatňovali také, že mŕtvemu sa po zosnutí na oči kládli mince, aby mal čím zaplatiť privozníkovi na druhý svet. Po vydychnutí sa otvorilo okno, aby duša neblúdila po dome, ale odletela do neba. Lesklý nábytok alebo zrkadlá sa zakrývali, aby v nich nebolo vidno odraz mŕtveho, resp. aby sa jeho duša nezľakla. Keď bolo treba mŕtveho preniesť, vyhýbali sa prenosu cez mostíky, pretože mŕtvola po prenesení cez vodu oťažela.

Farba pohrebných liturgických rúch bola čierna. V bielom pochovávali podľa liturgických predpisov len deti a panny. Nepochovávalo sa v zakázané dni a boli aj dni, keď sa síce pochovávať smelo, ale len bez spevu. Podľa matričných záznamov pohreb nasledoval hneď na druhý deň, príp. na tretí. Výnimky sú ozaj výnimočné. Smrť oznamovalo zvonenie všetkých alebo vybraných zvonov, zvyčajne v kombinácii s umieračikom alebo len umieračikom. Zvonilo sa osobitne po zvonení na Anjel Pána ráno, napoludnie i večer. Toto zvonenie bolo dlhé. Na viacerých miestach pretrvalo až do 10 minút, pri-

¹⁰ Porov. BUGANOVÁ, Klaudia – ŠANGALA, Marián: *Postavené roku Pána*. Košice : Východoslovenské múzeum v Košiciach – Občianske združenie ASPODECUS, 2005, s. 71.

¹¹ Porov. Štátny archív v Prešove, Matriky pochovaných; Štátny archív v Košiciach, Matriky pochovaných; ect.

Potridentská teologická starostlivosť

čom sa tzv. žehnalo, čiže podľa počtu zadržaní (prerušení) zvona bolo možné zvedieť, či zomrel muž alebo žena. Mužovi žehnali 3x, žene 2x.

Do jedného roka sa nosil povinný smútok v celej blízkej rodine. Počas tohto smútku sa nosilo na spoločenské udalosti, čiže predovšetkým do kostola, čierne smútočné oblečenie. Nechodilo sa na zábavy ani na iné spoločenské hlučné alebo zábavné podujatia. Dokonca to bol dôvod na odloženie svadby, alebo prípadný krst sa konal v pietnej atmosfére. Na výročie bolo zvykom modliť sa a dávať slúžiť zádušné omše. Tento zvyk má mnoho modifikácií. Napr. v Belej nad Cirochou bol takýto zvyk presne po mesiaci od smrti, resp. pohrebu. Na niektorých miestach mali aj iné termíny. Oveľa všeobecnejší zvyk bolo slúženie zádušnej sv. omše na prvé výročie úmrtia. To bol aj čas, keď sa končil smútok. Kto by smútok ukončil skôr, spôsobil by pohoršenie.

Diecézne štatúty z 18. storočia len málo rozvíjajú inštitút smrti. Ide o dva prípady:

I. O pochovávaní sa v nich píše (p. I, c. VIII, de sepultura): Telá zosnulých veriacich, ako píše sv. Augustín, nie sú určené na odvrhnutie, ale majú byť úradne s patričnou pietou odovzdané zemi, pretože boli schránkou Ducha Svätého. Za pohrebné obrady sa dával štolárny poplatok, ale keby na to niekto nemal, nesmel to byť dôvod na odmietnutie. Pochovávalo sa do zeme, s kopčekom zeminy nad hrobovým miestom, mimo kostol. Cirkevný pohreb nesmel byť poskytnutý tým, ktorí by neboli skutočnými kresťanmi a len by predtým predstierali akési pochybné obrátenie, čo zakazovali viaceré synody. Iné pohrebné obrady než tie, ktoré prepisoval diecézny rituál, boli prísne zakázané. Heretici boli pochovávaní osobitne. Zvláštne miesto na cintorínoch mali mať detské hroby. Deti, ktoré zomreli pred pokrstením, mali byť pochovaní mimo cintorína na posvätené miesto a počas zvláštného obradu (minimalizovaného).¹²

II. O cintorínoch sa v nich píše (p. II, c. IX, de coemeteriis): Boli to miesta vyhradené na uloženie tiel mŕtvych kresťanov, čiže to boli pohrebiská, kde boli mŕtvi uložení v nádeji na vzkriesenie. Tieto miesta boli modlitbou a požehnaním Cirkvi posvätené, aby od tej chvíle, keď ich uznala Cirkev za skutočné pohrebisko, boli týmto sakrálnym miestom. Okrem samostatných cintorínov sa mohlo pochovávať v areáli priliehajúcom ku kostolu. Na takých miestach sa nesmeli pást žiadne zvieratá, prevádzať obchody, zväzať drevo. Trávu však bolo možné kosiť a zvyčajne ju dostával hrobár alebo iný služobník kostola. Na týchto miestach sa však mohli a mali stretávať veriaci za účelom modlitieb a pietnych spomienok. Dekani (vicearchidiakoni) mali urobiť súpis všetkých cintorínov. Bez indultu biskupa nebolo potom možné zriadiť žiaden nový cintorín. Nový cintorín sa mal požehnať.¹³

Takýto stav teda nachádzame na severovýchode Uhorska v polovici 18. storočia, ktorý však v mnohom nezmenene pretrval až do druhej polovice 20. storočia. Z naznačeného vyplýva, že inštitút smrti sa viazal na náboženský život, pričom dominantným náboženstvom bolo katolícke náboženstvo. Pohrebné zvyklosti v 18. storočí nachádzame už rozvinuté a konzervatívne sa udržiajúce, zrejme už od stredoveku. Vtedy bol zrejme vykonaný značný kus evanjelizačnej a christianizačnej práce¹⁴ kňazmi,¹⁵ ktorý pretrváva

¹² *Statuta Dioecesis Agriensis...*, s. 52 – 53; ZUBKO, Peter: *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch*, s. 166.

¹³ *Statuta Dioecesis Agriensis...*, s. 73; ZUBKO, Peter: *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch*, s. 174.

¹⁴ Porov. SEDLÁK, Peter: *Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva (od počiatkov do roku 1804)*. Prešov : VMV, 2004; LENČIŠ, Štefan: *Katalóg Košickej arcidiecézy*. Prešov : VMV, 2006, s. 27 – 33.

Potridentská teologická starostlivosť

dodnes. Aj tu v priebehu stáročí badať istý vývoj, napredovanie alebo dekadenciu, nie však takú výraznú ako v iných oblastiach ľudského života.

Počet znakov: 18 321.

Adresa autora: **doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.**, Katedra histórie, Teologická fakulta v Košiciach, Katolícka univerzita v Ružomberku, Hlavná 89, SK - 041 21 Košice 1, tel. +421556836111, e-mail: zubko@ktfke.sk

¹⁵ Porov. HIŠEM, Cyril: *Košické presbytérium (1804 – 2006)*. Prešov : VMV, 2006.

Smrť v kontexte východnej dogmatickej teológie

Andrej SLODIČKA

The death in the context of eastern dogmatic eschatology

Our physical death, a consequence of the first man's sin that we still suffer, can be seen in two ways: negatively, as a kind of catastrophe, especially for those who do not believe in Christ and life everlasting in Him; and positively, as the end of a maturation process, which leads us to the encounter with our Maker. Christ has destroyed the power of the "last enemy," death (1 Cor. 18:26). A Christian worthy of the name is not afraid of this physical death insofar as it is not accompanied by a spiritual or eternal (eschatological) death. A partial judgment is instituted immediately after our physical death, which places us in an intermediate condition of partial blessedness (for the righteous), or partial suffering (for the unrighteous).

Keywords: *death, judgment, eastern dogmatic eschatology, blessedness, suffering*

Rímsky pápež Benedikt XVI. ako teológ konštatoval, že v dnešnej spoločnosti je na jednej strane smrť tabu, je skutočnosť, ktorá má byť vytlačená z vedomia spoločnosti; na druhej strane existuje publicita smrti. Štruktúra modernej spoločnosti podporuje tendenciu skryť smrť. Mnohokrát v masmédiách je smrť predstavením; stáva sa dráždidlom na nervy, ktoré sa používa proti všeobecnej nude z existencie. Pozorujeme tendenciu zbaviť smrti metafyzického charakteru. Smrť má byť tak obyčajná, tak verejná, že v nej nezostane nič metafyzické. Zmenu situácie v tejto oblasti vyjadruje aj modlitba: *a subitanea morte, libera nos, Domine* (od náhlej a nepredvídanej smrti zachovaj nás, Pane). Dnes by niektorí zmenili znenie tejto prosby: „Daj nám náhlu smrť, Pane.“ Smrť by mala prísť hneď a nemala by nechať čas na premýšľanie a útrapy. Eutanázia chce zabrániť fenoménu smrti a má sa nahradiť technickou smrťou. No dehumanizácia smrti prináša dehumanizáciu života¹.

1 Východná eschatológia

Kresťanský Východ vyjadruje živým spôsobom skutočnosť Tradície a očakávaní, aby prišiel Pán, aby pominul tento svet, aby prišlo Božie kráľovstvo. Celá jeho liturgia je pamiatkou spásy a vyzývaním príchodu Pána.²

¹ Porov.: RATZINGER, J.: *Eschatologie*. Brno : Barrister, Principal, 1996, s. 45-47.

² Porov.: JÁN PAVOL II.: *Orientalis lumen*. Vatikán : 1995, čl. 8. V takej situácii je ústredným pojmom očakávanie. V maronitskej cirkvi sa nato kladie mimoriadny význam. Slová pani-en sa predkladajú za tému rozjímajania. „Nieкто má prísť, už skoro príde, ukáže sa, objaví sa uprostred zhromaždenia, mať horiacu lampu, vydržať“, je to slovník nádeje. V liturgii hodín sa modlí, že spravodlivým sa zjavilo svetlo a na nedeľnej večeri: „Zapál'te si lampy, bratia, lebo Ženich už prichádza.“ Porov.: ŠPIDLÍK, T.: *Spiritualita křesťanského Východu*. Velehrad : 1999, s. 140-141. V krste sme dostali záloh všetkých dobier. Už sme v ňom vystúpili do výšav neba a zasadli k tomu, ktorý nás vzal so sebou hore, ako hovorí Pavol: „S ním nás vzkriesil

Potridentská teologická starostlivosť

Už teraz máme účasť na Pánovom zmŕtvychvstaní skrze Svätého Ducha, ktorý pôsobí v svätých tajomstvách Kristovho tela. Premenenie nám dáva vopred okúsiť slávny príchod Ježiša Krista, ktorý pretvorí naše úbohé telo, aby sa stalo podobným jeho oslávenému telu (Flp 3, 21)³. Na kresťanom Východe existuje idea posledných vecí (*eschatonu*), ktorá už teraz vystupuje na povrch v slávení liturgických obradov. Biskup so svojim kňazstvom je Kristom posledného súdu. Súdi svet a sudca sa zároveň stáva ženichom. Preto v obrade *Deisis* Kristus vždy vystupuje medzi svätým Jánom Krstiteľom a presväťou Bohorodičkou, medzi nevestou a priateľom ženicha.⁴

Podľa stredovekého byzantského teológa Palamasa má Eucharistia eschatologický význam. Človek, ktorý má účasť na svätých tajomstvách, prijíma záruku nevysloviteľného spoločenstva s Kristom v budúcom veku. Veriaci už patrí do budúceho veku. Nebeské kráľovstvo je spoločenstvom Boha a človeka vo Svätom Duchu. Nestvorená a prebožšťujúca milosť Krista, ktorá aj telo človeka zjednocuje s osláveným telom Krista, je prítomná v prítomnom živote človeka a smeruje k zbožšteniu. Podľa asketickej tradície a Palamasa každý individuálny život má eschatologický charakter; človek žijúc v čistote, nasleduje nebeské kráľovstvo a má už teraz účasť na budúcom živote. Zmŕtvychvstanie veriacich v Kristovi je prirodzeným následkom ich účasti na nestvorenej, prebožšťujúcej energii. Šťastie veriaceho nespočíva v dosiahnutí nezničiteľnosti, ale v plnej a trvalej radosi zo spoločenstva s Bohom. Videnie tvárou v tvár neznamená pozeranie na Božiu podstatu. Videnie Boha, podľa svätého Jána Zlatousteho, sa stalo dostupným anjelom a ľuďom vďaka Božiemu vteleniu, hoci podstata Boha zostala ako predtým transcendentná a neviditeľná. Svetlo hory Tábor je tým svetlom, ktoré hezychasti videli v mystickej skúsenosti; v budúcom veku budú ho pozorovať všetci svätí. Premenenie Krista ako prísľub videnia Boha tvárou v tvár má hlboký eschatologický význam.⁵

A. von Harnack považuje Ruskú cirkev za náboženstvo iného sveta, ktorá sa sotva dotýka zeme a chce sa tešiť predchuťou nebeského života. Ľavé krídlo *raskolu* chcelo ľud oslobodiť tak, aby bol celkom obrátený k posledným cieľom. Existuje viacero typov eschatologizmov ako katastrofický, utopický, apokatastáza, postupný alebo tvorivý, anamnetický. Naše ľudstvo je v čase a zbožštenie pôsobí tak, že ľudstvo prechádza do večnosti bez toho, aby bolo zničené. Prirodzeným obrazom večnosti je pamäť. V eucharistickej anamnéze má pamäť sviatostnú silu, vyjadruje v prítomnosti to, čo

a daroval nám miesto v nebi.“ ANASTÁZ ANTIOCHJSKÝ, *Oratio 5, de Resurrectione Christi*, 6-7, 9: PG 89, 1358-1359, 1361-1362. V krste už teraz anticipovane prijímame rozhodnutím svojho ducha, čo budúci vek vlastní podľa prirodzenosti. Skrze Svätého Ducha sa nám znova dáva raj, vstupujeme do nebeského kráľovstva a vraciame sa do stavu adoptovaných synov, nazývame sa synmi svetla, máme podiel na večnej sláve. Na dobrá uložené pre nás v prísľúbeniach, ktoré očakávame s vierou, že ich budeme požívať, hľadáme akoby v zrkadle tak, akoby tu už boli. Porov.: BAZIL VEĽKÝ, *De Spiritu Sancto, Capitulum 15*, 35-36: PG 32, 130-132.

³ Porov.: *Katechizmus Katolíckej cirkevi*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, čl. 556.

⁴ Porov.: CLÉMENT, O.: *Pohledy do budoucnosti*. Velehrad : 1998, s. 57.

⁵ Porov.: MANTZARIDIS, I. G.: *Przebóstwienie człowieka*. Lublin : 1997, s. 60, 78-79, 124. Nebesia by však mohli byť aj tí, ktorí nosia v sebe obraz Boha, v ktorých Boh prebýva a sa prechádza. CYRIL JERUZALEMSKÝ, *Catecheses mystagogicae*, 5, 11: SC 126, 160 (PG 33, 1117). Modlitba srdcom znamená vchod do eschatologickej reality, zakúsenie budúceho veku, čo v prítomnom veku nie je v celosti nikdy zrealizované. Porov.: HRYCUNIAK, S.: *Modlitwa Jezusowa*. In. LEŚNIEWSKI, K. – LEŚNIEWSKA, J. a kol: *Prawosławie*. Lublin : 1999, s. 154.

Potridentská teologická starostlivosť

bolo urobené. V spojení s Kristom sa sprítomňuje nielen minulosť, ale aj budúcnosť. Spomíname na to, čo príde. Budúci vek je prítomný v Eucharistii. Liturgický čas je už večnosťou a priestor liturgicky orientovaný je už prichádzajúcim kráľovstvom. V našej skúsenosti pamäť víťazí nad smrťou. Obraz, slovo a život zosnulých zostávajú v našich spomienkach. Pôvodca týchto spomienok je láska.

Byzantská pohrebná liturgia dôrazne opakuje pranie večnej pamiatky, čo má znamenať, aby sa človek zhodoval so svojou večnou ideou, s večnou myšlienkou Boha, ktorý si predstavuje človeka; to znamená prebývať vo večnom Božom Duchu. Parúzia je už začatá. Mnohí svätí boli v premenenom stave; to sa prejavovalo levitáciou, bilokáciou, neporušiteľnosťou ľudského tela. Bohorodička predstavuje *eschaton* kresťanskej dokonalosti. Eschatologická dokonalosť Cirkvi zahŕňa všetky úseky spoločnosti a celého vesmíru⁶.

Eucharistia, prestol Pána, je aktualizáciou nového eónu v starom, prebývanie a zjavenie kráľovstva budúceho veku v našom čase. Keď máme účasť na Pánovej hostine, stávame sa účastnými na jeho živote, na jeho kráľovstve, na novom živote v novom eóne. Eschatologizmus Eucharistie nespočíva v odmietnutí sveta a v úteku z času, ale v prijatí Kristovho kráľovstva, ktoré je už prítomné, ale ktoré až na konci sveta bude ukázané všetkým v chvále. V byzantskom obrade sa v zostúpení Svätého Ducha, ktorý pomohol porozumieť Cirkvi Svätú Trojicu a dal moc sláviť Eucharistiu, vidí splnenie Ježišovho ohlasovania, že je blízko Božie kráľovstvo prinajmenej na sviatostnej úrovni. V liturgii velebíme Božie kráľovstvo, ktoré je kráľovstvom Najsvätejšej Trojice a je večné, nemá niekedy prísť, ale už teraz nachádza v Eucharistii pre Cirkev svoje naplnenie. Kristus prítomný v Eucharistii je garantom, že aj jeho kráľovstvo je skutočne prítomné. Eucharistia je ikonou Cirkvi ako nového eónu, závädok kráľovstva ako parúzie, prítomnosť zmrŕvychvstalého Pána, ktorý vstúpil do neba⁷.

Svätýňa, v ktorej sa slávi eucharistická liturgia, je obrazom nového premeneného kozmu. Eucharistia je anticipáciou eschatologického naplnenia, pričom sa pripomína druhý Kristov príchod ako udalosť, ktorá sa už stala. Božie kráľovstvo, ktoré je anticipáciou eschatologického naplnenia, je už dostupné v Kristovom tele. Možnosť existencie v Kristovi, možnosť účasti v božskom živote v tomto prirodzenom stave človeka sa pre byzantského kresťana základným spôsobom zvyrazňuje a prejavuje v svätých tajomstvách Cirkvi⁸. V každej Eucharistii Cirkev vchádza do metahistórie a metačasu. Eucharistia je nebo na zemi a prekonáva hranice času. Liturgia nepozná čas a stále trvá liturgické teraz. To stále teraz sa stretáva s večnou prítomnosťou Boha. Život Cirkvi sa zakladá na jednom nepretržitom spomínaní. V Kristovi pamäť znova prijala nové prekročenie času. Cirkev premieňa fakty minulosti na večné uskutočnenie⁹. Zaujímavá je symbolika kráľovských dverí na ikonostase, ktoré symbolizujú Ježiša Krista Pána, ved' sám povedal, že je našou bránou. Kto vchádza cez neho, nachádza večný život, dostáva účasť na jeho večnom kráľovstve. Keď sa otvárajú cárske dvere na

⁶ Porov.: ŠPIDLÍK, T.: *Ruská idea*. Kostelní Vydří : 2000, s. 131, 212-221.

⁷ Porov.: KLINGER, J.: *O istocie prawosławia*. Warszawa : 1983, s. 110-121.

⁸ Porov.: MEYENDORFF, J.: *Teologia bizantyjska*. Warszawa : 1984, s. 148-151, 243-269.

⁹ Porov.: PAPROCKI, H.: *Euchrystia w życiu Kościoła, Co jest prawosławie?* Kraków 1993, s. 8-9. V Cirkvi sa začína už v terajšom živote eschatologický proces a formácie ľudu nového neba a novej zeme, novej civilizácie zorganizovanej v duchu večnej dynamiky života lásky Najsvätejšej Trojice. Porov.: FLORENSKIJ, P.: *Sol zeme*. Bratislava : 1996, s. 88-89.

Potridentská teologická starostlivosť

ikonostase, Božie kráľovstvo je už uprostred nás, nebo zostupuje a človek sa zjednocuje s chórom anjelov, aby sa dôstojne stretol s Prichádzajúcim: «Áno, Kráľ kráľov a Pán pánov sa približuje»¹⁰. Základom všetkých svätenín v Byzantskej cirkvi je anticipácia nového stvorenia, premena sveta, nového neba a novej zeme. Človek je vtelený duch, kozmická bytosť, v ňom žije a posväčuje sa kozmos, lebo Pán je Spasiteľ nielen duše, ale i tela a s ním celého sveta¹¹. Miesto prebývania slávy, pravej *Schekinah*, prítomnosti Boha medzi svojimi, sa zjavuje teraz v Kristovi, v ktorom sa dokonalo eschatologické očakávanie Izraela. Eschatologická epikléza židovskej modlitby má svoju dokonalosť v kresťanskej epikléze. Ale už to nie je zvolávanie Eliáša a kráľovstva Dávida, je to zvolávanie Svätého Ducha, ktorý zjavuje prítomnosť Krista v jeho tele¹².

Eschatológia sa už začala s príchodom Krista vo vtelení. Eschatologickou udalosťou bola predovšetkým jeho vykupiteľská smrť a jeho vzkriesenie. Tu je začiatok nového neba a novej zeme. Záhrobná budúcnosť každého a všetkých sa spája so svedectvom: «Očakávam vzkriesenie mŕtvych a život budúceho veku.» To je kristocentrická eschatológia. «Boh chce, aby všetci ľudia boli spasení» (1 Tim 2, 4). Sväté písmo pozná aj pojem očistného ohňa. Východná cirkev ho prijala, pretože je biblický, ale neprijala katolícke učenie o očistci. Súdi predovšetkým Láska. Je to Láska, ktorá požaduje očistenie, aby bol človek zrelý pre spojenie s Bohom. Boh necháva človeka prejsť cez takýto vnútorný očištec celej jeho zmyslovej a duchovnej prirodzenosti, aby ho priviedol k spojeniu so sebou. Mnohí teológovia na Východe a Západe i súčasní teológovia venovali svoje diela eschatológii, posledným veciam človeka. Cirkev vždy mala svoje eschatologické vedomie. Nikdy neprestala viesť ľudí do večného života¹³. Liturgia podľa Cullmana má zvláštny vzťah s poslednou udalosťou. Liturgia má svoj cieľ v zjednotení sa s Kristom na konci časov. Každá liturgia je anticipácia konca, jeho uskutočnením v prítomnosti. Posledná udalosť sa odohrala v Kristovi. Liturgia poukazuje na koniec, na cieľ celej histórie spásy¹⁴.

Podľa pravoslávnych uvádzané biblické texty v rímskokatolíckej dogmatike na zdôvodnenie očistca nesvedčia o existencii očistca, ale len poukazujú na to, že za zomrelých sa treba modliť, aby prekonalí utrpenie v nádeji, že Boh sa nad nimi zmiluje pri poslednom súde. Učenie o očistci u rímskokatolíkov je, podľa pravoslávnych, prejavom vplyvu právnického vedomia na západné kresťanstvo. Analyzovať skutočnosť, kedy je človek dokonale očistený, je prejavom racionalizmu¹⁵.

Na Druhom koncile v Lyone v roku 1274 sa vôbec nehovorí o mieste očistca a ani o očistcovom ohni, len o očisťujúcich trestoch. Aj Tridentský koncil nehovorí o ohni,

¹⁰ Porov.: EVDOKIMOV, P.: *Prawosławie*. Warszawa : 1964, s. 270-335.

¹¹ Porov.: BULGAKOW, S.: *Prawosławie*. Białystok : 1992, s. 145-155.

¹² Porov.: EVDOKIMOV, P.: *La prière de l'Eglise d' Orient*. Mulhouse : 1966, s. 89.

¹³ Porov.: JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : 1995, s. 161-167.

¹⁴ Porov.: GÓŽDŽ, K.: *Teologia historii zbawienia według Oscara Cullmana*. Lublin : 1996, s. 166-169.

¹⁵ Porov.: BELEJKANIČ, I.: *Katolícky katechizmus z pohľadu pravoslávnej teológie*. Prešov : 1998, s. 122-125. Pravoslávni odmietajú spásu prostredníctvom zadost'učinenia, ktorého výrazom bola legalistická koncepcia „očisťujúcich utrpení“. PRUŽIŇSKÝ, Š.: *Byzantská teológia I.* Prešov : 1998, s. 172. Vyznanie viery jeruzalemského patriarchu Dositeja z roku 1672 pripúšťa očištec a časné tresty, kým vyznanie viery Petra Mohyly z roku 1640 to popiera. Porov.: GRIVEC, F.: *Pravoslavi*, s. 35. Svätý Gregor Naziánsky sa modlí za Cézarea, aby Pán ho prijal. Už vtedy kresťania odporúčajú duše tých, ktorí prešli spoločnou cestou do domova. Porov.: GREGOR NAZIÁNSKY, *Oratio 7, in laudem Caesarii fratris*, 23-24: PG 35, 786-787.

Potridentská teologická starostlivosť

priestore či časovom trvaní očistca¹⁶. Učiteľský úrad Katolíckej cirkvi potvrdil, že očisťec existuje, a že dušiam v očistci možno pomáhať. Vôbec nič nepotvrdil o očistcových trestoch a tým menej o ohni. Súčasní teológovia ako K. Rahner, Y. Congar, H. Vorgrimler, M. Schmaus, L. Boros radia, aby sa tradičné predstavy o očistcových trestoch odložili *ad acta*¹⁷. Základom medzi Východom a Západom je povinnosť modliť sa za zomrelých¹⁸. Väčšina učí, že na modlitbách živých majú účasť len tí zomreli, ktorí smrteľné hriechy ľutovali, ale ich úplne nezmazali hodným ovocím pokánia. Niektorí s Petrom Mohyloom učia, že ich trest sa rovná trestu zavrhnutým, ale sú časné. Iní s vyznaním viery Dositeja uznávajú podstatný rozdiel medzi nimi. Všetci vylučujú trest hmotného ohňa. Miesto trestu menujú všetci *hades, ad*. Vyzerá akoby pozemské väzenie. Niektorí hovoria o zvláštnom, odlúčenom kraji od neba a od gehenny. Tam sa nachádzajú colné stanice (srl. *mytarstva*), kde zlí duchovia mučia duše. Je to rozšírené medzi ruským ľudom a v ikonografii¹⁹. Ved' ak Jobových synov očisťovala otcova obeta (Jób 1, 5), prečo niektorí pochybujú, že obety za tých, čo zomreli, im prinesú nejakú útechu? ... Treba pomáhať tým, čo zomreli a obetovať za nich modlitby²⁰.

Neexistuje nijaké miesto v Písme, ktoré s istotou poukazuje na očisťec. Modlitba za zomrelých je dosvedčená z druhého storočia, v treťom storočí sa modlí v Eucharistii za zomrelých. Neskôr sa obetuje Eucharistia za zomrelých. V *Apoštolských konštitúciách* zo 4. storočia sa spomína modlitba k ľudomilnému Bohu, aby duši odpustil vedomé a nevedomé hriechy. V eucharológionie Serapiona sa modlí k Bohu, aby si nespomínal na hriechy zomrelých. Na Východe nemalo pokánie charakter pokuty, ale sa vnímalo pneumatologicko-pedagogicky alebo malo medicínsko-terapeutický charakter. Prekonanie hriechu sa realizovalo pomocou spovedníka, ktorý mal úlohu duševného lekára. Tento liečebný proces môže pokračovať aj po smrti. Na Východe sa chápal ako proces dozrievania (Klement Alexandrijský, Origenes, Ján Zlatoústý).

Pravoslávni odmietajú odpustky za zomrelých, očisťový oheň, predstavu očisťovania na druhom svete trestom a zmierením. Ortodoxné cirkvi majú iný názor na očisťec (lat. *purgatorium*). Prízvukujú dočasnosť odmeny a trestu po smrti oproti konečnému trestu alebo odmene po vzkriesení mŕtvych. Vďaka Eucharistii kresťan svojou účasťou na liturgickom živote Cirkvi vstupuje do Kristom započatého eschatologického eónu²¹. Podľa svätých Otcov duša po oddelení od tela musí prejsť určitú vzdialenosť, aby sa dostala do stavu večnej blaženosti. Pri absolvovaní tejto vzdialenosti čakajú na dušu rôzne nástrahy zo strany zlého ducha. Duša, ktorá je zaťažená zlom, neabsolvuje túto vzdialenosť a upadá do moci démona. Určitá vzdialenosť sa nazýva mýtom. Píše o tom svätý Cyril Alexandrijský. Každý hriech má svoje mytarstvo, stanicu. Ctihodná Teodora na príkaz Bazila Nového opisuje učeníkovi Gregorovi svoju smrť a putovanie po mýtach. Duša je súdená za tieto hriechy: 1. za nezmyselné a prázdne slová, 2. falošné svedectvá proti Bohu a bližnému, 3. klebety, 4. obžerstvo a pijanstvo, 5. lenivosť, 6. krádež, 7. materiálne bohatstvo, 8. roztopašnosť, 9. nespravodlivosť, 10. závisť, 11.

¹⁶ Porov.: MIKLUŠČÁK, P.: *Nádej v naplnenie*. Dolný Kubín : 1996, s. 126-128.

¹⁷ Porov.: CHOVANEC, M.: *Eschatológia*. Bratislava : 1995, s.112-114.

¹⁸ Porov.: RATZINGER, J.: *Eschatologie*. Brno : 1996, s. 136-138.

¹⁹ Porov.: GRÍVEC, F.: *Pravoslavi*. Kroměříž : 1921, s. 22-23.

²⁰ Porov.: JÁN ZLATOÚSTÝ, *In epistulam I ad Corinthios, homilia*, 41, 5: PG 61, 361. Cituje ho KKC 1032.

²¹ Porov.: FINKENZELLER, J.: *Purgatorium, Zwischenzustand*. In. BEINERT, W. a kol.: *Lexikon der katholischen Dogmatik*. Freiburg im Breisgau : 1987, s. 428-430, 570-572.

Potridentská teologická starostlivosť

pýcha, 12. hnevivosť, 13. pamätanie zla, 14. vraždy, 15. čarovanie a privolávanie zlého ducha, 16. blud, 17. smilstvo, 18. sodomský hriech, 19. heretické učenie, odstúpenie od viery v Ježiša Krista. Keď prejde mýtami, potom sa dostane do Božieho kráľovstva. Po štyridsiatom dni je dočasný súd, po ktorom sa buď nachádza v stave radosti alebo smútku. Nepripúšťa sa ani najmenšia možnosť zdokonalenia duše bez tela. Keď človek dlho trpí, Východná cirkev sa modlí: *Pomilujte mja, anhelí vsesvjatiji Boha Vsederžiteľa, i izbavite mytarstv vsich lukavych: ne imam bo dila blaha, vozmiriti mirilu zlych mojich dijaniij (aby Boh oslobodil zomierajúceho všetkých zlých colníc)*²². Pri Eucharistii sa láme jeden chlieb, ktorý je liekom nesmrteľnosti a protijedom, aby sme nezomreli, ale navždy žili v Ježišovi Kristovi²³. Ako chlieb, ktorý pochádza zo zeme, keď prijal vzývanie Boha, už nie je obyčajným chlebom, ale Eucharistiou, ktorá sa skladá z dvoch skutočností: pozemskej a nebeskej, aj naše telá, keď prijímajú Eucharistiou, už nie sú porušiteľné, lebo majú nádej na vzkriesenie²⁴.

Kresťania tiež preukazujú zvláštnu úctu a česť svojim mŕtvym. Na tom sa podieľalo aj učenie evanjelia o tom, že telo zbožného kresťana je Boží chrám (1 Kor 3, 16). Telá mŕtvych budú vzkriesené a spolu s dušou budú ako duchovné telá dedičmi Božieho kráľovstva. Preto Cirkev sprevádza svojich mŕtvych s úctou a modlitbou, lebo v konečnom dôsledku nezomierajú, ale prechádzajú z tohoto porušiteľného sveta do neporušiteľného a tak sa nazývajú spiacimi-zosnulými. Spoločenstvo so svojimi členmi, ktorí odchádzajú zo života, Cirkev udžiava prostredníctvom modlitieb-panychíd. Cirkev sa stále modlí k Bohu za zosnulých. Okrem obradov panychíd apoštolské ustanovenia hovoria aj o milosrdenstve pre chudobných, ktoré sa má konať počas ročnej panychídy. Zosnulý nemá možnosť zlepšenia svojho miesta alebo svojho duchovného pokroku, ale nemôže sa zahrnúť pomoc, ktorú môžu poskytnúť iní veriaci a Cirkev²⁵.

2 Smrť

Smrť v Biblii sa predstavuje na jednej strane, že je prirodzenou skutočnosťou (Jn 11, 16; Hebr 9, 27), no na druhej strane sa smrť chápe ako niečo veľmi neprirodené. Smrť je trestom za hriech (Rim 6, 23).²⁶ Smrť (hebr. *mávet*, gr. *thanatos*) znamená koniec pozemského života, fyzickú smrť; buď násilnú (Lv 20, 11; Nm 35, 30) alebo prirodzenú, ktorá sa dá pozorovať, keď sa rozkladá niečo žijúce: človek (Gn 35, 18) alebo zviera či rastlina.²⁷

Smrť je odchod (Flp 1, 23), pri nej sa oddelí duša od tela. Duša sa opäť spojí so svojím telom v deň vzkriesenia. Vo svetle viery smrť je mzdou hriechu (Rim 6, 23). No pre tých, ktorí umierajú v Kristovej milosti, je účasťou na Pánovej smrti, aby mohli mať účasť aj na jeho zmŕtvychvstaní (Rim 6, 3-9; Flp 3, 10-11)²⁸. Smrť je vo všeobecnosti strata života. U človeka rozoznávame telesnú, duševnú a večnú smrť. Mnohí teológovia

²² Porov.: BELEJKANIČ, I.: *Pravoslávne dogmatické bohoslovie II*. Prešov : 1996, 192-196.

²³ Porov.: IGNÁC ANTIOCHIJSKÝ: *Epistula ad Ephesios*, 20, 2: SC 10 bis, 76 /Funk 1, 230/.

²⁴ Porov.: IRENEJ LYONSKÝ: *Adversus haereses*, 4, 18, 5: SC 100, 610-612 /PG 7, 1028-1029/. Cituje aj KKC 1000.

²⁵ BOUMIS, I.: *Kanonické právo pravoslávnej Cirkvi*. Prešov : 1997, s. 217-128, 224-226.

²⁶ Porov.: MORRIS, L. L.: *Smrť*. In. DOUGLAS, D. J.: *Nový biblický slovník*. Praha : 1996, s. 944.

²⁷ Porov.: NOVOTNÝ, J. D.: *Biblický slovník*. Praha : Kalich, 1992, s. 925-926.

²⁸ Porov.: *Katechizmus katolíckej Cirkvi*. Tmava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, čl. 1006.

Potridentská teologická starostlivosť

myslia, že Henoch a Eliáš ešte prídu na zem pred koncom sveta, aby robili pokánie, a potom budú zabíjať (Zjv 11, 3-8)²⁹. Smrť je zakončením pozemského života. Smrť je posledným nepriateľom človeka (1 Kor 15, 26), ktorý má byť premožený. Ježišova poslušnosť premenila kľatbu smrti na požehnanie (Rim 5, 19-21)³⁰.

Keď hovoríme o smrti, myslíme na biologickú čiže absolútnu smrť, ktorú medicína nazýva odumretie mozgu. Tu nepatria skúsenosti, o ktorých rozprávajú tí, ktorí prežili klinickú smrť. Kresťanská tradícia prijala grécku antropológiu, aj obraz smrti v kresťanstve je podobný obrazu smrti v gréckej filozofii. Smrť je chápaná ako oddelenie duše od tela a život po smrti je chápaný ako ďalšia existencia duše bez tela, ale ktorá má vzťah k telu.

Múdroslovné knihy boli ovplyvnené gréckym myslením. Grécky obraz človeka je dualistický (protiklad duše a tela). Starozákonný obraz človeka je monistický. Podľa Grékov človek (duša) má telo a usmerňuje ho. Podľa semitského myslenia človek je telom. Telo, duša, duch a srdce nie sú časťami človeka, ale sú vyjadrením pozerania na človeka v celosti a z jedného zvoleného aspektu. Termín „telo“ chce poukázať na človeka v jeho slabosti. Je to vyjadrenie jeho spoločenského aspektu. Duša, duch, srdce chcú poukázať na duchovnú stránku človeka. Človek nemá dušu, on ňou je. Neexistuje život bez tela ani pred smrťou, ani po nej. Podľa jahvistu (Gn 2, 7n.) človek je zo svojej prirodzenosti smrteľnou bytosťou. Bol učený z prachu zeme a do zeme sa musí vrátiť.

Šeol sa chápal ako ohromný priestor v hĺbke zemi, ako masový hrob ľudstva a týmto termínom sa vyjadrovala moc smrti. Zostúpiť do šeolu znamenalo zomrieť, prebývanie v ňom znamenalo prebývanie človeka v moci smrti (Ž 94, 17; 115, 17; Ž 88, 13; Kaz 9, 5). Kto zostúpil do šeolu, stratil každú nádej (Jób 7, 9 n.; 14, 10.12.19). Smrť znamená prerušenie všetkých spoločenských kontaktov a je vylúčením zo spoločenstva tých, ktorí chvália Boha (Ž 88, 12). Nikde v Starom zákone sa nespomína, že Jahve je Pánom podsvetia. Smrť bola chápaná ako zostúpenie do nižšieho a horšieho stavu. Väčšina exegetov súhlasí, že v Izraeli neexistovala idea smrti celého človeka. Odmena a trest boli rozdeľované v tomto živote. V mnohých miestach Starého zákona sa smrť ukazuje ako následok hriechu (Múd 2, 23-24; porov.: Múd 1, 13-16; Sir 25, 24; Gn 2-3).

Zomrelý už nie je (Ž 39, 14; Jób 7, 8; 7, 10); prvý dojem je dojem neexistencie, lebo stav po smrti sa vymyká z dosahu žijúcich. Po smrti sa telo ukladá do podzemnej jamy, niečo zo zomrelého, akýsi tieň ostáva ďalej v šeole. Toto podsvetie sa chápe ako zivajúca diera, hlboká studňa, miesto mlčania (Ž 115, 17), záhuby, temnôt, zabudnutia (Ž 88, 12a, Jób 17, 13).³¹

Nová zmluva prijala obraz človeka z Starého zákona, ale transformovala ho o Kristovu udalosť. Aj tu telo znamená slabosť človeka (Mt 16, 17). Pre Pavla telo je antitezou spasenia, človeka bez Krista. Duch a srdce znamenajú duchovné centrum človeka (Lk 1, 47; Mk 7, 1-23). *Psyche* (duša) znamená pomiňajúci pozemský život. *Psyche* znamená pozemský život a *zoe* večný Boží život (Ján teológ a evanjelista). Podľa niektorých exegetov termín *psyche* je potrebné interpretovať v helenistickom zmysle (Mt 10, 28). Smrť sa ukazuje ako personifikovaná moc, ktorá drží zatvorené brány podsvetia. Jej moc bude premožená až na konci časov (Zjv 20, 13 a; 21, 4). Až do času defini-

²⁹ Porov.: DÚBRAVEC, Š.: *Vierouka – o posledných veciach*. Košice : 1993, s. 1-2.

³⁰ Porov.: *Katechizmus katolíckej Cirkvi*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, čl. 1007-1009.

³¹ Porov.: GRELOT, P.: *Smrť*. In. LÉON-DUFOR, X.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1990, s. 1161-1162.

Potridentská teologická starostlivosť

tívnej realizácie spásy všetci podliehajú jej moci. Vláda smrti je podľa Ježiša vyjadrením panovania satana. Plnosť spasenia je svet bez chorôb a smrti, preto Ježiš uzdravuje a kriesi mŕtvych. Smrť je následkom hriechu (Rim 6, 23). Boží Syn prijal našu ľudskú situáciu, ktorá podlieha smrti (Jn 1, 14; Fil 2, 6-7; Hebr 4, 15; 2, 17). Boží Syn sa stal opravdivým človekom, zomrel našou smrťou, zostúpil do šeu, preto aj umieranie kresťana je umieraním v Pánovi (Rim 6, 8; Zjv 14, 13).

Podľa Platóna sa človek skladá z nesmrteľnej duše a zo smrteľného tela, ktoré je väzením duše. Telo je príčinou zla. Človek dosiahne svoje šťastie, keď sa vyslobodí z väzenia tela. Podľa Aristotela duša je vnútornou príčinou existencie a premien, ktorá z tela robí živú ľudskú existenciu. Duša ako forma tela ostáva. Podobne aj niektorí teológovia staroveku spochybňovali nesmrteľnosť duše, pretože podľa Biblie len Boh je nesmrteľný. Podľa Augustína nesmrteľnosť duše sa nespochybňuje a to dokazuje neoplatónskou filozofiou. Tomáš Akvinský vytvoril syntézu obrazu človeka na základe gréckej filozofie a Biblie. Človek je jednota duše a tela. Aj duša je zo svojej podstaty telesná, telo tvorí viditeľnosť duše. Duša je vnútorná, oživujúca forma tela. Tomáš chápe smrť ako oddelenie duše od tela. Smrť sa dotýka celého človeka aj duše, napriek jej nesmrteľnosti. Stav duše bez tela nie je normálny stavom. Duša je priradená k zmŕtvychvstalému telu. V súčasnej teológii tento obraz rozvíjal K. Rahner a L. Boros. Podľa synody v Orange (529) je smrť následkom Adamovho hriechu (Rim 5, 12; DS 371-372). Nesmrteľnosť nebola prirodzeným stavom človeka, ale darom milosti. V aristotelovsko-tomistickom duchu Vienský koncil z roku 1312 vysvetľoval, že duša je formou tela (DS 902). Lev XIII. nazval dušu *forma substantialis* tela. List Kongregácie náuky viery z roku 1979 učí, že po smrti ďalej žije duchovná súčasť človeka, ktorá je obdarená vedomím a vôľou. Cirkev ho nazvala dušou.

Niektorí evanjelickí teológovia (Althaus, Barth, Cullmann, Thielicke) tvrdili, že v smrti zomiera celý človek. Smrť všetko zničí. Zostáva len Božia vernosť. Duša zaniká, alebo ak existuje, nevykonáva nijaké funkcie. Duša nemôže pozerat' na Boha. Zmŕtvychvstanie človeka je novým stvorením. Aj duša potrebuje, aby ju Boh vzkriesil. Boh vzkriesi zo smrti.

Hypotéza posledného rozhodnutia (Schoonenberg, Pieper) hovorí o smrti ako o ľudskom skutku slobody. Duša, ktorá sa oddeľuje od tela, sa prebúdzá do svojej plnej duchovnosti. Teraz môže v plnosti uskutočniť svoju existenciu. Smrť človeka sa potom môže ukázať ako najvyšší skutok človeka, v ktorom človek v plnosti realizuje seba samého. V metafyzickom mieste zomierania a smrti, ktoré je spojené so stretnutím s Bohom a s Kristom, človek začína svoje posledné rozhodnutie ohľadom svojej spásy alebo svojho zatratenia.

Lohfink a Greshake učili o zmŕtvyvstaní v smrti. Udalosť smrti je koniec sveta, posledný deň a deň zmŕtvychvstania. Príchod Boha nemusíme spájať s nejakým momentom našej histórie. Boh je blízky každému momentu. Premenený čas pre Lohfinka je *aevum* (*aeviternitas* – aj anjeli nie sú ohraničení našim časom, ani nemajú účasť na Božej večnosti)³².

³² Porov.: FINKENZELLER, J.: *Eschatologia*. In. BEINERT, W. a kol.: *Područznik teologii dogmatycznej*. Kraków : 1999, s. 59-79. Myšlienka, že je nebiblické hovoriť o duši, sa presadila až tak, že nový *Missal Romanum* z roku 1970 vyškrtol z liturgie zomrelých termín *anima*. Práve tak zmizol z pohrebného rituálu. Porov.: RATZINGER, J.: *Eschatologie*. Brno : Barrister, Principal, 1996, s. 66.

V rozpore s Písmom a Tradíciou je viera budhizmu v reinkarnáciu (prevteľovanie) duše. Podľa kresťanskej viery ani tisíc ani milión ľudských životov nestačí na očistenie človeka od hriechu a na získanie plnosti života, lebo človek nikdy nemôže odčiniť urážku Boha a nikdy si nemôže zaslúžiť spoločenstvo s ním³³.

Použitá literatúra:

- ANASTÁZ ANTIOCHIJSKÝ, *Oratio 5, de Resurrectione Christi, 6-7, 9*: PG 89, 1358-1359, 1361-1362.
- BAZIL VEĽKÝ, *De Spiritu Sancto, Capitulum 15*, 35-36: PG 32, 130-132.
- BELEJKANIČ, I.: *Katolícky katechizmus z pohľadu pravoslávnej teológie*. Prešov : 1998.
- BELEJKANIČ, I.: *Pravoslávne dogmatické bohoslovie II*. Prešov : 1996.
- BOUMIS, I.: *Kanonické právo pravoslávnej Cirkvi*. Prešov : 1997.
- BULGAKOW, S.: *Prawosławie*. Białystok : 1992, s. 145-155.
- CLÉMENT, O.: *Pohledy do budoucnosti*. Velehrad : 1998.
- CYRIL JERUZALEMSKÝ, *Catecheses mystagogicae*, 5, 11: SC 126, 160 (PG 33, 1117).
- DÚBRAVEC, Š.: *Vierouka – o posledných veciach*. Košice : 1993.
- EVDOKIMOV, P.: *La prière de l'Église d'Orient*. Mulhouse : 1966.
- EVDOKIMOV, P.: *Prawosławie*. Warszawa : 1964.
- FINKENZELLER, J.: *Eschatologia*. In. BEINERT, W. a kol.: *Podręcznik teologii dogmatycznej*. Kraków : 1999.
- FINKENZELLER, J.: *Purgatorium, Zwischenzustand*. In. BEINERT, W. a kol.: *Lexikon der katholischen Dogmatik*. Freiburg im Breisgau : 1987.
- FLORENSKIJ, P.: *Soľ zeme*. Bratislava : 1996.
- GÓŹDŹ, K.: *Teologia historii zbawienia według Oscara Cullmana*. Lublin : 1996.
- GREGOR CAESIANSKY, *Oratio 7, in laudem Caesarii fratris*, 23-24: PG 35, 786-787.
- GRELOT, P.: *Smrt'*. In. LÉON-DUFOR, X.: *Slovník biblickej teológie*. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1990.
- GRIVEC, F.: *Pravoslavi*. Kroměříž : 1921.
- HRYCUNIAK, S.: *Modlitwa Jezusowa*. In. LEŚNIEWSKI, K. – LEŚNIEWSKA, J. a kol.: *Prawosławie*. Lublin : 1999.
- CHOVANEK, M.: *Eschatológia*. Bratislava : 1995.
- IGNÁC ANTIOCHIJSKÝ: *Epistula ad Ephesios*, 20, 2: SC 10 bis, 76 /Funk 1, 230/.
- IRENEJ LYONSKÝ: *Adversus haereses*, 4, 18, 5: SC 100, 610-612 /PG 7, 1028-1029/.
- JÁN PAVOL II.: *Oriente lumen*. Vatikán : 1995.
- JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : 1995.
- JÁN ZLATOÚSTÝ, *In epistulam I ad Corinthios, homília*, 41, 5: PG 61, 361.
- Katechismus der katholischen Kirche-Kompendium*. München : Pattloch, 2005.
- Katechizmus katolíckej Cirkvi*. Tmava : Spolok svätého Vojtecha, 1998.
- KLINGER, J.: *O istocie prawosławia*. Warszawa : 1983.
- MANTZARIDIS, I. G.: *Przebóstwienie człowieka*. Lublin : 1997.
- MEYENDORFF, J.: *Teologia bizantyjska*. Warszawa : 1984.
- MIKLUŠČÁK, P.: *Nádej v naplnenie*. Dolný Kubín : 1996.
- MORRIS, L. L.: *Smrt*. In. DOUGLAS, D. J.: *Nový biblický slovník*. Praha : 1996.
- NOVOTNÝ, J. D.: *Biblický slovník*. Praha : Kalich, 1992.
- PAPROCKI, H.: *Euchrystia w życiu Kościoła, Co jest prawosławie?* Kraków : 1993.
- PRUŽIŇSKÝ, Š.: *Byzantská teológia I*. Prešov : 1998.
- RATZINGER, J.: *Eschatologie*. Brno : Barrister, Principal, 1996.
- ŠPIDLÍK, T.: *Ruská idea*. Kostelní Vydří : 2000.

³³ Porov.: *Viem, komu som uveril*. Katolícky katechizmus pre dospelých. Rím : 1987, s. 403.

Potridentská teologická starostlivosť

ŠPIDLIK, T.: *Spiritualita křesťanského Východu*. Velehrad : 1999.

Viem, komu som uveril. Katolícky katechizmus pre dospelých. Rím : 1987.

Počet znakov: 32 116.

Adresa autora: **doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.**, Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. biskupa Gojdiča 2, SK - 080 01 Prešov, andrej-slg@unipo.sk

Ruské kniežatá – strastipevci (Dobrovoľné prijatie smrti v duchu obety)

Angelus Štefan KURUC

Russian princes – strastoterpci (The voluntarily exception of the death in the spirit of sacrifice)

The Orthodox Church among the Christians of the righteous life prefers those sufferers whose life and especially death most radiantly and vividly testifies their deep devotion to Christ. The church gave such sufferers the title of martyrs, confessors, strastoterpci.

Keywords: *death, Russian spirituality, strastoterpci*

Pravoslávna cirkev spomedzi kresťanov spravodlivého života zvlášť vydeľuje tých trpiteľov, ktorých život a zvlášť smrť najjasnejšie a názorne svedčí o ich hlbokoj oddanosti Kristovi. Takí trpitelia sa v cirkvi nazývajú mučeníkmi, vyznavačmi, *strastoterpcami*...

Strastoterpcami sa v liturgických textoch označujú pôvodne mučeníci. Neskôr sa začalo používať na označenie niektorých ruských svätcov, ktorí neboli mučeníkmi pre Krista v priamom zmysle slova, ale zahynuli násilnou smrťou z rúk protivníkov. Takými protivníkmi môžu byť suroví ľudia, ovládnutí hnevom alebo pýchou, vzbúrenci alebo vrahovia, bojujúci za uchvátenie moci alebo jej udržanie, zvlášť aktívni bojovníci proti Bohu, (*bogoborci*), zakrývajúci svoje ideologicky motivované zločiny domnelou toleranciou vo vzťahu k nositeľom kresťanskej viery,¹ napr. moskovský metropolita Filip, zavraždený z rozkazu Ivana Hrozného v roku 1569, alebo igumen Pskovsko-Pečerského kláštora podobne zavraždený v roku 1570. Patria tu aj obete politických nepokojov a vojen: moskovský patriarcha Hermogen († 1612) alebo moskovský metropolita Makarij († 1497).

Prvými *strastoterpcami*, ctenými na Rusi sú Vladimírovi synovia Boris a Gleb. Boris a Gleb neboli mučeníkmi za vieru v priamom zmysle slova, ale obeťami politickej vraždy v dynastických sporoch tak, ako mnohí iní po nich. V rovnakom období bol zavraždený aj ich ďalší brat Svjatoslav, o kanonizáciu ktorého sa však nikto nezaujímal. Teda klasický model mučeníctva tu nepripadal v úvahu. Hoci v roku 1020 došlo k zostaveniu liturgických textov k úcte Borisa a Gleba metropolitom Joannom a ich sviatok bol ustanovený na 24. júla, grécki metropoliti mali ťažkosť prijať ich ako svätcov. Ešte pri druhom prenesení pozostatkov v roku 1072 metropolita Georgij vážne pochyboval o ich svätosti.² Grécka cirkev však mala v tej dobe málo kanonizovaných laikov. Väčšinu gréckych svätcov tvorili mučeníci, askéti a príslušníci kléru. Je pochopiteľné, že prípad Borisa a Gleba bol Grékom na Rusi podozrivý. Preto uznanie svätosti Borisa a Gleba pre metropolitov gréckeho pôvodu predstavovalo veľký teoretický problém.

¹ *Материалы к канонизации Государя Императора Николая II и Царственного Семейства* <http://www.ipmce.ru/~cyril/orthodox/tzar/index.htm> (14.01.06).

² ФЕДОТОВ, Г. : *Святые Древней Руси*. Москва 1990. <http://www.wco.ru/biblio/zip/fedotov1.zip> (24. 02.06).

Potridentská teologická starostlivosť

V čom ruský ľud a cirkev videli svätosť týchto kniežat? Pamiatka Borisa a Gleba bola svojským hlasom svedomia v napätých vzťahoch medzi ruskými údelnými kniežatami tej doby, ktoré neboli regulované právom, ale iba ideou rodového staršinstva. Literárne pamiatky v podstate svedčia, že v ich prípade ide o dobrovoľné prijatie smrti v duchu obety v prospech svedka. Vidieť tu však aj iný moment – evanjeliový – ducha pokory a uznania mámosti sveta a svetskej moci. Opis smrti je bez akéhokoľvek hrdinstva³ – úplne odlišný postoj ako to u mučeníkov tohto typu býva (sv. Václav)⁴. Ide

³ *Посланные же Святуполком пришли на Альту ночью, и подошли близко, и услышали голос блаженного страстотерпца, поющего на заутреню Псалтырь. И получил он уже весть о готовящемся убийци его... И когда окончил заутреню, стал молиться, взирая на икону господню и говоря: «Господи Иисусе Христе! Как ты, в этом образе явившийся на землю и собственною волею давший пригвоздить себя к кресту и принять страдание за грехи наши, сподобь и меня так принять страдание!» И когда услышал он злоеющий шепот около шатра, то, затрепетал, и потекли слезы из глаз его, и промолвил: «Слава тебе, господи, за все, ибо удостоил меня зависти ради принять сию горькую смерть и претерпеть все ради любви к заповедям твоим. Не захотел ты сам избегнуть муж, ничего не пожелал себе, последуй заповедям апостола: «Любовь долготерпелива, всему верит, не завидует и не превозносится». И еще: «В любви нет страха, ибо истинная любовь изгоняет страх». Поэтому, владыка, душа моя в руках твоих всегда, ибо не забыл я твоей заповеди. Как господу угодно — так и будет». И когда увидели священные Борисов и отрок, прислуживающий князю, господина своего, объятых скорбью и печалью, то заплакали горько и сказали: «Милостивый и дорогой господи наш! Какой благодати исполнен ты, что не восхотел ради любви Христовой воспротивиться брату, а веешь сколько воинов держал под рукою своей!» И, сказав это, опечалился. И вдруг увидел устремившихся к шатру, блеск оружия, обнаженные мечи. И без жалости пронзено было честное и многомилостивое тело святого и блаженного. Христова страстотерпца Бориса. Поразили его копьями окаянныи: Путыиа, Талец, Елович, Ляико. ...*

Святой (Глеб) же плыл в это время в ладье, и они встретили его в устье Смядыни. И когда увидел их святой, то возрадовался душою, а они, увидев его, помрачнели и стали грести к нему, и подумал он — приветствовать его хотят. И, когда поплыли рядом, начали злодеи пересказывать в ладью его с блещущими, как вода, обнаженными мечами в руках. И сразу у всех весла из рук выпали, и все помертвели от страха. Увидев это, блаженный понял, что хотят убить его. И, глядя на убийц кротким взором, омывая лицо свое слезами, смирившись, в сердечном сокрушении, трепетно вздыхая, заливаясь слезами и ослабев телом, стал жалостно умолять: «Не трогайте меня, братья мои милые и дорогие! Не трогайте меня, никакого зла вам не причинившего! Поцадите, братья и повелители мои, поцадите! Какую обиду нанес я брату моему и вам, братья и повелители мои? Если есть какая обида, то ведите меня к князю вашему и к брату моему и господину. Пожалуйте юность мою, смилуйтесь, повелители мои! Будьте господами моими, а я буду вашим рабом. Не губите меня, в жизни юного, не пожинайте колоса, еще не созревшего, соком беззлобия налитого! Не срежьте лозу, еще не выросшую, но плод имеющую! Умоляю вас и отдаюся на вашу милость. Побойтесь сказавшего устами апостола: «Не будьте детьми умома: на дело злое будьте как младенцы, а по уму совершеннолетни будьте». Я же, братья, и делом и возрастом молод еще. Это не убийство, но живодерство! Какое зло сотворил я, скажите мне, и не буду тогда жаловаться. Если же кровью моей насытитесь хотите, то я, братья, в руках ваших и брата моего, а вашего князя. И ни единое слово не устыдило их, но как свирепые звери напали на него... И, преклонив колени, стал молиться: «Прецедрый и прелиюстивый господь! Не презри слез моих, смилуйся над моей печалью. Воззри на

сокрушение сердца моего: убивают меня неведомо за что, неизвестно, за какую вину. Ты знаешь, господи боже мой! Полною слова, сказанные тобою своим апостолам: «За имя мое, меня ради поднимут на вас руки, и преданы будете родичами и друзьями, и брат брата предаст на смерть, и умертвят вас ради имени моего». И еще: «Терпением укрепляйте души свои». Смотри, господи, и суди: вот готова моя душа предстать пред тобою, господи! И тебе славу возносим, отцу и сыну и святому духу, ныне и присно и во веки веков. Аминь»

Потом взявлянул на убийц и промолвил жалобным и прерывающимся голосом: «Раз уж начали, приступивши, свершите то, на что посланы!» Тогда окаянный Горясер приказал резать его без промедления. Повар же Глебов, по имени Торчин, взял нож и, схватив блаженного, заклад его, как агнца непорочного и невинного, месяца сентября в 5-й день, в понедельник.

О, Русская земля! Москва 1982, s.36-52, 218-231, 327-329; Библиотека литературы Древней Руси Т. 1: XI–XII века Санкт-Петербург. 1997.

http://www.krotov.info/acts/11/bor_gleb.html.

⁴*Následující pak noc probděl, oddávaje se s největší horlivostí modlitbám a konání almužen, u vědomí hroziící smrti, sveru byl ochoten pro Krista vytrpěti. Když po kuropění nadešla doba ranních hodinek, sotvaže zazněl zvon, vyskočil čile, jak již bylo jeho zvykem, z lužka, rychle pospíchal do kostela, s náležitou vroucností vyslechl noční zpěvy a jitřní chvály a po mnohém modlení domů se odebral, aby zemle né údy spánkem poněkud osvěžil. Za ranních červánků Boleslav..., sám s několika nohsledy, kteří se k tomu zločinu dobře hodili, zběsile vyrazil, a jsa opásán mečem, postavil se uprostřed cesty proti prostnému muži. Světec jej pozdravil s vřidnou srdečností těmito slovy: Buď zdráv, milý bratře! Nekonečné díky buďtež od nás vzdány tvé lásce, že jsi včera důstojně hody vystrojil a nám dobře a dosti příjemně posloužil. Na tak sladké oslovení onen zlosyn ani neodpověděl, rychle tasil meč, udeřil, co nejvíce měl síly, světce do temene hlavy, řka: Lepší ti dnes hody připravím! Když pak se meč odrazil a neukázala se ani stopa poranění, opakoval ránu. Ježto ani ta o nic více neublížila, chtěl udeřiti potřetí, ale hned jak se rozpráhl k ráně, meč z ruky poděšeného bojovníka vypadl. Svaty Václav jej uchopil za jilec a máváje jím v ruce nad zločinnou hlavou náhle bezbranného bratra pravil: Vidiš-li, ó nešťastníku! Tvá záhubná ukrutnost by se mohla obrátit proti tobě. Hle, co mi brání, abych se nestal vražedníkem, který prolil krev bratrovu? Avšak nechci, aby na posledním soudě byla požadována tvá krev, ó bratře, na mně, pro mou ruku. Vezmi meč, dokonej vraždu, neodkládej dlouho, co se má státi! Chopiv se znovu meče bezbožný bratr hlasitě křičel, jako by se obával, že bude poražen, volal na pomoc společníky a před stíral, jako by byl napřed zraněn výpadem bratrovým a donucen k sebeobraně. Společníci přivoláni velkým křikem hned se sběhli o jako by o zločinu nevěděli, vyptávali se po příčině povyku a poznali nepřítelny vztek svého pána. Když onen původce zločinu čtvrtou ranou svatou hlavu naštipl, všichni naráz se vyřítili se zbraněmi o u závod probodávají jeho údy kopími a meči. ... Nejsvětější duše, jsouc vyproštěna mukami po tolika ranách z vězení tělesné schránky, vstoupila dne 28. září u vítězoslávě nesena rukama andělskýma, mezi věčné se radující sbory nebeského království, aby tu radostně hleděla v tvář nejvyššího odplattitele a zasedla navěky mezi slavné řady mučedníků.*

Gumpold, biskup Mantovský: Život Václava, knížete českého.

<http://citanka.cz/tocp1250.en/prilegendy/11-5.html>.

Časné zrána zvolili na jitřní. Jakmile Václav uslyšel zvon, řekl: "Díky tobě, Pane, že ses mi dal dočkat tohoto jitra." I vstal a šel na jitřní. Hned v bráně jej dostihl Boleslav. Václav se naň ohlédl a řekl: "Bratře, včeras nám dobře posloužil." K uchu Boleslava se naklonil d'ábel a zkazil jeho srdce, že mu odpověděl: "Nyni ti chci lépe posloužit." Po těch slovech udeřil jej mečem po hlavě. Václav se obrátil k němu a řekl: "Co ti to popadlo, bratře?" A po těch slovech jej uchopil a srazil na zem. Tu přispěchal jakýsi Tuža a tal Václava do ruky. Ten poraněn na ruce pustil bratra a běžel do chrámu. Tu dva d'ábli řečení Tira a Česta ubili jej v bráně chrámové. Hněvsa

Potridentská teologická starostlivosť

o dobrovoľnú obeť za Krista, aj keď nie za vieru v Krista. S prvkami sebaobetovania sa stretáme už *Povestijach drevnej Rusi*, kde sa nachádza opis mučenia Borisa a Gleba (Boris sa modli pred smrťou: „*Som pripravený a moja obeť je predom mnou... Prijmi moje utrpenie a pripočítaj ho ku svojmu. Ja prijímam tieto muky nie od vrahov, ale od svojho brata. Nepočítaj mu to za zlé.*“)⁵

Tak vznikol na Rusi zo západného uhla pohľadu najparadoxnejší typ svätcov – *stras-totercov*. Vo väčšine prípadov tu nemožno hovoriť o dobrovoľnej smrti, len

pak přiskočil a probodl mu bok mečem. Václav ihned vypustil svou duši se slovy: "V ruce tvé, Pane, poroučím ducha svého." První staroslověnská legenda o sv. Václavu.

<http://citanka.cz/tocp1250.en/prlegendy/11-3.html>

*V noci pak oně před jitrem následujícího dne, jakož pravidelně činival, šel do chrámu k modlitbě ranní. I potkav bratra řekl k němu: "včera velmi jsi nám posloužil; přijmi mnoho díky od pána." Onen ale dobyv meče z pochvy udeřiv muže svatého do hlavy odpověděl: "a taktó dnes chci ti posloužit." I vyteklo sotva trochu krve, poněvadž síly pozbyl (Boleslav) strachem hrozným; i mohl svatý Václav lehkó překonatí jej, poněvadž meč vyrval z ruky jeho; ale nechtěl sama sebe poskvřniti. Onen ale křičel řka: "aj, kde jste, pomozte mi!" Tu oni všichni zlosynové přišedše ze skrýší s meči a oštěpy ranami mnohonásobnými zavraždili jej. I odešla duše jeho na onom místě vysvobozena ze žaláře tohoto života mučednictvím ozdobena k pámu dne 28. září. *Crescente fide christiana.**

<http://citanka.cz/tocp1250.en/prlegendy/11-6.html>

Vstává blažený Václav, který se měl brzy státi žertvou Kristovou a do chrámu podle svatého obyčeje svého spěchatí dychtí, kdež by mohl, než se sejde lid tu nastane ruch, co nejskrýtěji se oddati delší modlitbě; a jako dobrý pastýř se stádem společně chvály jitřní poslouchati nebo zpívati si žádaje, brzy lapen jest v osidla nástrah. Neboť kněz toho chrámu, jeden z těch, od kterých vyšla nepravost z Babylómu, jakmile zahlédl přicházejícího muže Božího, podle příkazu zlosynu zavřel dveře chrámové. Pozdvihli se i připravení úkladníci, bratr totiž tu všichni jeho ozbrojenci. A vida bratra vojín Bohem vyvolený pozdravuje ho, tu kol krku ho objímaje tu líbaje, děkuje mu řka: Zdráv buď povždy, bratře můj, tu statky tohoto života i budoucího oplývej; přijmi tebe Kristus k věčné své hostině, jako jsi ty včera mne tu mode všechny v takové hodnosti pohostil. Na to on s pyšným duchem tu s pohledem posupným, tase meč, který mu visel skryt pod pláštěm, odpověděl: Včera ovšem, jak chvíle toho žádala, nyní však bratr bratru taktó poslouží. A rozmáchnuv se mečem 'al ho jím do hlavy; leč poněvadž moc Páně ho chránila, sotva krev se ukázala. Hřízou nad neslýchaností svého činu byl bidák tak ochromen, že i když podruhé 'al, k svému údivu nic nezmoohl, co by bylo hodno muže silného. Holý jeho meč blažený Václav rukou zachytiv praví: Jak špatně si počínáš, když mne zraňuješ! Když však viděl, že od svého úmyslu neupouští, posléze ho, jak někteří praví, chytil tu k nohám svým porazil řka: Hle, člověče vlastním rozhodnutím zahubený, vidíš, kterak tebe bych mohl vlastní rukou jako nejmenší zvířátko rozdrtití, ale daleko budí, aby pravice služebníka Božího poskvřnila se krví bratrovou. A meč, který mu vytrhl, vrátil bratru, tu na ruce již od něho krvácej, do chrámu rychle spíchal. Onen zlořečený však mocným hlasem křičel tu hnal se za ním volaje: Společníci moji, společníci, kde jste? Prašpatně pomáháte pánu svému tu ničemně ho necháváte na holičkách, ačkoli je vystaven takové úzkosti! Tu se vyřítla celá tlupa zlosynů ze skrýší, do nichž se byli rozprchli, s mnoha meči tu kopími, tu těžkými ranami ho probodavše, odpravili ho u dveří chrámových. Tehdy také svatá duše, vysvobozena na tom zápasišti z vězení tohoto života, vavřínem krve ozdobena vítězně se odebrala k Pánu, dne 28. září, zatímco se nebe radovalo tu země kvílela, léta vtělení Páně devítistého dvacátého devátého.

MNICH BŘEVNOVSKÝ: *Život a umučení svatého Václava a svatě Ludmily, báby jeho*

<http://citanka.cz/tocp1250.en/prlegendy/11-7.html>

⁵ HREHOVÁ, H. : *Křesťanské cnosti vo východnej spiritualite a duchovnej literatúre*. Prešov 2002, s. 204.

Potridentská teologická starostlivosť

o neodporovaní smrti. Ruská cirkev nerobila rozdiel v smrti za vieru v Krista a smrťou v nasledovaní Krista.

Mnoho *strastotercpov* je medzi skupinou ruských kniežat. Bezpochyby je ich úcta zviazaná s presvedčením, že večnej vďačnej pamiatky sú hodní tí predstavitelia moci, ktorí sa snažili praktizovať ideál pravoslávne chápanej *teokracie*. V pravoslávnom vedomí ruského ľudu bola Rus „*podnožkou Božieho trónu*“ (Joann Kronštadský). Najlepší predstavitelia kniežacieho stavu, ktorí horlivo naplňali povinnosť ochrancov pravoslávnej Rusi, jej nezávislosti a integrity sa samozrejme telili priazni ľudu. Ich násilná smrť sa vnímala ako veľké nešťastie a jej pôvodcovia boli považovaní za aktérov ťažkých zločinov. Potom, podobne ako to bolo pri mučeníkoch prvých storočí, aj tu členovia cirkvi, ktorí trpeli až na smrť boli hierarchami vpisovaní do zoznamu svätých bez zvlášť podrobného skúmania ich života, na základe presvedčenia veriaceho ľudu. Napr. Alexandra Nevského uctievali hneď po smrti, pretože: bránil pravoslávnu vieru pred latiníkmi, hrdinsky bojoval za nezávislosť Ruska a sedemnást rokov po jeho smrti našli jeho pozostatky neporušené.⁶

Z ruských kniežat, ctených ako *strastotercpov*, možno spomenúť: Borisa a Gleba († 1015), Jaropolka († 1086), Igora Olegoviča († 19.9.1147 zabitého pri vzbure v Kyjeve), Andreja Bogoľubského (zavraždeného 30.7.1174), veľké knieža vladimírské Jurija Vesvolodoviča (zahynul v boji s Tatármi 4. marca 1238), rostovské knieža Vasilija (dvojča Alexandra Nevského, bol umučený pre vieru v tatárskom zajatí v roku 1238), veľké knieža kyjevské a knieža černigovské Michaila (umučeného Tatármi pre vieru v roku 1246)⁷, jaroslavské knieža Konstantina Vsevolodoviča (padol pri obrane mesta pred Tatármi v roku 1257), rjazańské knieža Romana Olegoviča (umučeného pre vieru Tatármi 19.7.1270), veľké knieža kyjevské a knieža tverské Michaila (popraveného Tatármi 22.11.1319). Prípád kanonizácie Dmitrija Joannoviča, kniežat'a ugličského, zavraždeného z politických motívov v roku 1591 vo veku 9 rokov, bol precedensom pre kanonizáciu cársnych detí. Ľudové povedomie prijalo jeho zavraždenie ako zločinný atentát na predstaviteľa dynastie, ktoré malo otvoriť cestu k uzurpácii moci, narušeniu mieru a oslabeniu pravoslávneho štátu. Okrem toho tu mohla zohrať úlohu aj skutočnosť, že Dmitrij bol zavraždený ako dieťa, čo je zväčša ľuďmi prijímané ako prejav nezvyčajnej krutosti a nespravodlivosti (usmrtenie nevinného dieťaťa). Podobné dôvody viedli na Západe k úcte detí – obeti domnelých židovských rituálnych vražd, aj keď oficiálne neboli nikdy kanonizované, napr. Rudolf z Bernu, ktorého úcta bola živá od jeho násilnej smrti v roku 1294 do reformácie.⁸

V každom prípade ide u *strastotercpov* o osobitý druh kresťanského postoja voči smrti, ktorí je západnému mysleniu vcelku cudzí, ale na Rusi bol a dodnes je cenený ako prejav autentickej svätosti.

Počet znakov: 18 390.

Adresa autora: P. ThDr. Mgr. Angelus Štefan Kuruc, PhD., OPræm., Katedra histórie, Teologická fakulta Katolíckej univerzity, Hlavná 89, SK - 041 21 Košice 1, tel. +421 (0)55 6836 111, e-mail: stefan.kuruc@gmail.com

⁶ HREHOVÁ, H.: *Kresťanské cnosti vo východnej spiritualite a duchovnej literatúre*. 2002, s. 55

⁷ *Сказание об убиении в орде князя Михаила Черниговского* <http://old-rus.narod.ru/04-1.html> (24. 02.06).

⁸ ONDRUŠ, R.: *Blizku Bohu i ľuďom* 4. Cambridge-Trnava 1992, s. 259-260.

Vlastnictví a obchod ve středověké církevně-právní nauce

Jiří Bílý

Property and commerce in the medieval canon law

When Gratian came to collect the discordant canons of early church councils along with the several theories of property espoused by church fathers, he was faced with selecting those documents that had survived the Dark Ages and were to be revived and regarded as living law. He saw the juridical church as distinct from the evangelical experience so important to the radical, reforming laity of the time. His *Decretum* provides us with the prevailing assumptions concerning the proper distribution, control and social obligations of property in the twelfth century. The opening pages raise the problem of the natural law in relation to private property and it was his ambiguous presentation of the natural law that provided problems for future canonists whose task it was to unravel the tangle in this article concerning of church law. Canonists generally accepted the contemporary structures of property relationship as both necessary and just, a system in which individual property rights were acknowledged and attended by corresponding obligations. Not only individual Christians but also the Church as an institution were substantial property holders. Canonists were faced with framing an acceptable doctrine of property holders. Canonists were faced with framing an acceptable doctrine of property that was consistent with early church legislation.

Keywords: *property, canon law, Decretum Gratiani, natural law*

Kanonická nauka byla původně založena na teologii, nebo spíše na té její části, která se nazývá křesťanskou etikou. Pokoušela se o stanovení určitých zásad, co je a co není správné v hospodářské oblasti.

Ve středověku do 15. století neexistovala žádná ekonomická církevní doktrína ani ekonomové v pravém slova smyslu. Církev, teologové, juristé, středověcí kazatelé a zpovědníci se například v případě hříchu lichvy zabývali dopadem náboženství na fenomény, které dnes nazýváme ekonomické.

Pozitivní zásadou kanonické nauky byla zásada spravedlivé ceny. Negativní stránkou této hospodářské filosofie byl odpor proti lichvě nebo brání úroků, což brzdilo nástup nového ekonomického systému.

Každá vážná změna názorů o určení člověka a základních zásadách života se nezbytně dotýká i hmotných zájmů. Proto i rozšíření křesťanství ve středověku se dotklo mohutně i tehdejšího hospodářského života, když přetvářelo z kořene sociální řád národů. Kristovo učení hlásalo důrazně zásadu základní rovnosti všech lidí a snažilo se ze všech sil odstranit otroctví a nevolnictví. Křesťanství povzneslo práci a hlásalo s nebývalým důrazem povinnost lásky k bližnímu, což vše nebylo bez značného vlivu nejprve na mravní, a pak i hospodářský život tehdejšího lidstva. Zřízením nesčetných dobročinných ústavů se snažila církev mírnit bídu všeho druhu, a to i poučováním v hospodář-

Potridentská teologická starostlivost'

ském oboru, které vycházelo zejména od benediktinských mnichů. Zásluhy, které si získaly kláštery ve středověku o zemědělský a průmyslový rozvoj, nejsou dosud plně doceněny. Ovšem že za naprosté převahy feudalismu v dobách, kdy lenní svazek byl brzdou osobní i výrobní svobody a nedostatek dopravních prostředků omezoval výrobu a obchod, hospodářské snahy církve se potkávaly často s nepřekonatelnými překážkami. Teprve křížácké války, rostoucí váha měšťanstva a rozkvět cechovního zřízení vedly k zlepšení hospodářských poměrů, jak nám o nich podávají zprávy středověcí bohoslovci a kanonisté, pojednávající o hospodářských problémech ve spojení s morálkou a církevním právem.

Kristus v evangeliu staví proti chrámu kupecký dům (Jan 2,16) a považuje ho za něco, co se nemá spojovat s chrámem, poněvadž se zde jedná na jedné straně o snažení úplně nadpřirozené a na druhé straně zase o touhu jen pozemské. Ale Kristus přesto nikde obchod nezakázal, naopak dost často jeho vitalita se staví za vzor činnosti, kterou by rád viděl u všech lidí.

Z toho by plynulo podle Kristovy nauky, že obchod je správná činnost, avšak za jistých vyšších mravních předpokladů, a dále, že tyto předpoklady byly získány právě křesťanstvím. Bylo to právě křesťanství, které zapovídalo v obchodě zrovna to, čím se obchod stával nemravným a nebezpečným pro lidskou společnost. Křesťanství zpracovalo svědomí kupců a naplnilo je mravními zásadami, a vytvořilo i jakousi obchodní mravouku. Právě tímto přísným posuzováním obchodu a výzvou k bezohledné poctivosti při kupčení povznadlo křesťanství obchodní styk, zavádělo rostoucí úctu před obchodem a uvádělo jej jako rovnocennou složku do společenské výstavby.

Těžko se dá samozřejmě ospravedlnit zisk z lichvy, ale zisk z obchodní a bankovní práce má oporu v Božím výroku uvedeném v biblické Genezi. Člověk si bude v potu tváře vydělávat svůj chléb. Obchodník či bankéř soudí, že se lopotí dost a dost a že Bible neříká, jaký kus chleba to bude. Kazatelovu řeč: „*Vždyť co má člověk z veškerého svého pachtění, z honičky za žádostmi svého srdce, z toho, jak se pod sluncem pachtí?*“ (Kaz 2,22) považuje za výzvu k rezignaci. Pokud jde o podobenství o nebeských ptáčích, kteří nesklízejí, to také nikdo nikdy nechápal jako zavržení zemědělství. Už dávno se zkrátka stalo zvykem rozumět Písmu tak, jak mu rozumět chceme.

Předmětem toho nejpřísnějšího odsouzení, jež nepřipouští výjimky ani polehčující okolnosti, je lichva. Tomáš Akvinský ve 13. století píše, že lichva je hřích, „*protože prodává něco, co neexistuje*“. To znamená, že prodávat – samozřejmě se ziskem – něco skutečného hříchem není. Kazatel Jakub z Vitry ve své sbírce exemplů, kterou sestavil pro své spolubratry, má pro lichváře ta nejostřejší slova zavržení: *Bůh přikázal tři druhy lidí: sedláky a ostatní pracující, aby zajišťovali všem živobytí, rytíře, aby chránili, kněze, aby vládli. Ale ďábel přikázal ještě čtvrtý druh: lichváře. Lichváři se neúčastní práce ostatních lidí. Nebudou proto potrestáni spolu s lidmi, nýbrž spolu s demony.*

Kazatel vidí správně, v čem je rozdíl: lichvář na rozdíl od člověka nepracuje. Peníze se dělají samy, tím, jak běží čas. Svatému Antonínovi a po něm teologům 11. století stačilo, že kněžím svěřovali modlení. Po dvou stoletích, kdy expanduje obchod a objevují se řemeslné výrobky, 13. století už neomezuje svět práce jen na sedláky. Mezi „ostatní pracující“ se nyní počítá i kupec. Ne však lichvář: *Kolik peněz získají z lichvy, tolik dřeva bude posláno do pekla, aby se na něm smažili.*

Dante vidí v lichvě dokonce zločin proti přírodě a posílá do svého *Pekla* všechny, kdo manipuluji s penězi, obchodníky – kupce i bankéře – stejně jako skutečné lichváře: *(Všichni) na krku měli zavěšeny měšce...*

Potridentská teologická starostlivost'

Dante však není teolog ani moralista. Je to polemik, který málokdy odměřuje svůj hněv na vázkách. Je ovšem snazší bouřit proti lichváři či kazatelný nebo u psacího pultu, než se bez něho obejít v běžném životě. Jakmile se peněžní zisk musí nazvat pravým jménem, jakmile propadne bez odvolání církevnímu zatracení, lichváři nezbyvá než přijmout osud nebohého hříšníka.

Důležité je jedno místo v Páté knize Mojžišově (23,20), jehož definice se později staly předmětem mnoha výkladů: „*Svému bratru nebudeš půjčovat na úrok, na žádný úrok ani za stříbro, ani za pokrm, ani za cokoli, co se půjčuje na úrok. Cizinci můžeš půjčovat na úrok, ale svému bratru na úrok půjčovat nesmíš, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, požehnal ve všem...*“ Také Nový zákon úroky striktně odmítá. V Kristovu kázání k lidu u evangelisty Lukáše (6, 34-35) čteme: „*Půjčujete-li těm, u nichž je naděje, že vám to vrátí, můžete za to očekávat Boží uznání? ... půjčujte a nic nečekejte zpět. A vaše odměna bude hojná.*“

Počet podobných míst, kdy se v Bibli odsuzuje pobírání úroku, není velký. Jejich účinnost silně posílila exegeze, která na ně navázala. Církevní otcové bez výjimky proti brání úroku doslova zuřivě bojovali a obchod přinášející zisk považovali dokonce za rovný zatracení: „*Protože je skutečně obtížné, aby obchod mezi prodávajícím a kupcem proběhl bez hříchu,*“ tvrdil papež Lev I. (440-461), jehož verdikt nad obchodníky převzaly téměř všechny důležité církevněprávní sbírky středověku. Mezi nimi také Gracián do svého dekretu ze 12. století, takže byl odsudek až do roku 1918 součástí církevního práva.

Kupeckými zvyklostmi se proto nutně zabývali církevní spisovatelé a sv. otcové. Někteří z nich sice odsuzují obchod vůbec, ale tito měli před očima chamtivost a nenasytnost, která vládla hlavně za pohanství. Proti těmto je možno uvést mnoho výroků vynikajících církevních spisovatelů, kteří se vyjadřují přesněji, a u nich už neshledáváme obchod odsouzený, naopak shledávají v něm i přednosti. Diviš Kartuzián podává ve svém spise *De vita et regimine curatorum*, art. 42 malý přehled. *Píše tam: „Augustin také při onom místě v žalmu 70: Poněvadž jsem nepoznal písemnictví (nebo obchod podle jiného překladu) svědčí: Kupec chtivý zisku pro ztrátu se rouhá, pro zisk věci lže a křivě přísahá; ale to jsou vady lidí, nikoliv zaměstnání, které lze i bez nich provozovat. Jan Zlatoušty poznávaná při Matouši 21: Kdokoli získává věc, aby ji prodal neporušenou nebo změněnou a vydělával na ní, to je kupec, který se vyhání z božího chrámu. Rovněž Cassiodorus říká: Co jiného je obchod než laciněji nakoupit a dražší chtít prodat? Takové kupce vypudil Pán z chrámu: to pravím, je rozumět i kupcích, kteří venkonce jen za ziskem spějí.“*

Tak rozumí nejpřísnějším větám ze sv. otců Diviš Kartuzián a ukazuje, že obchod má také ještě jiné cíle než jen a jen vydělávat. Dovolává se sv. Tomáše¹⁾ a říká: „*Obchod se stává dovoleným, jen když se mírný hledá zisk, a věc se drážeji neprodává než jakou cenu vlastně má, a zisk se vymáhá ne jako konečný cíl, nýbrž jako mzda za práci.*“

Cena, oprávněný zisk a jeho dovolenost z práce, to jsou hlediska, ze kterých se církevní spisovatelé dívají na obchod. Obchodně se etika už zjemňuje metafyzickými prvky pod spekulací. To byly také ony síly, které přetvářely svědomí národů. Tak se zrodily i cechy. Samostatná práce v jednotlivých oborech, samostatný obdyt tovarů, avšak pod společným dohledem a ohled jak na jednotlivé stavy, tak na celek lidské společnosti, ohled užívající odměn a trestů.

V cechu rostli samostatní lidé, kteří dovedli uplatnit své schopnosti. Kapitál a práce se vyrovnaly a každý našel ve své práci také kapitál a samostatnost. Např. starý pražský řád stvrzený úřadem r. 1444 ukládá pekařům, aby pekli chléb bílý i rezný po haléři (14

Potridentská teologická starostlivost'

jich tvořilo groš); dva vlásky bílé za haléře, jako bylo od starodávna; u koho nalezen bude chléb „podbělný nebo zabělý“ – tedy patrně takový, v němž míchaná bílá pšeničná mouka s nejhorší, s černou, ten ponejprv zaplatí 5 grošů pokuty, po druhé 10, po třetí 15; po čtvrté mu bude do roka řemeslo zakázáno. Starší cechovní, „*když muku přivezít*“, měli ohledat, „*aby podbělná za bělní mika nebyla*.“⁽²⁾

Obchod byl tedy pod dozorem, podobně i ceny při něm. „*Ouřad městský zanechával starším cechovním, aby oni dohlédali k cenám i dílu; cenami aby nebyla přetahována, dílo aby bylo opravné a na schválení lidské*.“⁽³⁾ Ba když r. 1578 pro velikou drahotu řemeslných věcí císař Rudolf i sněm vydal sazby, do nichž byli pojata také někteří řemeslníci jako ševci, krejčí, mydláři a bečváři, jmenovitě uvádí ještě třináct řemesel, která „*obzvláštního ustanovení mít nemohou*.“ Těm a ostatním nejmenovaným řemeslům se jen klade na srdce, aby nad slušnost draho neprodávala.⁽⁴⁾

Řád pražský r. 1503 říká, skoro jakoby to bylo zbožné přání, aby kupecví těch „*kupců, kteří cechů neužívají, v slušnosti prodávalo se*“. Teprve r. 1578 Rudolfův řád se snažil kupecký prodej uvést na slušnou míru.⁽⁵⁾ Právě to je typický rys solidarismu proti liberalismu. Monopolizování bylo zatlačováno jen ve prospěch nejšířších vrstev.

Už jsme si několikrát řekli, že církev skutečně nikdy neodsoudila kupecký stav, odsuzovala jen jeho přestřelky, a najde-li se osmější slovo u církevních otců proti kupcům, pak příčina spočívá také v tom, že nebyl aspoň z počátku význam obchodu ještě ani přibližně doceněn. Jak bylo také možno v tehdejších primitivních dobách, ale i skromných dobách, vystihnout vysoký hospodářský význam obchodu pro výrobu a spotřebu mezi národy, v dobách, kdy se ještě nevědělo, že dělba práce skýtá výrobci možnost co nejvýhodněji rozvinout své síly a zajistit si výhodný odbyt a spotřebiteli zase dává možnost získat zboží. Z římských časů si lidé ještě pamatovali, že páni z těchto dob nemajíce pravého obchodního ducha, vynikali uměním nechat za sebe jiné pracovat a z jejich práce těžit. Na tento skoro tisíciletý zlozvyk nemohli lidé přes noc zapomenout a není divu, že tak dlouho ještě žil. Katolicismus jej zvolna nahrazoval jinými zvyklostmi. Českým bratřím však např. byl kupec dlouho jako lichvář.⁽⁶⁾ Historická národohospodářská škola k dokonce přiznává, že pro povznesení obchodu učinila církev víc než světské vlády, ač právě ony těžily z obchodu. Tak např. kupci byli donucováni ubírat se jen po jistých cestách, aby vladařům neunikly poplatky od kupců a jestli se na těchto zanedbaných cestách kupecké vozy polámaly a zboží se dotklo země, propadlo právem zeměpánu jako na pobřežích zase zboží ze ztroskotaných lodí. Za těchto poměrů měli právě vladaři zájem na tom, aby cesty zůstávaly co možná nejspatnějšími. Jednotlivé dobré cesty z tehdejších dob vybudovala církev, která v tom viděla bohumilé dílo. Ve Francii vznikl v 11. století dokonce řád fréres pontifs, kteří za dvě století vybudovali velké množství mostů.⁽⁷⁾ Diviš Kartuzián napsal malý dialog, ve kterém shrnuje také úsudek církve o obchodu. Praví: *Obchod z rozumných důvodů je ustanoven a vynalezen pro všeobecný užitek, ale jako k ostatním dobrům se zla přiměšují, podobně i ke smlouvám obchodníků. Jsou to nebezpečné lži atd.*⁽⁸⁾ Obchod je nutný, užitečný, jak vyplývá z jeho úvah, ale zase jen za jistých podmínek. Lichva a úrok jsou dvě odlišné záležitosti a církev nikdy nezakazovala všechny formy úroku. Ve 13. století posedlém účetnictvím a počtářstvím bylo postoj autorit a společnosti vůči lichvářům do velké míry podmíněn výší úroku z peněz půjčených na lichvu.

Při stanovování úroků, a to i s přihlédnutím k církevním omezením, která ostatně brala tržní cenu za základ spravedlivé ceny, částečně záleželo na zákonu nabídky a poptávky a výše úroků byla přibližným barometrem ekonomické činnosti: „*Obecně se dá tvrdit*“, píše Gérard Nahon, „*že s rozvojem země klesají poplatky za půjčení peněz*.“

Potridentská teologická starostlivost'

V Rakousku byl roku 1244 ustanoven poplatek 8 denárů týdně, tedy 74%, což naznačuje zaostalost země.“

Tento názor odpovídá také duchu evangelia. Kristus chtěl z lidí vytvořit občany nebeské říše, mravní charaktery. Neptá se při žádném podniku, kolik vynáší, je-li možno jej provést snadno či nesnadno. Jeho zřetel se obracel k tomu, jaký druh lidí při tomto podniku vznikne?

Rímské právo, převzaté byzantsko-křesťanskou legislativou a raně středověkými barbarskými zákony, umožňovalo 12 % roční lichvu a povolený strop mezi rokem 1000 a 13. stoletím byl 33,5 %, protože tuto výši úroku vymezili židovským lichvářům francouzští králové Ludvík VIII. (1223) a Svatý Ludvík (1230, 1234). Úrokové sazby na významných italských tržních místech ale často bývali i nižší. V Benátkách se výše úroků obvykle pohybovala v rozmezí 5 až 8 %. Existovaly však i výkyvy, jak to dokazuje uvedený rakouský případ. I když se úroky ve Florencii pohybovaly mezi 20 až 30 %, mohla se jejich výše v Pistoii a v Lucce vyšplhat až na 40 %. Vyšetřování Filipa IV. Sličného z roku 1284 odhalilo, že Lombardané, poskytovatelé půjček, kteří byli často směřováni s židovskými lichváři, pobíraly úrok ve výši 34 až 266 %. Naproti tomu R. H. Helmholtz ve své vynikající studii o lichvě v Anglii ukázal, že ve 13. století se úrokové sazby pohybovaly od 5,5 do 50%, i když ve většině případů to bylo 12 až 33,5 %.⁹⁾

Ale nejen církve se mračila na lichvu. Městské správy a později i vlády vydávaly proti lichvě zákony; anglický zákon říkal: *„Ale protože lichva je podle slova božního absolutně zakázána, poněvadž je z neřestí nejpekelnější a nejhnusnější...což však žádnými náboženskými výklady a přesvědčováním nelze vložit v srdce ně kterých chtivých, nekřesťanských a hrabivých osob našeho království...budiž zákonem...že...nikdo, at' jakéhokoli stavu a postavení, nesmí jakoukoli zlotřilou, skrytou nebo podvodnou transakcí, lstí nebo úskokem nebo jakýmkoli prostředkem půjčovat, poskytovat, dávat k dispozici, vydávat nebo uvolňovat jakoukoli peněžní částku nebo peněžní částky...a že maje, dostáváje nebo od toho očekáváje jakoukoli lichvu, přírůstek, zisk, výtěžek nebo úrok kromě částky nebo částek takto zapůjčených...činí tak s pňonem, že propadne...částka takto zapůjčená...i úrok...a s dalším pňonem, že bude uvězněn.“*¹⁰⁾ V tomto zákoně se zračí názor většiny středověkého lidstva na lichvu. Všichni souhlasili, že je to špatnost. Jak vznikl tento postoj k vybírání úroků? Chceme-li odpověd' na tuto otázku, musíme se znovu podívat na vztahy lidí ve feudální společnosti.

V této společnosti, v níž se obchodovalo jen nepatrně a v níž vlastně nebylo možností umístit' v ýdělčnĕ peníze, ten, kdo potřeboval půjčku, nepotřeboval ji jistĕ k tomu, aby mu sloužila k v ýdĕlku, nýbrž protože ji musel mít, aby nezahynul. Vypůjčoval si prostĕ proto, ponĕvadž se mu přihodila nĕjaká nehoda. Třeba mu pošla kráva, nebo mu sucho zničilo úrodu. Nevĕdĕl kudy kam a potřeboval pomoc. Středověká představa byla, že kdo mu za takových okolností pomáhá, nemá z jeho neštĕstí tĕžit. Dobrý křesťan pomáhal svĕmu sousedu bez myšlenky na zisk. Půjčil-li někomu pytel mouky, očekával vrácení pytle mouky a nic víc. Vzal-li zpĕt víc než pytel mouky, který půjčil, vykládalo se to jako okrádání druhého, což nebylo pěknĕ. Správnĕ bylo jen vzít si to, co každĕmu patřilo, ani více, ani ménĕ.

Ve středověku smĕrodatný biblický text pocházel z latinské verze Vulgáty svatĕho Jeronýma a jeho poslední vĕta zní: *„Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram et frugum superabundantiam non exiges,“* což volně přeloženo znamená: *„Své peníze neposkytneš na úrok a nebudeš žádat přebytný zisk.“* Pro křesťana byly důležitĕ dva termíny, které si svou váhu uchovaly po celý středověk, a sice *ad usuram*, „na úrok“, tzn. jasný zákaz lichvy, a přemíra, tedy *superabundantia*, přehojnost, „nadbytek“.

Potridentská teologická starostlivost'

„Svému bratru nebudeš půjčovat na úrok, na žádný úrok ani za stříbro, ani za pokrm, ani za cokoli, co se půjčuje na úrok. Cizinci můžeš půjčovat na úrok, ale svému bratru na úrok půjčovat nesmíš.“ (Dt 23,20)

Všimněme si, že ve Vulgátě se používá slovo vypůjčené z římského práva *fenerare* „půjčit na úrok“, „provozovat lichvu“ (*non foenerabis fratri tuo*), což ve 13. století podnítl vznik zákonných proti lichvářských opatření v kanonickém právu. Ve středověku byla lichva povolena vůči cizincům, a to ve směru Žid – křesťan, ne však opačně. Graciánův dekret (kolem roku 1140), pramen kanonického práva, převzal formulaci svatého Ambrože „*Ubi ius belli, ibi ius usurae. Kde se smí válčit, tam se smí lichvářit.*“

„Lichva je v křesťanské tradici dlouho zakazována. Církevní otcové se o lichvářích vyjadřují velmi pohrdavě. Klerikům bylo provozování lichvy zakázáno již v kánonech z prvních koncilií (20. kánon elvirského koncilu, jenž se konal asi v roce 300; 17. kánon nicejského koncilu konaného v roce 325) a na laiky byl tento zákaz posléze rozšířen synodou v Clichy (kolem roku 626). Především Karel Veliký lichvu zakazuje klerikům i laikům v *Admonitio generalis*, v daném v Cáchách v roce 789.“⁽¹¹⁾ Jak vidno, lichva je zatížena dlouhou historií zakazů vydaných církevními a laickými autoritami. Avšak ve společnosti založené na smluvní ekonomii, kde je používání a oběh peněz jen okrajovou záležitostí, zůstává lichva druhořadým problémem.

„Církev rozšiřování peněžní ekonomiky pobuňuje, a proto kanonické právo a záhy i scholastika usilují o promýšlení a narovnání vztahů mezi novou společností a Bohem a snaží se potlačit rozpinání lichvy.“⁽¹²⁾

Počet a různorodost zakazů tohoto druhu jsou veliké. Někdy je brání úroku zcela zakázáno, jindy se zákaz vztahuje na takové úroky, které překračují obvyklou míru. Je ale nepochybné, že tu existovala snaha zachovat povědomí o tom, že peněžní půjčka na úrok je „vlastně“ nedovolená a že lichva, většinou se jednalo o obilní lichvu, je bezpodmínečně zavrženíhodná.

Jeden zákon pocházející z římského práva (Codex Theodosianus II 33,1) zněl, že je zakázáno (vetatur) vzít větší než jednoprocenní úrok, s čímž jsme se setkali již u císařů Diokleciána a Konstantina. Jedno procento měsíčně, 12 za rok, to se našemu franckému písaři očividně zdálo málo, a tak před to jednoduše předepsal: není zakázáno vzít více než jedno procento. Úpravy probíhaly nejen pomocí připsání, ale také vypouštěním. Benedictus Levita v jednom známém textu v 9. století jednoduše zatajil větu, že „žádnému duchovnímu není dovoleno žádat v jakékoli záležitosti lichvářský zisk“. Tyto malé přečiny jistě nezměnily odmítavý postoj vůči úroku a lichvě, ale jejich lehkomyšlně licoměrná povaha ukazuje, jak vábilo otupení mravnostního ostří.

Nemůže být sporu, že v profánní sféře a v reálném světě jsou obchodníci ceněni a jejich činnost je považována za nutnou. Také množství oběziva se rapidně zvyšuje. V Itálii, v Miláně, Florencii, Pratu byly zřízeny instituce na půjčování peněz a středověké bohatství některých z těchto měst (můžeme to pozorovat zvláště v Pratu) plyne do bankovních institucí poskytujících úvěry. Nicméně zůstává tu jistý religiozno-teologický odstup, kde „velbloud projde uchem jehly snadněji než boháč do Božího království.“ (Mt 19,24). Je příznačné, že teologická a církevněprávní diskuze vedená od 12. století, povzbuzená na jedné straně hospodářským rozmachem měst, na straně druhé nově vzniklými vědními obory právnictví a scholastické teologie, byla stále silnější.

Církevní ustanovení se pevně fídila odmítnutím brání úroku, i když míra a způsob zamítnutí byly různé. Za příklady úředního církevního chování můžou sloužit některé závěry konciliů, které byly později počítány mezi ekumenické. Podle toho jim také byla přikládána důležitost a na žebříčku významnosti autorit stály vysoko. Druhý lateránský

koncil z roku 1139, 10. ekumenický, nařídil trestat ty, kdo berou úrok, infamií, tedy ztrátou občanských čestných práv, pokud použijeme moderního výrazu. Také jim byl odepřen církevní pohřeb, pokud se před smrtí neobrátili, tzn. pokud nevrátili zisk z úroku dlužníkům. Třetí lateránský koncil z roku 1179, další ekumenický, tresty zpřísnil. Zvláště v tom ohledu, že i když lichvář na smrtelné posteli vyplatil dlužníkům zisk z úroku, stejně mu měl zůstat odepřen pohřeb do posvěcené půdy. Zmíněná církevní shromáždění také zasáhla do veřejného života. Rovněž ekumenický koncil v Lyonu z roku 1274 hrozil interdiktum takovým právnickým společenstvem a sdružením, které přijmou do svých řad lichváře. Lichváři byla také odepřena možnost vystoupit před soudem jako svědek nebo sepsat závět' a během čtvrt roku měl být z dané společnosti vyloučen. Vrchol odepření místa ve společnosti křesťanů představoval koncil ve Vienne (1311), 15. ekumenický. Neplatnými se měla stát statuta takových měst, která dovolila úročné půjčky. Každý rychtář, který věřícímu přiznal úrok, měl být exkomunikován. Kdo by se odvážil vystoupit proti zákazu úroků nebo vznést pochyby k jeho oprávnění, měl být prohlášen za kacíře a s jako takovým s ním měl být nakládáno. Usvědčený kacíř měl být ovšem podle pravidla ze 13. století předán světské moci, která jej poslala na hranici.

Ne v ať tak urputné, ale v přesto odmítavé pozici stály vůči pobírání úroku světské zákony a právní knihy. V jedné poznámce k *Saskému zrcadlu* je lichvářem nazýván ten, kdo bere víc, než dal, a kdo si ujednal návratnost půjčeného obnosu tak, že jej zatíží úrokem. *Švábské zrcadlo* se dovolává církevního práva a zakazuje bráni úroků úplně.

Středověké právnictví se od 12. století pustilo do řešení otázky kolem zlegálnění úroku a zisku. Bylo nápadné, že se kanonistika, církevní právní věda zapojená do teologické diskuze, v tomto ohledu držela zpátky, zatímco legistika, svázaná s učením klasického římského práva, vykazovala podstatně silnější zřetel k praxi a přiměřený zisk považovala již dříve za nutný k tomu, aby se obchod a řemesla udržely při životě. Později se tu užívaly texty, kde se o úroku mluví jako o něčem samozřejmém.

Problémem úroků a zisku se podrobně zabývala scholastická teologie, a ta nastoupila cestu myšlení, která dnešnímu pozorovateli připadá cizí. Roli sehrála myšlenka, že při smlouvě o půjčce přechází peníze do vlastnictví dlužníka, zatímco například při smlouvě o pronájmu nebo pachtu pronajatá věc zůstává v rukou pronajímatele nebo pachtýře, a ten získává úrok ze svého majetku. V případě půjčky však věřitel obdržel peníze z něčeho, co mu už nepatří. Jako majitelé svěřených peněz by tedy úrok měl vlastně náležet spíše dlužníkovi. Náзор, že brání úroku z odevzdaného kapitálu má být zakázáno, nezůstal bez následků v praxi půjček. Věřitelé si jednoduše brali předem jistou sumu v podobě prémie za postoupené riziko.

Další odpor vůči úroku pramenil z biblicko-křesťanských představ, podle nichž každý výdělek předpokládá nějakou práci. Samotné peníze jsou neplodné, ale lichvář je přesto chtěl rozmnožit bez práce. „*Peníze nerodí peníze,*“ tvrdí se v jedné formulaci připisované Tomáši Akvinskému. Peníze jsou směnným prostředkem, vydávají se, aby se za ně něco dostalo, nebo se za ně nějaká věc přijímá. Ale „*není dovoleno dávat za použití půjčených peněz odměnu, které se říká úrok*“. Peníze jsou pak neustále rozmnožovány bez práce, což odporuje přirozenému božímu řádu. Tato výtka byla předmětem mnohých kázání. Zvláště na některých církevních shromážděních, například na synodě v Avignonu (1209), bylo nařízeno, že proti lichvě a lichvářům má být kázáno neděli co neděli a obzvláště notoričtí lichváři mají být exkomunikováni.

Byla vedena kázání proti úroku a lichvě. Například hlavní náplní výstupů Bertholda z Řezna, nazývaného největším lidovým kazatelem středověku, byla kritika každé snahy

Potridentská teologická starostlivost'

o zisk. Měl k tomu také jakožto františkán, který se zasvětil chudobě, zvláštní důvody. Také ve sbírkách kázání patří zavržení úroku a lichvy mezi hlavní témata. „*Mi bratři,*“ začíná text jednoho z nich, „*znáte hřích, který nikdy nespí, se kterým se setkáváme nezávisle na denním čase? ... Je to lichva. Peníze zapůjčené na úrok nepřestávají pracovat, vyrábí bez ustání peníze, nepravé, škodlivé a opovrženímhodné peníze sice, ale peníze. Lichvář je neúnávným dělníkem. Znáte, mi bratři, dělníka, který dokáže pracovat o všech nedělích, svátcích, dokonce i během spaní? Ne? Hle, lichvář pracuje neustále... Pracovat ve spánku! Tento ďábelství div koná, pobízen satanem, lichvář. Tim se lichvář rouhá Bohu a jím nařízenému pořádku.*“¹³⁾ Úrok z půjčených peněz je proti přirozenosti, neboť se množí bez námahy a bez rytmu práce a odpočinku stanoveného Bohem. Zisk, říká Bonaventura, pochází z něčeho jiného, ne z peněz samotných.

Kněží neměli kázat jen proti lichvářům. Byli ve z odpovědnosti konfrontováni s jevem úrokové lichvy v rozličných podobách a museli pro konkrétní případy znát odpověď na otázku: „*Jaká pokání odpovídají jakým hříchům?*“ Od konce 12. století vznikají nejrůznější úhmy pokání, penitenciáře, ve kterých široce pojatá kasuistika usnadňovala kněžím posouzení hříchů. Takovou pastorálně teologickou příručku sepsal také zástupce děkana ze Salisburyského Thomas z Chobhamu, jehož výklad k *usura*, k lichvě, je obzvláště obsáhlý a zajímavý. Ve svém shrnutí případů vnesl také otázku, „*z dali je dovoleno vymáhat lichvářský úrok od pohanů?*“. Odpověď ukazuje křesťanství v jeho nehumánní podobě. Pokud je čin proveden pro sebeobohacení, jde o lichvu a hřích; pokud se tak však stalo ke cti a šíření Boží chvály, kdy je pohan natolik oslaben, že už nemůže věřícím nadále škodit, o lichvu se nejedná.

Středověká definice lichvy, je jimž autorem je svatý Ambrož, zní: „*Lichva umožňuje získat víc, než bylo dáno. – Usura est plus accipere quam dare.*“¹⁴⁾ Svatý Jeroným říká: „*Lichvou a nadbytkem nazýváme vše, při čemž bylo obdrženo více, než bylo dáno. – Usuram appellari et superabundantiam quidquid illud est, si ab eo quod dedit plus acceperit.*“¹⁵⁾ V Graciánově dekretu se dozvídáme: „*Vše, co žádáme navíc, je lichva. – Quicquid ultra sortem exigit usura est.*“¹⁶⁾

Lichva je tedy definována jako neprávem nabytý zisk.

Nejlépe je postoj církve vůči lichvě nepochybně vyjádřen v dekretálu *Consuluit* Urbana II. z roku 1187, jenž byl součástí *Corpus iuris canonici*: Lichva je vše, co požadujeme navíc oproti poskytnuté půjčce; půjčovat na lichvářský úrok je hřích zakázaný Starým i Novým zákonem; již pouhé očekávání zisku navíc je hřích; lichvářské zisky musí být plně navráceny skutečnému vlastníkov; vyšší cena za zboží koupené na úvěr je skrytou formou lichvy.

Církev učila, že každý lidský čin je buď dobrý nebo špatný. Měřítka dobrého a špatného činu v společenském styku a ani – což bylo ještě důležitější – v obchodní činnosti nebylo jiné než pro jeho činnost náboženskou. Církevní ustanovení platila pro veškeré druhy činnosti stejně.

Dnes má sakralizovaná doba jiné měřítko pro obchod než pro ostatní činnost. Podnikatel se snaží vytlačit svého konkurenta. Bude prodávat pod cenou, povede obchodní válku, bude pracovat se zvláštními rabaty, zkrátka bude všemožně usilovat o to, aby vehnal konkurenta do úzkých. Takovou činností může bližního připravit o všechno. Podnikatel to ví, ale to mu nebrání, aby v tom nepokračoval, neboť „obchod je obchod“. Toto rozlišování měřítek pro hospodářskou činnost od měřítek pro činnost ostatní se přičilo středověkému církevnímu učení. Církevní autority středověku by byly přísně pranýřovaly prostředníka, který se po několika stoletích stal mužem, jenž, jak praví Disraeli, „obalámí jednu stranu a vyrabuje druhou.“ Moderní představa, že každá ob-

Potridentská teologická starostlivost'

chodní transakce je oprávněná, pokud se jen vydaří, nezapadala do středověkého způsobu uvažování.

Poznámky:

- 1) S. th. II. 2. qu 77. a 3. 4. Dionysius Cart. De vita et regimine curatorum, art. 42.
- 2) Z. Winter, Kulturní obraz českých měst, II. str. 257-258
- 3) idem 428
- 4) idem 9
- 5) idem 429
- 6) Z. Winter: Život církevní v Čechách. I. 44
- 7) H. Schaefer: Der Handel in der Volkswirtschaft. Berlin 1900, 20 d.
- 8) Dionysius Carth: De vita mercatorum et justo pretio rerum dialogus, art. 8
- 9) R. H. Helmholtz: Usury and Medieval English Church Courts, in: Spekulum 61, London 1986
- 10) R. H. Tawney: Tudor Economic Documents: London 1924, sv. II., str. 142
- 11) J. Le Goff: Peníze a život, Praha 2005, str. 20
- 12) idem
- 13) H. Fuhrmann: Středověk je kolem nás, Praha 2006, str. 153
- 14) PLXVI, col. 982: Breviairum in ps. LIV
- 15) Svatý Jeroným, PLXXV, col. 117, XVIII, 6
- 16) Decretum Gratiani, C 14, g. 3, c. 4

*Autor stati Doc. JUDr. PhDr. Jiří Bílý, CSc. (*1954) je vedoucím katedry právních a společenských věd Ekonomické fakulty Jihočeské univerzity.*

Počet znakov: 30 795.

Adresa autora: Doc. JUDr. PhDr. Jiří Bílý, CSc., Praha 3, Biskupcova 15, tel.: +420222590439.

Pozemkové vlastnictví v kanonické právní nauce

Karel ŠRÉDL

Ve feudální společnosti patří téměř všechna půda feudálům (svobodné rolnické vlastnictví pozorujeme jen v nepatrném rozsahu a jako přechodný zjev v raném středověku, v obdobích kolonizace okrajových území atd.), musí být, má-li za podmínek malovýroby nastat proces výroby, „předána“ bezprostředním výrobcům, pokud se jí nepoužívá jako „panského“.

Spojit práci bezprostředních výrobců s tímto hlavním výrobním prostředkem – půdou – bylo možno pouze dvěma způsoby: rolníci pracovali jednak na té části půdy, kterou si feudálové ponechávali pro sebe a jednak na té půdě, kterou feudálové přidělovali rolníkům.

V prvním případě hovoříme o tzv. „panském hospodářství“.

Naopak druhý způsob spojení pracujících s půdou – přidělování pozemků rolníkům – existuje všude, kde je feudální společnost. I tehdy, vede-li si feudální pozemkový vlastník své panské hospodářství sám, stejně je většina půdy rozdělena rolníkům v podobě přidělů, v podobě naturální mzdy těchto rolníků. Feudál „předává“ rolníkům půdu po dílcích jako „držby“ za povinnosti, nebo ji předává jiným, níže stojícím feudálům, kteří ji již rolníkům „předají“.

Místo darování půdy do úplného soukromého vlastnictví, jež praktikovali už na začátku feudalismu Meroveovci a vyčerpali tak fond královské půdy, zavedl Karel Martell novou formu podmíněného vlastnictví půdy – „beneficium“, což doslovně znamená „dobrodiní“, Beneficium je držba půdy, jež byla dána k doživotnímu užívání za plnění určitých služeb, hlavně jízdní vojenské služby. V případě smrti propůjčovatele nebo nabyvatele se beneficium vracelo vlastníkovi nebo jeho dědicům. Beneficium tudíž nebylo dědičné. „Jestliže dědic beneficiaria chtěl získat beneficium svého předchůdce nebo jestliže beneficiarius chtěl užívat beneficia po smrti propůjčovatele, bylo třeba dar obnovit. Beneficium mohlo být odňato, jestliže se neplnily podmínky, za něž bylo propůjčeno – jestliže beneficiarius nevykonával požadovanou službu, zejména vojenskou, nebo jestliže hospodářství beneficiaria bylo zničeno. Časem se však tyto předpisy přestaly dodržovat a beneficium se začalo měnit z doživotního v dědičné vlastnictví a během 9. - 10. století začalo přijímat rysy feuda (léna), tj. dědičného držení, spojeného s povinností vojenské služby“.¹⁾ Karel Martell beneficia udílel ve velkém. Fondem pro tyto dary byla z počátku půda konfiskovaná vzbouřeným magnátům, a když byl tento fond vyčerpán, provedl rozsáhlou sekularizaci církevní půdy, z níž obdaroval půdou velké množství beneficiariů.

Beneficiarius dostal půdu i s lidmi na ní usazenými, obvykle již závislými, kteří pro něj robotovali nebo mu platili obrok.

Poněvadž velkostatkáři začali též přecházet k této formě propůjčování půdy, napomáhalo zavádění beneficium a zformování hierarchické struktury uvnitř vytvářející se třídy feudálů. Již za Karla Martella byli světští a církevní magnáti povinni jít do války v čele lidí na nich závislých a odpovídat za to, aby tito lidé plnili povinnosti k státu.

Avšak, jak již bylo řečeno, bylo by nesprávné celou otázku feudálního vlastnictví zredukovat na tuto vnější zvláštnost, na právní formu: „podmíněné“ vlastnictví či „nepodmíněné“, „omezené“ či „neomezené“ atd. Ani tehdy, je-li statkářské vlastnictví zcela neomezené a nepodmíněné, nepřestává být, pokud jde o jeho ekonomický význam, feudálním vlastnictvím. Zkrátka, jediným ekonomicky nutným „omezením“ feudálního pozemkového vlastnictví je to, že část této půdy musí být rozdělena mezi rolníky v podobě přidělů (držeb). Ekonomické zájmy třídy feudálů vyžadovaly, aby část jejich půdy byla rozdělena do užívání mezi rolníky. Tato část se mohla za různých historických podmínek blížít až 100% nebo nemusela činit ani 50%, kdyby však statkáři kdekoli z přidělů všechny své držitele-rolníky vyhnali (kdyby je např. všechny převedli na měsíční deputát, na mzdu nebo je jednoduše z půdy vyhnali), pak by již tito vlastníci půdy v ekonomickém i právnickém smyslu přestali být feudály.

Charakter práv rolníků na jejich přiděl se v různých historických podmínkách měnil. Různých konkrétních forem bylo velmi mnoho – od krátkodobé držby v podobě pachtu až po časově neomezenou dědičnou „držbu“, která někdy připomíná úplné vlastnictví. Posuzujeme-li např. totéž francouzské agrární zřízení, ze všech evropských zemí zde nejlépe rozvinuté, na sklonku feudální epochy, spatříme zde jako charakteristickou formu rolnické držby tzv. „censive“ (od slova census, tj. povinná dávka, kterou rolníci platili feudálovi za užívání půdy). V „censive“ připomíná řada rysů úplné vlastnictví. Z právního hlediska měl úroční rolník (fr. censitaire, tj. držitel „censive“) právo „censive“ prodat, koupit, odkázat jako dědictví, ale vždy na nového majitele přecházely s půdou také povinné dávky a závazky ke svrchovanému vlastníku této půdy. Avšak v téže době v téže zemi můžeme nalézt i jiné formy rolnického užívání půdy. Tak v jednom ze severofrancouzských krajů převládala tzv. „domaine congéable“, při níž rolník dostával od feudála půdu pouze na několik let, obvykle na devět, a po uplynutí této lhůty měl feudál jako vlastník půdy právo rolníka vyhnat a na jeho místo dosadit jiného. Ve Francii bylo také dost rolníků, kteří si půdu propachtovávali na jeden nebo dva roky.

Jak je vidět z tohoto příkladu, bylo možné, aby konkrétní formy rolnické „držby“ (užívání) půdy byly velmi pestré a aby rolníkovi zajišťovaly velmi různý stupeň trvání této „držby“. Na jedné straně právo užívání tak pevně zajištěné, že se téměř podobá úplnému vlastnictví, na druhé straně právo užívání tak nepevné, že již téměř přestává být i podmíněnou „držbou“ a blíží se pouhému obdělávání půdy pronajaté za pacht. Mezi těmito dvěma póly se pohybovaly všechny varianty a odrůdy rolnické feudální držby, které v dějinách existovaly.

Rolníkům ovšem nebylo nijak lhostejné, jakého rázu právo užívání bylo. Obvykle se snažili svá práva na držbu rozšířit a upevnit a jednou dosaženou výši těchto práv energicky obhajovali. Je nutno pamatovat, že i nejrozvinutější a nejpevnější rolnická pozemková „držba“ byla za feudalismu obvykle spojena s povinnostmi ke svrchovanému vlastníku, a proto v ekonomickém smyslu zůstává feudální držbou, podmíněným vlastnictvím. V některých konkrétních historických podmínkách bylo pro rolníky výhodnější přejít na krátkodobou držbu, jakou je pacht, jestliže se tím zmínila jejich závislost a výše poplatků odváděných feudálovi.

Potridentská teologická starostlivost'

Evropské rolnické obyvatelstvo feudálního panství 9.-13. století navíc nebylo ve stejném právním postavení. Dělo se na tři základní skupiny – kolony, lity a servy. Většinu závislého rolnictva tvořili koloni. Ti byli dosud osobně svobodní a pozemkový příděl, na němž byli usazeni, měli v dědičném užívání. A však byli již v pozemkové závislosti na feudálním pánovi a fakticky nesměli svůj pozemek opustit. Základní masu kolonů tvořili svobodní rolníci-občianici, kteří ztratili svou samostatnost. Časem ztratil i osobní svobodu a splynuli s lity a otroky usazenými na půdě v jedinou masu nevolníků.

Otroci (servi) žijící na franckém statku se dělili na dvě kategorie: otroky – čeledíny, kteří neměli pozemek, a otroky usazené na půdě. První žili a pracovali na panském dvoře; ty bylo možno prodat i koupit, a vše, co měli nebo získali, se pokládalo za vlastnictví pána. Otroci-servové, kteří byli připoutáni k přidělené půdě, nemohli být bez púdy zcizeni a svým faktickým postavením nebyli již otroky, ale nevolníky. Na rozdíl od kolonů byli nejen v pozemkové, ale i v osobní závislosti na feudálov.

Střední postavení mezi kolony a servy zaujímali liti, kteří obyčejně byli pod patronátem některého světského nebo duchovního velkostatkáře a měli svůj pozemkový příděl v dědičném užívání.

Podle toho, komu patřily, nazývaly se pozemky rolníků svobodnými (mansus), litskými nebo otrockými (mansus ingenuiles, mansus lidiles, mansus serviles). Někdy však otrocké nebo litské mansy přecházely do rukou kolonů a naopak.²⁾

Závislí rolníci všech kategorií byli zavázáni svému pánovi těžkými povinnostmi-robotovat a platit úrok.

Nejtěžší ze všeho byla robota osobně závislých otroků, kteří pracovali na panské půdě nejméně tři dny v týdnu; někdy jim byl pozemek předáván i za nejtěžších podmínek – pracovat na pána, „kolik jim přikáže“. Otroci přitom vykonávali zvlášt' těžké a namáhavé práce. Osobně svobodní koloni robotovali též dva tři dny v týdnu, avšak vykonávali mnohem lehčí práce a základní formou roboty u nich nebyla týdenní, nýbrž úkolová robota, podle níž museli obdělávat pro statkáře určitý pozemek, sklízet a svázet s něho úrodu, kácet les atd.

Kromě toho museli rolníci platit statkáři úrok, většinou v naturální formě – v obilí, mouce, víně, pivě, drůbeži, vejcích, někdy v řemeslnických výrobcích. Tak na příklad rolnické ženy byly obvykle povinny odevzdávat pro potřeby panského dvora určité množství plátna a vlněných výrobků. Někdy se úrok vybíral v peněžní formě, na příklad jako všeobecný úrok (capaticum) od osobně závislých rolníků.

Nevolní rolníci byli základním obyvatelstvem panství.

Ani forma držby právně se blížíci vlastnictví, ani držba v podobě pachtu ještě nevědčí o vzniku kapitalistických ekonomických vztahů. Obě tyto krajní formy lze vedle ostatních forem pozorovat v celé feudální epoše, počínaje raným středověkem (ve středověké Itálii, Francii atd.). Nejvíce se tyto krajní formy šíří tam, kde vzrůstá zbožní výroba; přitom svou ekonomickou povahou zůstávají právně formami feudální držby. I nejpevnější držba se změnil v parcelové úplné vlastnictví, tj. pozbuje feudálního rázu teprve poté, až budou odstraněny – buď revoluční cestou, nebo výkupem – povinnosti, jako obrok, censy, renty apod., které je zatěžují. Feudální pacht se změnil v pacht kapitalistický teprve tehdy, až se jako nájemce objevil zemědělský podnikatel. Právnícká forma pachtu sama o sobě ještě není žádným důkazem vzniku nových vztahů. Podílné hospodaření, podílný pacht jsou možny již při úplném naturálním hospodářství.³⁾

A tak je reálný ekonomický obsah feudální formy pozemkového vlastnictví přes všechny nejrůznější konkrétní právní varianty v základě jeden: za užívání půdy musí rolník

Potridentská teologická starostlivost'

vždy, při všech formách užívání, plnit feudální povinnosti. Vlastnictví půdy bylo pro feudály ekonomickou základem k tomu, aby rolníky ovládali.

„Při právně ekonomickém pohledu na feudální pozemkové vlastnictví se ukazuje, že „podmíněným“, „nesvobodným vlastnictvím“ je vlastně jen rolnická pozemková „držba“. Skutečnými pozemkovými vlastníky těchto rolnických pozemků jsou feudálové; z tohoto hlediska posuzováno nepotřebuje vlastnictví feudálů žádných zvláštních juridických definic; je to vlastnictví úplně, svobodné, neomezené, nepodmíněné, a právě jako takové, jako prostě vlastnictví, je v protikladu k rolníkům, kteří vlastní půdu nemají a dostávají ji pod nějakou podmínkou do užívání od vlastníka“.⁴⁾ Tolik J. Bílý. Avšak ve vzájemných vztazích mezi feudály se táž právnícká forma obnovuje bez téhož sociálního obsahu; tak se v dějinách často různé společenské vztahy utvářejí po vzoru základního, hlavního vztahu, který ve společnosti vládne. Každý feudál je „držitelem“, tj. jakýmsi rolníkem (vazalem) svého krále nebo jiného feudála, který zase „má v držbě“ půdu od krále atd. Navenek sice bylo toto vazalství napodobením vztahu mezi rolníkem a pozemkovým vlastníkem, ve skutečnosti však naopak sdružovalo třídu pozemkových vlastníků jako celek proti rolníkům. Chránilo monopol této skupiny lidí na půdu jako na hlavní prostředek zemědělské výroby.

Za feudalismu nevystupují ekonomické vztahy lidí v holé podobě, nýbrž vypadají jako vztahy politické, státní, „veřejně právní“ (podle právnícké terminologie na rozdíl od termínu „soukromoprávní“). Ještě když se pod ranami „barbarských“ národů rozpadal otrokářský řád a staré formy pozemkového vlastnictví se hroutily, mohlo se nové vlastnictví půdy zrodit jen ve formě práva vojenských velitelů a králů na správu území, na němž se usadil kmen nebo kmenový svaz. Svobodní barbari, občané a příslušníci jejich kmene osvobozování z otroctví neuznávali žádné soukromé pozemkové vlastnictví, přiznávali však svým vůdcům právo bránit toto kmenové území před sousedy, rozšiřovat je a dohlížet na něm na vojenský a administrativní pořádek. Teprve v dlouhém historickém procesu se „vévodové“ a „hrabata“ změnili z královských zmocněnců pro správu jednotlivých oblastí tohoto území ve feudály, tj. v pozemkové vlastníky. Ta skutečnost, že všechny prosté ekonomické vztahy lidí vystupovaly jako vztahy politické, vedla v době feudalismu ke zvláštnímu zmaterializování státu a veřejného práva; celé feudální dějiny vyhlížejí na první pohled jako neuvěřitelně složitá změť vztahů mezi množstvím panovníků a států, vazalů a jejich pánů. Všechny zejména německé „rechtsgeschichte“ o tom podrobně vypovídají.

Ekonomická struktura společnosti byla za feudalismu tak důkladně zahalena v tuto politickou formu, že pojem „pozemkový vlastník“ velmi dlouho splýval ve vědomí i v praxi s pojmem „panovník“. Každý feudální statek byl kdysi současně také státem. Teprve s dalším rozvojem feudalismu se v Evropě tyto dva zjevy do určité míry vzájemně oddělily; avšak statkář, přestože přestal být panovníkem, si uchovával četné pozůstatky panovníckých práv (např. právo soudnictví), kdežto panovník, tj. car, král, kníže apod., si uchovával největší pozemkové vlastnictví. V některých zemích na Východě se rozvoj feudalismu neubíral tím směrem, při němž se pozemkové vlastnictví rozpadá mezi mnoho feudálů, nýbrž se zde upevňovalo státní vlastnictví nad veškerou půdou. Feudální stát byl jediným obrovským statkářem.

„Ekonomická teorie se však snaží proniknout pod politickou roušku, která ve feudální době dodávala ekonomickým vztahům zdání vztahů veřejně právních. Tato rouška vytváří iluzi, jako by sám stát měl ekonomické vlastnosti. Vlastně menšina společnosti má monopol na disponování půdou“.⁵⁾ Při malovýrobě, nadto převážně zemědělské, nutí takovýto monopol bezprostřední výrobce k tomu, aby půdu dostávali k obdělávání od

Potridentská teologická starostlivost'

monopolistů a odevzdávali jim za to část své práce nebo produktu práce. To, že pozemkové vlastnictví srůstalo s politickou mocí, ať se dějiny sebevíc měnily, byl jen prostředek k tomu, jak tento monopol vytvořit a jak ho upevnit.

Abychom si jasně představili ekonomickou povahu tohoto monopolu, abstrahujeme zatím od každého přímého panství a podřízenosti a vezmeme středověkého rolníka, který je na feudálovi zcela nezávislý. Předpokládejme, že tento rolník odešel od statkáře, protože ten na něm žádal povinnosti za užívání půdy. Rolník přechází z místa na místo, putuje po celé zemi. Ale ať přijde kamkoli, všude zjišťuje, že půda je vlastnictvím nějakého pána, a ten na něm žádá za její užívání povinnosti. „*Není půdy bez pána*“, znělo středověké francouzské přísloví. A to je monopol. Dejme tomu, že v jedné zemi je monopolistou panovník (samozřejmě se všemi svými úředníky, dvořany a velmoži), v jiné zemi více méně významná vrstva lidí tvořících stav pozemkových vlastníků; výrazem je jejich příslušnost k monopolu je jejich stavovský titul „šlechtic“ aj. „*Není pána bez titulu*“, hlásalo jiné středověké francouzské přísloví. Ale rolník titul nemá, patří k „prostému“ stavu, a to právě je vyjádřením toho, že nepatří mezi monopolisty. Okruh monopolistů nebyl za všech historických podmínek uzavřen, občas do něho mohly proniknout nové osoby, avšak tento monopol sám zůstával stále stejnou základnou feudálního řádu.

Jednou z nejrozšířenějších forem znevolení svobodného rolnictva ještě za Meroveovců bylo postoupení půdy do „prekaria“ (precaria), jež se značně rozšířilo v 8.-9. století. Prekarium, což doslova znamená „postoupení na žádost“, byla podmíněná držba půdy, již velký vlastník předával do dočasného užívání (někdy na několik let, jindy doživotně) bezzemkovi nebo malému rolníkovi. Za užívání tohoto pozemkového přidělu musel rolník obvykle platit úrok nebo vykonávat robotu pro vlastníka půdy.⁶⁾

Existovala prekaria několika druhů: někdy byla taková podmíněná držba postoupena člověku, který žádnou půdu neměl (precaria data); avšak jindy malý vlastník, který svou půdu ještě neztratil, předal pod tlakem vlastní bída a násilí sousedních velkostatkářů vlastnické právo na svou půdu některému z nich, nejčastěji církvi, a dostal touž půdu zpět jako prekarium doživotně nebo dědičně – v rozmezí jednoho nebo dvou pokolení (precaria oblata). Takovýmto ujednáním se prekarista ze svobodného vlastníka půdy stal držitelem, závislým na světském magnátu nebo církvi. Jindy prekarista dostal zpětně do užívání nejen půdu, kterou předal, ale ještě dodatečný pozemek. Takové prekarium se nazývalo „precaria remuneratoria“, tj. prekarium s náhradou. Prekaria tohoto typu vznikala nejčastěji na pozemcích církve, která se takto snažila získat více „dárců“ a rozšířit plochu obdělávané církevní půdy, protože přídatky k propůjčené půdě se dávaly obvykle z neobdělávaných pozemků.

Když se světský velkostatkář nebo církve zmocnili půdy prekaristy, ochraňovali ho před cizími úklady, avšak prekarista byl nyní závislým na nich, ztrácel své vlastnictví i svobodu. Jestliže větší prekaristé brali od církve půdu za nevelký úrok, pak malí prekaristé, zejména bývalí bezzemci, dostávali se do postavení závislých lidí, nesli na svých bedrech těžkou robotu a úroky a doplňovali řady znevoleného rolnictva.

I když tedy měly vztahy prekaria formu „dobrovolné úmluvy“, byly ve skutečnosti výsledkem těžkého hospodářského postavení rolníků, jež je nutilo předávat půdu velkostatkářům. Prekariová úmluva byla vesměs výsledkem přímého násilí na rolníkovi.⁷⁾

Zároveň byli rolníci i osobně znevoloňováni. Ztrácejí svou půdu, byl rolník často nucen ztratit i svou osobní svobodu. O tom svědčí právníké listiny z této doby. Chudák, který nemohl zaplatit dluh, musel se zpravidla podobit věřiteli, čímž se stával nevolníkem. Tento osud často očekával chudáka, jehož donutila nouze ke krádeži a který, nema je možnost nahradit postiženému škodu, stal se jeho doživotním nevolníkem.

Doživotními nevolníky se často stávali též odsouzení k smrti, kteří byli vykoupeni některým bohatcem.

Poznámky

- 1) J. Bílý: Homo oeconomicus evropského feudalismu, VIP Books, Praha 2007, str. 146-7
- 2) J. Bechers: Entwurf einer Oeconomia ruralis et domestica in: Festgabe an das Österreichische Statsarchiv zur Frier des 200 jährigen Bestehens des Hauf-, Hof- und Staatsarchives (1949)
- 3) Srov. V. Zimmermann, Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon 5, Berlin 1985
- 4) J. Bílý: Homo oeconomicus evropského feudalismu, VIP Books, Praha 2007, str. 151
- 5) idem, str. 152
- 6) Srov. S. Krüger: Zum Verständnis der Oeconomica Konrads von Megenberg. In: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 20 (1964)
- 7) Srov. O. G. Oexle: Haus und Ökonomie ein frühen Mittelalter, in: Person und Gemeinschaft ein Mittelalter. Karl Schmid zum 65. Geburtstag. Regensburg 1988

*Autor stati doc. PhDr. Ing. Karel Šrédli, CSc. (*1951) je docentem Katedry ekonomických teorií PEF ČZU a prorektorem Vysoké školy cestovního ruchu a teritoriálních studií; je absolventem VŠE a FF UK v Praze; zabývá se problematikou obecné a veřejné ekonomie, kterou v současnosti přednáší na obou vysokých školách.*

Počet znaků: 19 375.

Adresa autora: **Doc. PhDr. Ing. Karel Šrédli, CSc.**, Katedra ekonomických teorií, Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýcká 129, CZ - 165 21 Praha 6 – Suchbátka, tel. +421224382339, fax +421224382316, e-mail: sredli@pef.czu.cz